

”KIINNITETÄÄN NUORIIN ERITYISTÄ HUOMIOTA”

**Teemoittelu ja retorinen diskurssianalyysi
2000-luvun hallitusohjelmien nuorisoteemoista**

**Iida Järvikangas
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Ohjausalan maisteriohjelma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Opettajankoulutuslaitos
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2020**

TIIVISTELMÄ

”KIINNITETÄÄN NUORIIN ERITYISTÄ HUOMIOTA”

Teemoittelu ja retorinen diskurssianalyysi 2000-luvun hallitusohjelmien nuorisoteemoista

Iida Järvikangas

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka, Ohjausala

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Opettajankoulutuslaitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Mikko Jakonen, Timo Laine, Jaana Kettunen

Kevät 2020

Sivumäärä:

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin 2000-luvun hallitusten nuorisoteemoja kahden tutkimuksenalan näkökulmista. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä nuorisoteemoja hallitusohjelmissa on ja minkälaista kuvaa ne nuorista ja nuoruudesta tuottavat. Nuorisoteemojen osalta keskityn tarkastelemaan lähemmin ohjaustyötä yhteiskunnallisena ratkaisuna nuorten ongelmiin. Lisäksi analysoin minkälaista retoriikkaa hallitukset käyttävät nuorisodiskurssien tukena. Tutkimuksen aineiston muodostaa 2000-luvun hallitusohjelmat. Toteutin tutkimuksen laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmetodini olivat teemoittelu sekä retorinen diskurssianalyysi.

Tutkimuksen tuloksena oli kaksitoista nuorisoteemaa, joiden lisäksi käsittelin nuorten ohjauksen omana teemana omassa luvussaan. Toisaalta nuorista ja nuoruudesta muodostui hallitusohjelmien perusteella kuva tulevaisuuden toivoista, aktiivisista ja osaavista kansalaisista, jotka siivittävät Suomea kansainväliseen menestykseen. Toisen näkökulman perusteella nuoret kuvailtiin ryhmänä, joka tarvitsee yhteiskunnan hallintaa ja huomiota, jotta heidän mahdollinen potentiaalinsa voitaisiin joskus saada yhteiskunnan käyttöön.

Päädyin 2000-luvun hallitusohjelmien nuorten ohjaustyön tarkastelussa siihen, että ohjaus ottaa jatkuvasti suurempaa roolia yhteiskunnallisena ratkaisukeinona nuorten ongelmiin. Ohjauksen tavoitteet suuntautuvat yhteiskunnallisen keskustelun mukaisesti yksilöllistämään ja vastuuttamaan nuoria. Ohjauksen avulla yhteiskunta voi tukea nuorten omakohtaisia elämänpolkuja. Ongelmien ratkaisukeinona ohjaus antaa yhteiskunnalle mahdollisuuden ohjata nuoria niin yksilö- kuin ryhmätasollakin. Nuorisoteemojen lisäksi erittelin tutkimuksessa kahdeksan retorista nuorisodiskurssia, joiden avulla hallitukset pyrkivät vakuuttamaan nuorisopoliittista päätöksentekoaan. Retoriikan keinoina olivat joko tietynlaiset sanamuodot, kuten erityishuomion kiinnittäminen ja passiiviset aikamuodot tai mielikuvien tuottaminen esimerkiksi uhkakuvien tai yhteiskunnallisten mahdollisuuksien avulla.

Tutkimus antaa ajankohtaista tietoa siitä, miten merkittävästi hallinnon tuottamat nuorisokuvat vaikuttavat kollektiiviseen ymmärrykseen. Lisäksi tutkimuksen tulokset osoittavat, että hallitusohjelmissa käytetään runsaasti retoriikkaa, jonka avulla poliittisia päätöksiä pyritään tekemään uskottavimmiksi. 2000-luvun hallitusohjelmien perusteella voidaan päätellä, että ohjaustyön rooli yhteiskunnassa on koko ajan laajenemassa ja sen vuoksi siihen tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Avainsanat: Nuoret, nuoruus, nuorisopolitiikka, nuorisohallinto, ohjaus, poliittinen retoriikka, nuoruuden käsitykset, hallitusohjelmat

SISÄLLYS

SISÄLLYS	3
1 JOHDANTO	5
1.1 JOHDATUS AIHEESEEN	5
1.2 AIKAISEMPI TUTKIMUS	9
1.3 TUTKIMUKSEN RAKENNE	13
2 NUORUUDEN ERILAISIA MUOTOJA	15
2.1 MISTÄ NUORI ON LÄHTÖISIN?	16
2.2 NUORI NUMEROINA HALLINNOISSA	17
2.3 INSTITUUTIT NUORUUTTA MUOKKAAMASSA	18
2.4 INSTITUUTTIIDEN VAIKUTUS OHJAUKSEEN JA SEN KÄSITTEESEEN	22
2.4.1 Ohjaamot	25
2.5 NUORET JA NUORUUS YHTEISKUNNAN ERI NÄKÖKULMISTA	27
2.5.1 Syrjäytyminen ja NEET	30
3 YHTEISKUNTA MAHDOLLISTAMASSA NUORUUTTA	32
3.1 NUORTEN OSALLISUUS JA TOIMIJUUS	32
3.2 NUORTEN POLIITTINEN OSALLISUUS	33
3.3 NUORTEN OSALLISUUS JA TOIMIJUUS OHJAUKSEN LÄHTÖKOHTANA	37
3.4 YKSILÖLLISTÄVÄ NUORISOPOLIITIIKKA	38
3.5 YHTEISKUNNAN VASTUU JA NUORTEN HALLINTA	40
4 AINEISTO JA MENETELMÄT	43
4.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	43
4.2 AINEISTON KUVAUS	43
4.2.1 Suomen hallitukset 2000-luvulla	45
4.3 TUTKIMUSMETODI	46
4.3.1 Teemoittelu	47
4.3.2 Diskurssianalyysi	48
4.3.3 Retorinen diskurssianalyysi	50
4.4 AINEISTON ANALYYSITAPA	52
4.5 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT, LUOTETTAVUUS JA EETTINEN POHDINTA	54
5 NUORISOTEEMAT HALLITUSOHJELMISSA	58
5.1 SYRJÄYTYMINEN	59
5.2 MAAHANMUUTTAJANUORET	63
5.3 KOULUTUSPOLIITIIKKA	65
5.4 NUORTEN RIKOKSET JA PÄIHTEET	72
5.5 NUORISOTYÖ JA NUORTEN PALVELUT	74
5.6 NUORTEN LIIKUNTA	78
5.7 NUORISOTYÖTTÖMYYS JA SEN TUKITOIMET	79
5.8 ASUNTOPOLIITIIKKA JA MAASEUTUPOLIITIIKKA	82
5.9 KOKONAISVALTAINEN HYVINVOINTI	84
5.10 NUORTEN YHTEISKUNNALLINEN ASEMA JA OSALLISUUS	87
5.11 NUORTEN TERVEYDENHUOLTO	91
6 OHJAUS YHTEISKUNNALLISENA RATKAISUKEINONA	94
6.1 OPINTO-OHJAUS KOULUMAAILMASSA	95
6.2 OHJAUS NUORTEN MUILLA ELÄMÄNKENTILLÄ	96
6.3 OHJAUKSELLA APUA NUORTEN ONGELMIIN	99
7 NUORISOTEEMOJEN RETORIikka	103
7.1 PERSONIFIKAATIO	105
7.2 HALLITUKSEN AKTIIVINEN TOIMIJUUS	108
7.3 PASSIIVI	110
7.4 COMMON SENSE JA LÄHTÖKOHTAPREMISSIT	112

7.5 ERITYISEN HUOMION KIINNITTÄMINEN	116
7.6 PAKKO.....	119
7.7 MAHDOLLISUUDET JA POSITIIVINEN YHTEISKUNNALLINEN KEHITYS.....	122
7.8 UHKAKUVAT	124
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	128
8.1 NUORISOTEEMAT, NUORET JA NUORUUS 2000-LUVUN HALLITUSOHJELMISSA.....	128
8.2 OHJAUS: YHTEISKUNNAN RATKAISUKEINO NUORTEN ONGELMIIN	132
8.3 2000-LUVUN HALLITUSOHJELMIEN NUORISOTEEMOJEN RETORIikka	135
8.4 JATKOTUTKIMUSKOhteITA JA LOPPUSANAT	137
LÄHTEET	140

1 JOHDANTO

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin, minkälaisia nuorisoteemoja 2000-luvun hallitusohjelmissa esiintyy ja minkälaisia retorisia diskursseja hallitus käyttää nuorisoteemojen tukena. Lisäksi tarkastelen, minkälaista kuvaa hallitusohjelmat tuottavat nuorista ja nuoruudesta nuorisoteemojen perusteella. Tutkimuksessa etsin myös vastausta siihen, onko ohjaus yhteiskunnallinen ratkaisukeino nuorten ongelmiin ja mikäli on, miten se 2000-luvun hallitusohjelmissa näyttäytyy. Tutkimuksen aineisto on 2000-luvun hallitusohjelmat ja niitä on analysoitu teemoittelun ja retorisen diskurssianalyysin keinoin.

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaisia käsityksiä nuorista ja nuoruudesta Suomen valtion 2000-luvun hallitusohjelmat sisältävät niiden nuorisoteemojen perusteella?
2. Minkälaisena ratkaisukeinona nuorten ongelmiin ohjaus esiintyy kyseisissä hallitusohjelmissa?
3. Minkälaisilla retorisilla keinoilla hallitukset pyrkivät lisäämään nuorisopoliittisten toimenpiteiden vaikuttavuutta?

1.1 Johdatus aiheeseen

Nuoruuden äärimmäiset reunat ovat muotoutuneet vasta viimeisen vuosisadan aikana sellaiseksi kuin me nuoruuden nyt käsitämme. Nuoruuden äärimmäiset rajapinnat tarkoittavat esimerkiksi niitä lapsuuden ja nuoruuden tai nuoruuden ja aikuisuuden välille muotoutuvia rajoja, jotka erittelevät nuoruuden omaksi käsitteekseen. (Aapola & Kaarninen 2003, 7.) Nuoret ja nuoruus ovat jatkuvasti muokkaantuvia käsitteitä, koska niihin vaikuttavat yhteiskunnalliset arvot, normit ja poliittiset suuntaukset sekä muutokset ajassa, kulttuurissa ja taloudessa. Nuoruus käsitteenä elää jatkuvasti ja sitä muokkaavat eri yhteiskunnalliset toimijat, instituutiot sekä nuoret itse. Sen vuoksi on mielenkiintoista tarkastella kahdenkymmenen vuoden ajan nuorten ja nuoruuden muokkaantumista suomalaisessa hallinnossa ja poliittisissa teksteissä.

Hallitusohjelmat ja sitä kautta myös nuorisohallinto sitoutuvat aina tiettyyn aikaan ja paikkaan. On tärkeää, että hallinnon tutkimuksessa perehdytään lähihistoriaan, nykytilanteeseen ja tulevaisuuden näkymiin. Tällä tavalla tutkimukselle saadaan konteksti, johon tutkimuksen

tulokset voidaan sijoittaa. (Määttä 2018, 310.) Aineistona hallitusohjelmat antavat erinomaisen näkökulman erilaisiin vallankäytön kysymyksiin nuorisopolitiikassa. Ketkä ovat toimijoita ja ketkä toiminnan kohteita? Vastaavasti on mielenkiintoista tarkastella sitä, minkälaisia yhteiskuntapoliittisia ongelmia hallitukset luonnehtivat ja minkälaisia ratkaisukeinoja näille ongelmille esitetään hallinnon toimesta. (Määttä 2018, 309.)

Nuorisopolitiikan käsitteellä voidaan tarkoittaa kahta eri politiikan suuntausta. Ensinnäkin nuorisopolitiikka voi olla *policy*. *Policy* viittaa yhteiskunnan koordinoituun toimintaan, jonka pyrkimyksenä on jatkuva nuorten elinolojen kehittäminen. Toiseksi nuorisopolitiikka voi olla *politics*, joka politiikkana viittaa siihen, miten nuoret itse osallistuvat politiikkaan ja kuinka heitä kuullaan päätöksenteon yhteydessä. *Politics* -nuorisopolitiikan helpoimpia esimerkkejä ovat vaalit ja äänestys. (Paju 2007, 330.) Määttä (2018, 307) mukaan nuorisopolitiikka -käsitteen sijasta voidaan käyttää myös käsitettä nuorisohallinto. Määttä (2018) perustelee käsitteen nuorisohallinto käyttöä sillä, että nuorisopolitiikka on yleensä hyvin poikkihallinnollinen ala ja nuorisopolitiikka käsitteenä saatetaan ymmärtää nuorisoalan omana politiikkana. Nuorisopolitiikan tai nuorisohallinnon tutkimuksessa tutkija pääsee tarkastelemaan sitä, miten yhteiskunnallisen hallinnon ja päätöksenteon ihanteet asettuvat todelliseen konkreettiseen maailmaan. Asetelma on siinä mielessä haastava, että nuorisopolitiikka tai nuorihallinto on tutkimusalueena laaja, joten sitä on välttämätöntä rajata omaan tutkimusköyköön sopivaksi. (Määttä 2018, 307–308.)

Ohjauksen näkökulma 2000-luvun hallitusohjelmissa laajentaa sitä perspektiiviä, mikä ohjauksesta on yhteiskunnan kollektiivisessa ymmärryksessä. Pääosin ohjaustyön perspektiivi on suuntautunut Suomessa opinto-ohjaukseen, mutta vähitellen vuosituhannen vaihteen jälkeen ohjaustyö on linjautunut yhä laajemmalle alueelle henkilökohtaistamisen periaatteesta kiinni pitäen. (Onnismaa 2007, 16–18.) Ohjauksen tutkimuksen perusteella on selvitetty, millaisia mahdollisuuksia ohjaustyöllä on esimerkiksi työelämän muutoksen asettamien haasteiden ratkaisussa. Yhteiskunnalliset muutokset ovat luoneet epävarmuutta ja siten tehneet tarpeen ohjaukselle elämänsuunnittelun tukemisessa. Ohjauksen tavoitteet ovat moninaiset ja vaihtelevat sen mukaan, mistä lähtökohdista ohjaus aloitetaan. Yhtenä esimerkkinä ohjauksen tavoitteista ovat työllisyyden lisääminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Nuorten kynnystä hakeutua palveluiden äärelle ja instituutioiden piiriin on haluttu madaltaa ja yhtenä ratkaisuna tähän ovat olleet Ohjaamoiden tarjoamat yhden luukun periaatteen mukaiset ohjauspalvelut. (Vehviläinen 2001, 11; Onnismaa 2007, 15; Kettunen & Felt 2020, 293.)

Tämän lisäksi ohjauksen tavoitteet voivat olla esimerkiksi neuvonta, palautteen antaminen, jatkosuunnitelmien tekeminen, käytännön apu, tavoitteenasettelu tai arviointi. Ohjaukselle on tyypillistä, että se ottaa sen roolin, mikä kulloisessakin tilanteessa on silloin tarpeen. (Vehviläinen 2001, 50.)

Se mikä erottaa ohjauksen muista ohjauksen sukalaisuuksista on ohjauksen lähtökohdat ja peruseriaatteet (mm. Vehviläinen 2014, 6; 12–13; Laine, Parkkinen & Puukari 2018, 235–236.) Ohjauksen peruseriaatteita ovat esimerkiksi yksilöllisen ohjaustarpeen huomioiminen, suunnitelmallisuus, tavoitteet, itsenäisyyteen ohjaaminen, luotettava ja vastavuoroinen ohjaussuhde sekä osaamisen kehittäminen (Ohjaan.fi -verkkosivut 2020). On tärkeää tunnistaa ohjauksen ydin (Vehviläinen luentomuistiinpanot 12.12.2016). Ohjausta voidaan määrittellä lähestymällä sitä vuorovaikutustilanteen kautta. Ohjauksen tavoitteet ja tulokset saavutetaan keskustelemalla vuorovaikutteisesti, huolimatta siitä oliko ohjauksella etukäteen tarkkaan rajattu tavoite vai muotoutuuko se vasta ohjausprosessissa. Vuorovaikutustilanteen tukena ovat erilaiset työprosessit, tiedot ja taidot, mutta toteutuakseen ohjaus tarvitsee aina vuorovaikutusta eri osapuolten välillä. (Vehviläinen 2001, 12; Vehviläinen 2014, 13.) Ohjaustilanteelle on tyypillistä yksilöllisyys ja subjektiivisuus, koska vuorovaikutustilanteet ovat luonteeltaan ainutkertaisia ja käsikirjoittamattomia. Tämän näkökulman perusteella ohjausta ei voida ajatella liukuhihnana työnä, vaan ohjauksen määrittelyssä on mielekästä painottaa sen prosessimaista luonnetta. (Onnismaa 2007, 21; Vehviläinen 2014, 14.) Ohjausprosessit ovat usein kasvu- ja oppimisprosesseja erilaisissa tilanteissa. Prosessien kohteet kuuluvat yleensä instituutioiden toiminnan alle ja sen vuoksi ohjaus on usein tilanne, missä instituutioiden, yhteiskunnan ja yksilön intressit kohtaavat. Eri osapuolten intressien yhteensovittaminen onkin yksi ohjaustyön jännitteistä. (Vehviläinen 2014, 13.)

Mikäli yhteiskunnan hallinto on ottanut ohjauksen yhä suuremmaksi osaksi omaa toimintarepertuaariaan, on hyvä tarkastella sitä missä kaikkialla ohjaus yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta esiintyy. Kun ohjaus sijoitetaan yhteiskuntaan nuorten ongelmien ratkaisukeinoksi, se mahdollistaa ohjaukselle laajan määrittelyn, koska yhteiskunnan työvälineenä ohjausta voidaan toteuttaa niin monella eri tavalla. Ohjausta voidaan antaa yksilöille, ryhmille ja yhteiskunnalle monissa erilaisissa muodoissa. Ohjauksen muodot ovat olleet muutoksen alla, eikä ohjausta voida määrittää enää ainoastaan kahdenväliseksi ohjaukseksi (Vehviläinen luentomuistiinpanot 12.12.2016). Hallinnan näkökulmasta ohjaus on yhteiskunnan apuväline, joka voidaan mitoittaa eri tavoin tarpeen mukaan. (Vehviläinen 2001, 17.) Ohjauksen

monimuotoisuuden lisääntyessä on tärkeää, että ohjauksen käsitteenmäärittelyjä ja tavoitteita tarkastellaan kokonaan uudelleen sitä mukaan, kun ohjaus levittäytyy yhteiskunnan eri toimialueille (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 17).

Nyky päivänä ohjausta on mahdollista nähdä useilla eri yhteiskunnallisilla kentillä. Ohjauksen erilaisia tyyppisiä ovat esimerkiksi opinto-ohjaus eri kouluasteilla, uraohjaus, hops-ohjaus, työharjoittelun ohjaus, lopputyön ohjaus, työohjaus, monikulttuurinen ohjaus ja elämäntaloudellinen ohjaus. Lisäksi ohjauksen rinnalle asettuvat samankaltaiset muut työmuodot kuten mentorointi ja valmennus. (Vehviläinen 2014, 5.) Monialaiset ohjauksen mahdollisuudet kertovat siitä, miten ohjaus rakentuu monien ammattien risteyksessä (Vehviläinen 2001, 13). Ohjauksen yksi dilemma on se, että koska se ilmiönä on ollut kauan merkittävä osa arkipäiväistä elämäämme, on ohjauksen merkitystä ollut välillä vaikea perustella (Vehviläinen luentomustiinpanot 12.12.2016). Ohjaspalveluiden kasvanut kysyntä on asettanut haasteita yhteiskunnalle ja hallinnolle esimerkiksi siinä, että palveluiden laatu ja saatavuus olisivat tasavertaisia koko Suomessa. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 46.)

Retoriikan ja nuoruuden eri määrittelyjen näkökulmasta 2000-luvun hallitusohjelmien käyttämät retoriikan keinot ovat mielenkiintoisia tarkastella. Nuoruuden käsite ei ole yksiselitteinen ja sitä voidaan lähestyä monista erilaisista näkökulmista. Hallitukset ovat muokkaamassa kollektiivisia käsityksiä nuoruudesta ja näiden käsitysten muokkaamiseen hallitukset käyttävät retoriikkaa. Tarkoituksena on, että kulloisenkin hallituksen oma näkemys asettuisi parempaan valoon kuin yhteiskunnan muut nuoruuden käsitykset (Jokinen 1999, 126). Retoriikan käyttäminen perustuu faktan konstruointiin eli siihen, että asiat halutaan kertoa siten, kuin ne asian osaisen mielestä todella ovat. Näkemyksiä ei ole tarkoitus esittää kiistanalaisina vaan hämärtää todellisuuden konstruktivistista luonnetta ja jättää muut todellisuudet huomiotta. (Jokinen 1999, 127.) Retoriikka on merkittävä osa politiikkaa ja erilaisten retoriikan keinojen tunnistaminen paljastaa esimerkiksi poliittisia valtasuhteita yhteiskunnassa. Tämän päivän hyvänä esimerkkinä vaikuttavasta poliittisesta retoriikasta on Donald Trumpin vuoden 2016 vaalikampanjan retoriikka, jolla oli maailmanlaajuisia vaikutuksia yhteiskunnalliseen keskusteluun ja ymmärrykseen. Trumpin vaalikampanjan retoriikan tarkastelu paljasti merkittäviä ristiriitoja siinä, oliko pyrkimyksenä puolustaa eliitin vai kansan etuja. (Kokko 2018, 201.) Vastaavalla tavalla myös 2000-luvun hallitusohjelmista on mahdollista löytää erilaisia poliittisia pyrkimyksiä ja valtasuhteita.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa yhteiskunnalle tietoa siitä, miten nuoret ja nuoruus on 2000-luvun aikana muuttanut hallitusohjelmien näkökulmasta. Lisäksi tarkoituksena on eritellä tarkasti, millä tavalla ja minkälaista retoriikkaa apuna käyttäen hallitukset perustelevat nuorisohallinnollisia päätöksiään. Tutkimuksen tulokset auttavat myös ymmärtämään ohjauksen asemaa yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa muuallakin kuin vain koulutuspolitiikan osa-alueella. Tutkimus asettuu nuorisotutkimuksen, yhteiskuntapoliittisen tutkimuksen ja ohjaustutkimuksen välimaastoon. Tämän tutkimusaiheen kiinnostus on lähtenyt halusta yhdistää yhteiskuntapoliittisia käytäntöön nuorten tasolle. Olen kiinnostunut tarkastelemaan sitä, miten voisin myös tulevaisuuden työelämässä hyödyntää laajaa yhteiskuntapoliittista ymmärrystä käytännön ohjaustyössä. Pitkän tähtäimen tavoitteena on päästä osallistumaan nuorten elinolojen kehittämiseen molempien alojen ymmärryksen tukemana.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Hallitusohjelmien nuoriin ja nuoruuteen keskittyntä tutkimusta on Suomessa viime vuosilta suhteellisen vähän. Näistä tutkimuksista parhaiten tämän pro gradu -tutkielman kanssa samaan tutkimuspiiriin asettuva tutkimus on Elina Pekkarisen ja Sinikka Aapola-Karin vuonna 2016 toimittama teos *Nuoruus hallitusohjelmissa*. Teos koostuu useista artikkeleista, jotka keskittyvät käsittelemään nuoruutta ja sen kysymyksiä Juha Sipilän hallitusohjelmassa. Artikkelit käsittelevät viittä eri pääteemaa, jotka ovat 1) nuorten palvelut, koulutus ja työelämä, 2) nuorten demokratia ja yhdenvertaisuus, 3) nuoret ja sukupuolten sekä vähemmistöjen kysymykset, 4) nuoret ja vapaa-aika sekä 5) nuorten tulevaisuuden näkymät. Kaikki artikkelit pyrkivät tuomaan esille Juha Sipilän hallituksen nuoria koskevia päätöksiä ja pohtimaan, miten ne vaikuttavat nuorten elämään. Teos antaa kokonaisuudessaan hyvän käsityksen siitä, minkä suuntaista politiikkaa nuorten näkökulmasta tällä hetkellä tehdään. Kun tämä tutkimus tarkastelee sitä, miten nuorista puhutaan politiikassa ja tarkemmin vuoden 2000 hallitusohjelmissa, *Nuoruus hallitusohjelmissa* -teos esittelee konkreettiset ja mahdolliset vaikutukset nuoriin ja nuoruuteen. (Pekkarinen & Aapola-Kari, 2016.)

Kun tarkastellaan aiempaa tutkimusta ja laajennetaan etsintöjä nuoruuteen yleisenä teemana, on mahdollista huomata, että siihen on paneuduttu esimerkiksi tutkimalla erilaisia hyvinvointisuunnitelmia ja -ohjelmia niin kuntatasolla kuin myös kansallisissa ohjelmissa. Jyväskylän yliopistosta valmistui keväällä 2015 pro gradu -tutkielma, joka käsitteli lasten ja

nuorten hyvinvointia kuntia velvoittavissa hyvinvointisuunnitelmissa (Kankaanmäki 2015). Tämänkaltaiset tutkimukset ovat keskittyneet käsittelemään nuorisokysymyksiä nuorten hyvinvointia edistävissä ohjelmissa, jolloin tutkittavilla ohjelmilla on jo valmiiksi ollut selkeämpi agenda tarttua nuorisokysymyksiin. Hallitusohjelmissa näkyvään nuoruuteen on viime vuosina paneuduttu esimerkiksi Itä-Suomen yliopistossa keväällä 2018 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassa. Tutkielma käsitteli hallitusohjelmien ja EU-tason ohjausta nuorten työllisyyden tukemisessa. (Huttunen 2018.)

Nuoruudesta ja politiikasta on tehty tutkimusta myös diskurssianalyysin metodeja hyödyntämällä. Diskursiivisten tutkimusten lukeminen sekä tarkastelu on ollut tämän tutkimuksen kannalta välttämätöntä, jotta ennen tutkimuksen aloittamista pystyin ymmärtämään, miten nuoruutta ja poliittisten ohjelmien analyysiä on aiemmin lähestytty diskursiivisia keinoja käyttäen. Tutkimuksia löytyy niin nuoruuden tutkimuksen puolelta kuin myös eri aihealueilta politiikan ja politiikkaohjelmien parista (mm. Kuusisto 2016; Herneaho 2016; Öster 2011.)

Nuoriin liittyvää diskursiivista analyysiä on tehty esimerkiksi syrjäytymiskeskustelujen pohjalta. Vuonna 2016 Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella tehtiin pro gradu -tutkielma (Kuusisto 2016) sosiaalityön oppiaineeseen siitä, miten nuorten syrjäytymiskeskustelu näkyy Helsingin sanomien artikkeleissa. Tutkimuksessa saatiin aikaan viisi erilaista tulkintarepertuaaria siitä, miten nuorten syrjäytymistä on artikkeleissa kuvattu. Tutkimusta lähestyttiin sosiaalisen konstruktivismin kautta, joka tarkoittaa, että erilaiset käsitykset ja sosiaalinen todellisuus tuotetaan kielen kautta. Esimerkiksi puheessa ja keskustelussa keskitytään niihin ongelmiin, jotka sosiaalisen konstruktion mukaan on nostettu ongelmiksi. (Kuusisto 2016.) Sosiaalinen konstruktivismi on hyvin tyypillinen lähtökohta diskursiiviseen nuorisotutkimukseen. Samaa näkökulmaa on käyttänyt tutkimuksessaan Puurosen (2006, 205) mukaan myös tutkija Tommi Hoikkala, joka tutkimuksillaan on selvittänyt puhetapoja nuorista nuorisopoliittisissa keskusteluissa.

Sen lisäksi, että itse nuoruutta on tarkasteltu diskursiivisesti, on vastaavanlaista tutkimusta tehty myös muista aihealueista käyttäen aineistona politiikkaan ja politiikkaohjelmiin liittyvää materiaalia. Vuonna 2016 Jyväskylän yliopiston kielten laitokselle Suomen kielen pääaineeseen tehtiin pro gradu -tutkielma maahanmuuttodiskursseista (Herneaho 2016) vuoden 2015 eduskuntavaalipuolueiden vaalimateriaaleissa. Tutkimuksessa löydettiin neljä erilaista

diskurssia, joita vaalipuolueet käyttivät. Löydettyjen diskurssien kautta analysoitiin, miten eriarvoisuutta tuotetaan ja haastetaan kielen käytössä. Tutkimuksen avulla pystyttiin esimerkiksi esittämään, millaisia ideologisia vaikutuksia tekstissä on. Myös tässä tutkimuksessa selvitetään vastaavanlaista käsitystä siitä, miten poliittisten tekstien ja ohjelmien avulla tuotetaan ideologiaa sekä ymmärrystä nuorista. (Herneaho, 2016.)

Diskurssianalyysiä on tehty myös Euroopan Unionin kulttuuripolitiikasta ja sen erialisista dokumenteista. Pro gradu -tutkielmassa (Väliheikki 2011) tarkasteltiin, miten Euroopan Unionin yhteneväisyyttä tuotetaan dokumenteissa ja millaista roolia maahanmuuttajille dokumenttien perusteella tuotetaan. Roolin tuottaminen poliittisissa dokumenteissa on tämänkin tutkimuksen kannalta tärkeä näkökulma. Kuten Väliheikin pro gradu -tutkielmassa todetaan, poliittisista ohjelmista ja dokumenteista voidaan löytää sellaisia diskursseja, joilla todellisuutta rakennetaan. (Väliheikki, 2011.)

Ohjaustutkimuksen osalta Katariina Mertanen on tehnyt väitöskirjatutkimusta nuorten ongelmista ja niiden ratkaisukeinoista hallinnollisella tasolla (Mertanen 2017, 21). Mertanen on analysoinut Euroopan neuvoston ja Euroopan komission asiakirjoja erityisesti siitä näkökulmasta, miten nuorisotyöttömyys on tuotu asiakirjoissa ilmi ja minkälaisia ratkaisukeinoja ongelmaan on ehdotettu. Mertanen on tehnyt aiheesta diskurssianalyysin, jonka mukaan asiakirjoista erottui neljä diskurssia: varhaisen puuttumisen diskurssi, aktiivisuuden diskurssi, elinikäisen oppimisen diskurssi sekä työllistyvyyden diskurssi. Diskurssien perusteella nuoret asettautuivat kahteen eri asemaan nuorisotyöttömyyden ongelman ratkaisussa. Toisaalta nuoret nähtiin aktiivisina omia taitoja kehittävinä ja vastuullisina henkilöinä, mutta toisaalta nuoret jäivät asiakirjojen perusteella myös passiivisiksi toiminnan kohteiksi. Euroopan unionin poliittisten ohjelmien toimenpide-ehdotuksien ongelmat kiteytyivät siihen, etteivät ne ottaneet tarpeeksi tarkkaan huomioon sitä, miten erilaisista lähtökohdista nuoret tulevat ja miten erilaisia ratkaisutapoja nuorten ongelmat vaativat. Erilaisuus ja monimuotoisuus tunnistettiin, mutta niihin ei Mertanen mukaan paneuduttu ratkaisuehdotuksissa tarpeeksi syvästi. (Mertanen 2017, 21–25.)

Pro gradu -tutkielmia ohjauksesta on tehty esimerkiksi siitä näkökulmasta, miten opinto-ohjaajat kokevat nuorten henkilökohtaiset ongelmat ja kriisit osana ohjaustyötä. Matilda Sorsan ja Saija Tikkasen pro gradu -tutkielman (2013) mukaan opinto-ohjaukseen kuuluu väistämättä nuorten henkilökohtaisten kriisien kohtaaminen osana ohjaustyötä.

Haastateltujen opinto-ohjaajien mielestä on tärkeää, että ohjaaja osaa niissä tilanteissa ottaa roolin nuorten tukijana ja kuuntelijana, vaikka eivät olekaan ammattiauttajia. Moniammatillinen yhteistyö ja tarvittaessa eteenpäin ohjaaminen kriisistä selviytyäkseen olivat opinto-ohjaajien mielestä tärkeitä toimintamalleja nuorten kriisitilanteissa. (Sorsa, Tikkanen 2013.)

Ohjausta on tutkittu myös koulumaailman ulkopuolella, kun Jyväskylän ammattikorkeakoulussa tehtiin vuonna 2012 tutkimus siitä, millaisia käsityksiä terveysalalla työskentelevillä ihmisillä on ohjauksesta ja millainen on heidän mielestään osaava ohjaaja (Vänskä 2012.) Tutkimuksen mukaan terveysalan ohjaajien käsitys ohjauksesta ja osaavasta ohjaajuudesta muotoutui ohjaajan muotokuvan perusteella. Muotokuva perustui kategoriajärjestelmään, joka sisälsi ohjauksen elementtejä ja situationaalista ohjausosaamista. (Vänskä 2012.) Ohjaustutkimusten tarkastelu osoittaa sen, miten laajasti ohjaus näyttäytyy yhteiskunnassa ja miten monenlaista ohjausta on olemassa.

Ohjaajan ohjausotetta tarkasteltiin myös kasvatopsykologian pro gradu -tutkielmassa (Inkala 2014), jossa selvitettiin sitä, miten konsultatiivinen ohjaustaitokoulutus auttaa kehittämään ohjaajan ohjausotetta. Tutkimuksen mukaan ohjaajuutta johtavat neljä pääkategoriaa, jotka olivat kuunteleminen, tarkentaminen, läsnäolo- ja vuorovaikutus sekä johtaminen. (Inkala 2014.) Sitä mukaan, kun ohjaus muovaantuu yhteiskunnan erilaisissa tilanteissa, on myös ohjaajuus jatkuvan muutoksen alla. Ohjauskäsitteen määrittelemiseksi on tärkeää, että tutkimusta tehdään niin ohjaajista, mutta myös itse ohjauksesta.

Ohjauspalveluita on tutkittu Jyväskylän yliopiston ohjausalan maisteriohjelmasta valmistuneessa pro gradu -tutkielmassa vuonna 2018 (Kosonen & Romppanen 2018). Tutkielman tarkoituksena oli selvittää sitä, miten nuoret kokevat osallisuuden ja toimijuuden Ohjaamojen palveluissa. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että Ohjaamojen tarjoamat ohjausprosessit tukevat vahvasti nuorten osallisuutta ja toimijuutta. Tutkimuksen tuloksien perusteella voidaan sanoa, että Ohjaamot ovat onnistuneet työssään ottaa jokaisen yksilön omat lähtökohdat ja tarpeet huomioon siten, ettei Ohjaamon toiminta ole jäänyt vain hallinnon strategiselle tasolle, vaan ohjaus on voimaannuttanut nuoria sekä antanut tarvittavia apuja käytännön toimijuuden vahvistamiseen. (Kosonen & Romppanen 2018.) Tämänkaltaisen tutkimus antaa konkreettista tietoa ohjauksen vaikuttavuudesta niin nuoriin, mutta myös yhteiskuntaan ja yhteiskunnan nuoriin kohdistuvien vaatimusten täyttymiseen.

Diskurssianalyttistä tutkimusta ohjauksesta on tehty esimerkiksi vuonna 2011 Jyväskylän yliopistossa, kun Katri Österin pro gradu -tutkielman tutkimustehtävänä oli tarkastella sitä, millaisen kuvan oppilaanohjauksen kirjamateriaali antaa oppilaanohjauksesta. Tutkimuksen tuloksena muodostui neljä diskurssia, yksilöllisyyden diskurssi, aktiivisen ja vastuuntuntoisen valitsijan diskurssi, tulevaisuusdiskurssi ja työelämädiskurssi, jotka antoivat oppilaanohjauksesta kuvan erityisesti ura- ja ammatinvalinnanohjauksena. (Öster 2011.) Tutkielma on noin kymmenen vuotta vanha ja antaa mielenkiintoisen vertailukohteen sille, millaisen kuvan poliittiset asiakirjat antavat ohjauksesta.

Aiemman tutkimuksen pohjalta yhteenveto on, että 2000-luvun nuoriin liittyviä teemoja ja ilmiöitä on tutkittu molemmilla aloilla yhteiskuntatieteissä ja ohjausalalla, mutta tutkimuskentällä on runsaasti tilaa tieteenaloja yhdistävälle tutkimukselle. Hallitusohjelmat ja erityisesti niiden nuorisoteemat eivät ole loppuun kulutettu tutkimusalue ja aikaisempaa tutkimusta tarkastelemalla hallitusohjelmia voidaan käyttää mielenkiintoisena aineistona monenlaisiin tutkimuksiin. Ohjauksen merkittävyys yksilölle tunnustetaan erityisen hyvin kasvatustieteissä, mutta yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta olisi siitä mahdollista löytää entistä enemmän kiinnostavia tutkimusasetelmia. Vastaavasti nuorten hallinnon yhteiskuntapoliittiseen tutkimukseen voisi tuoda näkökulmia kasvatustieteistä esimerkiksi nuorten kokemuksia tarkastelemalla.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tämä pro gradu -tutkielma koostuu kahdeksasta pääluvusta. Aluksi luon kontekstia tutkimuksen analyysille ja esittelen tutkimuksen metodin sekä aineiston. Tutkimuksen analyysi on jaettu kolmeen lukuun, joista luku kuusi keskittyy nimenomaan ohjauksen näkökulmaan. Tämän johdantoluvun jälkeen luvussa kaksi keskityn tarkastelemaan nuoruuden erilaisia määrittelyjä. Pyrin ottamaan huomioon numeraaliset ikään perustuvat määritelmät, mutta myös muut seikat, jotka vaikuttavat siihen, keitä nuoriksi voidaan kutsua ja mitkä tekijät ovat oleellisia osia nuoruuden käsityksiä ja ymmärrystä. Luku kolme jatkaa nuoruuden ja nuorien yhteiskunnallista tarkastelua. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta pohdin, millaista on esimerkiksi nuorten poliittinen osallisuus Suomessa. Hallitusohjelmat huomioiden taustoitin myös nuorten yhteiskunnallista hallintaa ja eri toimijoiden vastuun kysymyksiä. Luvussa neljä esittelen tutkimuksessa käytetyn aineiston ja taustoitin metodillisia valintoja. Luvut

viidestä seitsemään ovat tutkimuksen analyysin keskittyviä lukuja, joissa vastaan tutkimuskysymyksiin. Viidennessä luvussa analysoin 2000-luvun hallitusohjelmien nuorisoteemoja ja niiden luomia nuoruuden käsityksiä. Kuudennessa luvussa tarkastelen ohjausta yhteiskunnallisena ratkaisukeinoa nuorten ongelmiin. Seitsemäs luku on pohdintaani 2000-luvun hallitusohjelmien nuorisoteemojen retorisisista diskursseista. Lopuksi luvussa kahdeksan tiivistän analyysini ja sijoitan sen yhteiskunnalliseen sekä ohjausteoreettiseen keskusteluun.

2 NUORUUDEN ERILAISIA MUOTOJA

Riippuen siitä, keneltä kysytään, ovat ajatukset nuorista ja nuoruudesta hyvin erilaisia ilman käsitteen tarkempaa määrittelyä. Toinen yhteiskunnallinen taho saattaa määrittellä nuoren murrosikäiseksi koululaiseksi ja toinen kolmekymmentävuotiaaksi yrittäjäksi. Nuoruus voidaan nähdä aikakautena, joka on täynnä angstia tai epävarmuutta, mutta nuoret ovat puheessamme usein myös tulevaisuuden toivo, hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitäjä ja ikäryhmä, johon ehdoitta tulisi panostaa yhteiskunnallisesti. (mm. Fornäs 1995, 1.) Nuoren määritelmä vaihtelee kansainvälisesti, mutta myös erilaisilla kansallisilla mittareilla tarkasteltuna. Eri tahojen tekemät nuoruuden määritelmät vaihtelevat lisäksi sen mukaan, mitä aikakautta kulloisenkin määritelmän aikana on eletty. Ennen kuin voidaan perehtyä siihen, miten hallitusohjelmat tuottavat, uusintavat tai muuttavat käsityksiämme nuorista, tulee olla selvillä, keitä nuorilla yleensä tarkoitetaan ja mikä määritelmä palvelee tämän tutkimuksen tarkoituspäriä kaikkein parhaiten.

Sen lisäksi, että nuoruuden määrittely on olennainen osa tätä tutkimusta, tulee nuoruuden teemaan tarttuvalla olla käsitys siitä, miten nuoruus ja sen käsitykset, sekä nuoret itse ovat muuttuneet aina 1900-luvun alusta tähän päivään saakka. Käsitteen historiaan on tärkeä tutustua sen vuoksi, että nuorten rooli ja asema yhteiskunnassa on muuttunut käsitteen muokkaantumisen myötä. Nuorten tila on käsite, jolla voidaan kuvata kokonaisuudessaan sitä, miltä nuorten elinolosuhteet yhteiskunnassa näyttävät. Nuorten ja nuoruuden sen hetkiseen yhteiskunnalliseen tilaan, asemaan, rooliin, määrittelyyn ja odotuksiin vaikuttavat sekä aiemmin, että sillä hetkellä tehdyt yhteiskunnalliset päätökset. Nuoriin vaikuttava päätöksentekoa ei tehdä pelkästään nuorisopoliitikassa, vaan hallinto on aina poikkipoliittista (Määttä 2018, 307). Myöskään nuorisopoliittiset päätökset eivät ole vain pelkästään suoraan nuoria koskevia päätöksiä, vaan eri osista koostuvana kompleksina yhteiskunnan kaikki päätökset ovat välittömästi tai välillisesti vaikutuksessa toisiinsa. Sen vuoksi nuorten tilan kokonaisvaltainen ymmärtäminen aja muutokset huomioiminen ja hallituksen tekemät suunta- viivat kulkevat käsikädessä.

Tässä luvussa pyrin selvittämään sen, millainen nuoruuden määrittely on tämän tutkimuksen kannalta mielekästä, mutta myös sen, miten monella erilaisella tavalla nuoruutta määritellään eri yhteiskunnan tasoilla. Käsitteen selkeyttäminen auttaa ymmärtämään tutkimuksen analyysiä ja sitä, millaisen käsityksen politiikka ja 2000-luvun hallitusohjelmat antavat

meille nuorista. Luvun alussa keskitytään tarkastelemaan nuoruuden määrittelyn historiaa 1900-luvun alussa, jonka jälkeen siirrytään tämän päivän nuoren määritelmään. Lisäksi luku antaa katsauksen nuorten tilan kehityskaaresta aina 2000-luvun alusta nykyyhetkeen, ottaen huomioon käsitteen muovaantumisen myötä syntyneet ristiriidat. Nuorten elämän instituutiot ja osallisuuden kysymykset kuuluvat luvun keskeisiin tarkastelun kohteisiin.

2.1 Mistä nuori on lähtöisin?

Kehityspsykologian näkökulmasta lapsuutta ja nuoruutta tutkittiin paljon 1900-luvun alkupuolella. Puurosen mukaan Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) määritteli ihmisen psyykkisen kehityksen ja kasvun mukaan viiteen eri vaiheeseen. Nämä viisi vaihetta olivat 1) syntymästä ensimmäiseen ikävuoteen, 2) toisesta 12. elinvuoteen 3) 12:sta 15 vuoteen 4) 15:sta 20 vuoteen ja 5) 20:stä vuodesta eteenpäin. Nimensä mukaisesti vaiheet kuvastivat psyykkisen kehityksen erilaisia vaiheita ja näistä vaihteista varhaiseksi nuoruudeksi luokiteltiin vaihe neljä, jolloin ihmisen tunteet kehittyvät ja hän saavuttaa sukukypsyyden. Rousseauin tulkinta lapsuuden ja nuoruuden kehityspsykologisesta kasvusta tähtäsi tarkastelemaan ikäkausia matkana sukukypsyyteen ja aikuisuuden päämäärään. Lapsuutta ja nuoruutta määrittelivät ennen kaikkea ne tulevaisuuden roolit, jotka tytöt ja pojat ottaisivat aikuisena naisena ja miehenä. Nuoruuden kasvun ja kasvatuksen tuli Rousseauin mielestä olla sen mukaista, mikä on sopivaa kummallekin sukupuolelle. Naisten tehtävä on miellyttää miehiä saavuttaakseen miesten rakkauden ja kunnioituksen, kun taas miesten rooli on olla vahva ja aktiivinen osapuoli. (Puuronen 2006, 45; 46.)

1900-luvun alussa nuoruutta elämänvaiheena lähestyttiin myös ottamalla kantaa siihen, miten nuoruus oli sielun kasvusta johtuva ilmiö. Saksalaisen kehityspsykologi Eduard Sprangerin (1882–1963) mielestä nuoruus oli sidottuna kulttuuriin ja esimerkiksi siihen, oliko nuori kasvanut maalla vai kaupungissa. Kulttuuriin oli myös sidottua se, että Sprangerin mukaan tyttöjen ja poikien nuoruus kestää eri verran aikaa. Tyttöjen nuoruus sijoittui ikävälille 13–19 ja poikien 14–22. Nuoruuden perimmäisenä tarkoituksena oli löytää oma minuus eli yksilöllistyä omaksi itsekseen, elämän suunnan muodostuminen ja kasvaminen sisälle osaksi eri elämänalueita, kuten politiikkaa, taloutta ja uskontoa. (Spranger 1932.) 1900-luvun alussa nuoruus siis määrittyi pääosin erilaisten fyysisten ja henkisten muutosten kautta. Keskiössä oli tarkastella milloin lapsesta tulisi aikuinen. Ja tämä siirtymävaihe lapsuuden ja

aikuisuuden välillä muodosti nuoruuden perustan. Nuoruus oli ennemmin väliaikainen tila, kuin jokin sellainen, mitä olisi tavoiteltu sen itseisarvoisuuden vuoksi.

1900-luvun alun kehityspsykologinen nuoruuden mallikuva on ollut jo pitkän aikaa takalalla sen hyvin vanhakantaisuuden vuoksi. Sen tarkastelu on tärkeää, jotta voidaan huomata, miten nykypäivänä nuoruutta pyritään ymmärtämään ennen kaikkea nuorena olemisena (*being*). Sen sijaan kehityspsykologinen näkökulma keskittyy enemmän tarkastelemaan nuoruutta väliaikana, jolloin kasvetaan aikuiseksi (*becoming*) (esim. Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 11 ja Puuronen 2006, 47). Kasvaminen on ollut nuoruuden keskiössä, koska nuoruus on ymmärretty historiassa nimenomaan fyysisenä ja henkisenä kasvuna (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 11). Se, että nähdäänkö nuoruus vain väliaikaisena tienä aikuisuuteen vaikuttaa siihen, millaisia kuvia nuoruudesta ja nuorena olemisesta luodaan.

Nykyään nuoria saatetaan kuvailla adjektiiveilla *levoton, ailahteleva, väsynyt, vaiheessa* ja *epävaka*. Ovatko nuoret vain tulevaisuuden toivo, joiden potentiaali yhteiskunnalle ei vielä ole käytettävissä? Esimerkit ja kuvailut ovat kärjistettyjä, mutta niitä käytetään nuorten kuvailussa muiden kuvailutapojen rinnalla, vaikka ne eivät kuulu enää nykypäivän valtavirtaan. Kärkkäitä ja äärimmäisiä ilmaisuja sekä ajattelutapoja saatetaan huomaamatta uusintaa esimerkiksi yhteiskunnallisessa ja poliittisessä keskustelussa. Juuri sen vuoksi tutkimus siitä, miten nuorista politiikassa puhutaan ja minkälaisia mielikuvia tai oletuksia se nuorista luodaan, on tärkeää. Kuitenkaan kehityspsykologisia tarkastelumalleja ei kannata hylätä täysin. Esimerkiksi Spragerin ajatus, että nuoruus oli aikakausi, jolloin oma minuus tulee löydettyksi, on osittain pätevä myös nykypäivänä ja sopii hyvin uusliberalistisen ajattelumallin kanssa (Holm 2017, 80; 83). Minuuden etsiminen nuoruuden tehtävänä on tällä hetkellä yksi yhteiskuntapoliittisen keskustelun kantavista teemoista esimerkiksi mediassa. Se näkyy niissä ponnisteluissa, joita nuoret kokevat yhteiskunnassa ja joihin esimerkiksi hallitus pyrkii hallitusohjelmissa ratkaisujaan tarjoamaan. (mm. Yle Uutiset 11.5.2020; Yle Uutiset 19.5.2020; Yle Uutiset 20.5.2020.)

2.2 Nuori numeroina hallinnoissa

Seuraavaksi tarkastelen erilaisten hallintotoimijoiden näkökulmasta nuoruuden määrittelyä. Kansallisella tasolla katsottuna Suomen nuorisolaki määrittelee nuoreksi kaikki alle 29-vuotiaat ja määritelmä on kaikkein laajin, johon tässä tutkimuksessa viitataan. Nuorislain

tarkoituksena on ennen kaikkea säädellä valtiohallinnon ja kunnan vastuuta nuorten hyvinvoinnista. Se pitää sisällään linjauksia, joiden avulla lain toteutumista tavoitellaan. Nuorisolain tavoitteena on muun muassa edistää nuorten osallisuutta yhteiskunnassa, tukea nuorten kasvua ja kehitystä, tukea tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Lain mukaan valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi uuden nuorisotyön ja -politiikan ohjelman. Ohjelmassa paneudutaan tarkemmin nuorisotyön ja -politiikan tavoitteisiin ja kartoitetaan, millaisia toimia toiminnan tukemiselle tarvitaan. Ohjelmaa seurataan ja tarvittaessa siihen tehdään tarkennuksia. Nuorisolain asettamiin vastuun kysymyksiin paneudutaan tarkemmin myöhemmässä luvussa. (Suomen nuorisolaki, 2§, 3§, 5§.)

Euroopan Unioni luokittelee nuoret 15–29 vuotiaiksi. Tässä ikähaarukassa nuoret on jaettu kolmeen viiden vuoden kohorttiin: 15–19, 20–24 ja 25–29 vuotiaat. Euroopan Unionin määritelmä ei kuitenkaan ole tiukka raja-arvo, koska se pyrkii ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon jäsenvaltioidensa määritelmät. (European Commission 2011.) Edellisiin verrattuna kapeampaa nuorten määritelmää edustaa Yhdistyneiden kansakuntien määritelmä nuorista. Yhdistyneet kansakunnat viittaavat käsitteellä nuoret 15–24 vuotiaisiin. Kuitenkin esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti kaikki alle 18-vuotiaat määritellään lapsiksi, mikä tekee tästä määritelmästä häilyvän. (Yhdistyneet Kansakunnat 1990.)

2000-luvun hallitusohjelmat sisältävät toimenpide-ehdotuksia (mm. Rinne 2019, 173; Vanhanen II 2007, 31–32.) ja tavoitteita nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi, mutta kuten edellä todettiin, nuori käsitteenä on hyvin laaja, joten rajaaminen keitä hallitusohjelman nuoria tarkastelen, on ollut välttämätöntä. 2000-luvun hallitusohjelmissa nuoren käsite liikkuu EU:n mallin mukaisesti eri nuorten ikäluokissa lapsuuden ja varhaisaikuisuuden välillä (European Commission 2011, 2). Tässä tutkimuksessa keskityn nuoriin ja nuoriin aikuisiin, enkä ota tarkasteluun lapsuutta ja aikaista varhaisnuoruutta. Nuoret ovat käsitteenä suuri joukko, joten on analyysin kannalta mielenkiintoista, minkälaisia käsityksiä hallitusohjelmat antavat nuorten määrittelemisestä. Pohjautuvatko ne nuorten iälliseen arviointiin vai esimerkiksi toimintakyvyllisiin tai yhteiskunnalliseen asemaan liittyviin tekijöihin? Nuoruuden jakaminen kolmeen eri kategoriaan auttaa myös huomaamaan sen, keitä nuoria Suomen hallitusohjelmat todella palvelevat.

2.3 Instituutiot nuoruutta muokkaamassa

Usein eri hallinnot, toimijat ja instituutiot määrittelevät nuoruuden iän perusteella. Nuorien ja nuoruuden määrittelyä ei kuitenkaan voi jättää vain numeraalisiin kehyksiin, vaan huomiota tulee ottaa myös muut määritelmät, joiden avulla nuoruuden käsityksiä yhteiskunnassa muokataan. Yhteiskunnan näkökulmasta nuoruuden määrittelyyn tulee mukaan lukuisia tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten nuoruus yhteiskunnassamme muodostuu.

Aloitan nuoruuden yhteiskunnalliseen määrittelyyn tutustumisen instituutioiden näkökulmasta. Miten instituutiot osallistuvat nuoruuden käsityksiin ja miksi niiden vaikutusvalta siihen on niin suuri? Institutionaalisella näkökulmalla nuoruuteen tarkoitetaan sitä, että jokaisessa yhteiskunnassa vallitsevat instituutiot ovat mukana nuoren, kuten myös lapsen, aikuisen ja vanhuksen elämässä. Erilaiset instituutiot mahdollistavat paljon, mutta myös rajoittavat. Parhaimmassa tapauksessa instituutiot voivat tukea nuorta esimerkiksi hankalissa elämäntilanteissa, mutta toisaalta instituutioiden tuoma kontrolli voi tuntua nuorista rajoittavana. Nuoruuden määrittelemisenkin kannalta tämä on tärkeää. Se, että saatamme pitää 7–12 -vuotiaita lapsina tai varhaisnuorina ja 13–15 -vuotiaita nuorina on pitkälti ala- ja yläkouluun nivelvaiheen mukanaan tuoma ymmärrys siitä, missä kohtaa ihmisestä puhutaan lapsena ja milloin hän siirtyy nuoreksi.

Instituutioiden rooli on erityisesti suomalaisessa yhteiskunnassa hyvin kokonaisvaltainen. On lähes mahdotonta ajatella nuoruutta ilman instituutioiden läsnäoloa (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 13). Mikäli instituutiot eivät ole läsnä nuoren elämässä, se merkitsisi samalla ulkopuolisuutta yhteiskunnasta. Tällä hetkellä yhteiskuntaamme puhuttavat niin Suomessa, mutta myös globaalisti seikka nuorten syrjäytymisestä (mm. Yle Uutiset 8.5.2014; Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018, 106). Pohjimmiltaan yksi syrjäytymisen ja samalla osallisuudenkin ongelmakohta on se, etteivät nuoret enää tartu kiinni yhteiskunnan luomiin instituutioihin vaan jäävät niiden ulkopuolelle. Sosiaaliset ympäristöt kaventuvat ja epävarmuus huolenpidosta lisääntyy. (Heinonen 2019, 81.) Instituutioiden kokonaisvaltaisuutta on helpompi ymmärtää tarkastelemalla sitä, mikä erilaisten instituutioiden pohjimmainen olemassa olemisen tarkoitus on. Mikäli esimerkiksi nuoren on vaikea käydä koulua ja se keskeytyy, on nuori välittömästi seuraavan instituution, kuten työttömyyspalveluiden, mielenterveyspalveluiden tai tukitoimintojen, piirissä. Laajan verkoston tarkoitus on nimenomaan kattaa nuorten elämän jokainen osa-alue instituutiolla niin, ettei ulkopuolelle jääminen olisi mahdollista. Sen vuoksi, että instituutiot ovat kokonaisvaltaisesti läsnä nuorten

elämässä, hallitusohjelmia ja niiden sisältöä esimerkiksi kasvatusinstituutioiden osalta on välttämätöntä tarkastella.

Nuoruutta tarkastellessa tulee ottaa huomioon, millä tavalla instituutiot vaikuttavat nuoruuden käsityksiin ja nuoruuteen. On jopa mahdollista väittää, että nuoruus on muotoutunut sellaiseksi aikakaudeksi ihmisen elämässä, kuin me sen nyt käsitämme, sen mukaan millaiset instituutiot nuoruutta ohjaavat. (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 13.) Suomalaisen nuoruuden instituutioista peruskoulujärjestelmä on yksi pisimmistä ajanjaksoista. Hyvinvointivaltiolle ja kehittyneelle yhteiskunnalle tyypillisesti peruskoulujärjestelmä on julkinen ja sen tarkoitus on palvella yhteiskuntaa. Peruskoulujärjestelmää kuvaa yhteiskuntapolitiikassa paljon käytetty sana *public*, joka tässä yhteydessä pääsee laajimpaan merkitykseensä, koska peruskoulun aloittaa vuosittain käytännössä kaikki ikäluokkaan kuuluvat suomalaiset lapset. (Seppänen & Rinne 2015, 48.) Koulujärjestelmä on monella eri tavalla nuorten elämässä merkityksellinen. Yksi mielenkiintoisimmista syistä on se, että koulujärjestelmä on ollut yksi syy siihen, miksi yhteiskunnassamme ylipäättään on lapsuudesta ja aikuisuudesta erotettu nuoruus. Koulu on rajoittanut esimerkiksi lapsityövoimaa, koska nuorten elämän keskeiseksi sisällöksi muodostui työn tekemisen sijaan opiskelu. Näin ollen koulujärjestelmä oli osaltaan synnyttämässä lapsuuden ja aikuisuuden välivaihetta eli nuoruutta. (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 13.)

Instituutioiden asema on myös siinä mielessä merkityksellinen, että niiden avulla on mahdollista välittää suurelle joukolle ihmisiä tiettyjä arvoja, sääntöjä ja normeja. Kollektiivisten ajatusmallien välittäjänä instituutiot rakentavat mahdollisuutta elää toimivassa ja rauhallisessa yhteiskunnassa, jonka jäsenet ovat keskimäärin samanlaisten ajatusmaailmojen takana. (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 13.) Instituutioiden voidaan ajatella luovan nuoruudelle kehyykset, jossa yksilön on mahdollista toteuttaa itseään. Tämän näkökulman perusteella instituutioihin liittyy myös aina hallinta (Satka, Alanen, Harrikari & Pekkarinen 2011). Suomalaisien instituutioille on tyypillistä, että ne pitävät nuoren otteessaan jo lapsuudesta asti, tukien matkalla kohti aikuisuutta. Instituutioiden luoma turva ja kiinteät sidokset ovat niin merkityksellinen osa nuorten elämää, että yleisesti instituutioiden olemassaolo suomalaisessa yhteiskunnassa halutaan taata myös tuleville sukupolville eteenpäin. (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 14.)

Vaikka instituutiot ovatkin yleisesti hyvinvointivaltioon kuuluvia ja niiden olemassa oloa halutaan uusintaa, on syytä tarkastella instituutioiden myös kriittisestä näkökulmasta. Esimerkiksi koulu instituutiona altistaa nuoria monenlaisille ongelmatilanteille. Jännitettä nuorten koulumaailmassa saattaa aiheuttaa esimerkiksi sosiaaliseen järjestäytymiseen ja kaveriesuosiioon liittyvät mukaan pääsemisen tai ulos jäämisen paineet. (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 17.) Kriittistä pohdintaa vaatii myös se, että koska instituutiot ovat läsnä nuorten jokaisessa elämänvaiheessa, saattaa nivelvaiheet, jolloin nuori siirtyy instituutiosta toiseen, aiheuttaa sen, että nuori tippuu instituutioiden väliin ja pois valtavirtaa kannattelevalta polulta. Kun yhteiskunta on muotoutunut nuoria ohjaavien instituutioiden varaan, se luo niiden ylläpitämiselle muuttuvassa yhteiskunnassa paineita, joihin esimerkiksi hallitusohjelmien tulisi pystyä nuorisoteemoillaan vastaamaan. (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 18.) Nuoruutta ilman instituutioita on mahdotonta kuvitella, mutta esimerkiksi syrjäytyminen johtuu usein siitä, että nuoret jäävät instituutioiden ulkopuolelle. Instituutioiden puuttuminen elämästä merkitsee usein ulkopuolelle joutumista osallisuudesta ja palveluista. Instituutioiden ulkopuolelle joutuminen voi johtua siitä, että nuoret eivät koe niiden toimintamalleja omikseen. Sen vuoksi olisi tärkeää, että yhteiskunta ei tuudittuisi joskus toimineiden mallien varaan, vaan kehittäisi jatkuvasti uusia tapoja tukea nuoria. (Aaltonen 2012, 189–190.)

Instituutiot osana nuorten elämää muokkaavat nuoruuden ennakoitua elämäntulkua, jonka päämääränä usein pidetään aikuisuutta. Erilaiset yhteiskunnan rakenteet ja järjestelmät luovat nuorelle toimintahorisontin, jonka mukana nuori suunnittelee ja toteuttaa elämäntulkuaan. Vaikka yhteiskunnallisessa keskustelussa on piirteitä uusliberalistisesta ajattelutavasta eli siitä, miten jokainen ihminen on itse vaikuttamassa siihen, millaiseksi hänen elämänsä muodostuu, on silti muistettava, että nuoret tekevät omia henkilökohtaisia valintojaan niissä raameissa, jotka instituutiot heille mahdollistavat. (Raitanen 2001, 196–197.) Siksi yhteiskunnallisilla toimijoilla ja instituutioilla on vastuu siitä, minkälaista nuoruutta Suomessa luodaan. ISCCS:n eli nuorten yhteiskunnallisten tietojen, osallistumisen ja asenteiden tutkimus, teettämän tutkimuksen mukaan opettajat pitivät tärkeimpänä nuorille opetettavana yhteiskunnallisena taitona kriittisen ja itsenäisen ajattelun kehittymistä. (Mehtäläinen, Niilo-Rämä & Nissinen 2017 ICCS 2016 -tutkimus, 87) Suomalaisella koulutusjärjestelmällä on merkittävä vaikutus siihen, miten esimerkiksi nuorten yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus Suomessa näkyvät. Koulun asema instituutiona on nuorten elämässä valtava ja tutkimuksen mukaan nuoret myös luottavat julkisiin toimijoihin ja instituutioihin. Tähän on

vaikuttanut tutkimuksen perusteella osaltaan myös se, että kouluympäristön ilmapiiri on nuorten mielestä parantunut vuodesta 2009.

2.4 Instituutioiden vaikutus ohjaukseen ja sen käsitteeseen

Myös ohjausta ja ohjauksen käsitettä voidaan tarkastella instituutioiden näkökulmasta. Mitä enemmän ohjaus on lisääntynyt yhteiskunnassa, sen enemmän se on sitoutunut erilaisiin instituutioihin. Ohjausta ja neuvontaa on mahdollista saada eri kouluasteilla, työvoimatoimistoissa, koulutus- ja ammattitietopalveluissa, ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluissa, työnvälityksessä ja ohjaavassa koulutuksessa. Mukana on sekä julkisia ja yksityisiä organisaatioita palvelutuottajina. (Onnismaa 2007, 16–18.) Koulutusjärjestelmät ovat nuorten elämän yksi keskeisin instituutio, joten keskityn seuraavissa kappaleissa nimenomaan niihin. Ohjaus ja erityisesti opinto-ohjaus on osa peruskoulun ja lukio-opintojen opetussuunnitelmaa ja niitä tarkastelemalla saa hyvän käsityksen siitä, miten ohjaus instituutioiden valossa näyttäytyy.

Peruskoulutuksen ohjauksen tavoitteeksi on opetussuunnitelmassa asetettu se, että ohjaus säilyisi koko peruskoulun ja sen jälkeisen ajan jatkumona. Ohjauksen tehtävänä on opetussuunnitelman mukaan edistää oppimista ja tukea oppilaiden valmiuksia vuorovaikutteisissa tilanteissa. Tietoja ja taitoja halutaan tukea mahdollisimman laajasti, jotta oppilaat pystyisivät ottamaan osaa oman elämän suunniteluun ja itseä koskevaan päätöksentekoon. Koska peruskoulu on instituutiona suuri, sen ohjaustavoitteissa koulujen ohjaussuunnitelmissa on tarkoitus ottaa mahdollisimman monipuolisesti huomioon moniammatillinen yhteistyö ja myös oppilaiden perheiden rooli. (Opetushallitus 2014, 442.)

7.–9. vuosiluokilla ohjauksen keskeisimmät alueet ovat oppilaiden auttaminen tottumaan vuosiluokkien oppimistapoihin ja etsimään itselle ominaisimpia vahvuuksia tulevaisuutta silmällä pitäen. Peruskoulussa opittavia asioita halutaan tuoda oppilaiden reflektioon siitä näkökulmasta, että miten ne voisivat hyödyttää nuoria tulevaisuudessa omien tavoitteiden saavuttamiseksi. Ohjauksen avulla on tarkoitus esitellä nuorille opintojen nivelvaiheiden tuomat haasteet ja mahdollisuudet sekä muuttuvat työelämänvaatimukset. Yhteishaku ja tavoitteiden asettaminen ovat iso osa opinto-ohjaajien työtehtäviä peruskoulun 7–9. vuosiluokilla. (Opetushallitus 2014, 442.) Peruskoulun näkökulmasta ohjaus asettuu instituution sisällä nuoren henkilökohtaisen elämän, kuten tavoitteiden, arvojen ja mielenkiinnon

kohteiden sekä yhteiskunnan muiden osa-alueiden kuten työelämän kanssa tapahtuvaan yhteensovittamiseen. Ohjauksen tehtävä on myös instituutioiden välisien yhteyksien ja mahdollisuuksien esittelemine nuorille. Lisäksi perusopetussuunnitelmaan on linjattu ohjauksen osalta tavoitteeksi yksilön huomioiminen (Opetushallitus 2014, 445).

Lukion opetussuunnitelmassa ohjauksen keskiöön on otettu nuorten henkilökohtaisen oppimisen tukeminen. Ohjauksen yksilölliset lähtökohdat huomioivat opiskelijan harrastukset, arvot ja kiinnostuksen kohteet, joiden avulla lukion institutionaalisia ohjauksen päämääriä tavoitellaan. (Opetushallitus 2019, 27.) Koska lukio on instituutiona laaja, sen toimintaa pystytään muokkaamaan ohjauksella yksilöiden erilaisia lähtökohtia ja tavoitteita huomioon otavaksi. Iso osa lukion opinto-ohjausta on opiskelijan henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatiminen. Henkilökohtaisella opintosuunnitelmalla on tarkoitus tarttua edellä mainittuihin yksilöllisiin lähtökohtiin ja esimerkiksi tunnistaa aiemmin kartutettu osaaminen. (Opetushallitus 2019, 29.)

Lukion ohjauksella pyritään jatkamaan peruskoulun aloittamaa ohjauksen jatkumoa ja tutustuttamaan opiskelijat lukion toimintatapoihin sekä oppimiskäytänteisiin. Ohjauksen tarkoituksena on tukea laajemmassa mittakaavassa nuorten työelämävalmiuksia ja yhteiskunnallista osallisuutta. Osallisuuden teema korostuu lukion ohjauksessa siten, että ohjauksen tunnistetaan lisäävän aktiivista kansalaisuutta, hyvinvointia, itsetuntemusta sekä ehkäisevän syrjäytymistä. (Opetushallitus 2019, 27–29.) Lukiossa ohjauksen keskiöön kuuluu peruskoulun ohjauksen tavoin nuorten nivelvaiheiden tukeminen ja erilaisten jatko-opintomahdollisuuksien esittelemine. Ohjauksen tavoitteena on auttaa nuoria muodostamaan omat urasuunnitelmat sekä huomaamaan työelämään siirtymiseen tarvittavat valmiudet. (Opetushallitus 2019, 29.) Lukion ohjauksen lähtökohdissa kiteytyy ohjauksen tavoitteet laajemminkin mittakaavassa.

Ohjaus on ollut keskeinen osa myös yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa ohjaustoiminta on ollut yksi keskeisimpiä kehittämisen kohteita. (Nummenmaa & Lairio 2005, 9.) Ohjauksen tavoitteet instituutioissa jakaantuvat kahtia. Ohjauksen tavoite korkeakouluissa voi olla korkeakoulukeskeisiä tai opiskelijakeskeisiä. Korkeakouluun keskittyvät tavoitteet ovat usein määrällisiä ja pyrkimyksenä on saavuttaa tavoitteita tutkinto- ja opintomäärissä. Ohjauksen teemat painottuvat silloin mahdollisimman tehokkaaseen opiskeluun ja nopeaan valmistumiseen. (Nummenmaa & Lairio 2005, 9.) Määrälliset tavoitteet ovat usein yhteisessä

linjassa yhteiskunnallisten tavoitteiden kanssa: opiskelijat halutaan mahdollisimman nopeasti työmarkkinoiden käytettäväksi. Yksilöön eli opiskelijaan keskittyvät ohjauksen tavoitteet korkeakouluissa painottavat sen sijaan yksilön omaa kehitystä ja ammatti-identiteetin omaksumista. Ohjauksen keskiössä on opiskelijan tukeminen pitkänkin tähtäimen päämäärissä. (Nummenmaa & Lairio 2005, 9.)

Opiskelijan ohjaus korkeakouluissa on vahvasti instituutioihin sitoutunutta toimintaa, mutta siitä huolimatta se ei missään vaiheessa ole irrallaan yksilön sosiaalisesta elämänkentästä. Opiskelu on kauaskantoinen prosessi, jossa opiskelijan asettamat tavoitteet ottavat vaikutteita esimerkiksi opiskelijan kiinnostuksen kohteista ja arvoista. Ja nämä seikat korkeakouluohjauksessa tulee ottaa huomioon. (Nummenmaa & Lairio 2005, 10–11.) Instituutiot ja nuorten muut elämänkentät sekoittuvat toisiinsa ja rajat niiden välillä saattavat hämärtyä. Silloin myös ohjauksen käsitteen ymmärtäminen saattaa muuttua vaikeammaksi. Instituutioiden näkökulmasta ohjaus sitoutuu opiskelijapalveluihin ja tiedekuntien ohjauspalveluihin, mutta nuorten sosiaalinen elämänkenttä instituutioiden sisällä tuo mukaan nuorten autonomisuutta, yksilöllisyyttä ja vastuuta korostavat kysymykset. Ohjauksen käsitteen määrittely instituutioiden alla on vaikeaa myös sen vuoksi, että ohjaus saa korkeakouluympäristössä monimerkityksiä, kun siihen sekoittuvat erilaiset neuvonnan ja tuutoroinnin muodot. (Lairio & Penttinen 2005, 21.)

Vaikka instituutiot kuten esimerkiksi korkeakoulut saattavat haastaa ohjauksen käsitteen määrittelyä, kuvastaa moninaiset määritelmät hyvin ohjauksen kokonaisvaltaista luonnetta. Ohjaus voidaan ymmärtää ohjattavan ja ohjaajan välisenä vuorovaikutussuhteena, jossa dialogia apuna käyttäen on tarkoitus löytää ratkaisuja opiskelijan kysymyksiin ottaen huomioon ohjauksen korkeakoulukeskeiset ja opiskelijakeskeiset tavoitteet. (Lairio & Penttinen 2005, 22.) Instituutioiden sisällä tapahtuvassa ohjauksessa avainasemaan nousee se, miten hyvin erilaisia eri vaiheisiin sijoittuvia ohjauspalveluita on tarjolla. Moniammatillinen yhteistyö on tärkeää, jotta koulutuspolun eri vaiheiden ohjaustarpeet tulevat huomioiduksi. Kokonaisvaltainen ohjausajattelu ajaa nuoren hyvinvoinnin ja minuuden kehitystä. (Lairio & Penttinen 2005, 23–24.) Yhteiskunta ei voi jäädä vain sen ajatuksen varaan, että instituutioiden sisällä tapahtuu ohjausta, vaan se täytyy ottaa lähempään tarkasteluun.

Ohjauksen ja instituutioiden väliset kysymykset kiteytyvät niihin rajoihin, jotka instituutiot ohjaukselle antavat. Ohjaustilanteessa ohjaajan rooli on osallistua johonkin ohjattavan

toimintaprosessiin, minkä vuoksi ohjattava on tullut ohjaukseen ja auttaa ohjattavaa pääsemään eteenpäin tässä prosessissa. Ohjauksen lähtökohdat ovat yleensä jossakin ammatillisessa orientaatioissa, kuten esimerkiksi oppimisessa tai kuntoutumisessa, mutta tarpeen vaatiessa ohjausta voidaan laajentaa näiden institutionaalisten rajojen yli. (Vehviläinen 2001, 16–17.) Tämä näkökulma on yksi syy sille, miksi ohjausta käytetään yhteiskunnan toiminta- ja hallintatapana niin paljon. Ohjausta määrittävät instituutioiden rajat, mutta ne rajat ovat joustavat ja mahdollistavat pureutumisen nimenomaan yksilön lähtökohtiin ja tarpeisiin.

2.4.1 Ohjaamot

Yksi merkittävä nuoriin kohdistuvan ohjaustyön alusta, missä ohjaus ja instituutiot toimivat yhdessä, on Ohjaamo -toiminta. Ohjaamolla tarkoitetaan paikkaa, jossa nuori alle 30-vuotias henkilö voi yhden luukun periaatetta mukailien tulla tapaamaan moniammatillisia osaajia ja ohjaajia. Ohjaamoilla on pyritty vastaamaan nuorten elämän instituutioiden hajanaisuuden ongelmaan, josta esimerkiksi Jorma Sipilä ja Eva Österbacka ovat tehneet tutkimusta vuonna 2013 (Sipilä & Österbacka 2013; Alexanderson, Gustavsson-Lilius, Kortelainen, Kuusisto, Malaty, Valkealahti 2017, 64; Kettunen & Felt 2020, 299). Ohjaamossa nuori voi saada apua esimerkiksi opiskelu- tai työpaikan saamiseen. Sitä kautta on mahdollista päästä mukaan harrastustoimintaan tai saada neuvoja oman elämän suunnan etsimiseen. Ohjaamojen toiminnan lähtökohta perustuu matalan kynnyksen toimintaan, jolloin nuoren olisi helpompi hakeutua etsimään tarvittavaa apua ja ohjausta. (Ohjaamot.fi -verkkosivu; Kettunen & Felt 2020, 299–300.) Poliittisesta näkökulmasta tarkasteltuna syyt Ohjaamojen synnylle löytyvät nuorten työttömyydestä ja muuttuvista työmarkkinatilanteista sekä laskevasta osaamis- ja koulutustasosta. Sysäyksen Ohjaamoiden muodostumiselle antoi Euroopan Unionin vuonna 2013 laatima nuorisotakuu, jonka mukaan nuorille annettiin lupaus, että he joko työllistyisivät tai pääsisivät koulutukseen tietyssä ajassa työttömyyden alkamishetkestä laskien. (Kettunen & Felt 2020, 293–294.)

Vuonna 2017 kerättiin tietoja siitä, minkälaisilla asioilla nuoret asioivat Ohjaamoissa ja tutkimuksen mukaan teemat keskittyivät erityisesti koulutukseen ja työllistymiseen, mutta myös talouteen, hyvinvointiin ja asumiseen (Määttä, Karppinen & Kosonen 2017, 33). Toiminnalla on haluttu luoda ratkaisuja instituutioiden ja nuorten välisiin ongelmiin. Mikäli nuori tipahtaa instituutioiden viitoittamalta tieltä, olisi sinne mahdollisimman helppoa palata takaisin. Ohjaamoiden tavoitteeksi onkin asetettu niiden alueen nuorten tavoittaminen, jotka

tarvitsevat ohjausta (Määttä ym. 2017, 31). Toisaalta Ohjaamoiden kritiikki on kohdistunut nimenomaan siihen, että Ohjaamon tarjoamat palvelut leimaantuvat liiaksi ongelmanuorille suunnatuiksi, vaikka tarkoituksena on tuottaa palveluita kaikille nuorille (Nieminen 2018, 42). Ohjaamon toimintaa tuetaan valtion ja Euroopan Unionin sosiaalirahaston toimesta, joten se on aina nuorille ilmaista (Ohjaamot.fi -verkkosivu; Kautto, Korpilauri, Pudas & Savonmäki 2017, 14).

Nuorten ja instituutioiden välisiin ongelmakohtiin on kuulunut myös instituutioiden saavutettavuus, joka on pyritty huomiomaan ohjaamotoiminnan kohdalla siinä, että toimintaa on ympäri Suomea. Ohjaamotoiminnan raamit ovat olleet väljät, koska toiminnassa on lähdetty siitä lähtökohdasta, että paikalliset toimijat tietävät parhaiten ne tarpeet ja tehtävät, joihin ohjaamo pyrkii vastaamaan. Väljät toiminnan mahdollisuudet ovat olleet sekä ohjaamotoiminnan rikkaus, mutta myös ongelma, koska palvelut saattavat eri ohjaamojen välillä vaihdella merkittävästikin. (Kautto ym. 2017, 15–16.) Paikallisuuden lisäksi ohjaus on tuotu verkkoon nuorten käyttämille alustoille, kuten Instagramiin, Snapchattiin ja Twitteriin. (Ohjaamot.fi -verkkosivu.) Se että ohjaus ei rajoitu vain erilaisten instituutioiden seinien sisään laajentaa ohjauksen asiakaskuntaa ja mahdollistaa entistä paremmin matalan kynnyksen osallistumisen. Suomalaisiin instituutioihin ja toimijoihin luotetaan ja niiden hallintaa pidetään tarpeellisena, joten on tärkeää, että esimerkiksi verkko-ohjaus luo mahdollisuuden ulottaa instituutioiden rajoja lähemmän nuorten jokapäiväistä elämää. Useat yhteiskunnalliset toimijat ovat kokeneet Ohjaamot sopivaksi paikaksi yhdistää eri tahoja, joten myös siinä mielessä ohjaamotoiminta on onnistunut kokoamaan ohjauksen eri instituutioiden nurkista yhteen paikkaan, joka nuorten palveluiden kohdalla on aiemmin koettu ongelmaksi (Määttä 2017, 3; Kautto ym. 2017, 14).

Kuten jo aiemmin kävi ilmi, Ohjaamojen toimintaa ovat ohjanneet paikalliset tarpeet ja resurssit. Tämä näkökulma on myös osa Ohjaamojen toimintaperiaatteita nuoria kohtaan. Tarkoituksena on, että vaikka Ohjaamojen toiminta on koordinoitua, niin jokaisessa ohjaustilanteessa lähdetään liikkeelle nuoren tarpeista ja lähtökohdista. (Kautto ym. 2017, 16.) Ohjaamotoiminta on mahdollistanut nuorten oman äänen kuuluvuuden varmistamisen, koska instituutioiden perinteiset rajat tai jäykkyys eivät ole olleet ohjauksen tiellä. Vaikka ohjaamojen ohjauksen taustalla ovat vaikuttamassa poliittinen ja hallinnollinen päätöksenteko, ovat nuoret silti toiminnan keskiössä määrittämässä sitä, minkälaiseksi toiminta muotoutuu. Ohjaamojen toiminta on tarpeellista vain niin kauan, kuin nuoret tuntevat hyötyvänsä sieltä

saamasta ohjauksestaan. (Kautto ym. 2017, 18.) Vuonna 2017 tehdyn kyselyn mukaan 98% nuorista koki hyötyvänsä Ohjaamon tarjoamasta ohjauksesta (Määttä ym. 2017, 35). Nuoret pääsevät omalla osallistumisellaan linjaamaan Ohjaamojen ja sitä kautta myös nuorten elämään kuuluvien instituutioiden roolia. Poliittisessa päätöksenteossa tulee ottaa huomioon Ohjaamojen kokonaisstrategia. Ilman laajaa ymmärrystä ja eri näkökulmien huomioista ohjaamon toiminta saattaa näyttäytyä vain hallinnon strategiana ilman todellisia vaikutuksia nuorten elämään. Vuoropuhelun nuorten, koulutuksen tarpeiden sekä työelämän vaatimusten kanssa on tärkeää, jotta Ohjaamo olisi hallinnollisena ratkaisuna toimiva ja tukisi ohjauksen muita peruspalveluita. (Kautto ym. 2017, 18–19.)

2.5 Nuoret ja nuoruus yhteiskunnan eri näkökulmista

Yhteiskunnan näkökulmasta nuoruutta voidaan määritellä esimerkiksi seuraavan kahtiajaon pohjalta: nuoret epävarmana villinä korttina ja jopa uhkana yhteiskunnalle tai nuoret suojeltavana ja viattomana ihmisryhmänä (mm. France 2007, 23; Griffin 1997, 24). Tämänkaltaisen jakotapa jakaa nuoret kahteen hyvin eri ääripäähän, mutta yhteiskunnallisessa keskustelussa on havaittavissa piirteitä molemmista ryhmistä. Toisaalta nuoret ovat viljeltyä kortteja yhteiskunnalle, minkä vuoksi yhteiskunta esimerkiksi tarvitsee erilaisia hallinnan toimia, jotta nuorista kasvaisi yhteiskuntaan sopivia toimijoita ja jäseniä. Tämän vuoksi nuoret on näyttäytyvät yhteiskunnalle eräänlaisena kulueränä, joiden vuoksi yhteiskunnan tulee ylläpitää erilaisia valtarakenteita ja instituutioita. Mikäli nuorten palveluita suunnitellaan ja toteutetaan edellä mainitusta näkökulmasta, yhteiskunta välittää kuvaa, että se potentiaali, mikä nuorissa on, on yhteiskunnan käytettävissä esimerkiksi vasta sitten kun nuoret ovat opiskelleet ja kouluttautuneet ja ovat työmarkkinoiden käytettävissä yhteiskunnan veronmaksajina. Toisesta näkökulmasta nuoret ovat kuitenkin myös ryhmä, jotka iältään jäävät lapsien ja aikuisten väliin. He tarvitsevat suojelua, palveluita ja apua matkalla kohti aikuisuutta. Yhteiskunnan rooli nuorten elämässä näyttäytyy tämän näkökulman perusteella vastuun ja velvollisuuden kautta. Yhteiskunnalla on vastuu pitää nuorista huolta, koska ilman yhteiskunnan tukea ja palveluita, nuoret eivät pystyisi siihen itse.

Nuoruus sisältää yhteiskunnan näkökulmasta myös paljon odotuksia. Vähitellen nuoruudelle on muodostunut ominaispiirteet ja tavat, joiden perusteella odotamme nuorten yhteiskunnassa toimivan. Nämä ominaispiirteet ja tavat liittyvät esimerkiksi siihen, millä tavalla

nuorten odotetaan osallistuvan erilaisiin yhteiskunnan palveluihin ja instituutioihin. Erilaiset tavat ymmärtää nuoruus ja sen identiteetit vaihtelevat sen mukaan, mistä näkökulmasta nuoruutta tarkastellaan ja mitkä ulottuvuudet otetaan milloinkin nuoruuden keskiöön. (Suurpää 1996, 51.) Kaikkien nuorisomääritelmien kohdalla tulisi esimerkiksi ottaa huomioon, että erilaiset kulttuurit muokkaavat nuoruuden kokemusta ja sen määrittelyä. Monikulttuurisuuden aikakautena erilaiset maiden koulutusmahdollisuudet, perhesuhteet ja työvoimapolitiikka vaikuttavat nuoruuden määritelmään. Tämän vuoksi esimerkiksi eri hallintojen ja instituutioiden on hyvin vaikea laatia tarkkoja määritelmiä nuoruudelle.

Sen lisäksi, että tarkastelemme, millä tavalla eri yhteiskunnalliset toimijat, kulttuurit ja instituutiot määrittelevät nuoren ja vaikuttavat nuoruuden ymmärtämiseen, on tärkeää ottaa huomioon, millä tavalla nuoret itse määrittelevät nuoruuden. Vuonna 2013 tehdyssä nuorten vapaa-aika -tutkimuksessa nuorilta itseltään kysyttiin, luokittelevatko he itsensä lapsiksi, nuoriksi vai aikuisiksi ja vastauksena nuoruus miellettiin 10–20 ikävuosien väliin. Oli mielenkiintoista lukea, että nuoruuskokemukset vaihtelivat sen mukaan, oliko henkilö esimerkiksi kotoisin maalta vai kaupungista. (Myllyniemi & Berg 2013.)

Nuoruuden tulkintojen vaihtelevuuden vuoksi nuoruuden määrittely on hankalaa. Suurpään (1996, 52) mukaan nuoret voivat olla ”ikäryhmä, sukupolvi, kulttuuristen symbolien kantaja, muutosten edelläkävijä, yhteiskunnan toivo, sen uhka...”. Myös Raitanen (2001, 191) ja Fornäs (1995, 3–4,) yhtyy ajatukseen siitä, ettei nuoruutta voida määritellä vain iän kautta. Nuoruuden määritelmä voi olla se hetki ihmisen elämänsä aikana, jolloin itsenäistytään, perustetaan perhe, suunnitellaan omaa työuraa ja ylipäätään tavoitellaan elämässä tärkeäksi kokemia asioita. Yhden yhteneväisyyden nuoruuden eri määrittelyille antaa se, mitä se ei ainakaan ole. Nuoruus ei ole lapsuutta eikä nuoruus ole aikuisuutta, vaan sen on juuri näiden kahden elämänsä vaiheen väliin jäävä aika eli muutosvaihe lapsuuden ja aikuisuuden välillä. (Griffin 1997, 24.)

Kun tulee tietoiseksi siitä, miten monenlaisia määritelmiä nuoruudelle on, herää kysymys mihin niitä tarvitaan? Usein vastaus löytyy käytännöllisistä syistä. Useimmille tuille, etuuskille ja apurahoille on määritetty ikärajoja, joiden avulla niitä voidaan myöntää. Lisäksi ikärajojen perusteella nuorten osuus oikeuksista ja vastuista on helpompi luokitella. Yhteiskunnassa ei kuitenkaan voida määritellä universaalia nuoruuden ikärajaa, joka pätyisi jokaiseen tilanteeseen, jonka vuoksi erilaiset määritelmät ovat tarpeellisia. Tämän tutkimuksen

kannalta nuoruuden määritelmä tarkoittaa sitä, että kuten jo edellä mainittiin, nuoruus on kulttuurisidonnaista ja koska tämä tutkimus käsittelee Suomen nuorisokysymystä hallitusohjelmissa, on syytä käyttää sellaisia nuoruuden määritelmiä, jotka parhaiten palvelevat tutkimuksen käyttötarkoitusta. Koska hallituksen päätökset ovat suorassa yhteydessä edellä mainittuihin etuuksiin, tukiin ja apurahoihin, on mielekästä, että tässä tutkimuksessa nuoruutta tarkastellaan sen laajimmallakin mittakaavalla. Nuoruuden määritelmää käytetään soveltaen ja huomioiden myös sen, miten tutkimuksen aineisto eli hallitusohjelmat itse määrittelevät nuoret. Se, miten politiikassa ymmärretään nuoruus vaikuttaa yleiseen käsitykseen nuorista ja nuoruudesta.

Ennen tutkimuksen analyysiä, tuon esille myös sen, miten poliittinen retoriikka on teoriassa vaikuttanut nuorten ja nuoruuden käsityksiin. Retoriikkaa on kautta aikojen käytetty vakaavimmissakin yhteyksissä ihmisten mieleen vaikuttamiseen. Esimerkiksi Lanette Graten artikkelissa käsiteltiin Jane Addamsin keinoja paljastaa ensimmäisen maailman sodan aikaista retoriikkaa esimerkiksi hallituksen puheessa tai journalistiikassa. Retoriikkaa käytettiin vallan keinona vaikuttamaan kansalaisten ymmärrykseen ja tietämykseen toisen maailmansodan tilanteesta. Addamsin mukaan yhdensuuntaisen kommunikaation ja siinä käytettyjen retoristen keinojen korvaaminen vuoropuhelulla lisäisi osallisuutta ja demokratiaa. (Grate 2016, 66–68.) Retoriikka oli valtaapitävien joukkojen ja toimijoiden keino, jolla he pystyivät yksipuolisesti vaikuttamaan ihmisten ymmärrykseen ilman muiden näkökulmien tielle tulemistä.

Vaikka retoriikan poliittisesti jännittyneitä valtarakenteita tunnustetaan nykypäivänä, ei se tarkoita sitä, etteikö niitä esiintyisi edelleen yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. On kiistatonta kertoa, että parhaiten nuoruutta ymmärtävät nuoret itse ja he, jotka työskentelevät läheisesti nuorten kanssa nuorten erilaisilla elämänaluilla. Nuorien ja nuoruuden kollektiiviseen ymmärrykseen pystyvät vaikuttamaan kuitenkin he, joilla on eniten valtaa yhteiskunnalliseen keskusteluun. Nuorten tai nuorten kanssa toimivien henkiköiden näkemykset saattavat jäädä ilman huomiota, ellei yhteiskunta instituutioineen ota järjestelmällisesti huomioon sitä, että nuorten ääni saadaan kuuluviin. Retoriikan käyttäminen vaatii aina tietyn position ottamista ja on tärkeää, että yhteiskunnallinen hallinto tunnistaa tämän position valtasuhteissaan (Jokinen 1999, 127). Nuorten huomioon ottaminen on osa nuorten yhteiskunnallista osallistamista ja osallisuutta, jota tarkastelen lähemmin seuraavassa pääluvussa.

2.5.1 Syrjäytyminen ja NEET

Nuoruutta voidaan vertailla ja kuvailla myös tutkimalla, minkälaisia erilaisia ilmiöitä se on milloinkin pitänyt sisällään. Yksi 2000-luvun nuoruuden ilmiöistä on nuorten syrjäytyminen. Sen voidaan nähdä lähteneen liikkeelle 1990-luvun lamasta ja sen seurauksena laajasta nuorten pitkäaikaistyöttömyydestä (Helve 2002, 64). Syrjäytymisen yhteiskunnallinen ongelma piilee siinä, että sen määrittelyä tietynlaiseen syrjäytymiseen on vaikeaa tehdä. Syrjäytymistä esiintyy ihmisen useilla eri elämän osa-alueilla, joten kun syrjäytymisestä puhutaan, olisi tärkeää tarkentaa minkälaisesta syrjäytymisestä on kyse. Nuori voi olla kiinnittynyt päivittäiseen elämään tietyllä elämänalueella, mutta irrottautunut toisesta. (Ulvinen 2014, 40–41.) Syrjäytyminen voi olla vaikeaa tilastoida, koska yleensä syrjäytyminen kasautuu tietylle osalle nuorista. Tällöin tilastoista saadaan väärä kuva syrjäytymisen todellisesta tilasta. Syrjäytymistä pitäisi tarkastella aina useasta näkökulmasta, jotta nuorten elämänalueiden syrjäytymisen muodot tunnistetaan ja niihin pystytään puuttumaan spesifisti. (Helve 2002, 66.)

Syrjäytymisen keskusteluun yhdistetään usein termi NEET (not in employment, education or training), jolla tarkoitetaan 15–24 vuotiaita nuoria, jotka eivät ole jostakin syystä kiinnittyneet yhteiskuntaan siten, että voisivat turvata oman toimeentulonsa. NEET käsitteen käyttö on yhteiskunnallisessa keskustelussa kirjavaa, eikä sitä tulisi yhdistää suoraan syrjäytymiseen. NEET -nuorten kohdalla tarkastelun keskiössä tulisi olla yhteiskunnan vastuun kysymykset: missä yhteiskunnan vastuun rajat yksilön kiinnittymisestä yhteiskunnallisiin instituutioihin ja työmarkkinoihin kulkevat? (Hiilamo, Määttä, Koskenvuo, Pyykkönen, Räsänen, Aaltonen 2017, 35; 39.)

NEET -käsitteen käytössä on syytä huomioida se, mitä varten tai kenen vuoksi käsite on tehty. Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että käsite on muodostettu sen vuoksi, että yhteiskunnalla olisi jokin indikaattori, jolla mitata sellaisten nuorten määrää yhteiskunnassa, jotka eivät ole siihen muiden nuorien kanssa samalla tavalla kiinnittyneet (Polkuja työhön -verkkosivut). Yhteiskunta tarvitsee erilaisia indikaattoreita, koska tarkoituksena on kasvattaa työllisyyttä ja parantaa valtion tilannetta esimerkiksi velkaantumisen ja huoltosuhteen näkökulmista. NEET -nuorten kategorisointi ei ole lähtöisin yksilön subjektiivisesta kokemuksesta haluta lokeroita itsensä, vaan taustalla vaikuttavat laajemman kontekstin eli yhteiskunnan tavoitteet ja visiot. (Hiilamo ym. 2017, 39.)

NEET -nuoret tulevat hyvin monenlaisista lähtökohdista, minkä vuoksi käsite on toisaalta liian suppea huomioidakseen nuorten heterogeenisyyttä, mutta toisaalta liian laaja, koska sitä on hankala kohdistaa NEET -nuorten ongelmien ratkaisukeinoiksi. Lähtökohdat voivat olla esimerkiksi taloudellisissa, sosiaalisissa tai valikoitumisselityksissä. (Hiilamo ym. 2017, 36; 43.) NEET -ongelman ratkaisut eivät synny kiinnittämällä huomiota vain nuoriin ja linjaamalla toimenpiteitä, joilla nuorien käytöstä yritetään suunnata uudelleen. Yhteiskunnan on tarpeellista tarkastella koulutusjärjestelmän ja työelämän toimivuutta nuorten näkökulmasta. Koska myös NEET- käsitteen ulkopuolelle jäävät nuoret, jotka esimerkiksi työskentelevät osa-aikaisesti joutuvat kohtaamaan instituutioiden ja työelämän ongelmakohtia. (Hiilamo ym. 2017, 37.) Tämä näkökulma tulisi huomioida kaikessa nuorten yhteiskunnallisten ongelmatilanteiden ja ilmiöiden tarkastelussa. Vaikka nuoret ovat muuntuvia ja joustavia, ei tulisi olettaa, että esimerkiksi syrjäytymisen ilmiö ratkeaisi kohdistamalla toimenpiteet ainoastaan niihin nuoriin, jotka yhteiskunnan eri indikaattoreilla ovat syrjäytyneitä.

3 YHTEISKUNTA MAHDOLLISTAMASSA NUORUUTTA

3.1 Nuorten osallisuus ja toimijuus

Nuorten osallisuus ja toimijuus ovat nykypäivänä nuorten yhteiskunnallisten teemojen kulmakiviä. Suomi on ollut demokraattinen valtio jo vuosikymmeniä, mutta se kenelle demokratia on kuulunut, on muuttunut merkittävästi 2000-luvulle siirtyessä. Vuosituhannen murros oli yksi käännekohta suomalaisten nuorten osallisuudelle. Nuorten osallisuuden tarkastelu lähti tuolloin liikkeelle siitä, kun Yhdistyneiden kansakuntien lapsien oikeuksien yleis-sopimusta valvova Lapsen oikeuksien komitea huomasi suomalaisten lasten ja nuorten osallistumisen mahdollisuuksissa puutteita ja antoi tästä Suomelle huomautuksen (Kiili 2011, 168). Huomautus oli Suomelle välttämätön muistutus siitä, että nuorten osallistumisen ei voida olettaa syntyvän itsestään, vaan se vaatii osakseen järjestelmällistä tukea yhteiskunnalta. Osallistumisen rakenteellisia edellytyksiä ovat esimerkiksi pysyväluonteinen perusnuorisotyö, nuorten päätöksentekoon osallistumista edistävät toimintamuodot, osallisuusprojektit ja nuorisjärjestöt (Horelli, Haikkola, & Sotkasiira 2007, 217; 221–222.)

Vaikka osallisuuden käsitettä käytetään paljon, on sen määritelmät väljiä ja epätarkkoja (Maunu & Kiilakoski 2018, 113). Nuorten osallisuus voidaan jakaa käsitteiden perusteella esimerkiksi seuraaviin osiin: osallistuminen, vaikuttaminen, vaikuttava osallistumien ja osallisuus. Osallistumisella tarkoitetaan laajassa mittakaavassa sellaista toimintaa, jossa yksilö on mukana eri toimijoiden kanssa jossakin sosiaalisessa prosessissa. Sen sijaan vaikuttamisella tarkoitetaan, että sen lopputuloksena on muutos päätöksenteossa. Osallistumisen ja vaikuttamisen välille on mahdollista määritellä vielä vaikuttava osallisuus. Osallistumisen ja vaikuttamisen käsitteet ovat konkreettisia toimenpiteitä, joita voimme yhteiskunnassa nähdä esimerkiksi erilaisina nuorille järjestettyinä mahdollisuuksina, kun taas käsite osallisuus on jotain, joka viittaa tunteeseen ja kokemukseen, eikä sitä sen vuoksi voida nähdä. (mm. Horelli, Sotkasiira, Haikkola. 2004, 136; Horelli ym. 2007, 219.) Usein yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä on nimenomaan osallisuuden käsite ja koska se käsitteenä on niin henkilökohtainen, on sitä vaikeampi arvioida yhteiskunnallisesti.

Osallisuuteen voidaan yhdistää vapauden käsite, joka kuvaa hyvin osallisuuden yksilöllisiä piirteitä. On erottava, että nuorten kokema vapaus voi olla vapautta sen autonomisessa muodossa, jolloin nuorilla on aito kyky vapauteen. Vapaus voi olla myös todellista eli positiivista

vapautta, joka tarkoittaa, että nuorella on vapaus tehdä valintoja eri yhteiskunnallisten mahdollisuuksien keskellä. (Holm 2017, 194.) Positiivinen ja autonominen vapaus ovat sitoutuneita toisiinsa siinä mielessä, että emme voi puhua esimerkiksi valinnan vapaudesta ilman yksilön kykyä autonomiaan. Jos yksilöllä ei ole kykyjä tehdä valintoja, vaan niihin vaikuttavat esimerkiksi valtasuhteissa tapahtuva hallinta, ei ole mahdollista puhua todellisesta valinnan vapaudesta, jolla esimerkiksi nuori muodostaa merkityssuhteita elämäänsä. (Holm 2017, 17; 80.) Erityisesti tähän positiiviseen vapauteen yhteiskunnan on mahdollisuus vaikuttaa siinä, minkälaisia osallisuuden muotoja nuorille tehdään. Yksilön vapaus valita on tärkeää senkin vuoksi, että se on yhteydessä suoraan siihen, millaisiksi nuoret kasvavat, koska valinnoilla nuoret muodostavat omaa identiteettiään (Holm 2017, 56). On kuitenkin todettava, että valtion luomat valintojen mahdollisuudet ja yksilön valinnan vapaus pitää sisällään jännittyneen suhteen. Ovatko valtion luomat mahdollisuudet valinnan vapaudelle koskaan sellaisia, ettei niihin sisältyisi hallinnon omia pyrkimyksiä ohjata esimerkiksi nuoria haluttuun suuntaan? (Holm 2017, 18.)

Kun nuorten osallisuuden ja toimijuuden mahdollisuuksia kehitetään, tulee muistaa se, että uusi tavoille täytyy antaa aikaa, ennen kuin ne voivat saada varman jalansijan nuorten maailmoissa (Hackett 1997, 87). Ajan antaminen ei kuitenkaan nuorten tapauksessa yksinkertaista. Nuoruus on ohimenevä elämänvaihe ja koko ihmisen elämänkaareen suhteutettuna suhteellisen lyhyt aika, joten kestävä ja pitkäjänteiset nuorten osallisuuden toimintatavat eivät ole mahdollisia. Sama pätee nuorisopolitiikkaan ylipäätään. Ei ole mielekasta tehdä kovin pitkäjänteisiä suunnitelmia, mihin nuorisopolitiikkaa ja nuoruutta halutaan yhteiskunnassa kehittää, koska nuorien vaihtuvuus on niin suurta. (mm. Roberts 2009, 192; Bennett 2007, 35.) Kuten jo aiemmin todettiin, nuoruus on myös kontekstisidonnaista, joten kaikkia yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat siihen, minkälaisia nuoria Suomessa on ja miten nuoruutta juuri sillä hetkellä eletään.

3.2 Nuorten poliittinen osallisuus

Nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden tarkastelua on mahdollista rajata riippuen siitä, minkälaista näkökulmaa on tarkoitus tavoitella. Yksi osallisuuden ulottuvuus on poliittinen osallisuus. Poliittisella osallisuudella tarkoitetaan päätöksentekoon osallistumista ja muutoksen aikaan saamista. (Maunu & Kiilakoski 2018, 114.) Tämän tutkimuksen poliittisen

näkökulman vuoksi on välttämätöntä perehtyä siihen, miltä nuorten poliittinen osallisuus on 2000-luvun aikana näyttänyt ja mitkä ovat olleet sen merkittävimmät muutokset. Miksi nuoret ovat osa yhteiskunnallista vaikuttamista politiikassa? Poliittisen vaikuttamisenhalun voidaan Saaren ja Puurosen (2017, 23) mukaan ajatella perinteisesti lähtevän siitä, että yhteiskunnalliseen tilanteeseen ollaan tyytymättömiä. Nuorten ajatuksiin yhteiskuntapolitiikkaa kohtaan vaikuttavat siis yhteiskunnan ajalliset muutokset, kuten esimerkiksi lamat ja nousukaudet. Hyvän kuvan nuorten poliittisesta osallisuudesta ja ajatusmaailmasta ovat antaneet erilaiset nuorille teetetyt tutkimukset. Tutkimusten päätulos on ollut selvä: nuorten kiinnostus ja sitoutuminen politiikkaa kohtaan on laskenut jatkuvasti, niin että siitä on tullut vallitseva nuoruuden trendi (Roberts 2009, 206).

Esimerkiksi MYPLACE-kyselyyn (Saari & Puuronen 2017, 24–49) vastanneet nuoret olivat keskimäärin hyvin tyytyväisiä elämäänsä, minkä vuoksi poliittinen osallistuminen nuorten kohdalla on matala. Tutkimuksen merkittävimpiin tuloksiin kuului se, että vaikka nuoret pitivät demokratiaa merkittävänä, he eivät uskoneet, että voisivat oikeasti vaikuttaa itse päätöksiin. Lisäksi nuoret olivat tyytyväisiä suomalaisen hyvinvointivaltioon ja sen palveluihin, minkä vuoksi tarvetta esimerkiksi poliittisiin järjestöihin osallistumiseen ei esiintynyt. Pääosin huoli ja tyytymättömyys nuorten keskuudessa liittyikin hyvinvointivaltion palveluiden heikkenemiseen. (Saari & Puuronen 2017, 24–49.) Vastaavanlaisia tutkimustuloksia osoitti myös ISCCS:n kansainvälinen tutkimus (Mehtäläinen ym. 2017 ICCS 2016 -tutkimus).

Nuorten poliittinen osallisuus tulisi aina erottaa yhteiskunnallisesta osallisuudesta, koska nämä osallisuuden muodot edustavat Suomessa erilaisia tuloksia. Poliittisen osallisuuden suhteen nuoret jakautuvat keskimäärin kahteen ryhmään: heihin, joita politiikkaa kiinnostaa ja heihin, joita se ei kiinnosta. Se että politiikka ei kiinnosta jotain nuorta, ei tarkoita kuitenkaan sitä, etteikö nuori olisi muulla tavalla yhteiskunnallisesti aktiivinen toimija. (Puuronen & Saari 2017, 251.) Yhteiskunnallinen aktiivisuus voi nuorten kohdalla näkyä monella eri tavalla riippuen siitä, minkälaisia osallisuuden mahdollisuuksia nuorille tarjotaan. Nuoret ovat nykypäivänä heterogeenin joukko, joten niin poliittiset kuin myös muut osallisuuden mahdollisuudetkin tulisi olla monipuolisia, joista nuori voisi valita itselleen sopivimman tavan. (Krauskopf 2012, 255.) Puurosen ja Saaren (2017, 252) mukaan nuorten erilaisten osallisuuden eroavaisuuksia selittää esimerkiksi se, ettei nuorten politiikkasuhteen tutkimus ole ajan tasalla. Nuoret tarkoittavat politiikalla puolueita ja vaaleja, kun taas politiikantutkijat

tunnistavat politiikaksi myös muita yhteiskunnallisia piirteitä. Nuorten näkökulmasta yhteiskunnallinen aktiivisuus ja osallisuus voi olla parhaimmillaan joustavaa osallistumista ilman sitoumuksia, mutta toisaalta poliittinen osallisuus on pikemminkin kansalaisvelvoite. (Puuronen & Saari 2017, 253.)

ISCCS:n kahdeksaluokkalaisille vuonna 2016 teetetyt tutkimukset (Mehtäläinen ym. 2017 ICCS 2016 -tutkimus) mukaan suomalaisilla nuorilla on hyvät yhteiskunnalliset tiedot. Tutkimuksessa ilmeni, että suomalaisten nuorten yhteiskunnallinen tietämys oli kasvanut vuodesta 2009, jolloin tutkimus teetettiin aiemmin. Yhteiskunnallinen tietämys ei ollut muihin tutkimuksen maihin verrattuna korkeimmalla, mutta se jakautui suomalaisten nuorten kesken hyvin tasavertaisesti. Suuria eroja tutkimuksen mukaan ei ilmennyt. (Mehtäläinen ym. 2017 ICCS 2016 -tutkimus, 87.) Osallisuus poliittiseen toimintaan oli tutkimuksen perusteella laimeaa, mutta pääosin kuitenkin kohentunut vuodesta 2009. Tutkimusraportissa mainittiin, että poliittinen osallisuus on suoraan verrannollinen siihen, miten hyvin nuoret arvioivat luottavansa omiin osallisuuden kykyihinsä. Tutkimuksessa ilmeni, että suomalaiset nuoret arvostavat enemmän vapaamuotoisia vaikuttamisen keinoja, kuin perinteistä demokraattista osallistumista politiikkaan esimerkiksi äänestämisen avulla. Poliittisen osallistumishalukkuuden mataluuden taustalla on yhtenä merkittävimpana syynä se, että suomalaiset nuoret luottavat yhteiskunnan instituutioihin ja toimijoihin. Verrattuna muihin tutkimuksen maihin, tämä luottamus korostui Suomessa eniten. (Mehtäläinen ym. 2017 ICCS 2016 -tutkimus, 89; 91.) Luottamukseen esimerkiksi koulua kohtaan on vaikuttanut sen, että tutkimuksen mukaan koulujen ilmapiiri on parantunut vuodesta 2009. (Mehtäläinen ym. 2017 ICCS 2016 -tutkimus, 90.)

Nuorten poliittisen osallistumisen tarkastelu on nykypäivänä siinä mielessä hankalaa, etteivät nuoret tunnista perinteisiä vaikuttamisen keinoja omimmikseen. Demokraattista kiinnostusta ja osallistumista on totuttu mittaamaan esimerkiksi äänestysaktiivisuuden ja muiden formaalien osallistumisen muotojen perusteella, eikä rinnalle ole saatu uusia 2000-luvun nuorille sopivampia mittaustapoja, joita ovat esimerkiksi internetissä allekirjoitettava poliittisen aloitteet tai vetoamukset. (Lötjönen 2017, 105.) Osallisuuden muodot ovat muuttuneet ja yksittäiset tavat tulisi nähdä palasena muiden tapojen joukossa. Osallisuuden muotojen muuttuminen kertoo myös siitä, että nuoret ovat muuttuneet 2000-luvulle siirryttäessä. Jäykkien ja vanhanaikaisten osallistumismuotojen käyttöön liittyy osallistumattomuuden riskejä, joita on välttämätöntä tarkastella. Esimerkiksi kulttuuri ja sosiaaliset tekijät ovat

osallistumisen taustamuuttujia ja mikäli näitä ei oteta osallistumisen tavoissa huomioon, saattaa tasavertaiseen ja laajaan kansalaisaktiivisuuteen pyrkivät nuorten osallisuustoimenpiteet tuottavat täysin päin vastaisia tuloksia (Kiili 2011, 194).

Nykypäivänä sosiaalinen media ja muu verkossa tapahtuma toiminta, kuten oppiminen, harrastukset ja vapaa-aika ovat iso osa nuorten elämää. Tämä tulisi huomioida myös nuorten poliittisen aktiivisuuden ja yhteiskunnallisen osallisuuden kehittämisessä. Yhteiskunnan on kannattavaa selvittää verkon luomia osallisuuden mahdollisuuksia, mutta myös siihen liittyviä riskejä. (Fenton 2010, 31–32.) Monipuolistuneiden tapojen lisäksi myös nuorten syyt osallistua ovat muuttuneet. Kun aiemmin osallisuus oli lähtökohtaisesti kansalaisvelvollisuus, ovat syyt nykyään yksilöllistyneet. (Horelli ym. 2004, 135; 137). Syiden yksilöllistyminen ei ole sattumaa, vaan siihen on vaikuttanut merkittävästi Suomen yksilöllisyyttä korostava poliittinen suuntautuminen, joka on saanut vaikutteita uusliberalistisesta ajattelutavasta. Uusliberalismi osana nuoria koskettavia teemoja on aihe, johon pureudun seuraavassa luvussa tarkemmin.

Poliittista osallisuutta mitattaessa on tärkeää muistaa, että siihen vaikuttaa aina paikallisuus. On hyväksyttävä, ettei Suomessa ole nuorille täysin tasavertaisia mahdollisuuksia esimerkiksi poliittiseen vaikuttamiseen. Se, että nuori on politiikan näkökulmasta passiivinen tietyllä mittarilla tarkasteltuna, ei tarkoita sitä, että hän olisi passiivinen myös muiden osallisuuden näkökulmien perusteella. (Lötjönen 2017, 131; 134.) Tämän vuoksi valtion ja kunnan toiminta ja toimijat eli instituutiot, ovat merkittävässä asemassa nuorten osallisuuden ohjaamisessa. Osallistumisen mahdollisuuksia tulee kehittää jatkuvasti, mikäli tavoitteena ovat aktiiviset yhteiskunnan jäsenet. (Puuronen & Saari, 235.) Se, että osallistumisen teemat ovat niin monimuotoiset kertoo myös siitä, että käsitteenä osallisuus ja osallistuminen ovat sumat ja vaikeasti määriteltävät (Horelli ym. 2007, 218). ISSC:n tutkimuksen mukaan suomalaisten nuorten yhteiskunnallinen tieto oli tasavertaisesti jakautunutta, koska suomalainen koulutusjärjestelmä antaa nuorille yhdenvertaisen pohjan. Poliittisen aktiivisuuden tai kiinnostuksen kohdalla tilanne ei ole sama. Puuronen ja Saaren (2017, 254) mukaan sosioekonomiset tekijät vaikuttavat merkittävästi siihen, millä tasolla yhteiskunnallinen osallistuminen on. Ongelmakohdat ja epätasa-arvo kehittyvät niiden lähtökohtien perusteella, joihin vaikuttavat poliittinen päätöksenteko muilla politiikan osa-alueilla kuten perhe- ja työllisyyspolitiikassa.

3.3 Nuorten osallisuus ja toimijuus ohjauksen lähtökohtana

Ohjauksella on merkittävä vaikutus siihen, miten nuoret kokevat osallisuuden tunteet. Poliittisen osallisuuden lisäksi yksi osallisuuden ulottuvuus on sosiaalinen osallisuus. Sosiaalinen osallisuus liittyy sosiaalisissa suhteissa tapahtuvaan osallisuuteen, jonka tarkoituksena on esimerkiksi ehkäistä syrjäytymistä ja tukea yksilön aktiivista toimijuutta. (Maunu & Kiilakoski 2018, 114.) Osallisuus ei synny tyhjiössä, vaan lapset ja nuoret kasvavat siihen arkipäiväisessä elämässä. Ja tämän vuoksi ohjauksella on merkittävä rooli siinä, millaiseen poliittiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen lapset ja nuoret kasvavat. (Maunu & Kiilakoski 2018, 115.) Ohjaus oppimisen näkökulmasta voidaan käsittää prosessina, jossa ohjattavan osallisuus muokkaantuu jossakin käytännössä. Tällöin ohjaus sosiaalinen tapahtuma, missä ohjaaja ja ohjattava ovat osallisina ajatteluun, ratkaisumalleihin ja tulkintoihin. (Vehviläinen 2014, 48.) Parhaimmillaan ohjauksella voidaan olla tukemassa nuorten itsetuntoa ja myönteistä minäkuvaa. Ohjaus voi antaa nuorelle turvallisen ja positiivisen keskustelu ympäristön ja sitä kautta lisätä mahdollisuuksia sekä kiinnostusta sosiaaliseen osallisuuteen. (Maunu & Kiilakoski 2018, 125.)

Ohjauksen tärkeä rooli nuorten osallisuuden tukemisessa on tunnistettu esimerkiksi aiemmin esitellyssä Ohjaamojen toiminnassa. Ohjaamojen julkilausuttu toimintaperiaate on nimenomaan nuorten osallisuuden tukeminen ja erityisesti sosiaalista osallisuuteen on pyritty Ohjaamojen hyvällä saavutettavuudella ja matalan kynnyksen toiminnalla. Ohjaamojen on todettu lisäävän sosiaalista osallisuutta, kun nuoret ovat tunteneet pääsevänsä osalliseksi palveluprosessiin ja oman elämänsuunnan valintoihin. Jotta ohjaus voisi olla mahdollisimman hyvä keino tukea nuorten osallisuutta, se vaatii suunnitelmallista toimintaa ja toiminnan tuloksien tarkastelua eri näkökulmista. (Nieminen 2018, 42; 44–45.) Ohjaustyöllä nuoria voidaan ohjata kohti osallisuutta esimerkiksi instituutioita paremmin, koska usein nuoret eivät tunnista instituutioita niiksi tahoiksi, jotka todella ajaisivat nuorten asiaa ja osallisuutta. Sekä poliittinen että sosiaalinen osallisuus lähtevät arjen osallisuudesta ja koska ohjaus tulee lähelle nuorten omia elämäntilanteita, se pystyy tukemaan osallisuutta sen matalista tasoista alkaen. (Maunu & Kiilakoski 2018, 125–126.)

Edellisessä luvussa ohjausta tarkasteltiin opetussuunnitelmien näkökulmasta. Nuorten toimijuuden tukeminen ja osallisuuteen kannustaminen ovat sekä perusopetuksen että toisen asteen koulutuksen ohjauksen keskiössä. Perusopetuksessa oppilaanohjauksen tavoitteet

vuosiluokilla 7–9 alkavat osallisuuden ja aktiivisen toimija tavoitteista. Oppilaanohjauksen tavoitteet kiteytyvät nuorten oman toiminnan valmiuksien tukemiseen sekä vastuun ottamiseen omista valinnoista ja opinnoista. Oppimisen ja koulutuksen merkitystä halutaan korostaa auttamalla nuoria huomaamaan oman työn merkityksen itselle ja yhteiskunnalle. Vastuuttamisen tavoitteeseen kuuluu myös itsenäisyyden lisäämisen lisäksi se, että oppilaat osaisivat hyödyntää heitä tukevia tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluita. (Opetushallitus 2015, 442–441.) Lukion opetussuunnitelman perusteet jatkavat perusopetuksen kanssa samoilla linjoilla. Nuorten osallisuudesta halutaan ohjaustyön avulla tehdä jatkuva ja ylläpidettävä osa lukion opintoja. Ohjaustilanteet on tarkoitettu muodostaa sellaisiksi, että opiskelija voi jatkuvasti tuntea itsensä osalliseksi ja aktiiviseksi toimijaksi. Nuorten omien kiinnostuksen kohteiden ja tavoitteiden painottaminen selkiyttää sitä, ettei ohjauksen tarkoituksena oli esitellä nuorille yleispäteviä vaihtoehtoja, vaan omasta tulevaisuudesta ja esimerkiksi uramahdollisuuksista täytyy pystyä kantamaan vastuuta. (Opetushallitus 2019, 27.) Osallisuuden vahvistamiseksi on tarkoituksenmukaista, että nuoret ymmärtävät mikä osuus eri toimijoilla on ohjauksen kokonaisuudessa. Yhteiskunnan moniulotteinen kokonaisuus täytyy ohjauksen avulla tehdä nuorille läpinäkyväksi, jotta he osaavat kartoittaa omia toimijuuden ja osallisuuden mahdollisuuksia. (Opetushallitus 2019, 28.)

3.4 Yksilöllistävä nuorisopolitiikka

Nuorisopolitiikan linjavedot ovat tänä päivänä kuvailtavissa osittain uusliberalistisella ajattelumalliin kuuluvilla piirteillä. Uusliberalismi on vähitellen 2000-luvulla tullut osaksi yhteiskuntapoliittista keskustelua (mm. Vääränen 2003, 78; Heinonen 2019, 64–71). En lähesty uusliberalismia tässä tutkimuksessa sen perusteista eli taloudellisesta näkökulmasta, vaan tulkiten uusliberalismia nuorisopolitiikan kontekstissa. Tämä tarkoittaa sitä, että poliittisessa puheessa on yhä enemmän aloitettu korostamaan uudenlaista aktiivista ja omatoimista otetta kansalaisuuteen. Liberaalin politiikan lähtökohdat ovat aina yksilöä korostavat (Holm 2017, 19). Sen sijaan että korostettaisiin, millaisia oikeuksia esimerkiksi nuorilla on, keskitytään yksilön omaan vastuun kanton. Uusliberalistiseen aktivointipuheeseen kuuluvat nuorten normatiivinen ohjaaminen yksilöllisesti läpi koulutuksen kohti työelämää. (Hirvonen 2014, 34–35.) Yhteiskuntapoliittikan näkökulmasta uusliberalistinen ajattelumalli tarkoittaa sitä, että aiemmin yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikalla tavoiteltiin hyvinvoinnin yleisiä piirteitä ja politiikat lähtivät systeeminäkökulmasta yksilön sijaan (Suikkanen 2003, 55).

Uusien suuntausten ja teorioiden ilmaantumisessa on kuitenkin muistettava, että ne eivät vaikuta poliittiseen päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen muutokseen vain puheessa. Muutos tarvitsee aina toimijoita, joiden konkreettisessa toiminnassa tulee muutos. Tämä koskee uusliberalististakin ajattelutapaa. (Satka, Alanen, Harrikari & Pekkarinen 2011, 17.)

On mahdollista, että yksilöä korostavan mallin nousu myös suomalaisessa nuorisopolitiikassa johtuu siitä, että Suomi on aina ollut koulutusta ja työntekoa arvostava sekä painottava maa. (Määttä 2014, 104.) Koulutusjärjestelmä ja sen läpi käyminen katsotaan olevan Suomessa välttämättömyys, johon ei ole vaihtoehtoja: yksilön olisi normien mukaista tehdä yksilöllisiä päätöksiä siitä, mihin hän koulutus- ja työpolullaan suuntautuu. Vaikka järjestelmä antaa raamit nuorten valinnoille, se mahdollistaa ja odottaa nuorten tekevän omia valintoja ja tuovan sitä kautta esiin omaa toimijuuttaan yhteiskunnassa (Aaltonen 2012, 180). Tällaisten yhteiskunnallisten odotusten vuoksi yksilöllistynyt ajatusmaailma on saanut tukensa nuorten koulutus- ja työllisyysvalintojen kautta. Uusliberalistinen ajattelutapa voi nuorisoliittisten suuntausten lisäksi vaikuttaa siihen, miten nuori ja nuoruus tämän päivän yhteiskunnassa määritellään. On mahdollista, että nuoruudesta on tulossa identiteettinen kokemus, jolloin ikä nuoruuden rajaavana tekijänä sumenee. (mm. Roberts 2009, 197; Bennett 2007, 23.) Nuoruuden ymmärrys identiteettinä korostaa sitä, ettei nuoruutta voida määritellä hallinnon toimesta, vaan sen kokeminen on aina yksilön vapaa kokemus.

Uusliberalismista ei kuitenkaan pidä tuottaa liian positiivista kuvaa, vaan huomioon tulee ottaa sen heikot kohdat ja mahdolliset puutteet. Lähtökohtaisesti uusliberalismi on ollut törmäyskurssilla perinteisen hyvinvointivaltion kanssa jo kauan sen markkinalähtöisen ajattelutavan vuoksi. Esimerkiksi julkiset palvelujärjestelmät ja niiden hallinto ovat kokeneet merkittäviä muutoksia. Perinteisesti hyvinvointiyhteiskunnasta on käytetty käsitettä *welfare*, mutta uusliberalismin myötä sosiaalipolitiikka on suuntautunut osallistavaan ja vastuunkantoiseen *workfare* -tyyppiseen yhteiskuntamalliin. (Heinonen 2019, 63–64.) Liian äärimmillen viety yksilöllistäminen johtaa tilanteeseen, jossa kukaan ei ole vastuussa kenestäkään ja ihmisten yksilölliset pyrkimykset jättävät yhteisön hyvän tavoittelun unohduksiin. Äkillisiä poliittisia suunnanmuutoksia uusliberalistiseen suuntaan nuorten kohdalla tulisi välttää esimerkiksi sen vuoksi, että tällä hetkellä nuoruus on sitoutettu erilaisiin toimijoihin ja instituutioihin. Mahdolliset muutokset erilaisiin suuntiin tarvitsevat onnistuakseen aikaa.

On siis muistettava, että vaikka osallisuuden suunta on ottanut vaikutteita uusliberalistisesta ajattelutavasta, nuorten osallisuus tarvitsee aina lainsäädännön ohella myös institutionaalista tukea (Horelli ym. 2004, 139). Tässä avainasemassa ovat nuorten elämässä läsnä olevat toimijat kuten koulut ja nuorisotyö. Nuorten ulkopuolisten toimijoiden kautta instituutioiden rooli nuoruudessa korostuu entisestään ja tuo mukanaan kysymykset vastuusta, velvoitteista ja hallinnasta. Kenelle kuuluu vastuu luoda osallisuuden mahdollisuudet? Kuka toimija on velvoitettu kantamaan tämä vastuu? Vaikka pyrkimyksenä olisi yksilön vastuuttaminen, sen ympärille nuorten tapauksessa kietoutuu nuorten hallintaan pyrkivät tavoitteet. On mielenkiintoista, että uusliberalismille olisi tyypillistä kaikenlaisen hallinnan ja säädösten vähentäminen, jotta markkinat voisivat vapautua. Kuitenkin nuorten kohdalla yhteiskunnan asema on nuoria hallitsevana tekijänä merkittävä. Osallisuus rakentuu nuorten ja aikuisten välisessä kanssakäymisessä, jossa nuoret haluavat osallistua, mutta halu nuorten osallistamiselle tulee lisäksi aikuisten suunnalta. (Horelli ym. 2004, 141.) Ongelma on paradoksaalinen, eikä siihen ole suoraa ratkaisua. On kuitenkin pääasia, että nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden tavoittelussa otetaan kuitenkin huomioon vastuun, velvollisuuden ja hallinnan näkökulmat, joihin perehdyn tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

3.5 Yhteiskunnan vastuu ja nuorten hallinta

Nykypäivän yhteiskuntapolitiikan toimialuetta ja vastuuta voi tarkastella esimerkiksi siinä valossa, mikä yhteiskuntapolitiikan tehtäväksi on alun perin yhteiskunnassa annettu? Yhteiskuntapolitiikan juuret ovat sosiaalipolitiikassa, jonka tehtävänä on perinteisesti ollut sosiaalisen koheesion ylläpitäminen. Sosiaalipolitiikan avulla on pystytty säätelemään kansalaisten sosiaalista elämää ja sen uhkia yhteiskunnan toimivuudelle. (Väärälä 2003, 76; 79). Sosiaalipolitiikan toimenpiteillä yhteiskunta on pyrkinyt kantamaan vastuuta siitä, että kansalaisten elämän hyvinvointivaltiossa pysyisi tasavertaisena esimerkiksi tulontasoitusten avulla. Se, että sosiaalipolitiikasta on siirrytty puhumaan yhteiskuntapolitiikkana, liittyy siihen, että vähitellen yhteiskunnan vastuu kasalaisten sosiaalisen koheesion ylläpitämisestä on laajentunut myös yhteiskunnan eri osa-alueille, kuten työ- ja koulutuspolitiikkaan (Väärälä 2003, 81). Yhteiskunnan kasvanut vastuu on voi olla yksi syy myös sille, että yhteiskuntapolitiikka on saanut osakseen uusliberalistisia piirteitä. Sosiaalipolitiikan on vallannut tee-se-itse -tyyppinen näkemys, jossa yksilön omaa vastuuta korostetaan esimerkiksi

yksilöideologisten valinnan vapauden ja oman elämän järjestämisen mahdollisuuden kautta (Suikkanen 2003, 56; Satka ym. 2011, 16).

Yhteiskunnan vastuun määrittely voi olla hyvin hankalaa esimerkiksi sen vuoksi, että usein yhteiskuntapoliittisessa puheessa yhteiskunnan vastuuta jaetaan eri toimijoille, kuten kunnolle, yrityksille, organisaatioille ja instituutioille. Tämän seurauksena nimenomaan yhteiskunnan vastuu hämärtyy. (Julkunen 2006, 535.) Myös yhteiskunnan vastuu on saanut osansa uusliberalismista julkisen keskustelun herättelemänä. Yleisesti suomalaiset ajattelevat, että hyvinvointivaltion perusteisiin kuuluvat laaja julkinen eli yhteiskunnallinen vastuu esimerkiksi palveluista, mutta yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa nousevat esiin jatkuvasti yksilöllisen vastuun kysymykset esimerkiksi läheisten huolehtimisesta. (Julkunen 2006, 537.)

Vastuun lisäksi tärkeä käsite nuorten yhteiskunnallisen aseman tarkastelussa on nuorten hallinta. Mitä enemmän nuoret ja nuoruus ovat olleet mukana hallitusohjelmissa, sitä enemmän myös nuorten hallinnan keinot ovat kokeneet muutoksia. Nuorten hallinnalla tarkoitetaan niitä valtarakenteellisia menetelmiä, joilla pyritään hallitsemaan ja ohjamaan nuorten elämää haluttuun suuntaan. Yhteiskunnassa hallinta voi olla suoraan nuoriin vaikuttavaa, mutta hallintaa voidaan käyttää myös nuorten kentällä vaikuttaviin instituutioihin ja toimijoihin, jolloin hallinta muuttuu välilliseksi. (Satka ym. 2011, 11; 12; 18.) Hallintaa kohdistetaan yhteiskunnassa kaikkiin ikäryhmiin, mutta erityisesti nuorten kohdalla se tuottaa yhteiskunnalle haluttuja tuloksia, koska nuoruus on elämänvaihe, jolloin nuoret ovat alttiimmillaan ottamaan muutoksia vastaan. Toisaalta nuoruuden elämänvaiheessa ihmiset ovat myös alttiimpia erilaisille negatiivisille häiriötekijöille, millä nuorten hallinnan tarvetta voidaan myös perustella. (mm. Roberts 2009, 209; Horelli ym. 2007, 217.)

Yksi 2000-luvun nuorten hallinnan piirteistä on varhaisen puuttumisen ilmiö poliittisessa päätöksenteossa. Varhainen puuttuminen tuli osaksi lapsia ja nuoria koskevaa politiikkaa vuosituhaten vaihteessa. Sen taustalla olivat hallinnon riittämättömät toimenpiteet, jotka näkyivät esimerkiksi nuorten ongelmien monimutkaistumisessa. Varhaisella puuttumisella pyrittiin uudenlaiseen tehokkaaseen lasten ja nuorten hallinnan muotoon, jonka avulla pystyttäisiin tarttumaan myös vaikeimpiin nuorten kohtaamiin ongelmiin. 2000-luvun edetessä varhaisesta puuttumisesta on tullut vakituinen lasten ja nuorten hallinnan keino. (Satka 2011, 62.) Varhainen puuttuminen on yksi esimerkiksi uusliberalistisesta politiikasta nuorten kohdalla, koska sen perimmäinen tarkoitus on ollut muovata nuorista aktiivisia ja omasta

tekemisestä vastuuntuntoisia toimijoita sekä kansalaisia. Varhainen puuttuminen tarvitsee hallinnan keinona onnistuakseen sellaisia toimijoita nuorten kentällä, jotka ovat omaksuneet toimijuuden paikkansa kansalaisten kasvattajana. Yhteiskunnan rakentama nuorten hallinnan verkko, jossa nuorten parissa työskentelevät toimijat vaikuttavat, tulisi nähdä joustavana keinona nuorten auttamisessa. Liian mustavalkoinen ja kirjaimellinen hallinnan käyttö saattaa aiheuttaa ongelmatilanteita, vaikka pyrkimyksenä olisikin teoriassa nuorten asioiden ajaminen. (Satka 2011, 87; 89.)

Lasten ja nuorten kansalaisosallistumiseen sisältyy väistämättä aina vallan ja hallinnan näkökulma. Jännittyneisyys ja valtarakenteet näkyvät siinä, miten osallisuuden tavoitteet toteutetaan käytännössä ja mitkä ovat olleet ne lähtökohdat, minkä vuoksi lasten ja nuorten osallisuutta on lähdetty tavoittelemaan. (Kiili 2011, 170.) Mikäli yhteiskunta velvoittaa nuoria osallistumaan joko suoraan tai välillisesti esimerkiksi eri yhteiskunnan nuorisotoimijoiden kautta, on otettava huomioon, että silloin nuoria pyritään hallitsemaan. Mutta se minkä tyyppistä hallintaa käytetään, vaikuttaa merkittävästi onko osallisuuden vaatiminen perusteltua. Hallinta voi olla kulttuurista hallintaa, jolloin valtarakenteiden ylätasoinen tavoitteena on epäsuora kansalaisten tien muokkaaminen. Näihin kansalaisidentiteetteihin kuuluvat esimerkiksi arvot ja asenteen. Hallinta voi olla myös vuorovaikutteista hallintaa, johon esimerkiksi uusliberalistinen ajattelumalli sopii. Tällöin hallinnan tavoitteena on, että ihmiset toimivat yhteiskunnan ja sen toimijoiden, organisaatioiden sekä instituutioiden kanssa vapaaehtoisessa vuorovaikutuksessa ottamalla hallintaa ja vastuuta myös omiin käsiin. Tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa hallinta saa myös verkostoitumisen piirteitä. Eri toimijat ja instituutio sekä kansalaiset verkostoituvat keskenään, jolloin esimerkiksi lasten ja nuorten hallinnasta tulee monialaista, verkostoituvien kansalaisten hallintaa. (Kiili 2011, 170–171.)

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa keskityn tarkastelemaan kahden tieteenalan, yhteiskunta- ja kasvatustieteiden, näkökulmasta sitä, miten Suomen 2000-luvun hallitusten hallitusohjelmat käsittelevät nuoruuteen liittyviä teemoja ja sitä kautta vaikuttavat vallitseviin nuoruuden käsityksiin. Lisäksi pohdin ohjauksen asemaa nuorten ongelmien ratkaisussa. Tarkemmin tutkimus asettuu yhteiskuntapolitiikan ja ohjaustutkimuksen alueelle. Tutkimus tarkastelee, minkälaisia nuorisoteemoja hallitusohjelmilla 2000-luvulla on ollut ja miten ne ovat muuttuneet ajallisessa vertailussa 2020-luvulle tultaessa. Tutkimus myös esittelee, minkälaisia diskursseja ja käsityksiä hallitusohjelmien nuorisoteemat pitävät sisällään sekä tarkemmin, minkälaiset retoriset keinot tukevat hallitusohjelmien puhetta nuorista. Lisäksi tutkimus selvittää, minkälaisena ratkaisukeinona ohjaus hallitusohjelmissa esiintyy. Vertailen 2000-luvun hallitusohjelmien nuorisoihteita ja päättelen siitä, mitä mahdolliset muutokset kertovat nuorten ja nuoruuden osuudesta yhteiskunnallisessa muutoksessa. Tutkimuksesta saa ajankohtaista tietoa siitä, minkälaisilla retorisilla keinoilla nuoriin liittyvää politiikkapuhetta pyritään tukemaan. Lisäksi tutkimuksen tulokset antavat näkökulman siitä, miten nuorten asemat yhteiskunnallisissa ja poliittisissa näkemyksissä ovat muuttuneet 2000-luvun aikana.

Tämän tutkimuksen analyysillä vastaan ennen kaikkea kolmeen tutkimuskysymykseen, jotka ovat:

1. Minkälaisia käsityksiä nuorista ja nuoruudesta Suomen valtion 2000-luvun hallitusohjelmat sisältävät niiden nuorisoteemojen perusteella?
2. Minkälaisena ratkaisukeinona nuorten ongelmiin ohjaus esiintyy kyseisissä hallitusohjelmissa?
3. Minkälaisilla retorisilla keinoilla hallitukset pyrkivät lisäämään nuorisopoliittisten toimenpiteiden vaikuttavuutta?

4.2 Aineiston kuvaus

Tässä tutkimuksessa on käytetty kirjallista tutkimukseen rajattua dokumenttiainestoa. Aineistona ovat Suomen 2000-luvun kymmenen hallituksen hallitusohjelmat sellaisena kuin ne ovat valtioneuvoston verkkosivuilla julkaistu. Rajasin aineiston 2000-luvun

hallitusohjelmiin. 2000-luku on aikakautena mielenkiintoinen nuoruuden näkökulmasta muun muassa pienentyvien sukupolvien ja milleniaalien syntymisen vuoksi. Milleniaalit ovat vuosina 1980–2000 syntyneitä uuden sukupolven yksilöitä. He ovat eläneet nuoruutta suurten muutosten kuten digitalisaation keskellä. Ja nyt 2000-luvulla he muodostavat suomalaisen koulutus- ja työpolitiikan perustan. (Ellun Kanat 2016.) Nuoruus ilmiönä on kokenut 2000-luvulla monia muutoksia, eivätkä ne ole olleet ainoastaan positiivisia. Esimerkiksi lisääntynyt syrjäytyminen ja nuorten välinen eriarvoistuminen ovat olleet 2000-luvulle tyyppillisiä ilmiöitä, joihin ennen tutkimuksen aloittamista oletin myös hallitusohjelmien ottaneen kantaa.

Ensimmäinen tässä tutkimuksessa käytetty hallitusohjelma on laadittu vuonna 1999 (Lipponen 1999), mutta koska se toteutettiin pääosin 2000-luvulla, se on mukana tutkimuksessa. Yksi hallitusohjelma on pituudeltaan 60–90 sivua. Antti Rinteen (2019) ja Sanna Marinin (2019) hallitusohjelmat poikkesivat kuitenkin muista ohjelmista pituudeltaan, ollessaan 214 sivua. Hallitusohjelmista kaksi ovat tiedonantoja, joilla uudet sekä Mari Kiviniemen että Alexander Stubbin hallitukset jatkoivat edeltäjänsä hallitusohjelmaa. Kahdessa hallitusohjelmassa erillistä tiedonantoa eduskunnalle ei tehty, vaan sekä Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus ja Sanna Marinin hallitus jatkoivat edellisen hallitusohjelman mukaan, mutta uuden pääministerin nimellä. Hallitusohjelmilla ei ole yhtä yhdenmukaista runkoa, jonka perusteella ne ovat laadittu, joten jokainen hallitusohjelma on hieman eri tyylinen. Kuitenkin jokaisessa hallitusohjelmassa esimerkiksi käsiteltäviä teemoja on jaettu aiheotsikoiden alle. Tulostin tutkimuksessa käytetyt hallitusohjelmat analyysin tekemistä varten. En käyttänyt hallitusohjelmien sisältöä kokonaan, vaan valitsin siitä erityisesti nuoria koskettavat kohdat. Perustelen tämän valinnan myöhemmin tässä luvussa. Tutkimusraportissa hallitusohjelmiin viitataan pääministerin nimellä ja hallitusohjelman laatimisvuodella.

2000-luvun hallitusohjelmat:

Pääministeri	Ohjelman nimi	Pituus	Allekirjoitettu
Paavo Lipponen	Oikeudenmukainen ja kannustava - sosiaalisesti eheä Suomi	Ei sivunumerointia	15.4.1999
Anneli Jäätteenmäki	Työllä, yrittämisellä ja yhteisvastuulla uuteen nousuun	52 s.	17.4.2003
Matti Vanhanen	Työllä, yrittämisellä ja yhteisvastuulla uuteen nousuun	56 s.	24.6.2003
Matti Vanhanen	Vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi	82 s.	19.4.2007
Mari Kiviniemi	Suomi chyenä kasvun, työllisyyden ja kestävyuden uralle	5 s.	22.6.2010
Jyrki Katainen	Avoin, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi	89 s.	22.6.2011
Alexander Stubb	Suomi uuteen nousuun: kasvua ja työllisyyttä	6 s.	24.6.2014
Juha Sipilä	Ratkaisujen Suomi	35 s.	29.5.2015
Antti Rinne	Osallistava ja osaava Suomi	211 s.	6.6.2019
Sanna Marin	Osallistava ja osaava Suomi	213 s.	10.12.2019

4.2.1 Suomen hallitukset 2000-luvulla

Suomessa on 2000-luvulla ollut tämän tutkimuksen valmistumiseen mennessä kymmenen hallitusta. Hallituksista neljä ovat kaatuneet pääministerin eroamiseen. Anneli Jäätteenmäki erosi pääministerin tehtävästä vuonna 2003 Irak -skandaalin vuoksi. Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus jatkoi edeltäjänsä kaltaisella kokoonpanolla ja hallitusohjelmalla. Vuonna 2010 Matti Vanhasen toinen hallitus kaatui Keskustan puheenjohtajan vaihtumiseen. Mari Kiviniemen hallitus jatkoi kautta samalla ohjelmalla ja kokoonpanolla. Vuonna 2014 Jyrki Kataisen hallitus kaatui pääministerin siirtyessä EU:n komissioon. Pääministeri Alexander Stubb jatkoi hallituskautta ilman muutoksia. Juha Sipilän hallitus kaatui sote-uudistuksen kariutumiseen vuonna 2019. (Yle Uutiset 3.12.2019.) Uusien vaalien kautta muodostunut pääministeri Antti Rinteen hallitus kaatui hallituksen luottamuspulaan vuonna 2019. Pääministeri Sanna Marin jatkoi hallituskautta vastaavalla ohjelmalla ja kokoonpanolla. (Valtioneuvosto 3.12.2019.)

Tämä tutkimuksen kannalta ei ollut relevanttia lähteä esittelemään hallituksen toimia tarkemmin vaan sen sijaan keskityin tarkastelemaan ohjelmatoimien sisältöjä. Näiden sisältöjen analyysissä oli kuitenkin välttämätöntä huomioida mitkä puoluepoliittiset tavoitteet olivat olleet hallitusohjelmien päätösten takana. Puolueiden omat päämäärät ja tavoitteet suhteessa toisiin puolueisiin voivat olla merkittävässäkin ristiriidassa, mikä puolestaan voi selittää mahdollisia heilahteluita poliittisten suuntausten välillä 2000-luvun aikana. Alla olevasta taulukossa on selvitetty, mitkä puolueet ovat kuuluneet kuhunkin hallitukseen, kuinka kauan hallituskausi on kestänyt ja kuka on toiminut kaudella pääministerinä. Puolueista RKP on päässyt useimmiten mukaan hallitukseen jääden pois vain pääministeri Juha Sipilän hallituksesta. Kansallinen Kokoomus, Suomen Keskusta, Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue ja Vihreä Liitto ovat päätyneet hallitukseen kuudesta seitsemään kertaa. Suomen Kristillisdemokraatit ja Vasemmistoliitto ovat olleet mukana kahdesti ja Perussuomalaiset kerran. Pääministereistä 2000-luvun hallituksissa kolme ovat olleet Kansallisen Kokoomuksen edustajia, viisi Suomen Keskustan edustajia ja kaksi Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen edustajia. Pääministereistä kolme ovat olleet naisia ja seitsemän miehiä.

Suomen 2000-luvun hallitukset:

67. Lipponen 15.4.-99–17.4.-03	68. Jätteenmäki 17.4.-03–24.6.-03	69. Vanhanen I 24.6.-03–19.4.-07
Kansallinen Kokoomus	Suomen Keskusta	Suomen Keskusta
Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue	Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue	Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	Suomen ruotsalainen kansanpuolue	Suomen ruotsalainen kansanpuolue
Vasemmistoliitto		
Vihreä Liitto		
70. Vanhanen II 19.4.-07–22.6.-10	71. Kiviniemi 22.6.-10–22.6.-11	72. Katainen 22.6.-11–24.6.-14
Suomen Keskusta	Suomen Keskusta	Kansallinen Kokoomus
Kansallinen Kokoomus	Kansallinen Kokoomus	Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	Suomen ruotsalainen kansanpuolue	Suomen ruotsalainen kansanpuolue
Vihreä Liitto	Vihreä Liitto	Vasemmistoliitto
		Vihreä Liitto
		Suomen Kristillisdemokraatit
73. Stubb 24.6.-14–29.5.-15	74. Sipilä 29.5.-15–6.6.-19	75. Rinne 6.6.-19–10.12.-19
Kansallinen Kokoomus	Suomen Keskusta	Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue
Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue	Kansallinen Kokoomus	Suomen Keskusta
Ruotsin suomalainen kansanpuolue	Perussuomalaiset	Vihreä Liitto
Vihreä Liitto		Vasemmistoliitto
Suomen Kristillisdemokraatit		Suomen ruotsalainen kansanpuolue
76. Marin 10.12.-19–		
Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue		
Suomen Keskusta		
Vihreä Liitto		
Vasemmistoliitto		
Suomen ruotsalainen kansanpuolue		

4.3 Tutkimusmetodi

Tämä tutkimus tyypiltään kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen tavoitteen on ymmärtää ihmisten käyttäytymistä ja kuvata tiheästi erilaisia ilmiöitä. Ihmisten kokemus- ja merkitysmaailma ovat laadullisen tutkimuksen keskiössä. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 210–211.) Kvalitatiivista tutkimusta voidaan tehdä useilla hyvin erilaisilla tavoilla, mutta monipuolisuudestaan huolimatta laadullisenkin tutkimuksen tekeminen vaatii tutkimustavan pohtimista: mihin pyrin tutkimuksellani? (Tuomi & Sarajärvi 2018, 13.) Laadullista tutkimusta voidaan kuvailla prosessiluontoiseksi tutkimukseksi, jossa aineiston ja tutkijan välinen vuorovaikutus ovat keskiössä. Laadullisen tutkimuksen muotoutumiselle ei ole selkää kaavaa, mistä johtuen sen erilaiset vaiheet täytyy esitellä tutkimuksen yhteydessä tarkasti. Tutkimusraportti on yksi laadullisen tutkimuksen kulmakivistä ja siihen on syytä panostaa. Heikosti tai epä johdonmukaisesti laadittu raportti saattaa viedä pohjan perusteiltaan hyvältä tutkimukselta. (Kiviniemi 2018, 73; 78; 85; Tuomi & Sarajärvi 2018, 164.)

Tutkimuksessa käytin aineistolähtöistä lähestymistapaa, joka tarkoittaa sitä, että aloitin tutkimukseni tutustumalla aineistoon ja tekemällä analyysiä ennen kuin valitsin tutkimukselle lopullisen teoreettisen viitekehysten (Alasuutari 2011, 83). Tämän kaltaisen lähestymistavan etuna on se, että tutkijalle ei pääse muodostumaan liikaa teoreettisia esimääriytyksiä, jotka saattaisivat jättää varjoonsa tutkijan omat havainnot ja tulokset. (Laine 2018, 37.) Aineistolähtöisyys tarkoitti tässä tutkimuksessa myös sitä, että tutkimusprosessin alussa ei ollut vielä tarkkaan selvillä, mitkä tutkimuksen tutkimuskysymykset tulevat olemaan, vaan ne tarkentuivat prosessin edetessä. Näin ollen myös näkökulma ja lähestymistapa aineistoon mukautuivat vähitellen ja niiden nojalla tein erilaisia tutkimuksellisia ratkaisuja, jotka edellisessä aluvuossa esittelin. (Kiviniemi 2018, 74, 75). Laadullista tutkimusta tehdessä on kuitenkin tärkeää muistaa, ettei tutkimuksessa voida väittää, että se olisi joko täysin teoreettista tai täysin empiiristä, koska ne saavat aina vaikutuksia toisistaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 24–26; Alasuutari 2011, 84).

4.3.1 Teemoittelu

Tämän tutkimuksen ensimmäisessä analyysiluvussa metodina on käytetty teemoittelu, jonka avulla vastasin tutkimuksen ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen. Teemoittelun lähtökohdaksi voidaan pitää pyrkimystä löytää aineistosta ennen kaikkea tutkimuksen kannalta olennaiset asiat eli ne, jotka valaisevat tutkimusongelmaa (Eskola & Suoranta 2008, 174). Hallitusohjelmien analyysissä tarkoitukseni oli löytää ne kohdat, missä nuoriin tai nuoruuteen viitataan, joten metodina teemoittelu sopi siihen hyvin. Kävin aineiston useaan kertaan läpi, jonka perusteella päädyin erottelemaan kolmesta teemasta toisistaan. Tyypinä teemoittelu on aineistolähtöistä, koska siinä tutkija haluaa selvittää aineiston sisällöllistä logiikkaa eli sitä mitä aineisto kertoo etsittävästä teemasta. Teemoittelulle tyypillisesti myös tässä tutkimuksessa rakensin merkityssisältöjä, joita vertasin toisiinsa. Vertailu on teemoittelun onnistumisen kannalta tärkeää. Vertailua tulee tehdä teemojen välillä, mutta myös vuoropuhelu teorian ja empirian välillä on välttämätöntä. (Eskola & Suoranta 2008, 175.) Teemoittelu on metodina siinä mielessä haastava, että se jättää tutkijalle mahdollisuuden tehdä tulkintoja, joita aineistosta ei oikeasti löydy. Tämän vuoksi dialogisuus aineiston kanssa on tärkeää, jotta mahdolliset ristiriidat löydetään ennen lopullisten tutkimustulosten tekemistä. (Moilanen & Rähkä 2018, 61; Laine 2018, 38; Eskola & Suoranta 2008, 174.)

4.3.2 Diskurssianalyysi

Tämän tutkimuksen toisen luvun tarkoituksena on analysoida Suomen 2000-luvun hallitusohjelmien nuorisoon liittyviä asiakohtia diskurssianalyysin keinoin. Diskurssianalyysin tarkoituksena on tarjota tutkijalleen väljää viitekehystä, jonka avulla hän pystyy tutkimaan kielenkäyttöä, käsitteellisiä luokituksia ja kielen erilaisia merkityksiä. Analyysimuotona diskurssianalyysi on hyvin monipuolinen työvälinen kielenkäytön tutkimiseen ja sitä voidaan tehdä monilla erilaisilla tekniikoilla. Karkeasti jaoteltuna kielenkäyttöä voidaan tutkia kahdella eri tavalla. Ensimmäinen on tapa, jolla kieli ymmärretään todellisuudesta kertovana. Kieli on silloin väline saada tietoon tosiasioita ja realistista kuvaa ympäröivästä maailmasta. Toinen tapa on ymmärtää kieli todellisuutta rakentavana. Se tarkoittaa sitä, että kieli järjestää, uudistaa, uusintaa ja muokkaa todellisuuttamme. Tarkoituksena on ymmärtää, että emme voi ottaa merkityksiä ja käsityksiä vain annettuina, ne eivät peilaa todellisuutta, vaan päinvastoin todellisuus syntyy siinä, kun erilaisia merkityksiä ja käsityksiä käytetään. Se miten todellisuus ja merkitykset kietoutuvat yhteen on väistämätöntä, eikä niitä voida tarkastella toisistaan erotettuina. Merkitykset rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä, todellisuudessa, mutta todellisuus muuntuu käsitteiden ja merkitysten jäsentämisen prosessissa. Tästä vuorovaikutteisesta prosessista voidaan käyttää nimitystä sosiaalinen konstruktionismi ja tähän diskurssianalyysiä hyödyntävässä tutkimuksessa usein tukeudutaan. (Jokinen ym. 2016, 17; 25–29; Alasuutari 2011, 88; Eskola & Suoranta 2008, 194–195; Potter 1996, 97; Pietikäinen & Mäntynen 2019, 13–21.)

Diskurssianalyysissä diskurssilla tai tulkintarepertuaarilla tarkoitetaan jotain sellaista merkityssuhdetta jossakin systeemissä, että se rakentaa ympärilleen sosiaalista todellisuutta. Molemmat ovat aina tutkijan tulkinnan tuloksia, joten ne eivät koskaan ole täysin yksiselitteisiä. Koska tulokset ovat nimen omaa tutkijan omaa tulkintaa, diskurssianalyysissä tutkimuksen aineiston konteksti pyritään aina ottamaan huomioon. Yhteiskuntatieteissä on mielekästä käyttää käsitettä *diskurssi* esimerkiksi käsitteen *teksti* sijasta, koska se on laajempi ja monipuolisempi analyysiyksikkö. (Heikkinen 2012, 96–97.) Ei ole mielekästä yrittää jättää aineiston ja tutkijan välistä vuoropuhelua huomiotta, vaan se on hyvä nähdä yhtenä diskurssianalyysin rikkauksista. Myös tässä tutkimuksessa on mielekästä huomioida se, mihin aikaan ja paikkaan tarkasteltavat hallitusohjelmat sijoittuvat. Mikäli analyysi ei esimerkiksi huomioisi sitä, minkä aikakauden hallitusohjelmasta kulloinkin on kyse ja mitä erilaisia yhteiskunnallisesti merkittäviä ilmiöitä tällöin on ollut käsillä, olisi tutkijan tekemä tulkinta

irrotettu kontekstista. Aineistolta jäisi ikään kuin mahdollisuus selittää sitä, millaisia tulkin-
toja ja johtopäätöksiä siitä tehdään. Tässä tutkimuksessa käytetään siis kulttuurintutkimuk-
sen piirteitä eli analyysin tulokset ja selitykset eivät ole universaaleja, vaan niiden tarkastelu
on paikallista selittämistä (Alasuutari 2011, 55). Kun tutkimuksen tarkoituksena on kartoit-
taa sitä, millaisia retorisia diskursseja nuoruuteen hallitusohjelmissa liittyy, on tärkeää tuntea
nuorten elinoloja, nuoruuteen liittyvää teoriaa ja käytäntöjä.

Hallitusohjelmien kaltaiseen poliittiseen dokumenttiaineistoon diskurssianalyysi sopii me-
todina oikein hyvin, koska diskurssianalyysin tarkoituksena on selvittää ennen kaikkea sitä,
minkälaisia sosiaalisia rakenteita eri kielen käyttötapoihin piirtyy, eikä niinkään sitä, mitä
yksittäisen ihmisen mielessä tapahtuu. Diskurssit saavat kielen lisäksi materiaalisia piirteitä
ja ovat osa sosiaalisia ja yhteiskunnallisia käytänteitä. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 72.)
Yksi diskurssianalyysin piirre on, että tutkija on kiinnostunut siitä, miten diskurssi realisoi-
tuu tekstissä. Näkökulma on myös yksi tämän tutkimuksen lähtökohdista. On mielenkiin-
toista analysoida, miten nuoret ja nuoruus diskurssina ja sosiaalisena konstruktiona rakentuu
sekä todentuu hallitusohjelmissa. (Jokinen ym. 2016, 43; Suoninen 2016, 62.) Poliitikka on
aina luonteeltaan sellaista, että se pitää sisällään valtasuhteita. Valtaa käytetään, jaetaan ja
muokataan. Diskurssianalyysin kannalta valtasuhteiden kysymykset ovat yksi olennainen
osa, joita kielenkäytöstä voidaan tarkastella (Jokinen 2016a, 6). Valta kielenkäytössä tar-
koittaa sitä, että diskurssit esittävät erilaiset tapahtumat ja asiat paikkansa pitävinä eli ne ovat
tiedon tuottamisen työkaluja. Diskurssien tuottama tieto ja käsitykset riippuvat siitä, kuka
ne on tuottanut. Siten eri tiedot sekä todellisuudet voivat olla merkittävässä ristiriidassa kes-
kenään. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 73–74.) Poliitikan näkökulmasta diskurssien väliset
kiistat ovat välttämättömiä ja niiden valtasuhteet toimivat diskurssien järjestäytymisen pe-
rusteella: toiset diskurssit pääsevät ääneen, toiset eivät. Kaikki diskurssit eivät ole saman
arvoisia ja arvostus eri diskurssien välillä vaihtelee sen mukaan mitkä sillä hetkellä esimer-
kiksi kulttuurissa tai yhteiskunnassa koetaan turvallisiksi, arvostetuiksi tai itsestään selviksi.
Diskurssijärjestystä havainnollistan tässä tutkimuksessa erityisesti toisen analyysiluvun ala-
luvussa *common sense* ja lähtökohtapremissit. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 83.)

Hallitusohjelmissa valta näyttäytyy lähtökohtaisesti niin, että hallitusohjelmat ovat laatineet,
muokanneet ja hyväksyneet ne henkilöt, jotka äänestämällä Suomen kansalaiset ovat halli-
tukseen valinneet. Valta on siis annettua ja oikeutettua. Hallitusohjelmat eivät kuitenkaan
ole vapaamuotoisia dokumentteja, vaan niiden muodostumista ohjaavat tietyt annetut

reunaehdot, jotka määräytyvät esimerkiksi sen mukaan, mitkä puolueet ovat hallitusohjelmia laatimassa. Se todellisuus, mitä hallitusohjelmissa nuorista luodaan, on vain niiden puolueiden ja sen hallituksen todellisuus. Pietikäinen ja Mäntynen (2019, 77) vertasivat diskurssien luomaa todellisuutta pimeään varastoon, jota valaistaan taskulampun valokeilalla. Riippuen siitä, mistä kulmasta valoa osoitetaan, näkyy varastosta eri tavaroita. Osa tavaroista saattaa jäädä pimentoon, kun osa on suoraan valokeilassa. Taskulampun avulla varastoa on mahdoton valaista kokonaan. Se mitä varastosta nähdään, on taskulampun pitelijän vallassa. Viereissä seisoja voi toivoa, että taskulamppua osoitettaisiin vasempaan kulmaan, mutta loppujen lopuksi voi käydä niin, että valokeila osoittaa vain oikeaa seinustaa.

4.3.3 Retorinen diskurssianalyysi

Tälle tutkimukselle sopivan suuntauksen diskurssianalyysin piiristä valtasuhteiden ja poliittisen hallitusohjelmatekstin tulkitsemiseksi antaa retorinen diskurssianalyysi. Retorisessa analyysissä tutkija pyrkii selvittämään esimerkiksi puheesta tai tekstistä, millä retorilla keinoilla puhe tai teksti tuo kantaansa esille ja yrittää vakuuttaa kuulijaansa. Tavoitteena on saada oma todellisuuden versio parempaan valoon kuin vastakkainen näkemys. (Jokinen 1999, 126.) Keskiössä on kielellinen ilmaisu (Kaakkuri-Knuutila 1998, 234). Retorinen diskurssianalyysi sopii monenlaisten aineistojen analyysimenetelmäksi. Usein aineistona toimivat politiikkojen puhetallenteet, vaalipaneelit, nettikeskustelut tai dokumenttiaineisto sanomalehdistä, kirjallisuudesta ja asiakirjoista. Näin ollen hallitusohjelmat sopivat hyvin retorisen analyysin aineistoksi. Retoriikan käyttö Potterin (1996, 106) mukaan myös tapa, jolla pyritään saavuttamaan kuulijan tai lukijan ymmärrys. Sen vuoksi voin retorilla diskurssianalyysillä vastata myös siihen, minkälaisen kuvan nuorista hallitusohjelmat kansalaisille välittävät.

Retorisen analyysin tarkoitus on korostaa todellisuuden tulkinnallista luonnetta. Tämä tarkoittaa sitä, että keskiössä ei ole ulkomaailman tosiasiat vaan sitä vastoin se, miten asiat on esimerkiksi puheessa tai tekstissä esitetty. Poliitiikan retorisessa diskurssianalyysissä retoriikka tulisi nähdä keinoina, joita käytetään, jotta päästään kohti yhteistä ymmärrystä sekä mahdollista kompromissia. Kun retoriikka nähdään päämäärään pääsemisen taivuttelun keino, ymmärretään myös se, miten se rakentaa yhteiskuntaamme ja todellisuutta. Tämän tutkimuksen toisen tutkimuskysymyksen näkökulmasta eli siitä, miten hallitusohjelmien nuorisopuheiden retoriikka vaikuttaa nuoriskäsityksiimme on ylipäätään retorisen

diskurssianalyysin toinen lähtökohta. Sillä ei siis pyritä analysoimaan pelkästään esimerkiksi kirjoituksen sisäistä rakennetta vaan sitä, mitä retoriikka tuottaa ulkopuolelle. (Jokinen 2016a, 181, 338, 340. 343.) Todellisuuden rakentuminen retorisiin keinoin on yksi perustelu sille, miksi tässä tutkimuksessa hallitusohjelmien nuoruutta analysoidaan retorisella diskurssianalyysillä. Hallitusohjelmat pitävät sisällään tietynlaisen käsityksen siitä, mitä suomalaisen yhteiskunnan nuoruus ja nuoret ovat ja hallitusohjelmissä käytetyillä retoriikan keinoilla näitä käsityksiä pyritään välittämään kollektiiviseen ymmärrykseen.

Mielenkiintoisen näkökulman hallitusohjelmien diskurssianalyysiin tuo retorisen analyysin luonne siitä, että esitetty väittäjä voi olla yhtä pätevä ja järkevä logiikaltaan vastakkaisen väittäjän kanssa. Se mitä ja miten nuorten asioita hallitusohjelmissä esitetään, on siis vain sen hetkisen hallituksen argumentti. Mikäli hallitus olisi muotoutunut eri tavalla, voisivat toiset osapuolet esittää samat nuoria koskevat seikat eri näkökulmasta. Emme kuitenkaan loogisesti voisi sanoa, että toinen näkökulma tai argumentti olisi vähemmän järkevä kuin toisen. (Jokinen 2016b, 182.) Jotta saisin tämän näkökulman esiin hallitusohjelmien analyysissä, on tärkeää huomioida puoluepoliittiset jännitteet, 2000-luvun ajankulku ja yhteiskunnallinen tilanne laajemmassa perspektiivissä. On myös todettava, että retorinen diskurssianalyysissä on aina otettava huomioon argumentaatiokonteksti, koska argumentaatio ei voi koskaan tapahtua tyhjiössä, eikä sen voi olettaa pätevän kaikkiin tilanteisiin. (Jokinen 2016a, 343.) Tämän vuoksi haluan tarkastella analyysissä 2000-luvun hallitusohjelmia myös ajanjaksollisesta näkökulmasta. Miten puolueiden pyrkimykset ja näiden pyrkimyksien retoriikka on kahdenkymmenen vuoden aikana muuttuneet?

Argumentointi ja retorinen puhe ovat jonkin asian puolesta kohdistuvaa toimintaa. Lisäksi se on aina vuorovaikutuksellista puhujan ja yleisön tai tekstin ja lukijan välillä. Argumentoidessa toimija asettuu tiettyyn positioon ja sen ympärille muodostuu argumentaatiokonteksti. (Jokinen 2016a, 339–340.) Hallitusohjelmien kohdalla tämä tarkoittaa, että eduskuntavaalien äänestyksen perusteella valitut kansanedustajat ja heidän edustamansa eduskuntapuolueet muodostavat hallituksen, jonka toiminnan tarkoituksena on kehittää, muovata, uusintaa ja uudistaa yhteiskuntaamme. Hallituksen toiminta kuten hallitusohjelman muodostaminen, on juuri sitä lupauksen lunastamista sekä vallan käyttöä, jonka kansalaiset ovat äänin tietyille henkilöillä ja puolueille antaneet. Puhujana toimii hallitus ja yleisönä Suomen kansalaiset sekä oppositiossa toimivat valtuutetut kollegat. Vastaavasti hallitusohjelmat ovat teksti ja tekstin lukija yleisö, joiden välille muodostu erilaisia valtarakenteita. Hallituksen

tehtävänä on hallitusohjelman kautta vakuuttaa kuulijansa siitä, millä tavalla se aikoo vaikuttaa tässä tapauksessa nuorten elämään kokonaisvaltaisesti. Argumentoinnin ja yleisön välisessä suhteessa tulee aina muistaa, että valta ei ole tasaisesti jakautunutta vaan asemassa muodostuu erialisia hierarkkisia suhteita (Jokinen & Juhila 2016a, 86). Valtarakenteiden tunnistaminen ja niiden kyseenalaistaminen on tärkeää, jotta mahdolliset hallitusohjelmien sisällön takaa paljastuvat seikat tulisivat esitellyksi.

Hallitusohjelmien tarkastelu retorisen diskurssianalyysin avulla on mielenkiintoista myös esimerkiksi sen vuoksi, että yleensä retoriikkaa hyväksikäyttävä puhuja pyrkii muodostamaan argumenttinsa sen mukaan, minkälainen kuulijakuntana kulloinkin on. Erilaisiin yleisöihin sopivat erilaiset vakuuttamisen keinot ja puhuja käyttää yleensä hyväksi puheessaan lähtökohtapremissejä. Lähtökohtapremisseillä tarkoitetaan niitä asioita, joita voidaan tiettyssä yhteydessä pitää automaattisesti esimerkiksi arvokkaana, totena tai normaalina. (Jokinen 2016b, 183.) Hallitusohjelmien tapauksessa yleisö on kuitenkin hyvin laaja ja heterogeeninen, joten spesifien retoriikkakeinojen tai lähtökohtapremissien miettiminen on haastavaa. Luonnollista olisi ajatella, että Suomen hallitusohjelmien nuoria koskevat linjaukset muodostettaisiin palvelemaan nuoria, mutta hallitusohjelmaa laadittaessa puolueiden tulee myös miettiä, miltä nuoria koskevat linjaukset näyttäisivät esimerkiksi vanhusten tai työssäkäyvien näkökulmasta. Lähtökohtaisesti hallitusohjelmat eivät voi palvella kaikkia osapuolia 100 prosenttisesti tyydyttäen, joten tämä lähtökohta aiheuttaa jo alussa pohdittavaa hallitusohjelmien laatimiselle. On kuitenkin mielenkiintoista analysoida sitä, että vaikka hallituksen ei periaatteessa tulisi omata laajan kuulijakunnan vuoksi kovin tarkkoja lähtökohtapremissejä, näkyvätkö ne silti väistämättä poliittisessa puheessa tapana, miten nuorista ja nuoruuteen liittyvistä linjauksista puhutaan. Se millaisia lähtökohtapremissejä hallitusohjelmaa laadittaessa on ja miten ne näkyvät poliittisissa linjauksissa, luovat konstruktioita nuoruudesta, mikä jälleen uusintaa tulevaisuudessa lähtökohtapremissejä ja niin edelleen (Jokinen 2016, 184).

4.4 Aineiston analyysitapa

Tutkimuksessa käytettävää materiaalia oli runsaasti ja sen käsittelemisen helpottamiseksi tein analyysivaiheessa käytännöllisiä ratkaisuja. Aloitin analyysin koodaamalla tekstinkäsittelyä apuna käyttäen hallitusohjelmista kaikki sanat, jotka alkoivat sanalla nuor*.

Koodauksen voi tehdä käsin tai koneella ja käytin tässä tapauksessa molempia tapoja (Eskola & Suoranta 2008, 154). Nämä sanat alleviivasin käsin korostuskynällä paperisesta aineistosta. Tämän avulla pyrin selvittämään sitä, kuinka paljon nuorista käytännössä hallitusohjelmiin on kirjoitettu. Kun sain nuor* -sanat tekstistä esiin, aloitin kartoittamaan niiden ympäriltä nuorisoteemojen kokonaisuuksia. Myös tämä vaiheen tein, eri värejä luokitteluna apuna käyttäen, paperiaineistoon. Teemojen kartoittamisella hahmotin sitä, minkälaisia nuorisasioita hallitusohjelmissä on ja kuinka ne vaihtelivat eri hallitusohjelmien välillä läpi 2000-luvun. Teemoittelu on yksi yleisimmistä tavoista aloittaa aineistoon tutustuminen (Eskola & Suoranta 2008, 174).

Sen jälkeen, kun nuorisoteemat hahmottuivat nuor* -sanojen avulla, laajensin teemoitteluun myös niihin hallitusohjelmien osa-alueisiin, missä nuoria ei suoraan mainittu, mutta missä selvästi kohteena olivat nuoret. Tällaisia olivat esimerkiksi koulutuspolitiikan ja työllisyyspolitiikan osa-alueet. Tutkimuksen analyysin tulokseksi nousivat kolmetoista erillistä nuorisoteemaa, joista jokaisesta tein oman alaluvun. Koska tämän tutkimuksen lähtökohdissa ovat myös ohjausalan maisteriopinnot, nostin tarkoituksella opinto-ohjauksen ja ohjauksen vielä erilliseksi teemaksi koulutus- ja työpolitiikasta. Ohjauksen teemat erotin muista teemoista omalla korostusvärillä. Tämä oli välttämätöntä myös siksi, että voisin vastata toiseen tutkimuskysymykseen. Tällä teemoitteluun apuna käytävällä osalla keskityin tuottamaan tietoa siitä, mitä kaikkea nuoriin liittyvää hallitusohjelmista löytyy. Analyysimetodinä teemoittelu on hyvä tapa nostaa esille analyysin ydinteemat ja välttää sirpaleisuutta sekä epä johdonmukaisuutta. (Kiviniemi 2018, 83.)

Analyysin toisena vaiheena otin nuoria käsittelevät asiakirjakohdat lähempään tarkasteluun. Tavoitteenani oli löytää tekstistä erilaisia retorisia keinoja, joilla hallitus pyrki tukemaan asetettuja tavoitteita tai päämääriä. Etsin retorisia keinoja tämän aineiston pohjalta, mutta niiden löytämiseksi käytin tukena aiempaa retorisen analyysin tutkimusta, jotta sain käsityksen, minkälaisia retorisia keinoja tekstistä on mahdollista löytää (esim. Jokinen 2016b, 179–21; Eskola & Suoranta 2008, 196). Jokinen ohjeistaa artikkelissaan retorista diskurssianalyysiä suunnittelevaa tutkijaa tutustumaan aiemmissä tutkimuksissa käyttämiinsä retoriikan keinoihin, mutta ottamaan ne vain mieltä herättävänä johdatuksena, koska retoriikka on aina kontekstisidottua, eikä siitä voida tehdä yleispätevää luetteloa (Jokinen 2016a 343–344). Erittelin analyysissä retoriikan keinoja diskursseina kahdeksan kappaletta. Nimeämäni kahdeksan retorista diskurssia perustuivat merkitysrakenteiden tulkinnoilleni, mistä johtuen on

tärkeää, että tekstissä esitetään aineistositaatteja, joista nämä tulkinnat ovat tehty. Aineistositaateilla voidaan kuvailla sitä, mitä aineistosta on löytynyt, mutta ennen kaikkea sitaattien avulla tulee perustella niitä tulkintoja, joita analyysissä on tehnyt. Aineistonäytteet tukevat tutkimuksen johtopäätösten luotettavuutta. (Moilanen & Rähä 199, 68.)

Kävin 2000-luvun hallitusohjelmat useita kertoja läpi varmistaakseni, että saan analyysin mukaan kaikki halutut ja kiinnostavat näkökulmat. Aineiston läpi käyminen eli koodaaminen on tärkeä vaihe laadullisessa tutkimuksessa (Eskola & Suoranta 2008, 156). Analyysin kirjoittaminen on prosessi, jossa tutkija sukeltaa aineistoon useita kertoja tehden havaintoja, jonka jälkeen nousee takaisin pintaan hengittämään ja pohtimaan minkälaisen tuloksen tämänkertainen sukellus tutkimukselle tuo. Laineen mukaan tämänkaltainen analyysi ja aineiston käsittely on tutkivaa dialogia ja tuottaa tutkijalle jatkuvasti syventyvää ymmärrystä aiheesta. Tätä dialogia voidaan myös kutsua hermeneuttiseksi kehäksi. (mm. Laine 2018, 3; Kiviniemi 2018, 78.)

4.5 Tutkimuksen lähtökohdat, luotettavuus ja eettinen pohdinta

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on tärkeää miettiä, miksi tutkimuksen kohteeksi on valittu juuri tämä? Mikä tutkijan on oma sitoutuminen tutkimukseen? (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163.) Aloitin graduprosessin vuoden 2019 eduskuntavaalien aikaan. Eduskuntavaalit houkuttivat minua valitsemaan ajankohtaisen poliittisen aiheen, jossa voisin tarkastella erityisesti nuorisoteemoja. Kiinnostus nuoriin ja heidän asemaansa yhteiskunnassa on omalta kohdaltani syntynyt esimerkiksi aiemmin seurakunnan nuorisotoimessa tekemässäni työssä sekä nuorisojärjestöjen kattojärjestö Allianssi ry:n nuorten vaalit ja osallisuus -ryhmän luottamustoimesta. Tutkimuksen kohdentaminen juuri nuoriin vahvistui, kun pääsin opiskelemaan Jyväskylän yliopistoon ohjausalan maisteriohjelmaan, jolloin päätin, että haluan tehdä pro gradu -tutkielman, jossa voin hyödyntää sekä yhteiskunnallista että ohjausalan osaamistani. Konkreettinen työ nuorten kanssa on ollut itselleni aina luontevaa ja tämän henkilökohtaisen kiinnostuksen vuoksi otin ohjauksen mukaan aineiston analyysiin.

Tutkimuksen lähtökohdat ovat olleet tutkimuksen tekijän omassa mielenkiinnon kohteissa, eivätkä esimerkiksi ulkopuolelta tulleessa toimeksiannossa. Tämän vuoksi on välttämätöntä tarkastella, millä tavalla luomani kontekstit ovat mahdollisesti vaikuttaneet tutkimuksen

lopullisiin tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.) Huomioitavaa on, että tämän tutkimuksen tekijä on nuori alle kolmekymmentä vuotias henkilö, joka on itsekin tutkimuksen kohderyhmään kuuluva. Hallitusohjelmien nuorisoteemat ovat tutkimuksen tekijän omaan elämään esimerkiksi opiskelijoihin kohdistuvien poliittisten päätösten kautta kuuluvia. Tästä syystä ennen analyysin tekemistä olen ottanut tietoisesti neutraalin, mutta kiinnostuneen asenteen aineistoa kohtaan. Tätä kutsutaan oman perspektiivin kriittiseksi laajentamiseksi. Tässä tapauksessa, kun tutkimuksen aihe on itseä koskettava, on tiedostettava ne tulkinnat mitkä teen aiheesta spontaanisti. Jotta tutkimuksen tulokset olisivat todenmukaista tieteellistä ja objektiivista tietoa, näihin spontaaneihin tulkintoihin täytyy ottaa etäisyyttä sekä kyseenalaistaa omia oletuksia. (Laine 2018, 36.)

Myös Kiviniemi tukee ajatusta siitä, että esimerkiksi tutkimuksen rajaukset ovat tulkinnallisia rajauksia, jotka ovat muodostuneet tutkijan linssien läpi (Kiviniemi 2018, 76). Lisäksi on tiedostettava, että vahva kiinnostus nuoria ja nuorisotoimia kohtaan kertoo siitä, että aihe on mielestäni tärkeä. Näin ollen esimerkiksi jotkin hallitusten nuorten näkökulmasta epäedullisesti tehdyt toimenpiteet voivat näyttäytyä minulle erityisessä valossa. Koska kyseessä on poliittinen aineisto, on myös todettava, että analyysin objektiivista tekemistä on edesauttanut oma puoluepoliittinen sitoutumattomuus.

Jotta tutkimuksen johtopäätökset ja tulokset olisivat hyvin harkittuja sekä uskottavia, haluan vielä perustella muutaman tutkimusmetodillisen valintani. Valintojen perustelu on siitäkin syystä tärkeää, että sen avulla voidaan erottaa tieteellinen tieto arkitiedosta. Tieteellisen tiedon tuottaminen on prosessi, jossa valinnat tulee perustella. Perusteluiden avulla tutkimustuloksia voidaan kuvailla johdonmukaiseksi, varmaksi ja selkeäksi tieteelliseksi tiedoksi. (Aaltola 2018, 18.) Näistä valinnoistani perusteluita vaatii se, miksi tutkimuksessa ei analysoitu 2000-luvun hallitusohjelmia sanasta sanaan. Yhteiskunnan rakenne on poliittisesti monisyinen ja lähtökohtaisesti tulee huomioida, että kaikki politiikan alat vaikuttavat vähintäänkin välillisesti toisiinsa. Koska kyseessä on kuitenkin opinnäytetyö, tutkimusaluetta on ollut välttämätöntä rajata. Tutkimuskysymykset on muotoiltu siten, että päämääränäni oli tarkastella kirjaimellisesti sitä, miten nuoret on otettu hallitusohjelmissa mukaan. Vaikka siis esimerkiksi talouspolitiikan päätöksenteolla on vaikutusta myös nuoriin kansalaisiin, ole sitä tässä tutkimuksessa tarkemmin analysoinut.

Toisena esille tuotavana seikkana on se, miksi analyysissä ei ole viitattu kaikkiin hallitukseen. Aineiston käsittelyssä kävin jokaisen 2000-luvun hallitusohjelma erikseen läpi, mutta analyysin kirjoituksessa en erikseen maininnut niitä hallitusohjelmia, jotka jatkoivat edellisen kaatuneen hallituksen ohjelmaa. Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen ohjelma ja Sanna Marinin hallitusohjelma olivat täysin samanlaiset Vanhasta edeltäneen Jäätteenmäen ja Marinia edeltäneen Rinteen hallitusohjelmien kanssa. Koska hallitusohjelmat ovat laati-
neen Anneli Jäätteenmäki ja Antti Rinne, analyysissä viitataan näihin pääministereihin, vaikka Vanhasen ja Marinin hallitukset sitoutuivat vastaavaan hallitusohjelmaan. Ilman tätä rajausta analyysiin olisi tullut turhaa toistoa. Pääministeri Mari Kiviniemen ja pääministeri Alexander Stubbin kohdalla kävin eduskunnalle laaditut tiedonannot läpi ja nostin analyysin erikseen ne kohdat, missä nuoriin liittyvää päätöksentekoa painotettiin. Muuten molemmat hallitukset toteuttivat hallituskaudellaan jo edellä laadittua hallitusohjelmaa.

Tutkimuseetiikalla tarkoitetaan sitä, että tutkijan on tärkeää noudattaa tiettyjä peruseriaatteita tutkimusta tehdessään. Hyvään tutkimuseetiikkaan kuuluu, että tutkija huolehtii esimerkiksi tutkimusluvista ja muista sitoumuksista, sekä esittelee tutkimusraporissa läpinäkyvästi koko tutkimusprosessin etenemisen. (Laukkanen, Pekkarinen, Vilmilä 2018, 75–77.) Eettisestä näkökulmasta valmis ja julkinen aineisto on helpottanut tutkimuksen eettistä pohdintaa, koska yksityisyyden suojaa koskevia periaatteita ei sovelleta yleisesti saatavilla oleviin aineistoihin (Tiittula 2012, 447). Kaikki Suomen hallitusohjelmat ovat saatavilla Valtioneuvoston verkkosivuilta, mistä ne voi ladata tai tulostaa itselle sekä tarvittaessa tilata. Näin ollen olen voinut vapaasti tehdä tutkimusta ilman, että aineistoa olisi esimerkiksi pitänyt käsitellä vain suojatussa verkossa. Valmiin aineiston lisäksi tutkimuksessa ei ole käytetty sen kaltaista aineistoa, jota olisi pitänyt litteroida. Demokraattisessa yhteiskunnassa on sallittua tarkastella, arvostella ja kritisoida julkista valtaa, mutta analyysin tulee toteuttaa kuitenkin hyvän sekä eettisen tutkimuksen periaatteita, joihin tässä tutkimuksessa on sitouduttu.

Lähtökohdat hyvälle tieteelliselle käytännölle on tähän tutkimukseen antanut tutkimuseettinen neuvottelukunta, joka ohjeistaa tutkijoita esimerkiksi noudattamaan eettisiä tutkimustapoja, kunnioittamaan toisia tutkijoita sekä toimimaan rehellisesti ja huolellisesti kaikessa tutkimukseen liittyvässä toiminnassa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Siitäkin huolimatta, että olen tämän tutkimuksen aineiston käsittelyn osalta säästynyt joiltakin tutkimuseettisiltä pohdinnoilta, on kuitenkin tärkeää muistaa, että laadullisessa tutkimuksessa ymmärrys on aina kaksisuuntainen. Se miten olen analysoinut 2000-luvun hallitusohjelmia,

on ollut minun mahdollisuuteni tehdä oma tulkinta hallituksen toiminnasta. Tutkimuksen raportissa tuon esiin nämä ymmärrykset, jotka vaikuttavat edelleen siihen henkilöön, joka tätä tutkimusta lukee. Näin ollen ei ole yhdentekevää millaisen tuloksen tämä opinnäyte tuo maailmaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75.)

Aineiston koko on yksi laadullisen tutkimuksen kattavuuteen vaikuttava tekijä. Liian kapea aineisto ei anna todenmukaista kuvaa tutkittavasta aiheesta, eikä tutkimuksen tuloksia voida silloin yleistää (Eskola & Suoranta 2008, 60). Kuitenkin hyvään laadulliseen aineistoon kuuluu myös sen tarkka rajaus. Ajanjaksona 2000-luku antaa kahden kymmenen vuoden aikana riittävästi näkökulmaa nuorisoteemoihin, jotta tulokset ja johtopäätökset voidaan katsoa hyväksyttäviksi. Hallitusohjelmat aineistona ovat kattavat, joten mikäli jonkin muun tutkimuksen kohteena olisivat 2000-luvun hallitusohjelmat, aineisto olisi sama kuin tässä tutkimuksessa, lukuun ottamatta tutkimuksessa käytettyjä rajoituksia. (Eskola & Suoranta 2008, 61; 64.) Tutkimuksen toisessa analyysiskappaleessa käytetty diskurssianalyysi soveltuu parhaiten yleensä pienille aineistoille, koska diskussien tutkiminen on hyvin pieniin yksityiskohtiin tarttuvaa. Koska 2000-luvun hallitusohjelmat ovat aineistona tekstimäärältään suuri, on huomioitava, että tutkimustulokset eivät ole kaiken kattavat. Tutkimuksessa käytetystä aineistosta jää paljon mahdollisuuksia myös jatkotutkimuksiin. (Eskola & Suoranta 2008, 197.)

5 NUORISOTEEMAT HALLITUSOHJELMISSA

Tästä luvusta alkaa tutkimuksen osio, jossa esittelen analyysin tulokset. Tutkimuksen tulososio koostuu kolmesta luvusta, joista ensimmäisessä tuon 2000-luvun hallitusohjelmien nuorisoteemat yhteen vertaillen ja toisessa keskityn tarkastelemaan, käytetäänkö ohjausta 2000-luvun hallitusohjelmissa nuorten ongelmien ratkaisukeinona ja mikäli käytetään niin miten. Kolmannessa luvussa keskityn nuorisoteemojen ympärille kirjoitettuun poliittiseen retoriikkaan ja siihen, minkälaisen nuoruuskuvan ne lukijalle tarjoavat. Olen jakanut osiot kolmen erillisen luvun alle, mutta kaikissa luvuissa tapahtuvaa analyysiä johdattaa tutkimuskysymykset. Ensimmäinen luku keskittyy tarkemmin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, toinen luku toiseen ja kolmas kolmanteen tutkimuskysymykseen.

Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella tutkimuksen analyysin tuloksia ja selvittää tutkimuksen lukijalla sitä, minkälaisia nuorisoteemoja 2000-luvun hallituksen ohjelmat pitävät sisällään. Tutkimuksen yksi tarkoituksista oli pohtia, minkälaisia nuorisoteemoja hallitusohjelmissa on 2000-luvun aikana otettu esiin ja mahdollisimman selkeän käsityksen luomiseksi jokainen nuorisoteema on esitelty omana alalukunaan. Kun nuorisoteksti on jaoteltu teeman mukaan, on myös helpompi vertailla millä tavalla mikäkin teema asettuu suhteessa toisiin 2000-luvun hallitusohjelmiin. Hallitusohjelmien analyysissä esille nousi kaiken kaikkiaan yksitoista erillistä teemaa.

Olen rakentanut jokaisen teemaa käsittelevä alaluvun siten, että se koostuu ensin teeman esittelystä ja sitten vertailusta eri hallitusohjelmien kesken. Kaikissa hallitusohjelmissa en ole käsitellyt kaikkia esille nousseita teemoja, minkä olen tuonut tapauskohtaisesti esille analyysissä kunkin teeman kohdalla. On myös huomioitava, että koska 2000-luvulla osa hallituksista kaatui, niitä seuraamaan nimettiin uusia hallituksia, jotka pääsääntöisesti jatkoivat työskentelyä kaatuneen hallitusohjelman mukaisesti. Tällaisia tapauksia olivat: Anneli Jäätteenmäen hallituksen kaatuminen, jota seurasi Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus, Matti Vanhasen toisen hallituksen kaatuminen, jota seurasi Mari Kiviniemen hallitus, Jyrki Kataisen hallituksen kaatuminen, jota seurasi Alexander Stubbin hallitus ja viimeisenä Antti Rinteen hallituksen kaatuminen, jota seurasi Sanna Marinin hallitus. Analyysissä viitataan hallitusohjelman muodostaneeseen ensimmäiseen hallitukseen, jonka lisäksi huomioin erikseen pääministerien antamat tiedonannot eduskunnalle, mikäli sieltä on noussut tämän tutkimuksen kannalta merkittäviä seikkoja ilmi. Käytännössä tämän tutkimuksen aineistona mukana

ollut Paavo Lipposen hallitusohjelma on Lipposen toisen hallituksen ohjelma, mutta koska en käsittele tutkimuksen analyysissä Lipposen ensimmäistä hallitusta, puhun tästä eteenpäin raportissa vain Paavo Lipposen hallituksesta. Lipposen hallitusohjelmassa ei ollut sivunumeroita, joten olen viitannut Lipposen hallitusohjelman lukuihin.

5.1 Syrjäytyminen

Ennako-odotuksiin vastaten 2000-luvun hallitusohjelmien yksi yleisimmistä nuoriin liittyvistä teemoista olivat nuorten syrjäytyminen, syrjäytymisen uhat, ennaltaehkäisy ja jo syntyneiden tilanteiden korjaaminen. Syrjäytyminen sanana mainittiin kaikissa 2000-luvun hallituksen ohjelmissa, mutta se miten syrjäytymistä lähestyttiin tai minkälaisia keinoja sen ratkaisemiseksi laadittiin, vaihtelivat hieman. Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa syrjäytyminen otettiin hallitusohjelmaan mukaan osana kulttuuripoliittisia toimenpiteitä. Kulttuuri nähtiin Lipposen hallituksen ohjelmassa tärkeänä kehityksen voimavarana, johon osaltaan kuului myös nuorisotyö, jonka avulla syrjäytymistä pyrittiin ehkäisemään. Kulttuuripolitiikan lisäksi nuorten syrjäytyminen kosketti Lipposen hallitusohjelmassa perhepolitiikkaa. Perhepoliittisissa toimenpiteissä hallitus oli halunnut pyrkiä selvittämään, millaiset toimenpiteet olisivat hyödyllisiä varhaisen vaiheen lasten ja nuorten syrjäytymiskehityksen estämisessä. (Lipponen 1999, 7. luku; 8. luku.)

Pääministeri Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelma lähestyi nuorten syrjäytymistä samankaltaisella tavalla antaen kuitenkin yhden konkreettisemmän ehdotuksen Lipposen hallitukseen verrattuna. Ensinnäkin hallitusohjelmassa nuorten syrjäytyminen oli tunnistettu osaksi koulutus- ja tiedepolitiikkaa. Syrjäytyminen tunnistettiin tapahtuvan usein osana koulutusten nivelvaiheita, joten toimia nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tuli hallituksen mukaan jatkaa. Poliitiikkaohjelmissa syrjäytymisen ehkäiseminen oli otettu osaksi työllisyysohjelmaa. Käytännön läheisillä koulutusväylillä kuten oppisopimuskoulutuksella oli tarkoitus tarttua koulutusten nivelvaiheen ongelmalliseen kohtaan nuorten syrjäytymisen riskitekijänä. (Jäätteenmäki 2003, 22.)

Myös pääministeri Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen ohjelmassa oppisopimuskoulutus huomioitiin yhtenä merkittävän syrjäytymistä ehkäisevänä keinona, koska syrjäytymisen tunnistettiin tapahtuvan pääasiassa nivelvaiheissa. Oppisopimuskoulutus ja muut

käytännön läheiset koulutusväylät nähtiin tärkeänä toimintamallina. (Vanhanen I 2003, 24; 51.) Vanhasen hallituksen ohjelmassa painotettiin myös sitä, että nuorten henkisellä ja fyysisellä elinympäristöllä on tärkeä asema syrjäytymisen ehkäisemisessä. Jokaisella nuorella tuli olla oikeus edellä mainitun kaltaiseen turvalliseen elinympäristöön, jonka takaamiseksi Vanhasen hallitus pyrki painottamaan toimiaan. Matti Vanhasen vuoden 2003 hallitus esitti myös ensimmäisenä hallituksena 2000-luvulla syrjäytymisvaarassa tai jo syrjäytyneiden tai muuten heikossa asemassa olevien nuorten kiinnittämisen kansalaisyhteiskuntaan. Syrjäytyvien nuorten entistä tarkempi kiinnitys kansalaisyhteiskuntaan oli osa kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa, jonka taustalla oli pyrkimys demokratiahankkeeseen kansalaisten osallisuuden vahvistamiseksi ja demokratian toimivuuden parantamiseksi. (Vanhanen I 2003, 55.)

Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa jatkettiin turvallisten elinympäristöjen tunnistamista syrjäytymisen ehkäisykeinon, mutta lisäksi esille nostettiin perusopetuksen asema tilanteessa. Perusopetuksen voimavaroja vahvistamalla pyrittiin ehkäisemään ja sen lisäksi myös lieventämään lasten ja nuorten syrjäytymistä. Syrjäytymisen ehkäisemisen keinoksi nostettiin myös moniammatillinen oppilashuolto kaikilla koulutusasteilla. Aiemmissa hallitusohjelmissa syrjäytymiseen haluttiin ennen kaikkea ottaa kantaa ehkäisevillä keinolla, mutta vuonna 2007 hallitus tunnisti tarpeen jo myös olemassa olevan syrjäytymisen lieventämiseen. On todennäköistä, että esimerkiksi tämän syrjäytymisen tarpeen lieventämisen johdosta Vanhasen toinen hallitus laati osaksi hallitusohjelmaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman. Politiikkaohjelman yhtenä tavoitteena oli ehkäistä sekä vähentää esimerkiksi nuorten pahoinvointia ja syrjäytymistä. (Vanhanen II 2007, 33.)

Hallituksen pääministeri vaihtuessa vuonna 2010, Mari Kiviniemen hallitus antoi tiedonannon eduskunnalle omasta hallitusohjelmastaan ja painotti siinä erityisesti sitä, miten nuorten varhaista syrjäytymistä työmarkkinoilta täytyi ehkäistä. 2000-luvun hallitusohjelmista tämä oli ensimmäinen kerta, kun nuorten syrjäytymistä työelämästä tarkastellaan erillisenä muista syrjäytymisen muodoista. (Kiviniemi 2010, 4.) Vastaavasti myös vuonna 2014 Valtioneuvoston tiedonannossa eduskunnalle pääministeri Alexander Stubbin hallituksen ohjelmasta nosti esille toimet syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työllistämien edellytyksien parantamisesta (Stubb 2014, 5).

Vuonna 2011 Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma jatkoi syrjäytymisen tunnistamista työelämään kuten työllisyys- ja työttömyysasteisiin vaikuttavana tekijänä. Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen nähtiin olevan merkittävä asema, kun hallituksen tavoitteena oli laskea työttömyys viiden prosentin tasolle. Syrjäytyminen teemana nähtiin niin merkittävänä, että se nostettiin kokonaisuudessaan yhdeksi hallituksen toimien painopistealueeksi. Syrjäytymisen ehkäisemisen painottaminen tarkoitti hallituskaudella sitä, että syrjäytymisen teemoihin syvennyttiin tarkemmin ja huomioon otettiin esimerkiksi se, miten syrjäytyminen on sukupolvelta toiselle periytyvää. Tämä sukupolvien ketju oli Kataisen hallituksen mukaan katkaistava, jotta syrjäytymisestä voitiin päästä eroon. Lisäksi syrjäytyminen tunnistettiin pysyvänä uhkana ihmiselle. Kataisen hallituksen ohjelmassa syrjäytymiseen luvattiin puuttua tekeillä sitä varten toimenpideohjelman. (Katainen 2011, 7; 10.)

Työllisyysnäkökulman lisäksi Kataisen hallitus piti syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä julkisia laitoksia ja organisaatioita. Päivähoito ja moniammatillinen oppilashuolto edustivat ohjelmassa näitä tekijöitä. Syrjäytyminen tunnistettiin myös työelämän ja koulutuksen lisäksi muilla ihmisen elämän osa-alueilla. Esimerkiksi liikunnallisesta elämäntavasta syrjäytymiseen haluttiin puuttua luomalla mahdollisuuksia eri väestöryhmissä, kuten esimerkiksi nuorten keskuudessa. Nuorten syrjäytyminen tunnistettiin kuitenkin tapahtuvan edellisten hallitusohjelmien linjoja mukailleen nivelvaiheissa, joihin ratkaisuna hallituksen ohjelmassa esitettiin koulutus-, työ-, harjoittelu- tai kuntoutuspaikan takaaminen kaikille nuorille. (Katainen 2011, 32; 33; 37.) Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma otti ensi kertaa 2000-luvulla syrjäytymisen laajana yhteiskunnan eri osa-alueita uhkaavana tekijänä, johon oli välttämättömyys puuttua. Syrjäytyminen tunnistettiin tapahtuvan useilla eri elämän osa-alueilla ja sen ehkäisemiseksi ja katkaisemiseksi hallitus esitti esimerkiksi oppilashuoltoon liittyviä toimenpiteitä. Syrjäytymisen eri muotojen yhteydet tunnistettiin myös esimerkiksi siinä, miten nuorten syrjäytyminen ja asunnottomuus nähtiin hallituksen ohjelmassa vaikuttavan toisiinsa (Katainen 2011, 72).

Juha Sipilän hallituksen ohjelma vuonna 2015 erottui kaikista 2000-luvun hallitusohjelmista selkeimmin muista nuorten syrjäytymisteemojen osalta, koska siinä nuorten syrjäytymiseen ei otettu kantaa kuin yhden kerran. Verrattuna aikaisempiin hallitusohjelmiin, Sipilän hallituksen ohjelma ei jatkanut edeltäjiensä jalanjäljissä, vaan nosti esille maahanmuuttajanuorten syrjäytymisriskin ja sen ehkäisemiseksi tehtävät toimenpiteet. Siinä missä Kataisen hallituksen ohjelma otti syrjäytymisen hallituksen kärkiteemoihin useallakin osa-alueella,

Sipilän hallitus tunnisti nuorten syrjäytymisen vain maahanmuuttajanuorten osalta. (Sipilä 2015, 38.) Myös Antti Rinteen hallituksen ohjelmalla oli erilainen lähestymistapa nuorten syrjäytymiseen verrattuna aikaisempiin 2000-luvun hallituksen ohjelmiin. Nuorten syrjäytymisen vähentäminen asetettiin valtakunnallisen nuorisotyön ja nuorisopolitiikan ohjelmassa pääteemaksi ja näin ollen syrjäytymisen ehkäisemisen, puuttumisen ja vähentämisen keinot kuuluivat pääosin osaksi nuorten palveluita koskevaan puheeseen. Esimerkiksi Ohjaamon rooli koettiin hallituksen näkökulmasta nuorten syrjäytymistä ehkäisevänä toimijana nuorten kentällä. Näihin teemoihin palataan omassa nuorten palveluita ja tukitoimia sekä ohjausta käsittelevissä kappaleissa. (Rinne 2019, 173.)

Syrjäytyminen näkyi hallitusten ohjelmissa erityisen vahvana teemana, joka 2000-luvun aikana otti yhä suuremman paikan nuorten yhteiskunnallisesti esille nostetuista teemoista. Vähitellen vuosituhaten edetessä syrjäytyminen alettiin hallitusten toimesta nähdä yhä ongelmallisempina niin yksilön, mutta myös yhteiskunnan näkökulmasta katsottuna. Vuosituhaten alussa Lipposen ja Jäätteenmäen hallitusten tavoitteena oli ehkäistä nuorten syrjäytymistä esimerkiksi kulttuuripolitiikan keinoilla. Syrjäytyminen asemoitiin sosiaalisen syrjäytymisen alueelle, missä nuoret eivät hallitusten mukaan päässeet tarpeeksi paljon osallisiksi esimerkiksi kulttuuri- ja harrastustoimintaa. Syrjäytymisen teemat vuosituhaten alkupuolella antoivat nuorista kuvan, jonka perusteella nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen ehkäiseminen riippuu siitä, millaisia mahdollisuuksia yhteiskunta nuorille luo. Nuoret eivät voi taata hyvinvointiaan vain omin keinoin, vaan siihen tarvitaan yhteiskunnan apua.

Viimeistään Vanhasen molempien hallitusohjelmien kohdalla syrjäytyminen sosiaalisena ongelma oli siirtynyt lähes täysin koulutuspoliittiseksi ongelmaksi. Esimerkiksi Suomen osaamistason laskeminen huolestutti hallituksia ja yhdeksi merkittäväksi syyksi nostettiin syrjäytyminen. Vähitellen syrjäytymisen koulutuspoliittinen näkökulma sai rinnalleen myös työllisyyspoliittisen perspektiivin, jonka mukaan syrjäytyminen koulutuspolitiikassa aiheutti ongelmia myös Suomen työllisyydelle. Nämä näkökulmat nousivat erityisesti 2010-luvun taitteen ilmiöksi. Ja kun Jyrki Kataisen hallitusohjelma laadittiin, tunnistettiin syrjäytyminen jo kokonaisvaltaiseksi ja laajaksi ongelmaksi, johon tarvittiin laajoja toimenpiteitä niin koulutuspolitiikan, hyvinvointipolitiikan, työpolitiikan kuin myös kulttuuri- ja perhepolitiikan saralla. Syrjäytymiseen haluttiin tarttua kokonaisvaltaisella otteella, koska ongelman tunnistettiin leviävän yhteiskunnan eri osa-alueille laajasti.

On kuitenkin mielenkiintoista, että Juha Sipilän hallitusohjelmassa nuorten syrjäytyminen esiintyi jo niin vakiintuneena osana nuorten yhteiskunnallista tilannetta, että sen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi hallitus ei enää laatinut uusia politiikkaohjelmia ja toimenpiteitä. Syrjäytymisen näkökulmasta nuorien tilanteesta annettiin vaikea ja ongelmallinen kuva, johon ratkaisun löytäminen nähtiin jopa mahdottomana. Kuitenkin kansainvälinen pakolaiskriisi vuonna 2015 (Sisäministeriön verkkosivut 19.4.2020) näkyi Sipilän hallituksen ohjelmassa, koska osaksi syrjäytymisen teemaa otettiin maahanmuuttajanuorten syrjäytymisriskit suomalaisessa yhteiskunnassa. Viimeisimmässä Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa syrjäytyminen sai vielä uuden suunnan, kun ongelman ratkaisun keskiöön otettiin ennen kaikkea nuorten palvelut ja niiden kehittäminen. Nuorten syrjäytyminen laajana yhteiskunnallisena ongelmana otettiin muutaman vuoden jälkeen uudelleen merkittäväksi nuorisopolitiikan osa-alueeksi ja näin ollen sen ehkäiseminen oli esimerkiksi nuorisotyön keskiössä.

Viimekädessä syrjäytyminen nuorisoteemana näkyi 2000-luvun hallitusohjelmissa jatkuvana nuorisopolitiikan ongelmakehänä, johon ratkaisujen sijaan löydettiin vuosi vuodelta vain enemmän uutta ratkaistavaa. 2010-luvun puolivälissä nuorten syrjäytymistä oli yritetty ratkaista 2000-luvulla jo viisitoista vuotta ilman merkittäviä tuloksia, joten hetkeksi syrjäytyminen jäi jopa muiden poliittisten tilanteiden kuten pakolaiskriisin jalkoihin. 2010-luvun lopussa ongelmaan otettiin jälleen uusi näkökulma, jonka mukaan nuorille tarjottavilla palveluilla on ratkaisun asema. Hallitusohjelmien syrjäytymisteeman perusteella nuoret vaikuttivat kansalaisryhmältä, joka on riippuvainen yhteiskunnallisista palveluista. Syrjäytymistä kuvattiin kuin nuorten sairautena, jota vastaan taistellakseen yhteiskunnan tarvitsee antaa nuorille lääkettä esimerkiksi sosiaali-, koulutus- tai työllisyyspalveluiden avulla.

5.2 Maahanmuuttajanuoret

Maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyvät teemat erottuivat selkeästi muista nuorten teemoista ja se oli helppo erottaa aineisosta *maahanmuuttajanuori* -sanalla. 2000-luvun hallitusten ohjelmissa nuorten maahanmuuttajien teema antoi yhden hyvän näkökulman siihen, miten yhteiskuntamme on kahdenkymmenen vuoden aikana muuttunut. Maahanmuuttajat ilman rajoituksia näkyi hallituksen ohjelmissa paljon, mutta koska keskityin tutkimuksessa nimenomaan nuoriin, otin analyysissä huomioon vain ne maahanmuuttoon liittyvät kohdat, joissa puhuttiin *nuorista maahanmuuttajista*.

Maahanmuuttajanuoret mainittiin ensimmäisen kerran jo Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa 1990-luvun lopulla. Lipposen hallituksen oli tarkoitus jatkaa maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen ohjelman toteuttamista, joka oli laadittu Lipposen ensimmäisen hallituksen aikana ja sitä kautta ottaa huomioon kotouttamisvaiheessa Suomeen muuttavat lapset ja nuoret. (Lipponen 1999, 6. luku.) Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa maahanmuuttajanuoria ei mainittu suoraan, mutta osana koulutuspolitiikkaa hallitus halusi, että opetuksen sisällöissä otetaan huomioon, että suomalaisessa yhteiskunnassa monikulttuurisuus kasvaa jatkuvasti (Jäätteenmäki 2003, 22). Matti Vanhasen toinen hallitus mainitsi hallitusohjelmansa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa, että monikulttuurisuuden haasteet huomioidaan esimerkiksi nuorten palveluissa (Vanhanen II 2007, 76).

Seuraavan kerran maahanmuuttajanuorista puhuttiin Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa vuonna 2011. Hallituksen tavoitteena oli varmistaa nuorten maahanmuuttajien koulutuksen ja tukitoimenpiteiden saatavuus. Erityisesti huomion keskiöön haluttiin nostaa ne maahanmuuttajanuoret, jotka saapuivat Suomeen oppivelvollisuusiän ulkopuolella tai sen loppuvaiheessa. (Katainen 2011, 30–31.) Erona Lipposen hallituksen ohjelmaan ja 2000-luvun aikaan nuoret maahanmuuttajat alettiin jo tunnistamaan osa suomalaista yhteiskuntaa samalla kun heidän tarpeensa esimerkiksi juuri tukitoimenpiteisiin oli kasvanut. Enää pelkkä valmius auttaa maahanmuuttaja nuoria ei ollut riittävää, vaan suoranaisia toimia tarvittiin. Neljän vuoden jälkeen Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa nuoret maahanmuuttajat olivat edelleen osa hallituksen ohjelmaa. Nyt maahanmuuttajanuoret tunnistettiin olevan erityisen syrjäytymisriskin alla. Kuitenkaan erityisiä toimenpiteitä kohdentuen nuoriin maahanmuuttajiin ei esitetty. (Sipilä 2015, 38.)

Rinteen hallituksen ohjelmassa nuoret maahanmuuttajat otettiin huomioon osaamisen, sivistyksen ja koulutuspolitiikan näkökulmasta. Hallitus lupasi kiinnittää erityistä huomiota eriarvoistumiskehitykseen. Eriarvoistumiskehitystä oli hallituksen mukaan koulujen, kaupunkien ja alueiden sisällä ja välillä sekä sukupuolen ja maahanmuuttajanlasten ja nuorten kohdalla. Tämän tunnistetun eriarvoistumiskehityksen estämiseksi Rinteen hallitus lupasi laatia erillisohjelman, jonka tavoitteena oli varmistaa maahanmuuttajataustaisten nuorten oppimisen edellytykset ja turvalliset koulusiirtymät. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden tukemiseen nivelvaiheissa haluttiin tukea. (Rinne 2019, 163.)

Nuoria maahanmuuttajia koskeva teema jakaantui 2000-luvulla kahteen erilaiseen suuntaukseen. Kuvailisin 2000-luvun alkupuolella hallitusohjelmien nuoria maahanmuuttajia koskevia teemaa adjektiiveilla vieraanvarainen, kohtelias ja välttämätön. Tarkoitin tällä sitä, että 2000-luvun alussa nuoriin maahanmuuttajiin liittyvät toimenpiteet olivat otettu mukaan hallitusohjelmaan, koska kohteliaana ja vieraanvaraisena maana Suomi ei halunnut joutua tilanteeseen, missä sitä voitaisiin syyttää itsekkästä tai huomioon ottamattomasta käytöksestä. Siksi nuoret maahanmuuttajat haluttiin ennen kaikkea *huomioida* eri nuoria koskevilla politiikan aloilla. Sisällöllisesti 2000-luvun alkupuolen hallitusohjelmat pohjustivat myöhempiä 2010-lukua, mutta eivät vaikuttaneet käytännössä merkittävästi nuoria koskeviin poliittisiin toimenpiteisiin. 2010-luvulla suuntaus muuttui kuitenkin teoriasta käytäntöön. Erityisenä merkkipaaluna ja puskurina eteenpäin toimi vuoden 2015 pakolaiskriisi ympäri maailmaa, jolloin Suomeen tuli kaiken kaikkiaan yli 30 000 pakolaista (Sisäministeriö 19.4.2020). Koska myös nuorten maahanmuuttajien volyyymi Suomeen oli niin suuri, täytyi jo Jyrki Kataisen hallituksen reagoida maahanmuuttajanuorten palveluiden kuten koulutuksen saatavuuteen ja onnistumiseen. Lähempänä 2020-lukua nuoret maahanmuuttajat olivat jo niin vakiintunut osa suomalaista yhteiskuntaa, että Rinteen hallitus pystyi havaitsemaan nuorten eriarvoistumiskehitystä ja syrjäytymisriskiä.

5.3 Koulutuspolitiikka

Yhtenä kantavana teemana läpi eri hallitusten oli pohjoismaista hyvinvointiyhteiskuntaa ja sen piirteitä mukailleen nuorten koulutuspolitiikka. Se, että suomalaista koulutuspolitiikkaa voidaan pitää yhtenä merkittävimmistä hyvinvointiyhteiskunnan tuotoksista, on myös huomattavissa kaikkien hallitusten ohjelmissa läpi 2000-luvun, koska aiheena nuoria koskeva koulutuspolitiikka näkyi kaikissa hallitusohjelmissa. Hallitukset olivat myös antaneet ohjelmissa merkittävästi eniten tilaa koulutuspolitiikalle muihin nuorten teemoihin verrattuna. Teemana koulutuspolitiikka on sellainen, mikä koskettaa laajimman määrättyyn mukaisesti eri-ikäisiä nuoria. Tämän vuoksi olen tässä analyysissä huomionut peruskouluun, toiseen asteeseen ja korkeakoulutukseen liittyvät koulutuspoliittiset kohdat 2000-luvun hallitusten ohjelmissa.

2000-luvun alussa Lipposen hallituksen ohjelmassa lähestymistapa koulutukseen ja sen voimavaroihin oli se, että sen resursseja lisäämällä nuorisoa kannustetaan lisäämään tietojaan

ja taitojaan. Koulutuspolitiikka nähtiin sellaisena osana yhteiskuntaa, että siihen tuli käyttää paljon yhteiskunnallisia resursseja, koska sen vaikutukset heijastuisivat myös esimerkiksi talouspolitiikkaan ja muihin politiikan aloihin. Mahdollisesti tämän vuoksi Lipposen hallituksen ohjelmassa nostettiin esille se, miten perusopetus halutaan pitää maksuttomana oikeutena lapsille ja nuorille. Se, että perusopetusta pidetään lasten ja nuorten oikeutena, johon tulee panostaa, oli jälleen yksi keino ilmaista sitä, miten tärkeänä hyvinvointiyhteiskunnan piirteenä koulutusta pidetään. (Lipponen 1999 1. luku; 7. luku.) Koulutukseen liittyvät tavoitteet asettautuivat laajemmassa mittakaavassa Paavo Lipposen hallituskaudella tavoitteeseen nostaa koko Suomen osaamistasoa ja kehittää Suomen sivistyskansalaisuutta sekä kilpailukykyä. Edellä mainittujen koulutuspoliittisten teemojen lisäksi Lipposen hallituksen ohjelmassa mainittiin ammatillisten opintojen näyttötutkintokäytännön lanseeraaminen sekä nuorisoasteen koulutuskokeilun tuloksien tarkastelu. Hallituksen tavoite ammatillisen koulutuksen osalta oli myös sen koulutuksen arvostuksen parantaminen ja työelämäyhteistyön varmistaminen. Mielenkiintoisena yksittäisenä koulutuspoliittisena muutoksena nykyisen hallituksen koulutuspolitiikkaan verrattuna oli se, miten Lipposen hallituksen yksi koulutuspoliittisista päämääristä oli selvittää edellytykset 9-vuotisen peruskoulun oppivelvollisuusiän alentamiselle vuodesta 2003 alkaen kun nykyinen suuntaus pidentäisi oppivelvollisuusiikää entistä pidemmälle. (Lipponen 1999; Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut 19.4.2020.)

Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa koulu nähtiin tärkeässä asemassa nuorten kasvu- ja koulutustarpeiden kannalta. Lisäksi koulutus- ja tiedepoliittisessa osiossa esille nostettiin Lipposen tapaan lasten ja nuorten oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Perusopetukseen tuli hallituksen mukaan olla myös opetussuunnitelman mukaista kaikkina koulupäivinä. Hallituksen tavoitteena oli kehittää lukiota yleissivistävänä oppilaitoksena ja parantaa ammattikoulun ja lukion välistä yhteistyötä. Lisäksi pienempien kuntien lukiota käyvät nuoret haluttiin ottaa huomioon kehittämällä lukioiden välistä yhteistyötä esimerkiksi verkko-opetusta ja etälukiomahdollisuutta hyödyntäen. Jatkokoulutuksen näkökulmasta hallituksen tavoitteena oli lyhentää nuorten koulutukseen pääsyn odotusaikoja. (Jäätteenmäki 2003, 17; 21–22; 48.) 2000-luvun alussa hallitus kiinnitti huomiota ammatilliseen koulutukseen enemmän kuin aiemmin. Vetovoimaisuuden lisääminen pyrittiin saavuttamaan esimerkiksi sisältöuudistuksilla ja opinto-ohjauksen lisäämisellä. Työpaikoilla tapahtuvan oppimisen vakiinnuttaminen, oppisopimuskoulutus ja näytöt osaamisen arviointina sekä ammatillisen

peruskoulutuksen ja työpaikkojen välisenä yhteistyönä nähtiin merkityksellisinä keinoina osana ammatillisen koulutuksen uudistusta. (Jätteenmäki 2003, 22.)

Anneli Jätteenmäen hallituksen ohjelma oli koulutuspolitiikan kannalta hyvinkin merkityksellisessä asemassa, koska 2000-luvulla ensimmäistä kertaa juuri tämän hallituksen ohjelmassa esiteltiin näkökulma siihen, miten nuorten siirtymistä koulutukseen ja koulutuksesta työmarkkinoilla täytyy nopeuttaa osana hallituksen työllisyysohjelmaa. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi hallitus lupasi, että opiskelijoiden opintososiaalista asemaa tulitisiin kohentamaan ja opetusministeriö laatisi heti hallituskauden alussa toimenpideohjelman ongelman ratkaisemiseksi (Jätteenmäki 2003, 23). Nuorten nopea kouluttautuminen ja siirtyminen työelämään oli koulutus- ja työpolitiikan näkökulmasta koko 2000-luvun hallituksen ohjelmien kantavin teema, joka toistui Anneli Jätteenmäen hallituksen ohjelman jälkeen myös muiden hallitusten ohjelmissa useita kertoja. Sen lisäksi, että koulutus- ja työpolkujen nopeuttaminen oli koulutus- ja työpoliittisesti merkittävä, se nousi yhdeksi merkittävimmäksi hallitusohjelmien nuorisoteemaksi.

Korkeakoulutuksen osalta Jätteenmäen hallitus linjasi, että tutkintoon johtava korkeakouluopetus säilyy ilmaisenä ja osana julkista koulutusjärjestelmää. Jotta opintoaikoja saataisiin nopeutettua, hallituksen tavoitteena oli opiskelijavalintajärjestelmän kehittäminen siten, että yhteisvalintajärjestelmän käyttöönottoa selvitetäisiin ja käyttöön otettaisiin aloituspaikka-kiintiö samana vuonna toiselta asteelta valmistuneille nuorille. Tutkintovaatimusten osalta tutkintojen vaatima työmäärä haluttiin mitoittaa sopivaksi sekä ottaa vähitellen käyttöön kaksiportainen tutkintorakenne. Yhteistyö yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä nähtiin hyödyllisenä esimerkiksi aluevaikutusten näkökulmasta. Samalla kun Jätteenmäen hallitus halusi uudistaa ammattikoulua vetovoimaisemmaksi, myös ammattikorkeakoulututkintojen asemaa järjestelmässä haluttiin selkeyttää. (Jätteenmäki 2003, 22–23; 48.)

Koulutuspolitiikan osalta Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen ohjelmassa ei ollut mitään muutoksia Anneli Jätteenmäen hallituksen ohjelmaan verrattuna (Vanhanen I, 2003). Myös Matti Vanhasen toinen hallitus jatkoi ensimmäisen kanssa samoilla linjoilla: koulutuksesta valmistumista täytyi nopeuttaa ja nuorten koulutukseen ja työllisyyteen tuli kiinnittää huomiota. Nämä teemat olivat vahvasti osana lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaa. Koulutus-, tiede- ja kulttuuripolitiikan osiossa hallitus lupasi, että jokaiselle perusopetuksen päättävälle nuorelle tuli turvata koulutuspaikka, riittävä opintojen

ohjaus ja tukitoimet. Lisäksi työllisyyden parantamiseksi vaille ammatillisia valmiuksia jäävien nuorten osuuden supistamiseen haluttiin kiinnittää huomiota. (Vanhanen II 2007, 12; 27; 77.) Vanhasen toinen hallitus halusi panostaa perusasteen ja toisen asteen koulutuksen kehittämiseen esimerkiksi seuraavilla tavoilla: yrittäjäyyskasvatus, lähikoulut, oppilaitosverkot, taiteen perusopetus, ryhmäkokojen pienentäminen ja uusi teknologia opetuksessa. Tavoitteena hallituksella oli toimiva koulutusjärjestelmä, jonka jokainen vaihe valmentaisi seuraavaa varten sujuvien siirtymien takaamiseksi. Korkeakoulutuksen osalta Vanhasen toinen hallitus jatkoi Jäätteenmäen ja Vanhasen ensimmäisen hallituksen teemoilla. Päämääränä hallituksella oli laadukas koulutus niin yliopistossa kuin ammattikorkeakoulussa, jonka avulla opiskelijat voivat tähdätä kansainväliseen huippuosaamiseen. (Vanhanen II 2007, 28-30.) Matti Vanhasen toisen hallituksen työtä jatkanut pääministeri Mari Kiviniemen hallituksen ohjelman tiedoksiannossa ei tullut uusia tarkennuksia nuorten koulutuspoliittisiin päämääriin (Kiviniemi 2010).

Nuorten koulutuspoliittisesta näkökulmasta 2000-luvun kulta-aikaa oli erityisesti pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Hallituksen ohjelmassa otettiin useaan otteeseen pääpainoksi nuorten koulutuksen senhetkinen tilanne ja kehittäminen. Ensinnäkin Kataisen hallituksen ohjelmassa koulutuksen lähtökohdaksi otettiin yhdenvertaisuusperiaate. Koulutuksen tulee olla taattuna kaikille syntyperän, taustan tai esimerkiksi varallisuuden sitä rajoittamatta. Hallitusohjelmassa muun muassa otettiin huomioon ensimmäistä kertaa 2000-luvulla maahanmuuttajanuorten koulutus, jossa erityistä huomioita tuli kiinnittää niihin maahanmuuttajanuoriin, jotka saapuivat suomeen oppivelvollisuusiän lopussa tai sen jälkeen (Katainen 2011, 30). Nuorten koulutuksen itseisarvon lisäksi, esille tuotiin tavoite, jossa suomalaiset haluttiin nostaa maailmaan osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä: koulupudokkaiden määrää haluttiin vähentää ja kokea-asteen koulutuksen suorittaneiden nuorten määrää lisätä. Perusopetuksessa ryhmäkokojen pienentäminen, laatukriteerin käyttöönotto, lähikoulut ja ilmaisen perusopetuksen turvaaminen olivat koulutuspolitiikan lähtökohtia. (Katainen 2011, 3132.)

Kataisen hallituksen ohjelmassa nuorten koulutuspolitiikkaan perehdyttiin tarkasti ja esimerkiksi toisen asteen koulutuksen tarkoituksena nähtiin se, millaisen mahdollisuuden se antaa nuorille rakentaa oman opinpolkunsaa. Nuorisoikäluokan koulutuksen kuten esimerkiksi toisen asteen koulutuksen ensisijainen tavoite oli hallituksen mukaan kokonaisen tutkinnon suorittaminen. Hallituksen toteuttaman koulutuspolitiikan tavoitteena oli esimerkiksi

lukiokoulutuksen takaaminen myös pienillä paikkakunnilla ja lukiokoulutuksen työelämäyhteyksien- ja tiedon vahvistaminen. Koulutuspolitiikkaa haluttiin myös toteuttaa vahvasti uudistavana ja tämä näkyi esimerkiksi hallituksen tavoitteena kehittää ylioppilastutkinnon laajempaa hyödyntämistä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa ja valmistella käyttöön otettavaksi viestintä- ja tietotekniikkaa ylioppilaskirjoituksissa. Näin ollen Jyrki Kataisen hallituksen nuoria koskettavat koulutuspoliittiset tavoitteet sitoutuivat jo aiemmin mainittuun koko 2000-lukua koskettaneeseen tavoitteeseen saada nuoret nopeammin opiskelemaan ja osaksi työelämää. (Katainen 2011, 30–34.)

Jo 2000-luvun alkupuolen hallituksen ohjelmissa nähdyt ammatillisen koulutuksen uudistamistavoitteet jatkuivat Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa: oppisopimuskoulutuksella haluttiin joustavuutta ja mahdollisuuksia opintoihin ja työpaikoilla oppimiseen haluttiin panostaa entistä enemmän. (Katainen 2011, 3034.) Korkeakoulun näkökulmasta Kataisen hallitusohjelma pyrki edistämään opintojen sujuvuutta muuttamalla esimerkiksi opiskelijavalintoja varaamalla kiintiöitä niille opiskelijoilla, joilla ei ollut vielä vastaavan tasoista koulutusta. Kaiken kaikkiaan päämääränä korkeakoulupolitiikassa oli tehokas, vaikuttava, laadukas sekä kansainvälinen koulutus, missä opiskelijat siirtyisivät nopeammin ja varmemmin työelämään. Koulutuspoliittiseen osioon kuuluivat myös hallituksen tavoitteet, kehittää nuorten ympäristökasvatusta ja luontokouluja (Katainen 2011, 37). Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa laadittiin myös yhteiskuntatakuu, jonka teemoina olivat myös nuorten koulutus.

Juha Sipilän hallituksen ohjelma jatkoi nuorten koulutuspoliittisilla teemoilla Jyrki Kataisen hallitusohjelman jalanjäljissä. Sipilän hallituksen yksi hallituskauden tavoitteista oli koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrän vähentäminen, joten suurin osa hallitusohjelman nuorisoteemoista koskivat juuri koulutuspolitiikkaa. Ensinnäkin koulutuksen ja työelämän välistä vuorovaikutusta haluttiin lisätä, joka jälleen viittasi siihen päämäärään, että nuorten koulutuksesta työelämään siirtymistä haluttiin nopeuttaa. Sipilän hallituksen kärkihankkeisiin kuuluivat uudet oppimisympäristöt ja digitaaliset materiaalit peruskouluihin. Tavoitteina hankkeella olivat oppimistuloksien parantaminen ja niissä syntyneiden erojen kaventaminen. Lisäksi kouluviihtyvyyden tunnistettiin vaikuttavan nuorten henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Koulutuspolitiikka esiintyi Sipilän hallitusohjelmassa yhtenä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tekijänä. (Sipilä 2015, 17.)

Sipilän hallituksen ohjelmassa ammatillisiin opintoihin liittyneet muutokset jo 2000-luvun alussa nimitettiin ammatillisen koulutuksen reformiksi ja hallituksen tavoitteena oli jatkaa edelleen nuorten ammatillisen koulutuksen rajoitusten poistamista esimerkiksi hallinnollisella tasolla. Lisäksi työpaikoilla tapahtuvaa oppimista haluttiin vahvistaa entisestään ja kaiken kaikkiaan koulutusten järjestäjien toiminnan tehostaminen oli yksi koulutuspoliittisista päämääristä. Jälleen näillä toimilla tähdättiin nopeaan työelämään siirtymiseen. Muita samaan päämäärään liittyviä Kataisen hallituksen nuoria koskettavia tavoitteita ohjelmassa olivat esimerkiksi korkeakoulujen valintakoemenettelyn uudistaminen, kolmannen lukukauden käyttöönotto korkeakouluissa sekä toisen asteen koulutuksen ja korkea-asteen välisen yhteistyön tiivistäminen. Kaikki edellä mainitut uudistukset kuvasivat hyvin nuorten koulutuspolitiikan luonnetta uudistavana ja uudistavana toimintana. Nuorten koulutuspolitiikka si-dottiin myös osaksi maastamuuttopolitiikkaa ottamalla huomioon se, miten yhä useampi nuori opiskelee ulkomailla. Hallitus halusi ottaa huomioon, että tulevaisuudessa Suomi jou-tuu kilpailemaan suomalaisten osaajien taidoista. (Sipilä 2015, 17–18; 37.)

Korkeakoulutuksen osalta Antti Rinteen hallituksen yksi tavoitteista oli koulutus- ja osaa-mistason nostaminen kaikilla koulutusasteilla. Lisäksi tavoitteeseen sisällytettiin oppi-miserojen kaventaminen ja koulutuksen tasa-arvon lisääntyminen. Tavoitteiden toteuttami-nen lähti liikkeelle aiempien hallitusten tapaan siitä, että jokaiselle nuorelle haluttiin turvata oikeus suorittaa perusopetus loppuun. Ammatillisen koulutuksen osalta reformin toimeen-panossa hallitus halusi vahvistaa kokonaisten opiskelupäivien ja -viikkojen toteutumista sekä työpaikolla tapahtuvaa oppimista. Myös oppisopimuskoulutuksen kehittämistä aiottiin jatkaa. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi hallitus vaati, että ministeriön laatii koulutuksen järjestäjien kanssa yhdessä mallin, jolla kokonaiset koulupäivät saataisiin toteutettua. Re-surssit opetukseen sekä rahoitukseen sekä työpaikoilla tapahtuvan oppimisen hyödyntämi-nen nähtiin osana ammatillisen koulutuksen reformia. (Rinne 2019, 162; 167).

Korkeakoulujen näkökulmasta Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 -työssä, oli sitoutua nostamaan korkeakoulutettujen määrää 50 pro-senttiin aikuisten nuorten osalta. Määräaika tavoitteelle asetettiin vuoteen 2030 mennessä. Korkeakoulujen koulutustasoa haluttiin nostaa ja hakijamääristä johtuvaa sumaa purkaa, minkä vuoksi hallitus ehdotti ratkaisukeinona korkeakoulutuksen aloituspaikkojen lisää-mistä merkittävästi. Hallitus ei kuitenkaan aikonut lisätä koulutuspaikkoja holtittomasti, vaan ottaa huomioon yhteiskunnan tarpeet, nykyisen työllisyystilanteen eri aloilla ja

tulevaisuuden ennusteet alojen ennusteisiin. Nuorten hakijoiden kannalta ensikertaisuuden painotusta aiottiin Rinteen hallituksen ohjelman mukaan jatkaa sekä kehittää erilaisia valintavyölyä tutkintokoulutuksen suorittamiseksi. Tutkintoon johtavan koulutuksen hallitus lupasi säilyttää maksuttomana. (Rinne 2019, 162–163.)

Koulutuspolitiikan nuorisoteemat muuttuivat 2000-luvun aikana, mutta eri hallitukset olivat jatkuvasti silti hyvin samoilla linjoilla päätöksien suhteen. 2000-luvun alussa suuntauksena oli koulutus suomalaisten lasten ja nuorten perusoikeutena. Erityisesti koulutuksen pysyminen julkisena ja maksuttomana palveluna oli vallitseva teema. Suomen koulutusjärjestelmän päätavoite oli toimia yleissivistävän laitoksena ja tämän vuoksi esimerkiksi Lipposen ja Jäätteenmäen hallituksen halusivat taata koulutuksen saatavuuden myös pienillä paikkakunnilla. Vähitellen 2000-luvun edetessä pääteemaksi kaikissa hallitusohjelmissa nousi nuorten nopean valmistumisen tavoittelu. Mitä enemmän nopeaa valmistumista korostettiin, sen enemmän koulutuspolitiikan lähtökohdat muuttuivat yksilön näkökulmasta yhteiskunnalliseksi näkökulmaksi. Vaikka laadukasta koulutusta pidettiin esimerkiksi Sipilän hallituksessa tärkeänä osa nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia, oli Kataisen ja Rinteen hallituksen mielestä tärkeää panostaa koulutukseen, jotta suomalaisten nuorten koulutustaso nousisi ja Suomi pysyisi kansainvälisten oppimisvertailuiden huipulla. Yksilön edun ohella Suomen etu nousi yhdeksi koulutuspolitiikan tavoitteeksi.

Ajanjaksollisesti koulutuspolitiikassa kehitettiin 2000-luvun aikana eniten ammatillista koulutusta sekä korkeakoulujen valintamenetelmiä. Ammatillisen koulutuksen muutos kasvoi 2000-luvun edetessä ammatillisen koulutuksen reformiksi. 2000-luvun alussa lukiokoulutus oli selvästi suositumpi ja arvostetumpi, koska esimerkiksi Jäätteenmäen hallitus pyrki erilaisilla toimenpiteillä lisäämään ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuutta. Rinteen hallitusohjelmassa ammatillinen oppilaitos näyttäytyi vaihtoehtoisena koulutusmuotona niille, jotka eivät halua istua koulussa vaan oppivat mieluummin työpaikoilla. Korkeakoulujen valintamenettelyjen uudistus sitoutui suoraan tavoitteeseen nopeuttaa nuorten työelämään siirtymistä. Suoravalinnat ja ylioppilaskokeiden hyödyntäminen valintamenetelminä olivat erityisesti 2010-luvun lopun koulutuspoliittisia teemoja.

Kaikki 2000-luvun hallituksen panostivat nuorisoteemoista selkeästi eniten koulutuspolitiikkaan. Ammatillisen koulutuksen uudistus, suomalaisten nuorten osaamistason kasvu ja nopeat siirtymiset koulutuksesta työelämään elivät jokaisessa hallitusohjelmassa. Toisaalta

tämän voi ymmärtää siten, että nuorten koulutusta pidetään tärkeänä ja hallitukset ovat siitä yhtä mieltä yli puoluepoliittisten rajojen, mutta toisaalta se herättää kysymyksen, onko Suomen koulutuspolitiikka junnannut paikallaan lähes kaksikymmentä vuotta? Miksi 2000-luvun alussa asetetut tavoitteet ovat edelleen vuonna 2020 samat, vaikka niiden ratkaisemiseksi hallitus on esittänyt ja toteuttanut useita erilaisia uudistuksia?

Se, että koulutuspolitiikka näkyi 2000-luvun hallitusohjelmissa näin merkittävästi, kertoo siitä, minkälaista kuvaa suomalaisista nuorista haluttiin ja halutaan politiikan näkökulmasta välittää kansalaisille. Nuoret ja nuoruus luovat suomalaisen koulutuspolitiikan ja sitä kautta myös esimerkiksi suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan perustan, joten on selvää, että se vaikuttaa tapaamme ajatella ja ymmärtää nuoruus. Jokainen 2000-luvun hallitus lähti liikkeelle siitä näkökulmasta, että sivistyneet kansalaiset ovat koko yhteiskunnan perusta ja vaikuttavat välillisesti ja välittömästi myös muihin politiikan aloihin. Taitavien ja osaavien kansalaisten kautta Suomi voi menestyä myös kansainvälisesti, joten tukevat perustukset osaamiselle tulee luoda varhain jo perusopetuksesta tai sitäkin aikaisemmasta vaiheesta alkaen. Tällä tavoin nuoruus sitoutuu erilaisiin koulutuspolkuihin ja nuorten asema yhteiskunnallisesti muotoutuu koulutuksen ympärille. Hallitusohjelmien analyysin mukaan voin sanoa, että nuorten odotetaan suomalaisessa yhteiskunnassa käyvän koulua ja hankkivan itselleen koulutuksen, minkä kautta he pystyvät kehittämään niin oma kuin yhteiskunnan osaamista. Koska nuoruus hallitusohjelmien näkökulmasta oli niin koulutusvetoista, totean, että useat hallitusohjelmissa esille tulleet nuoria ja nuoruutta kohtaavat ongelmat ovat joko välillisesti ja välittömästi sitoutuneita koulutukseen. Ongelmana taustalla voivat olla esimerkiksi koulun lopettaminen, koulussa pärjäämättömyys tai koulun resurssipulat, jotka vaikuttavat nuoren elämään. Koulutus on suomalaisten nuorten elämän rikkaus, jonka vuoksi Suomea pidetään yhtä maailman parhaana paikkana asua. Kuitenkin on myös totta, että kun nuori elää nuoruuttaan noin kaksitoista vuotta suomalaisessa koulutusjärjestelmässä, se on yksi nuoruuden ongelmien mahdollistaja.

5.4 Nuorten rikokset ja päihteet

Pääosin 2000-luvun hallitusohjelmat keskittyivät kaiken kaikkiaan erilaisiin nuorten elinoloja kohentaviin ja parantaviin toimenpiteisiin eli pyrkimykseen kehittää esimerkiksi nuoruudessa läsnä olevia palveluita ja toimijoita kuten koulutusjärjestelmään ja

terveyspalveluita. Kuitenkin syrjäytymisen ohella nuorten rikokset ja päihteidenkäyttöön liittyvät teemat olivat muita negatiivissävytteisempiä ja nousivat muutamista hallitusohjelmista omana teemanaan esille. Suomessa päihteiden käyttö lisääntyi 1990-luvulla osittain laman aiheuttaman ahdistuksen ja työttömyyden vuoksi (Helve 2002, 68). Tämä suuntaus näkyi selvästi hallitusohjelmien päihdepolitiikan kehityksessä. Paavo Lipposen hallituksen ohjelman yksi nuoriin liittyvistä tavoitteista oli, että nuorten henkilöiden tekemien rikosten kaikkien vaiheiden käsittelyä ja seuraamusten täytäntöönpanoa nopeutettaisiin. Tavoitteena oli myös kehittää alle 15-vuotiaiden lasten ja nuorten osalta sovittelujärjestelmä. Päihteiden osalta tavoitteena oli kiinnittää erityistä huomioita lasten ja nuorten alkoholin ja muiden päihteiden käytön ennaltaehkäisyyn ja käytöstä aiheutuvien haittojen hoitamiseen. (Lipponen 1999, 6. luku; 8. luku.) Myös Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa nuorten rikostentekijöiden käsittely- ja seuraamusten täytäntöönpanoaikojia haluttiin lyhentää. Lisäksi seuraamuksia haluttiin uudistaa ja niiden vaikuttavuutta lisätä. Seuraamusjärjestelmän tavoitteena oli kehittyä nuorten pysyvää rikoksetonta elämänmuutosta tukevaksi. Nuorten rikoksiin ei 2000-luvun hallitusohjelmissa enää tämän jälkeen palattu uudelleen. Jäätteenmäen hallitusohjelmassa tunnistettiin lisäksi vielä määrätietoisten toimien tarve ja ennaltaehkäisy nuorten alkoholin ja päihteiden käytön vähentämiseksi (Jäätteenmäki 2003, 17; 44.)

Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa tarkasteluun otettiin tupakoivat nuoret. Päihdepolitiikan yhtenä tavoitteena oli tupakkalainsäädännön uudistaminen esimerkiksi suuntaamalla ennaltaehkäiseviä toimia erityisesti lapsiin. (Vanhanen II 2007, 57.) Kiviniemen tai Stubbin hallituksen ohjelman tiedonannot eivät tuoneet tälle temalle uutta analysoitavaa. Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa nuorten päihteiden käyttöön otettiin useampaan otteeseen kantaa. Ensinnäkin nuorisotyön ennaltaehkäisevää päihdetyötä haluttiin tukea. Tämän lisäksi tarkoituksena oli tehostaa toimia lasten ja nuorten suojelemiseksi alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja rahapeliongelmiensa aiheuttamilta haitoilta. Päihdepolitiikkaan kuului Kataisen hallituksen kaudella myös alkoholimainonnan rajoittaminen kieltämällä lapsiin ja nuoriin kohdistuvan mainonnan keinot. Päihdepolitiikan lisäksi hallituksen tavoitteena oli väkivallan vastaisessa työssä ottaa painopisteiksi nuorten väkivaltaisuuden vähentäminen. (Katainen 2011, 27; 37; 61.) Juha Sipilän tai Antti Rinteen hallituksen ohjelmien nuorisoteemoihin eivät sisällyneet päihde- tai rikospolitiikka. (Sipilä 2015).

Erityisesti päihdepolitiikassa nuoruuden saama leima näkyi negatiivisena niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta. Teemana päihteiden käyttö ja rikollisuus jatkuivat 2000-luvulla

Jyrki Kataisen hallitusohjelmaan asti, mikä antoi kuvan ongelman pysyvyydestä ja kuuluvuudesta nuoruuteen. Sipilän ja Rinteen hallitusohjelmissa esimerkiksi nuorten päihteiden käytöstä ei enää puhuttu. Tämä sopii hyvin yhteen nuorten päihteidenkäytön yhteiskunnalliseen kehitykseen. Eurooppalaisen koulutustutkimuksen nuorten päihteiden käytöstä mukaan vuonna 2019 nuorten raittius oli lisääntynyt ja tupakointi sekä rahapelaaminen vähentyneet. Toisaalta esimerkiksi kannabiksen käyttö ja tyttöjen nuuskaaminen olivat lisääntyneet. (ESPAD tutkimus 2019.) Näihin teemoihin 2000-luvun hallitusohjelmissa ei ollut otettu kantaa.

Jokaisen hallitusohjelman näkökulmasta päihteet ja rikokset ovat nuoruutta uhkaava tekijä, mutta joka väistämättä jotenkin kuuluu valtaosan nuorten elämään. Hallitusten toimet keskittyivät suojelemaan nuoria esimerkiksi päihteiltä vähentämällä nuoriin kohdistuvaa mainontaa ja ennaltaehkäisemällä päihteiden aloitusta. Tämän perusteella voidaan sanoa, että nuorista välittyvä kuva suojeltavina ja puolustettavina henkilöinä, jotka ovat yhteiskunnan muihin kansalaisiin verrattuna alttiimpia ulkopuolelta tuleville uhille kuten rikoksille ja päihteille. Nuorten päihteiden käytön teema hallitusohjelmissa oli kuitenkin yksi niistä, jotka tutkimustulosten valossa olivat saaneet suomalaisissa nuorissa muutosta parempaan aikaan.

5.5 Nuorisotyö ja nuorten palvelut

Yhtenä tärkeänä osana nuorten hyvinvoinnin edesauttamisesta voidaan pitää suomalaista nuorisotyötä. Nuorisotyö näkyi 2000-luvun hallitusohjelmien näkökulmasta nuorten elämään jalkautuvana toimijana. Nuorisotyöhön panostamalla ja sitä kehittämällä hallitusten on helpompi jalkauttaa toimenpiteitä suoraan nuorten tasolle. Tässä kappaleessa käsittelen nuorisotyön teemat, mutta myös muut nuorten palvelut. Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa nuorisotyön toiminta sijoitettiin osaksi kulttuuripolitiikkaa. Kulttuuripolitiikan toimilla pyrittiin edistämään nuorisotyön kansalaistoimintaa ja toimintakykyä. Nuorisotyön toimintaa haluttiin tukea kohdentamalla siihen veikkausvoittovaroja. (Lipponen 1999, 7. luku.)

Myös Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa nuorisotyö sijoitettiin kulttuuripolitiikan osioon. Nuorisotyön voimavaroja pyrittiin turvaamaan ja nuorisotyölain kokonaisuudistus aloittamaan. Lisäksi nuorisjärjestöjen valtionavun myöntöperusteita haluttiin uudistaa. Jäätteenmäen politiikkaohjelmista työllisyysohjelmassa työllisyysasteen kohottamiseksi haluttiin

ottaa nuorisotoimi mukaan perustettaviin kehittämiskeskuksiin. Nuorisotoimella nähtiin siis olevan vaikutusta nuorten työttömyyden ehkäisyssä. (Jätteenmäki 2003, 24; 48.) Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa nuorisotyön peruspalveluita haluttiin vahvistaa (Vanhanen II 2007, 32). Tämän jälkeen nuorisotyö mainittiin enää vain Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa. Veikkausvarojen kohdentamista nuorisotyölle jatkettiin ja etsivän nuorisotyön toimintaa pyrittiin edistämään. Nuorisotyölle nimettiin hallituksen ohjelmassa seuraavia lähtökohtia: yhteisöllisyys, yhdenvertaisuus, keskinäinen kunnioitus ja tasa-arvo sekä paikallinen, alueellinen ja maailmanlaajuinen yhteisvastuu. Näin ollen nuorisotyölle pyrittiin löytämään laajempi konteksti. (Katainen 2001, 36; 37).

Nuorisotyön lisäksi 2000-luvun hallitusohjelmat pitivät sisällään muita nuorten palveluihin liittyviä teemoja. Seuraavaksi käsitellen palvelut muilta osin kuin terveydenhuollon osalta, johon palaan myöhemmin. Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa nuorten palvelut eivät saaneet suurempaa huomiota, mutta samaan teemaan voidaan laskea myös nuoria koskevat etuudet. Osana perhepolitiikkaa hallituksen tavoitteena oli selvittää miten lasten ja nuorten etuudet tulisi yhteen sovittaa. Koulutus- ja tiedepoliittisessa osiossa Lipposen hallitus lupasi kehittää opintotukea siihen suuntaan, että se palvelisi valmistumista entistä paremmin. Jotta opiskelijat saattaisivat opintonsa loppuun, tukijärjestelmän tulisi olla senhetkistä joustavampi. Asumisten tukien osalta tavoitteena oli ennen kaikkea yhtenäistää järjestelmän perusteita. (Lipponen 1999, 7. luku; 8. luku.)

Anneli Jätteenmäen hallituksen tavoitteena oli nuorten palveluiden osalta turvata nuorille suunnatut peruspalvelut lisäämällä henkilöstöä ja takaamalla myös henkilöstön pysyvyys. Kehittämällä monipuolisia tukipalveluita Jätteenmäen hallitus halusi tukea nuorten hyviä kasvuedellytyksiä. (Jätteenmäki 2003, 17.) Vanhasen toisen hallituksen opintososiaalisten asioiden osiossa hallituksen tavoitteena oli kehittää opintotukea siten, että se voisi tosiasiallisesti turvata päätoimisen opiskelun aikaisen toimeentulon ja jopa edistää tehokasta opiskelua sekä valmistumista tavoiteajassa. Näin ollen opintorahaa luvattiin korottaa viisitoista prosenttia ja tulorajaa kolmekymmentä prosenttia. (Vanhanen II 2007, 31.) Kataisen hallituskaudella opintotuki sidottiin indeksiin ja koko järjestelmää uudistettiin siten, että se tukisi nopeaa valmistumista entistäkin paremmin (Katainen 2011, 35).

Jyrki Kataisen hallitus lähestyi nuorten palveluita myös niiden järjestämisen vastuun näkökulmasta. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmalla luvattiin vahvistaa

hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja eri tehtävien työnjakoa. Nuorisopalvelut hallitus aikoi turvata lähipalveluna koko maassa. Huomioon nuorisopalveluita järjestettäessä oli tarkoitus ottaa kielilaki sekä integroitu ja kohdennettu nuorisotyö. Lisäksi Kataisen hallitus lupasi huolehtia kansalaisjärjestöjen lasten, nuorten ja vanhempien vertais- ja vapaaehtoistoiminnan edellytyksistä. Nuorten palveluita luvattiin kehittää kokonaisvaltaisesti KASTE 1 -ohjelmassa luotujen hyvien käytäntöjen mukaisesti. Erilaisten toimenpiteiden kuten esimerkiksi perhekeskustoiminnan laajentaminen nähtiin olevan mukana ennaltaehkäisemässä pulmia ja edistämässä varhaista puuttumista tilanteisiin. (Katainen 2011, 37; 62.) Alexander Stubb toi hallituksensa tiedonannossa eduskunnalle esiin sen, miten nuorisotakuun jatkotoimissa painotetaan ennen kaikkea sellaisia palveluita, jotka ovat nuorista itsestään lähtöisin. Tämänkaltainen toimintatapa tuki myös nuorten yhteiskunnallista osallisuutta, johon palaataan myöhemmin tässä analyysissä. (Stubb 2014, 5.)

Nuorten palveluiden osalta Antti Rinteen hallituksen ohjelma erottui 2000-luvun hallitusohjelmista edukseen. Kaiken kaikkiaan nuorten ongelmia ja epäkohtia yhteiskunnassa pyrittiin hallituksen ohjelmassa lähestymään nuorille tarjottavien palveluiden kautta. Monipuolisilla nuorten palveluilla ja nuorisotyöllä uskottiin Rinteen hallituksen ohjelmassa olevan positiivisia vaikutuksia useisiin nuoria ja yhteiskuntaa askarruttaviin kysymyksiin. Hallituksen ajatus nuorten palveluista lähti liikkeelle siitä näkökulmasta, että hyvän elämän tarjoaminen jokaiselle lapselle on yhteiskunnallinen tavoite, johon pyritään. Vaikka yhteiskunnalliset pyrkimykset ovat nyt ja aiemmin olleet hyvät, Rinteen hallitus tunnisti ohjelmassaan, että nuorille tarkoitetut palvelut ja tuki eivät aina tavoita nuorta ajoissa. (Rinne 2019, 146.)

Konkreettisenä ongelman hallitus myönsi, että esimerkiksi lastensuojelu on tällä hetkellä maassamme aliresursoitu, mistä johtuen lastensuojelu ei pysty yksin vastaamaan paljon tukea tarvitsevien nuorten tarpeisiin. Moniammatilliset palvelut tulisi hallituksen mukaan turvata ja ammattilaisten yhteistyöhön perustuvaa tiimimallia kehittää. Myös lastensuojelun jälkihuollon kautta nuorten tulisi saada riittävää tukea matkalla aikuisuuteen. Maakuntien ja kuntien välinen yhteistyö paljon palveluita tarvitsevien ihmisten kuten myös nuorten kohdalla on avain asemassa. Nuorisotyön aseman vahvistamiseksi Rinteen hallituksen lupauksiin kuuluivat myös toiminnan taloudellisten edellytysten varmistaminen esimerkiksi kannustamalla nuorisolähtöiseen budjetointiin. Veikkausvarojen edunsaajien määrärahojen turvaaminen arpajaislain muutoksen vuoksi ja nuorisojärjestöjen yhdenvertainen kohtelu rahoituksessa olivat hallituksen tavoitteita. Lisäksi etsivän nuorisotyön järjestelmien digitalisaatio

ja kehittäminen olivat osana nuorten palveluiden kehittämistä. (Rinne 2019, 146; 153; 173; 174; 198.)

Näkökulma nuorten etuuksiin näkyi Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa siten, että hallitus lupasi selvittää syitä ja keksiä ratkaisukeinoja siihen, miksi erityisesti nuoret jäävät toimeentulotukiriippuvuuteen. Nuorten yhteiskunnallisten palveluiden kehittämisen takana oli peruslähtökohtana nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja ratkaisut tähän Rinteen hallituksen mukaan löytyivät myös esimerkiksi nuorten matalan kynnyksen tukipalveluista, joihin kuuluivat työllisyyspalvelut ja laadukkaat oppilas- ja opiskelijahuollon palvelut. Päämäärän hallitusohjelmalla oli se, että nuoret saavat tarvitsemaansa tukea. Nuorten palveluiden varmistamisen lisäksi hallitus lupasi ohjelmassaan varmistaa nuorten palveluiden vaikuttavuuden, arvioinnin ja tutkimuksen. (Rinne 2019, 158; 173.)

Nuorisotyöllä on vahvat perinteet suomalaisessa kulttuurissa ja sellaisena se näyttäytyi myös 2000-luvun hallitusohjelmissa. Nuorisotyö sidottiin osaksi kulttuuriperimää, josta haluttiin pitää kiinni. Siinä missä suomalainen koulutusjärjestelmä kuuluu nuorten elämään, on myös nuorisotyö säilyttänyt nuoruudessa vahvan jalansijan 2000-luvulla. Hallitusohjelmien perusteella nuorisotyö on palveluna nuorten etuoikeus, josta halutaan pitää kiinni. Esimerkiksi Jäätteenmäen hallitus halusi lisätä nuorisotyön resursseja ja Kataisen hallitus varmistaa nuorisotyön saatavuus kaikkialla Suomessa. Siinä missä nuorisotyö näyttäytyi nuorten etuoikeutena, vähitellen 2000-luvun edetessä, myös muita palveluita haluttiin alkaa kohdentamaan nimenomaan nuorille. 2000-luvun aikana nuorten palvelut ja niiden kehittäminen olivat selkeä hallitusohjelmien toimenpiteiden suuntaus. Lähempänä 2020-lukua nuorille kohdistettuja palveluita pidettiin entistä tärkeämpänä.

Nuorten palveluiden kehittämiseen pyrkivästä suuntauksesta huolimatta, nuorten palvelut jäivät hallitusohjelman teemoista kaikista hajanaisimmaksi, jossa jokainen hallitus painotti omia teemojaan. Palveluiden laaja hajaantuminen kertoo siitä, miten heterogeeninen joukko suomalaiset nuoret ovat. Osa nuorista saattaa tarvita enemmän tukea esimerkiksi etsivän nuorisotyön ja sosiaalietuuksien tavoin, kun taas osalle joukolla nuoria riittävät vain julkiset peruspalvelut. Monipuolisten etuuksien ja palveluiden avulla hallitukset pyrkivät tilanteeseen, jossa esimerkiksi nuorten välinen eriarvoistuminen saataisiin hillittyä. On kuitenkin valitettavaa huomata, että toisesta näkökulmasta nuorten käyttämät palvelut ovat ne, jotka jakavat nuoret kahteen eri joukkoon: heihin, jotka tarvitsevat paljon tukea ja jäävät

esimerkiksi Rinteen hallituksen huolestuttaneeseen toimeentulotukiriippuvuuteen sekä heihin, jotka ovat selvinneet nuoruudesta ilman yhteiskunnan erityisten palveluiden tukea.

5.6 Nuorten liikunta

Nuorten liikuntaa ja liikkumista pidetään tärkeänä osana nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia, joten se näkyi vahvasti kaikissa 2000-luvun hallituksen ohjelmissa. Tähän osioon on sisällytetty myös katsaus nuorten harrastustoimintaan viittaavista kohdista hallitusohjelmissa. 2000-luvun alussa liikunta nuorisoteemana lähti Lipposen hallituksen ohjelmassa liikkeelle siitä, että nuorten kasvua tukevaa liikuntaa haluttiin tukea. (Lipponen 1999, 7. luku). Vastaavasti Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa haluttiin vahvistaa nuorten kulttuuri- ja harrastustoimintaa sekä liikunnallista elämäntapaa. Liikuntapolitiikan painopisteeksi haluttiin ottaa lasten ja nuorten liikunta sekä myönteinen liikuntakasvatus. Liikuntamäärärahoja haluttiin kohdentaa lasten ja nuorten terveyttä edistävään sekä kasvatuksellista ja eettisyyttä korostavaan liikuntaharrastukseen. (Jäätteenmäki 2003, 17; 23.)

Myös Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelma jatkoi Lipposen ja Jäätteenmäen linjalla, painottaen liikuntapolitiikassa lasten ja nuorten liikuntaan. Lisäksi lasten ja nuorten kulttuuritoimintaan ja taidekasvatukseen tarvittavia edellytyksiä haluttiin parantaa. (Vanhanen II 2007, 32.) Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa nostettiin esille se, miten nuorten harrastusmahdollisuuksia haluttiin tehdä tasa-arvoisemmiksi (Katainen 2011, 37.) Sipilän hallituksen ohjelmassa erityistä huomiota kiinnitettiin kulttuurin tuomiin mahdollisuuksiin hyvinvoinnin edistäjänä ja sen vuoksi kulttuuritoimintaa haluttiin lisätä vahvistaen nuorten luovuutta. Erityisesti maan eri osien kulttuurin saatavuutta tasavertaisemmaksi haluttiin parantaa. Lisäksi hallituksen kärkihankkeisiin kuului Liikkuva koulu -hanke, jonka avulla haluttiin lisätä liikuntaa tunti päivässä peruskouluihin ja näin ollen myös nuorten elämään. Hanketta haluttiin laajentaa valtakunnalliseksi. (Sipilä 2015, 17; 18.) Rinteen hallitus asetti yhdeksi tavoitteeksi nuorten hyvinvoinnin ja sen edistämiseksi nuorille luvattiin taata aito mahdollisuus mieluisaan harrastukseen koulupäivän yhteydessä. Hallitus tavoitteli myös seura-toiminnan ja huippu-urheilun edellytysten parantamista, jonka vuoksi hallitus lupasi ohjelmassaan taata urheilua tavoitteellisesti harrastaville nuorille yhtäläiset mahdollisuudet sekä edellytykset opiskella tyypillisen urheilulukion sijaan myös ammatillisessa koulutuksessa. (Rinne 2019, 165; 175.)

Liikuntapalvelut ja harrastustoiminta 2000-luvun hallitusohjelmissa nähtiin tärkeänä osana kokonaisvaltaista hyvinvoivaa nuoruutta. Merkittävin muutos 2000-luvun edetessä oli se, miten nuorten harrastusmahdollisuudet muuttuivat hallitusohjelmien mukaan yhä vähemmän tasavertaisiksi, vaikka harrastusten ja liikunnan tunnistettiin kuuluvan jokaisen nuoren perusoikeuksiin. Kuten nuorten palveluidenkin yhteydessä, myös liikuntapolitiikassa nuorten eriarvoistumiskehitys ei jäänyt huomaamatta. Vaikka liikunta ja harrastukset olivat osa hallitusohjelmien nuorisoteemoja jo 2000-luvun alussa, oli huomattavissa nuorten tavoitteellisenkin harrastamisen lisääntyminen, koska se haluttiin huomioida esimerkiksi opintojen näkökulmasta. Suomen kansainvälisen menestyksen tavoittelu huippu-urheilun muodossa on yksittäisten nuorten elämään vaikuttavaa, koska Rinteen hallitus linjasi, että tavoitteellinen harrastaminen tulee huomioida esimerkiksi lukio- ja ammattikouluopinnoissa. On kuitenkin todettava, että huippu-urheilu ja kansainvälinen menestys koskettavat kuitenkin vain murto-osaa suomalaisista nuorista, minkä vuoksi siihen resursointi saattaa olla ristiriitaisessa linjassa tasavertaisten harrastusmahdollisuuksien kanssa.

Liikunta osana nuorten elämää näyttäytyi hallitusohjelmissa osan nuorien kohdalla välttämättömänä pakkona, johon tutkimusten perusteella on välttämätöntä kiinnittää huomiota, vaikka nuoren omasta näkökulmasta liikunta olisi epämieluisaa. Tällä tavalla tarkasteltuna ulkopuolelle välittyy kuva, jonka perusteella nuoret tarvitsevat aikuiset, tutkimukset ja hallitusohjelmat kertomaan, mikä nuorelle on hyväksi, vaikka nuori itse olisikin eri mieltä. Nuorena käsitykset omasta parhaasta eivät välttämättä ole pitkäjänteisiä ja saattavat aiheuttaa tulevaisuudessa ongelmia. Vastuu nuorten hyvinvoinnista on lopuksi muilla kuin nuorilla itsellään. Toisesta näkökulmasta osan nuorien kohdalla liikunta Suomessa on elämäntapa, josta parhaimmassa mahdollisuudessa tulee osa niin nuoren elämää kuin myös suomalaista urheilumenestystä. Tässäkin tapauksessa vastuu huippu-urheilijanuorten tukemisessa kohti menestystä on aikuisilla ja yhteiskunnalla.

5.7 Nuorisotyöttömyys ja sen tukitoimet

Kaikkien hallitusohjelmien taustalla on nelivuotisen yhteisen suunnan löytäminen, jotta hallitus voisi asettamallaan tavoitteilla ja toimenpiteillä viedä suomalaista yhteiskuntaa eteenpäin haluttuun suuntaan. Yhteiskunnan toimivuus ei ole riippuvainen yksittäisistä asioista,

vaan sen sijaan eri osien kokonaisuus tuottaa sen hetkisen yhteiskunnallisen toimivuuden. Nuorten työllisyyspolitiikan osalta yhteiskunnan eri osa-alueiden kiinnittyminen toisiinsa tulee hyvin ilmi 2000-luvun hallitusohjelmissa. Nuoria koskettava politiikka ei vaikuta vain nuoriin, vaan esimerkiksi yhteiskunnan työllisyyteen, osaamiseen, kansainväliseen menestykseen ja sitä kautta Suomen asemaan globaalisti. Yksi nuorten eteenpäin luotsaamisen taustalla olevista syistä on pyrkimys siihen, että nuorista saadaan osaavaa työvoimaa yhteiskunnan pyörittämiseksi. On siis selvää, että hallitusohjelmissa pyritään tarjoamaan ratkaisuja esimerkiksi siihen, miten nuorten työttömyyttä voitaisiin vähentää, jotta yhteiskunnan tilanne laajemmassa perspektiivissä parantuisi.

Heti Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa erityishuomiota haluttiin kiinnittää nuorisotyöttömyyden torjuntaan. Myös nuorten työpajatoimintaa jatkettiin. (Lipponen 1999, 7. luku.) Nuorten työpajatoiminta sai hallitukselta tuen vakinaistamiseksi heti Lipposen jälkeen seuraavassa Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa. Työpajatoiminnan lisäksi Anneli Jäätteenmäen hallitus lupasi paneutua työkokeilutoiminnan lisäämiseen. Jäätteenmäen hallitus huomioi myös työpoliittisessa päätöksenteossään sen, miten eri ikäryhmien keskinäistä vuorovaikutusta työelämässä tuli vahvistaa, jotta pitkän työkokemuksen omaavien henkilöiden tietotaito siirtyy uusille sukupolville ja työntekijöille. Osana elinkeino- ja energiapolitiikkaa Jäätteenmäen hallitus lupasi toteuttaa yrittäjyyden politiikkaohjelman, jonka yhtenä tavoitteena oli luoda sellainen toimintaympäristö, joka edistää yritysten kykyä tehdä joustavasti sukupolvenvaihdokset. (Jäätteenmäki 2003, 19; 22; 33.)

Matti Vanhasen toinen hallitus jatkoi samoilla linjoilla Lipposen ja Jäätteenmäen kanssa. Työpajatoiminnan nähtiin edistävän nuorten työllistymistä, minkä vuoksi se oli osa hallituksen työllisyysohjelmaa. Vanhasen toisen hallituksen tavoitteena oli nuorten työpajatoiminnan laajentaminen koko maan kattavaksi. Myös nopeaa työelämään siirtymistä pidettiin tärkeänä. Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa nuorten nykyistä aikaisemmin työelämään saamista perusteltiin ennen kaikkea väestörakenteen muutoksella. Keinoja, joita hallitus ohjelmassaan esitti, olivat muun muassa tuloverotuksen keventäminen ja matalapalkkatuen laajentaminen valmistuvan selvityksen pohjalta myös nuoria koskevaksi. (Vanhanen II 2007, 12; 14; 32; 51.) Vanhasen toisen hallituksen kanssa samoilla linjoilla jatkoi myös Mari Kiviniemen hallitus, joka tiedoksiannossaan kertoi pyrkivänsä ottamaan huomioon kasvaneen nuorisotyöttömyyden (Kiviniemi 2010, 4).

Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma keskittyi merkittävästi nimenomaan nuoristyöttömyyden teemaan. Osana hallituksen uudistuvaa kehityspolitiikkaa, painopistealueina olivat muun muassa nuorisotyöttömyyden vähentäminen. Nuorisotyöttömyyteen haluttiin puuttua työ-, opiskelu-, kuntoutus-, tai harjoittelupaikan takaamisella eli nuorille suunnatulla yhteiskuntatakuulla. Nuorten yhteiskuntatakuun tarkoituksena oli taata jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Myös tässä hallituksessa nuorten työpajatoiminnan kehittäminen nähtiin merkityksellisenä. Yhden näkökulman nuorisotyöttömyyteen toi Kataisen hallituksen ehdotus koulutettujen nuorten työllistymisen ja yrittäjyyden edistäminen yrityshautomo- ja yrityskiihdyttämötoiminnalla. Tämä oli tarkempi kehitysehdotus työttömyyden torjumiseen ja otti huomioon kouluttamattomien nuorten lisäksi myös korkeasti koulutetut nuoret. Työttömyyden ehkäisemiselle asetettiin konkreettinen tavoite, jonka mukaan työttömien aktiivointiaste tuli ylittää kolmekymmentä prosenttia. Tähän tavoitteeseen haluttiin päästä ottamalla huomioon erityisesti nuoret työttömät ja heidän osallistumisensa koulutukseen, palkkatuettuun työhön ja muihin palveluihin. (Katainen 2011, 21; 37; 46.)

Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa nuorisotyöttömyys nähtiin entistä enemmän yhtenä Suomen heikkouksista. Tärkeänä osana nuorisotyöttömyyden ehkäisyä jatkoi nuorisotakuun kehittäminen. Jokaiselle peruskoulun päättävälle haluttiin taata koulutus-, työ- tai kuntoutuspaikka. (Sipilä 2015, 9; 19.) Rinteen hallituksen ohjelmassa aktiivisen työllisyyden saavuttaminen nuorten osalta otettiin yhdeksi hallituskauden päätavoitteista. Hallituksen asettama työllisyystavoite edellytti, että nuorten osallistumista työmarkkinoille lisättäisiin merkittävästi. Rinteen hallitus halusi edistää nuorisotakuuta asiantuntijatyön pohjalta. Saavuttaakseen tavoitteen hallitus esitti nuorisotakuun mukaisesti, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle tai alle 30-vuotiaalle valmistuneelle taataan työ-, työharjoittelu-, työkokeilu-, työpaja-, oppisopimus- tai kuntoutuspaikka kolmen kuukauden sisällä työttömyyden alkamisesta. Kuten aiemmissakin hallitusohjelmissa, myös tässä nuorten työpajatoimintaa aiottiin vahvistaa. Ohjaamo-palvelut saivat hallituksen tuen nuorten matalan kynnyksen ohjauspalveluiden yhdistäjänä sekä yhden luukun toimintaperiaatteeseen linjaavana toimijana. Hallitus lupasi vahvistaa Ohjaamon toimintaa. Rinteen hallituksen työllisyyttä edistäviin toimiin kuuluivat myös välityömarkkinoiden kehittäminen, jossa nuorten pääsyä työllistymistä edistävien palveluiden ja yksilöllisten palveluiden piiriin aiottiin tehostaa. (Rinne 2019, 131.)

Nuorisotyöttömyyden ja sen tukitoimien tarkastelu osoittavat, että nuorten osuus korostui tuolloin laajemmassa yhteiskunnallisessa tarkastelussa. Vaikka nuorisotyöttömyyden tunnistettiin aiheuttavan syrjäytymistä ja kustannuksia yhteiskunnalle esimerkiksi mielenterveyspalveluiden tarpeen vuoksi, on kuitenkin tämän analyysin perusteella selvää, että ennen kaikkea nuorisotyöttömyys hallitusohjelmissa oli ongelma Suomen kehitykselle ja osaamistason eteenpäin viemiselle. Nuorisotyöttömyyden kohdalla nuorten asema yhteiskunnallisena hyödykkeenä korostuu ja sen vuoksi kyseenalaiseksi jää, kuinka paljon nuorisotyöttömyyden toimenpiteitä laaditaan yksilöhyvinvoinnin edistämiseksi eikä pelkästään yhteiskunnan etua ajatellen. On kuitenkin myös niin, että yksilön hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi yhteiskunnan tarjoamat resurssit ja mahdollisuudet. Ja näitä mahdollisuuksia, kuten jo aiemmin käsiteltyjä nuorten palveluita ei voida tuottaa, mikäli yhteiskunnalla ei esimerkiksi ole käytettävissään osaavaa työvoimaa. Tämän näkökulman perusteella yhteiskunnan hyvinvoinnin ja toimivuuden tavoittelu nuorisotyöttömyyden ehkäisemisellä on kuitenkin hallitukselta perusteltua.

5.8 Asuntopolitiikka ja maaseutupolitiikka

Useimmat nuorten politiikka-alojen teemat olivat sen kaltaisia, että ne toistuivat kaikissa tai lähes kaikissa hallitusohjelmissa. Kuitenkin spesifeihin nuorten asioihin puuttuvia teemoja 2000-luvun hallitusohjelmissa olivat asuntopolitiikka ja maaseutupolitiikka. Nämä teemat eivät kantaneet läpi 2000-luvun vaan esiintyivät vain osassa hallitusohjelmista. Ensimmäisen kerran asuntopolitiikkaan nuorten osalta otettiin kantaa Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa. Kotoaan itsenäistyvien nuorten asumista haluttiin tukea rakentamalla uusia pientasuntoja, joihin yhden hengen ruokakuntien olisi helpompi muuttaa. Yhteiskunnan pientasuntojen rakennuttamisella pyrittiin vastaamaan myös nuorten perheiden asuntotilanteeseen. (Jäätteenmäki 2003, 27.) Asuntopolitiikkaan palattiin seuraavan kerran vuonna 2011 Kataisen hallituksen ohjelmassa. Kataisen hallitus aikoi ottaa yhdeksi asuntopolitiikan painopistealueeksi nuorten asunnottomuuden ehkäisemisen. (Katainen 2011, 72.)

Puolestaan nuoret maaseutupolitiikassa oli vahvasti Suomen Keskustaa edustavien pääministereiden hallitusten tema puolueen perinteisten maaseudullisten arvojen vuoksi. Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa maaseutuelinkeinojen osioissa pidettiin tärkeänä, että nuorten kiinnostus elinkeinoa kohtaan säilyisi. Hallituksen yhtenä tavoitteena oli maaseudun

elinvoiman säilyttäminen kestävällä tavalla. Perheviljelmien kannattavuudesta haluttiin huolehtia ja säilyttää toiminnalle positiiviset kehitysmahdollisuudet. Tämänkaltaisten toimien nähtiin olevan edellytys sille, että nuoret voisivat nähdä maaseutuelinkeinotoiminnan kiinnostavana ja kannattavana. Lisäksi nuorten viljelijöiden asemaa haluttiin tarkastella esimerkiksi tukijärjestelmiä uudelleen arvioimalla. Maaseudun kehittämistavoitteisiin kuuluivat myös hallituksen tuki edistää nuorten kalastusharrastusta ja kalastusoikeuksien käyttöä. (Jäätteenmäki 2003, 37; 38.) Myös Matti Vanhasen toinen hallitus jatkoi maaseutunuoria tukevaa politiikkaa. Hallituksen kanta oli, että maaseudun elinvoimaisuuden ja palveluiden turvaamiseksi tarvitaan nuoria, jolloin nuorten maaseutuyrittäjyyttä oli välttämätöntä tukea. Lisäksi maaseudun nuorten yrittäjien muutkin työelämävalmiuksia tarvitsivat hallituksen mukaan apua. (Vanhanen II 2007, 35.)

Suomen Keskustan lisäksi nuoret osana maaseutupoliittista päätöksentekoa otettiin myös Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa esille. Kataisen hallitus painotti ohjelmassaan erityisesti nuorten viljelijöiden kannattavuuden kehitystä esimerkiksi maitotaloudessa. Hallitus oli tarpeen vaatiessa valmis turvaamaan toimenpiteillä nuorten viljelijöiden toimintaedellytykset. Hallituksen tukea haluttiin kohdentaa aktiiviviljelyyn ja sitä kautta nuorten ja tilojaan kehittävien lisämaan hankintaa haluttiin edistää. Sosiaalisesta näkökulmasta maatalouden lomitussuhteita pyrittiin kehittämään. Tällä kehityksellä haluttiin turvata sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteen toteutuminen työsidoista maataloutta elinkeinonaan tekevien nuorten perheiden kohdalla. Näin ollen hallitus satoi nuoria maatalousyrittäjiä koskevat toimenpiteet osaksi nuorten henkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä sen kehittämistä. (Kataisen hallitus 2011, 52.)

Maatalouspoliittinen päätöksenteko nuorten näkökulmasta kohdistuu pieneen määrään suomalaisia nuoria. Sen huomioimen hallitusohjelmissa antaa kuitenkin äänen tasavertaisesti nuorille ympäri Suomea, koska huomioon otetaan myös maaseudun nuoret. Nuorten maaseutupoliittikka osana hallitusohjelmia vahvisti sitä kuvaa, että suomalaiset nuoret asuttavat maata kokonaisvaltaisesti. Nuoret ja nuoruus eivät Suomessa liity vain suurkaupunkeihin, vaan huomioon tulee ottaa ja ennen kaikkea halutaan ottaa myös ne nuoret, jotka asuvat haja-asutus alueilla. Nuorten rooli maaseudun elinvoimaisuuden ylläpitäjänä oli erityisesti Jäätteenmäen, Vanhasen toisen hallituksen ja Kataisen hallituksen mukaan erittäin tärkeä. Maaseudun nuoret kuitenkin tarvitsevat tukea, koska siteet esimerkiksi tilojen jatkamiselle tai uusien perustamiselle eivät ole nykypäivän nuorille enää samanlaisia kuin ennen. Kun

nuorten maaseutupolitiikkaa vertaa nuorten asuntopolitiikkaan, voin todeta analyysin tuloksena, että myöskään kaupungissa asuminen ei takaa nuorille ehdottomia elämän edellytyksiä ja parhaita mahdollisuuksia. Suurkaupunkien nuorten asunnottomuuden uhat ja maaseutujen kuoleminen ovat aluepolitiikan näkökulmasta toistensa ääripäitä. Näiden ääripäiden nuorten ongelmat kertovat siitä, että Suomessa nuoruutta on mahdollista elää hyvin erilaisissa olosuhteissa, joiden riskitekijä hallitusten tulee ottaa huomioon.

5.9 Kokonaisvaltainen hyvinvointi

2000-luvun hallitusohjelmat pitivät sisällään eri politiikka-aloihin liittyviä teemoja, mutta tämän lisäksi hallitusohjelmissa puhuttiin usein nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parantamisesta. Käsitteenä kokonaisvaltainen hyvinvointi on lakea, eikä kerro tarkkaan mihin sen parantamisessa oikeastaan keskitytään. Hyvinvointi voi olla esimerkiksi fyysistä, henkistä, materiaalista sekä sosiaalista (Holm 2017, 30). Saaren (2011, 34–38) mukaan yksilön hyvinvointia yhteiskunnan näkökulmasta voidaan lähestyä nelijaon perusteella. Hyvinvointi voi olla utilitaristista, jolloin se pohjautuu henkilökohtaiseen kokemukseen ja on vaikeasti vertailtavissa. Vastakohtana tälle on resurssipohjainen hyvinvointikäsite, jonka mukaan hyvinvointi ei ole subjektiivinen kokemus, vaan sitä voidaan vertailla saatavilla olevien hyvinvointiresurssien perusteella. Kolmas käsitys hyvinvointiin on taloustieteeseen pohjaava ja keskittyy yksilön kulutusvalintoihin eikä niitä voida vertailla toisten kulutusvalintojen kanssa kovinkaan helposti. Viimeinen näkökulma on uudenlainen onnellisuustutkimukseen viittaava hyvinvointi. Keskiössä on yksilön kokemus ja lähtökohtana on, että onnellisuuden kokemuksia voidaan verrata keskenään.

Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa nuorten hyvinvointi sidottiin koulutuspolitiikkaan, kun tavoitteena oli jokaisen oppilaan minäkuvan muodostumisen edistäminen (Lipponen 1999, 7. luku). Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa nuorten hyvinvointi otettiin useammalta kannalta huomioon. Hallitus nimesi nuorten hyvinvoinnin edistämisen yhdeksi keskeiseksi hallituskauden tavoitteeksi. Tarkoituksena oli luoda turvallinen kasvuympäristö toimivilla nuorten palveluilla, joka lisäisivät nuorten hyvinvointia ja sosiaalisista turvallisuutta. Turvallisen kasvuympäristön ja sitä kautta nuorten hyvinvoinnin luomiseksi nuorten murrosvaiheisiin haluttiin kiinnittää erityistä huomiota. Nuorten oikeus henkisesti ja fyysisesti

turvalliseen kasvuympäristöön nähtiin myös olevan keino nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. (Jätteenmäki 2003, 2; 17.)

Matti Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa nuorten hyvinvointi oli yksi hallituksen nuorisoteemojen päätavoitteista, joka näkyi esimerkiksi siinä, miten hallitus sitoutui vähentämään nuorten pahoinvointia. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi Vanhasen hallituksen oli tarkoitus käynnistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinninpolitiikkaohjelma. Hallituksen laatimassa terveyden edistämisen politiikkaohjelmassa huomioitiin, että yhteiskunnan toimivuuden kannalta on ratkaisevan tärkeää, että nuorista kasvaa terveitä ja hyvinvoivia aikuisia. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa nähtiin, että hyvinvoivat nuoret ovat ikääntyvän Suomen paras vanhuuden turva, mistä syystä nuorten hyvinvointiin tulisi panostaa ja investoida. Jotta hyvinvoinnin saavuttaminen nuorten osalta olisi kokonaisvaltaista, nuorten terveeseen ja turvalliseen kehitykseen sekä hyvinvointiin tuli suunnata voimavaroja eri yhteiskunnan sektoreilla. Voimavarojen suuntaaminen hyvinvointiin tulisi tapahtua varhain, koska pohjat terveydelle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille luotiin Vanhasen toisen hallituksen mukaan jo lapsuus- ja nuoruusiässä. Nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi nimettiin olevan useita erilaisia toimia ja niiden tuli hallituksen mielestä olla samansuuntaisia eri hallinnonaloilla. Jotta hyvinvointi voitaisiin saavuttaa, sen seuraamiseksi haluttiin kehittää nuorten hyvinvoinnin seurannan tietopohjaa. Erityistä huomioita Vanhasen toisen hallituksen mukaan tuli kiinnittää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa siihen, miten nuorten pahoinvointi onnistuttaisiin tunnistamaan varhain. Nuorten hyvinvoinnin tilan kartoittamiseksi myös lasten ja nuorten elinolojen seuranta pidettiin tärkeänä. (Vanhanen II 2007, 55; 74; 76.)

Kuten Matti Vanhasen toinen hallitus, myös Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa painotettiin, että nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan tiedolla johtamista, mitä vahvistetaan kehittämällä hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita jo lapsille. Kataisen hallituksen ohjelma piti sisällään hyvinvointipoliittisen osion, mutta siinä ei suoraan mainittu nuoria, minkä vuoksi hyvinvointipoliittikan osiota ei ole tässä käyty läpi tarkemmin (Katainen 2011, 37.) Sipilän hallituskauden yhdeksi kärkihankkeeksi nimettiin uudet oppimisympäristöt ja digitaaliset materiaalit peruskouluihin. Osana tätä kärkihanketta kouluviihtyvyyteen panostaminen nähtiin nostavan nuorten henkisen sekä fyysisen hyvinvoinnin tasoa (Sipilä 2015, 17).

Antti Rinteen hallitus näki nuorison tilannekuvan kokonaisvaltaisesti niin, että suurimmalla osalla nuorista menee Suomessa hyvin, mutta arviolta kymmenestä viiteentoista prosenttia nuorista voi kuitenkin syystä tai toisesta huonosti. Heikon hyvinvoinnin taustalle lueteltiin tekijöiksi tässä analyysissä muuallakin ilmi tulleet poikien syrjäytyminen, tyttöjen mielen-terveysongelmat sekä vähemmistöön kohdistuva syrjintä. Hyvinvoinnin heikko tila aiheuttaa henkilölle fyysistä ja henkistä kärsimystä, mutta hallituksen mukaan seurauksena oli myös suuria kustannuksia yhteiskunnalle. Yhdeksi nuorten hyvinvointia edistävaksi taidoksi Rinteen hallitus linjasi hyvät talous- ja työelämätaidot, joiden kehittämiseen esimerkiksi Ohjaamon toiminta nähtiin merkityksellisenä. Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa uskottiin, että nuorten hyvinvoinnin saavuttamiseksi esimerkiksi lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa tarvittiin tietopohjaista vahvistamista. (Rinne 2019, 167; 170; 173.)

Tarkempaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin tähtäävänä toimenpidesuunnitelmana Rinteen hallituksen ohjelmassa oli tutkimuksen lisääminen nuorten ravitsemuksesta, jotta ravitsemuspolitiikassa pystyttäisiin tekemään nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia edistäviä päätöksiä. Tarkoituksena oli kehittää terveellistä ja ekologista kouluruokailua sekä mahdollisuutta välipalan toteuttamiseen koulupäivän aikana. Lisäksi osana lapsi- ja perheystävällisyyden tavoitteen edistämistä hallitus linjasi, että jokaisella nuorella on oikeus koskemattomuuteen, minkä saavuttamiseksi laadittiin kiusaamista ja yksinäisyyttä vähentävä toimenpideohjelma ja päämäärä vahvistaa nuorten seksuaalikasvatusta. Lapsi- ja perheystävällisen Suomen tavoitteessa lähtökohtana pidettiin nuorten hyvinvoinnin ensisijaisuutta. (Rinne 2019, 123; 144; 145; 167.)

Kokonaisvaltainen hyvinvointi ja sen tuominen esiin 2000-luvun hallitusohjelmissa oli siinä mielessä ongelmallista, että lukuun ottamatta hallituksen spesifejä toimia nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi, jäi tavoite tarkemman tarkastelun yhteydessä epäselväksi. Hallitusohjelmissa nuoret haluttiin ottaa huomioon ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen on teoriassa positiivinen asia, mutta saattaa käytännössä jäädä vaille todellista toimintaa. Vähintään toimet hajautuivat esimerkiksi puoluepoliittisten rajanvetojen vuoksi eri suuntiin, eivätkä pitkällä jäniteellä esimerkiksi 2000-luvun aikana vaikuttaneet kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kasvamiseen. 2000-luvun edetessä kokonaisvaltaista hyvinvointia haluttiin kehittää entistä enemmän muun muassa sen vuoksi, että yhteiskunnassa on ollut havaittavissa eriarvoistumiskehitystä.

Kuitenkin on todettava, että nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tasoa on vaikea mitata, minkä vuoksi siihen on vaikea puuttua. Jyrki Kataisen ja Juha Sipilän hallitukset havaitsivat saman ongelman, koska nuorten hyvinvoinnin mittaamiseen aiottiin rakentaa kansallisia mittareita ja indikaattoreita. Tämä viestii yhteiskunnalle myös sitä, että nuorten hyvinvointi Suomessa ei ole homogeenistä. Alueen, sosiaalisen taustan, kulttuurin ja taloudellisten seikkojen luomat vaihtelut nuorten hyvinvoinnissa olivat hallitusohjelmien toimenpiteiden perusteella havaittuja ongelmia hallituksille. 2000-luvun hallitusohjelmien perusteella nuoruden hyvinvointi liikkuu kaikkien Saaren (2011, 34–38) esittelemien hyvinvoinnin kenttien välillä. Toisaalta hallitus halusi kehittää erilaisia hyvinvointia mittaavia tekijöitä, mutta huomioon tulee ottaa myös se, etteivät kaikki nuorten hyvinvointikokemukset ole vertailtavissa.

5.10 Nuorten yhteiskunnallinen asema ja osallisuus

Koska Suomi on demokraattinen valtio, on mielenkiintoista pohtia nuoria koskevien politiikkatekstien yhteydessä sitä, miten nuoret kiinnitetään osaksi yhteiskuntaa ja yhteiskunnallista vaikuttamista. 2000-luvun hallitusohjelmat paljastivat, että nuorten asema yhteiskunnassa saattaa olla hyvinkin erilainen. Osallisuus nuorten kohdalla vaihteli 2000-luvulla merkittävästi riippuen siitä, oliko yhteiskunnasta hyödyllistä antaa nuorten osallistua vai olla osallistumatta. Nuorten toimijuuden tila liikkui kaikkialla passiivisen ja aktiivisen välillä. Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa nuorten asema yhteiskunnan jäsenenä nähtiin suojeltavana ja passiivisena. Hallituksen laatimassa viestintäpoliittisessa osiossa hallitus tähdensi, että viestintäpalveluiden tarjoajien, elinkeinoelämän ja käyttäjien vastuulle kuuluu sananvapaus huomioon ottaen seurata ja valvoa sitä, että viestinnän sisältä ei ole haitallista erityisesti lapsille ja nuorille (Lipponen 1999, 5. luku). Nuorten ajateltiin tämän perusteella olevan alttiita huonoille vaikutuksille, eivätkä he itse osaisi valita, millainen yhteiskunnallinen viestintä olisi heille sopivaa. Lipposen hallitus ei ottanut suoraan kantaa nuorten yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Vasta Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa nuorten yhteiskunnallinen osallisuus otettiin selvästi ensimmäisen kerran 2000-luvulla huomioon (Jäätteenmäki 2003).

Jäätteenmäen hallituksen tavoitteena oli muistaa, että päätöksenteossa otetaan huomioon nuorten vaikutusmahdollisuudet ja oikeudet tulla kuulluksi. Osana kansalaisvaikuttamisen

politiikkaohjelmaa Jäätteenmäen hallitus halusi kiinnittää erityistä huomioita nuorten kansalaisyhteiskuntaan kiinnittymiseen. Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman osana Jäätteenmäen hallitus lupasi käynnistää demokratiahankkeen, jonka tarkoituksena oli vahvistaa kansalaisten osallisuutta. Yksi osa hanketta oli uusien keinojen kehittäminen nuorten äänestyskäyttäytymisen aktivoimiseksi. Lisäksi äänestykseen liittyviä asenteita haluttiin muovata myönteisemmäksi. Demokratiakasvatusta ja osallisuutta nuorten arkipäiväisessä elämässä haluttiin kehittää esimerkiksi kouluissa ja harrastustoiminnassa. Aktiivisen yhteiskunnan osallisuuden saavuttamiseksi, poliittista toimintaa nähtiin hyvänä esitellä mahdollisimman pian peruskoulun yläkoulussa, lukiossa ja ammatillisissa opinnoissa. Ammatillisissa opinnoissa haluttiin lisätä yhteiskuntaopin opetusta. Jäätteenmäen hallituksen ohjelmasta nousi esille nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden kappaleessa se, miten hallituksen tavoitteena oli tähdätä finanssipolitiikassa valtiontalouden pysymiseen vahvana, jotta väestön ikääntyessä julkisen talouden ylläpitäminen ei kaatuisi tulevien sukupolvien niskaan nousevana verorasituksena. Tämän kaltaisissa tavoitteissa nuoret ja tulevat sukupolvet haluttiin ottaa jo siinä vaiheessa yhteiskunnan jäseninä huomioon, eikä hallitus halunnut toteuttaa vain lyhyen tähtäimen politiikkaa. (Jäätteenmäki 2003, 8; 17; 51.)

Matti Vanhasen toisen hallituksen yhtenä tavoitteena oli kehittää nuorisopolitiikkaa koko maassa. Alueellinen ja sukupuolten välinen tasa-arvo sekä hyvä saavutettavuus nuorisopolitiikassa nähtiin tärkeänä keinona kehittää nuorten yhteiskunnallista osallisuutta. Osana tätä projektia laadittiin nuorten kehittämisohjelma. Pyrkimyksenä oli edistää nuorten osallistumismahdollisuuksia ja kuulemista. Osana liikenne- ja viestintäpolitiikkaa Vanhasen hallitus esitteli arjen tietoyhteiskunnan käsitteen, jonka politiikan tavoitteena laajemmin oli luoda Suomesta kansainvälisesti vetovoimainen osaamis- ja palveluyhteiskunta. Tietoverkkojen ja palveluiden kehittämisen osalta hallitus halusi kiinnittää erityistä huomiota nuorten asemaan tietoyhteiskunnan kansalaisina. Pyrkimyksenä oli luoda kaikille turvallinen digitaalinen ympäristö. Kuten kappaleessa jo aiemmin mainittiin, hallituksen pyrkimyksenä oli hyväksyä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma, johon on tämän analyysin osioissa viitattu jo useaan otteeseen. Kehittämisohjelma piti sisällään useita nuorten elämään ja yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttavia toimenpiteitä, joten itsessään ohjelman laatiminen, hyväksyminen ja toteutus olivat merkittävä nuorten yhteiskunnalliseen kiinnittymiseen ja osallisuuteen vaikuttava tekijä. (Vanhanen II 2007, 31; 32; 41; 76.)

Nuorten yhteiskunnallisen vaikuttamisen osalta kuitenkin Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma nosti osallisuuden teeman vakuuttavimmin esille. Ensinnäkin osana ihmisoikeuksien ja demokratian vahvistamista Kataisen hallitus lupasi kehittää demokratiakasvatusta erityisesti oppilaitoksissa. Osallisuuden vahvistamista haluttiin lisätä käyttämällä opetuksessa sellaisia metodeja, jotka tukevat vaikuttamismahdollisuuksia ja politiikan sekä yhteiskunnallisen lukutaidon kehittymistä. Konkreettisenä esimerkkinä tavoitteeseen pyrittiin säätämällä lakia peruskoulun ja toisen asteen oppilaskunnista. Tätä kautta nuorten osallisuutta haluttiin vahvistaa ja auttaa nuoria kasvamaan aktiivisiksi yhteiskunnan kansalaisiksi. Hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan tavoitteena oli parantaa nuorten elinoloja, mutta tukea nuorten aktiivista kansalaisuutta, sosiaalista vahvistamista, kasvua ja itsenäistymistä. Jokaiselle nuorelle luvattiin taata edellytykset ja pääsy osallisuuteen tietoyhteiskunnasta. Nuorisojärjestöt nähtiin hallituksen mukaan tärkeänä osana nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämisessä. Esimerkiksi aloitekanavia ja kuulemisjärjestelmiä haluttiin kehittää. Tämän päivän nuorten yhteiskuntapolitiikan osa, ympäristöpolitiikka, otettiin huomioon myös Kataisen hallituksen ohjelmassa: nuorten kuulemista sekä osallistumismahdollisuuksia oman lähiympäristönsä suunniteluun sekä ympäristöpolitiikan päätöksentekoon haluttiin kehittää. (Katainen 2011, 24; 37; 68.)

Spesifimpänä nuorten yhteiskunnalliseen osallisuuteen pyrkivänä toimintaehdotuksena Kataisen hallituksen ohjelmassa oli romanipoliittinen ohjelma ROMPO, jonka tarkoituksena oli kohdistaa erityisiä toimia romanien koulutustason, työllisyyden, asumisongelmien, mutta myös romanilasten ja -nuorten osallisuuden edistämiseen (Katainen 2011, 59). Lopuksi osana työelämän ja johtamisen kehittämistä Kataisen hallitus lupasi edistää ikäjohtamisen kehittämistä, jolloin nuorten työntekijöiden omat tavoitteet organisaatioissa olisivat paremmin tavoiteltavissa. Tämän kaltaisen tavoitteen avulla hallitus pyrki vahvistamaan nuorten yhteiskunnallisen merkittävyyden ja kiinnittyvyyden tunnetta. (Katainen 2011, 66.)

Rinteen hallituksen ohjelmassa nuorten yhteiskunnallinen osallisuus nähtiin yhtenä merkittävänä osana oikeudenmukaista, yhdenvertaista ja mukaan ottavaa Suomea. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus oli Rinteen hallituksen yksi haasteista, joka hallitusohjelman mukaan näkyi esimerkiksi työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuutena. Lisätäkseen nuorten osallisuutta, hallitus lupasi esimerkiksi sitoutua arvioimaan minkälaisia vaikutuksia päätöksenteolla on nuoriin. Hyvän yhteiskunnan tunnuspiirteiksi hallitus linjasi yhdessä tekemisen, vuorovaikutuksen, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden, johon esimerkiksi Suomen

nuorisosektorit nojaavat. Lisäksi toiminta perustuu vahvaan ja elinvoimaiseen kansalaisyhteiskuntaan. (Rinne 2019, 141; 145; 170.) Osana hallituksen kulttuuri-, nuoriso ja liikunta-asioita tavoitteeksi asetettiin nuorten osallisuuden kasvattaminen esimerkiksi nuorten kuulemisvelvoitetta vahvistamalla. Uudet ja monipuoliset työkalut sen käyttämiseksi listattiin myös keinoksi edistää nuorten osallisuutta yhteiskunnassa. Rinteen hallitus lupasi hallituskaudellaan päivittää demokratiapoliittisen toimintaohjelman ja ottaa myös nuoret huomioon päivitetystä versiossa. (Rinne 2019, 173.) Rinteen hallitus toi ohjelmassaan esille myös Suomen ulkopuolisen osallisuuden nuorten kohdalla ottamalla Eurooppa-pöydän muistio-osuudessa huomioon, miten nuorten rooli konfliktien ehkäisemisessä ja rauhanvälityksessä EU-tasolla on tehostettava (Rinne 2019, 195).

Rinteen hallituksen ohjelman yhdeksännessä liitteessä pohdittiin vielä demokratian kehittämistä ja osana sitä nähtiin nuorten osallisuus. Liitteen konkreettisia toimenpanoja nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden kehittämiseksi olivat esimerkiksi kansalaisaloitteen allekirjoittamisen ikärajan laskeminen 15 vuoteen. Lisäksi hyödyllisinä keinoina nähtiin osallisuuden ja toimijuuden tukeminen yhteiskunnassa digitaalisin keinoin. Medianlukutaito, koulun demokratiakasvatus ja sen yhteiskunnallisen kasvatuksen vahvistaminen olivat nuorten osallisuuden kehittämisen keskiössä. Rinteen hallituksen ohjelman mukaan puolueiden, kansalaisyhteiskunnan ja koulujen yhteistyö vahvistavat aktiiviseen kansalaisuuteen kasvamista. Lopuksi huomioon otettiin vielä nuorisovaltuutettujen roolin painottaminen kunnallisessa ja maakunnallisessa päätöksenteossa. (Rinne 2019, 197.)

Yhteenvetona nuorten osallisuudesta 2000-luvun hallitusohjelmissa voin sanoa, että hallitukset ovat pyrkineet koko kahdenkymmenen vuoden ajan ottamaan osallisuuden teemat huomioon, mutta motiivit niiden edistämisyhtymyksien takana ovat olleet kahteen suuntaan jakautuvia. Toisaalta yhteiskunnallista aktiivisuutta haluttiin lisätä siksi, että Suomi voisi sanoa sen nuorten olevan yhteiskunnallisia toimijoita ja osallisina päätöksentekoa. Toisaalta osallisuutta haluttiin lisätä myös yksilön näkökulman perusteella. Aktiivinen ja vastuullinen nuori kykenee ohjaamaan omaa elämäänsä haluttuun suuntaan. Joka tapauksessa suurin osaksi nuorten osallisuutta haluttiin lisätä kaikissa 2000-luvun hallitusohjelmissa, mutta esimerkiksi digitalisaation myötä hallitukset huolestuivat siitä, päätyisivätkö nuoret liian osallisiksi esimerkiksi sellaisesta tiedosta, joka saattaisi olla nuorille haitallista. Hallitusohjelmien perusteella nuorten ei voida olettaa välttämättä ymmärtävän millainen osallisuus on heille hyväksi. 2000-luvun hallitusohjelmien perusteella osallisuuden tema oli

kuitenkin hallitusten mielestä sellainen, joka vaati yhteiskunnan huomiota ja tukea. Vähitellen yhteiskunnallinen osallisuus laajeni nuorten poliittisista osallistumisen mahdollisuuksista kuten Jääteenmäen demokratiakasvatuksesta kohti kokonaisvaltaista aktiivista kansalaisuutta, jossa esimerkiksi Kataisen hallitusohjelman mukaan oli päämääränä itsenäiset ja vastuuntuntoiset nuoret. Kataisen hallituksen ajamat aloitekanavien monipuolistamiset kertoivat siitä, että nuorille omimmat tavat osallistua olivat muuttuneet 2000-luvun aikana.

Rinteen hallituksen nuoriin kohdistuvat osallisuustoimenpiteet jatkoivat hyvin samalla linjoilla edeltäjien kanssa. Rinteen hallitusohjelmassa oli kuitenkin mielenkiintoista se, miten hallitus asetti tavoitteeksi nuorten kuulemisvelvoitteen kulttuuri-, nuoriso- ja liikunta-asioiden yhteydessä. Nuorten näkökulmasta tämä kuvastaa sitä, miten nuorten täytyy kuitenkin myös tämän päivän yhteiskunnassa vaatia yhteiskuntaa velvoittamaan toimijoitaan kuuntelemaan nuoria. Nuorten osallisuutta ei voida eikä tule pitää itsestään selvyytenä. Koska kuitenkin hallitusohjelmien perusteella nuoret näyttäytyivät tilaisuuden tullen aktiivisina kansalaisina. Tämä tarkoittaa toisaalta myös sitä, että yhteiskunnan näkökulmasta nuoret tarvitsevat osallistuakseen paljon apua ja tukea.

5.11 Nuorten terveydenhuolto

Yhtenä suurimmista jo olemassa olevista palveluista nuorisotyön lisäksi suomalaisessa yhteiskunnassa ovat nuorille kohdennetut terveydenhuollon palvelut. Palvelut pitävät sisällään niin fyysisen kuin myös henkisen terveyden ylläpitäviä, edistäviä ja ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Nuorisotyön ja nuorille tarjottujen muiden palveluiden ohella nuorten terveydenhuolto nousi 2000-luvun hallitusohjelmista erilleen. Lisäksi nuorten terveydentilan ja terveystilanteiden osuus tai niiden puuttuminen hallitusohjelmista muokkaa osaltaan käsitystämme suomalaisesta nuorisosta. Ensimmäisen kerran nuorten terveydenhuollon palveluista puhuttiin Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa. Hallituksen tavoitteena olivat kattavat ja vaikuttavat sosiaali- ja terveystilanteet. Erityishuomiota Vanhasen toinen hallitus halusi kiinnittää nuorten mielenterveysongelmien tunnistamiseen, palveluiden saatavuuteen sekä mielenterveystyön osaamiseen. Mielenterveystyön palvelut ja psykiatrisen hoidon saatavuus luvattiin varmistaa. Perusterveydenhuollon osalta nuorten palveluita oli tarkoitus painottaa ja koulu- sekä opiskeluterveydenhuollon saatavuutta, laatua ja vaikuttavuutta varmistaa. Kehityskohteiden kärkipäähän nostettiin ammattikorkeakouluopiskelijoiden

terveydenhuollon kehittäminen. (Vanhan II 2007, 52; 56.) Vanhasen laatiman hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa haluttiin kiinnittää erityistä huomiota siihen, että nuorten huostaanottojen tarve vähenisi, terveiserot nuorten välillä kapenisi ja terveet elintavat sekä mielenterveys edistyisivät (Vanhanen II 2007, 31; 76).

Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa nuorten terveydenhuollon teemat keskittyivät kaventamaan kouluterveydenhuollon alueellisia eroja. Keinoja tähän olivat esimerkiksi koulu- ja opiskeluterveydenhuollon varmistaminen ja nuorten ehkäisevän suun terveydenhuollosta annetun asetuksen toimeenpano. Myös korkeakouluopiskelijoiden saamat tasavertaiset terveyspalvelut nousivat tärkeäksi teemaksi. Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiön palveluiden laajentaminen koskemaan ammattikorkeakouluopiskelijoita sai Kataisen hallituksen kaudella jatkoa. (Katainen 2011, 62.) Alexander Stubbin hallitus huomioi nuorten terveydenhuollon teemoissa erityisesti vaikeammassa tilanteessa olevat nuoret. Tehostamalla nuorille kohdennettuja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, sekä perhetyö ja kuntouttavaa toimintaa pyrittiin haluttuun lopputulokseen. (Stubb 2014, 5.) Rinteen hallituksen ohjelmassa oltiin huolestuneita siitä, miten tutkimusten mukaan lasten ja nuorten jaksaminen ja mielen-terveyden ongelmat ovat lisääntyneet huolestuttavasti. Keinoina vastata tähän ongelmaan hallitus esitti ohjelmassaan, että nuorten mielenterveyspalveluiden saamisen kynnystä aiottiin madaltaa, sekä kiinnittää huomiota siihen, että mielenterveydenpalvelut olisivat tarjolla oikeaan aikaan ja osana peruspalveluita. (Rinne 2019, 145; 161.)

Nuorten terveydentila välittyi 2000-luvun hallitusohjelmista huolestuttavana ja ongelmallisena. Teemana nuorten terveyspalvelut eivät olleet laaja, eivätkä tulleet esille kaikissa 2000-luvun hallitusohjelmissa. Kuitenkin niissä ohjelmissa, missä nuorten terveydentilaan ja terveyspalveluihin otettiin kantaa, oli kaksi suuntausta. Ensinnäkin nuorten mielen-terveyden heikentymiseen hallitukset joutuivat ottamaan kantaa ja lisäämään resursseja läpi 2000-luvun. Sen sijaan, että panostus, resurssit ja toimenpiteet olisivat tuottaneet tulosta, vuonna 2019 Rinteen hallitus joutui toteamaan, että nuorten mielen-terveysongelmat olivat lisääntyneet jatkuvasti. Mielenterveysongelmat voivat saada alkunsa nuorilla useista eri syistä, mutta se mikä on varmaa, on että kasvaneet ongelmat kertovat lisääntyneistä ongelmista suomalaisten nuorten elämässä.

Hallitusohjelmien toisen nuorten terveyteen liittyvän suuntauksen eli terveyserojen perusteella mielen-terveysongelmien lisääntyminen näyttää entistä huolestuttavammalta.

Terveyserot nuorten keskuudessa lisääntyivät hallitusohjelmien perusteella jatkuvasti vuosituhannen alusta alkaen. Osan nuorien terveys kohentui ja osan heikkeni. Tämä tarkoittaa siis sitä, että lisääntyneet mielenterveysongelmat kasaantuivat terveyserojen perusteella vain osalle ryhmälle nuoria. Terveyden teemat nuorten näkökulmasta 2000-luvun hallitusohjelmissa antoivat kuvan kahtia jakautuneista suomalaisista nuorista: heistä, jotka ovat hyötyneet yhteiskunnan toimenpiteistä ja uudistuksista sekä heistä, joiden kohdalla tulokset ovat olleet täysin päinvastaisia.

6 OHJAUS YHTEISKUNNALLISENA RATKAISUKEINONA

Tämän luku käsittelee tutkimuksen toista tutkimuskysymystä eli sitä, miten ohjaus näkyy ratkaisuna nuorten ongelmiin 2000-luvun hallitusohjelmissa. Esittelen ensin luvussa kaikista 2000-luvun hallitusohjelmista ne kohdat, joissa nuorten ohjaus koulumaailmassa on mainittu. Sen jälkeen laajennan näkökulmaan nuorten ohjaukseen myös muissa kuin koulukonteksteissa. Lopuksi keskityn kokoamaan yhteen syitä, miksi ohjaus on osa 2000-luvun hallitusohjelmia ja pohtimaan, ohjauksen asemaan nuorten ja nuoruuden ongelmien ratkaisukeinona. Esittelen ennen analyysiä lyhyesti ohjauksen tilaa yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna.

Yhteiskunnallisen historian näkökulmasta ohjaus on koettu jo 1950-luvulla riittämättömäksi (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 16). Tällöin ohjaus keskittyi pääosin nimenomaan koulutus- ja työllisyysohjauksen kysymyksiin. Ohjauksen tarvetta muilla yhteiskunnan osaluilla ei tunnustettu. Ohjauksen riittämättömyyden ongelma muodostui esimerkiksi sen vuoksi, että ohjauspalveluiden arviointi ja määrittely koettiin hankaliksi toteuttaa, koska oli ajateltu, että ohjauksen lähtökohdat ovat aina yksilön tarpeissa, eikä laajempaa tarvearviointia ollut siten nähty tarpeelliseksi. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 16.) Ohjaustoiminnan ja -palveluiden tutkimusta on tehty valtiontalouden tarkastusraportin (2015, 19–20) mukaan verrattain vähän. Valtiontalouden tarkastusraporttien perusteella tutkimusta on tehty jonkin verran esimerkiksi ohjattavien tyytyväisyydestä ohjaukseen ja ammatillisen koulutuksen opinto-ohjauksen riittävydestä. Urasuunnittelutaitoja kartoitettiin vuonna 2012 PISA-tutkimuksessa, jonka mukaan nuoret osallistuvat mielestään paljon suunnittelutaitojen oppimista edistäviin työmuotoihin. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 19–20.)

Usein ohjaus liitetään osaksi elinikäisen oppimisen käsitettä. Tämä konteksti on tullut ohjaukselle Euroopan Unionin neuvostolta, joka on todennut, että ohjauksen tulisi olla saatavilla ihmisen elämän kaikissa vaiheissa. Tämä perustuu siihen, että yksilöillä on erilaisia valmiuksia selvitä elämänvalinnoista ja hankkia tietoa esimerkiksi työ- ja koulutusmahdollisuuksista. (European Lifelong Guidance Policy Network 2016, 5–6.) ELPGN:n eli eurooppalaisen elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikan verkoston, laatimat linjaukset ja ohjeistukset elinikäiselle ohjaukselle pitävät sisällään erilaisia suuntaviivoja, joiden perusteella myös suomalaista ohjaustyötä on viety eteenpäin. Suuntauksien tavoitteet ovat perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen, työmarkkinoiden, sosiaalisen osallisuuden ja talouskehityksen

osa-alueilla. (Eurooppalaisen elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikan verkosto 2016, 7–8.) Päämääräksi asetettiin yksilöiden oman autonomian vahvistaminen. Erityisesti laadukasta, yhteistoiminnallista ja kehittyvää ohjausta pidettiin tärkeänä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Viime aikoina kaikkia ohjauspalveluita on ohjannut konstruktivistinen ajattelumalli, jonka mukaan korostetaan sitä yksilön omaa ajattelua, valintoja ja elämänhallintakeinoja (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 15). Koska ohjauksen toimikenttä on niin laaja, ohjaus jaotellaan usein TNO- palveluihin. TNO tulee sanoista, tieto, neuvonta ja ohjaus. Se kuvastaa hyvin sitä, miten monimuotoisia ohjauksen palvelut voivat olla. Tietopalveluiden tarkoituksena on antaa esimerkiksi tietoa eri koulutus- ja työllisyysvaihtoehdoista. Neuvontapalveluiden lähtökohta on asiakkaan ongelmassa ja siihen ratkaisukeinon etsimisessä. Ohjauksen keskiössä ovat keskustelu ja ohjattavan tukeminen aiemmin mainittuja konstruktivistisia malleja apuna käyttäen. Tarkoituksena on tavoitella asiakkaan omien arviointi ja suunnittelutaitojen kehittymistä, jotta asiakkaan olisi jossakin vaiheessa mahdollista kantaa vastuu omista valinnoistaan. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 15.)

6.1 Opinto-ohjaus koulumaailmassa

Opinto-ohjaus mainittiin 2000-luvun hallitusten ohjelmissa ensimmäisen kerran Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa. Jäätteenmäen hallituksen tavoitteena oli uudistaa ammatikoulun vetovoimaa esimerkiksi opinto-ohjausta lisäämällä (Jäätteenmäki 2003, 22). Seuraavan kerran opinto-ohjaus sidottiin jatko-opintopaikan saamiseen ja nuorisotyöttömyyden estämiseen Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa. Lisäksi opinto-ohjauksen kehittäminen kuului Vanhasen toisen hallituksen mielestä laajemmin osaksi perusopetuksen kehittämistä. Perusopetuksen voimavarojen vahvistaminen sitoutui nuorten hyvinvoinnin kannalta lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen ja lieventämiseen. Toisen asteen näkökulmasta opinto-ohjaus asetettiin tukemaan lukiosta kolmessa vuodessa valmistumisen päämäärää. (Vanhanen II 2007, 12; 27; 29; 77).

Nuorten ohjaukseen koulussa palattiin seuraavan kerran Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa, jossa toisen asteen nuorten ohjauksen vastuuta haluttiin siirtää enemmän kunnille. Tavoitteena nuorten toisen asteen ohjauksen vahvistuksessa oli se, että kuluvan vuosikymmenen loppuun mennessä 20-24 -vuotiaista yli yhdeksälläkymmenellä prosentilla olisi

perusasteen jälkeinen tutkinto. Opinto-ohjauksen kannalta Kataisen hallitus halusi varmistaa, että opinto-ohjausta vahvistettaisiin kaikilla koulutusasteilla. Opinto-ohjauksen laadun varmistamiseksi hallituksen tavoitteena oli laatia toiminnalle kriteerit lukioihin ja ammatilliseen koulutukseen. Jotta nuorten saama laadukas ohjaus voitaisiin varmistaa, Kataisen hallitus halusi kaikenlaisessa ohjauksessa, kuten elinikäisen oppimisen tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluissa toteuttaa yhden luukun periaatetta, jonka mukaan ohjattavien ei pitäisi joutua etsimään kaipaamaansa apua useiden eri toimijoiden toimipisteistä koulussa eikä koulun ulkopuolella. (Katainen 2011, 31; 33.)

Kataisen hallituksen jälkeen ohjaus koulumaailmassa oli seuraavan kerran osa Antti Rinteen hallitusohjelmaa. Rinteen hallitus asetti yhdeksi koulutuspoliittiseksi tavoitteeksi lasten ja nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja tämän tavoitteen saavuttamiseksi hallitus ehdotti opinto-ohjauksen vahvistamista eri koulutusasteilla. Konkreettisesti tämä tarkoitti sitä, että hallitus lupasi selvittää opinto-ohjaajien määrän mitoitusasteella. Lisäksi hallituksen tavoitteeseen kuului jälkiohjausvelvoitteen ulottaminen myös ammatilliseen koulutukseen. Rinteen hallitus myös näki merkityksellisenä ottaa huomioon maahanmuuttajataustaiset oppilaat ja kehittää opinto-ohjausta monialaiseksi yhteistyöksi, jossa perheet otetaan yhteistyökumppanina paremmin huomioon. (Rinne 2019, 167.)

6.2 Ohjaus nuorten muilla elämänkentillä

Ohjaus koulumaailmassa opinto-ohjauksen muodossa oli 2000-luvulla osa neljää hallitusohjelmaa: Jäätteenmäen, Vanhasen toisen, Kataisen ja Rinteen hallitusten ohjelmia. Edellä esiteltyt nuorten ohjauksen teemat koskivat opinto-ohjausta, mutta ohjaus laajemmassa näkökulmassa oli merkittävä osa kaikkia 2000-luvun hallitusohjelmia. Opinto-ohjauksen lisäksi ohjaukseen liittyvää politiikkaa oli hallitusten työvoimapolitiittisten ja koulutuspoliittisten toimenpiteiden välisissä yhteyksissä. Ohjausalalle ja ohjaustyölle on nykypäivänä tyypillistä, ettei sen sisältöä voida rajata vain sanan opinto-ohjaus sisälle, joten siksi tarkempi kuin vain opinto-ohjauksen sanahaullinen analyysi oli tarpeellista. Seuraavaksi esittelen, miten monimuotoisesti ohjaus vaikutti myös muilla nuorisopolitiikan osa-alueilla.

Lipposen hallituksen ohjelmassa korostettiin sitä, miten työelämän ja opiskelun väliset yhteydet ovat tärkeitä, jotta muuttuviin ammattitaitovaatimuksiin ja työssä jaksamisen

paineisiin voitaisiin vastata. Ohjauksen näkökulmasta työelämän ja opiskelun välinen yhteistyö olivat ohjaustoiminnan sekä ohjausalan tehtävien kulmakiviä. Myös Lipposen hallituksen painottamat aikuiskoulutukseen uuden osaamisen ja ammatillisen liikkuvuuden turvaamiseksi ovat yleisesti tavoitteita, jotka näkyvät välittömästi ohjausalalla esimerkiksi kaupungin tarjoamissa työllisyyspalveluissa ja uraohjauksessa. Jatkuva ammatillinen kehittyminen ja oppiminen ovat kehittämiskohteina sellaisia, joihin laadukkaalla ja ammattitaitoisella ohjauksella voidaan panostaa, kun tavoitteena on, että työntekijöiden työllisyys pysyisi hyvänä koko työiän ajan. Osaamisen vahvistamiseen otettiin näkökulmaksi Lipposen hallituksen ohjelmassa myös aluepolitiikassa. Hallitus halusi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että väestönrakenne pysyisi tasapainoisena ja osaamista vahvistettaisiin tasapuolisesti eri alueilla. Ohjauksella voidaan olla esimerkiksi uudelleen työllistämisen tilanteissa mukana tunnistamassa ja vahvistamassa osaamista, joten alueellisesti tasavertainen mahdollisuus ohjaukseen korostui tässä näkökulmassa. (Lipponen 1999, 8. luku; 9. luku.)

Ohjaajien yhteiskunnallisen aseman näkökulmasta Lipposen hallitus esitti hallitusohjelmassaan, että viranomaisten työnjakoa työpolitiikan saralla haluttiin selkiinnyttää. Konkreettisesti tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, että työnjako henkilön työhön ohjaamisessa ja muissa tukevissa toimenpiteissä olisi paremmin selvillä. Korkeakoulututkinnoille Lipposen hallitus asetti kehityspainetta, jotta opiskelun edellytykset mahdollistaisivat tutkintoihin tarvittavan ajan lyhentämisen. Ohjauksen näkökulmasta esimerkiksi lukion opinto-ohjauksessa olisi toivottavaa, että opiskelijat suuntautuisivat heti alalle, josta varmasti valmistuvat. Korkeakouluohjauksessa tulisi taasen ottaa huomioon se, etteivät tutkinnot jäisi valmistumatta esimerkiksi opinnäytteiden tai pro gradu -tutkielmien vuoksi. Korkeakouluohjaukselle oli Lipposen hallituksen ohjelmien mukaan runsaasti tarvetta, jotta asetetut koulutukselliset tavoitteet täytyisivät. (Lipponen 1999, 7. luku.)

Anneli Jäätteenmäen hallitus jatkoi koulutukseen ja työpolitiikkaan liittyvillä ohjausteemoilla Lipposen hallituksen jalan jäljissä. Jotta Suomen työllisyyspolitiikan tavoitteet kuten työllisyyden lisääminen 100 000 hengellä vaalikauden loppuun olisi saavutettu, hallituksen mielestä työmarkkinoille tulemista oli aikaistettava ja työmarkkinoilta poistumista myöhennettävä. Ohjausalalle vaikuttavia teemoja olivat myös koulutuksen tehostaminen ja erityisesti vaikeasti työllistyvien osaamistason kohentaminen sekä tunnistaminen. Tähän tavoitteeseen päästäkseen, Jäätteenmäen hallitus lupasi lisätä osana välittömiä elvytystoimia määrärahoja työvoimapolitiisiin ja muihin työllisyyttä tukeviin menoihin. Muita

työllisyyspoliittisia, mutta ohjausosalalla tapahtuviin toimiin liittyviä tavoitteita olivat esimerkiksi työttömyyden alentaminen jokaisen TE-keskuksen alueella. Lisäksi alueellisia työttömyyseroja haluttiin Lipposen hallituksen tavoitteita mukailleen kaventaa. Työllisyyden nostaminen tavoitteena sitoutui Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa moniongelmaisuuuden ja syrjäytymisen kasautumisesta aiheutuvien ongelmien ratkaisemiseen. Juuri nämä ovat niitä tavoitteita, jotka ovat ammattitaitoisen ohjauksen taustalla ja näin ollen ohjauksen näkökulmasta merkityksellisiä yhteiskunnallisia tavoitteita. Avain asemaan hallitus nosti monipuoliset työvoimapalvelut ja työvoimapolitiikan työvälineet. (Jäätteenmäki 2003, 7; 11; 12.)

Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa osana koulutus- ja tiedepolitiikkaa hallituksen tavoitteena oli parantaa varhaista puuttumista ja ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Esimerkiksi tukiovetuksen lisääminen, vahva erityisopetus ja oppilashuolto sekä vastavuoroinen yhteydenpito kodin ja koulun välillä nähtiin toimiva keinoina tuloksen saavuttamiseksi. (Jäätteenmäki 2003, 21.) Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa puolestaan huomiointoon otettiin koulutuspolitiikan näkökulmasta perusopetuksen jälkeinen riittävä ohjaus. Hallituksen tavoitteena oli turvata riittävä ohjaus ja tukitoimet jokaisella peruskoulun päättävälle nuorelle. (Vanhanen II 2007, 28.) Työelämän näkökulmasta Vanhasen toinen hallitus lupasi esimerkiksi jatkaa työelämän kehittämissuohjelmia yhteistyössä eri osapuolten kanssa, johon ohjaus ja työelämä, sekä uraohjaajat voidaan ajatella kuuluvan. Tavoitteena oli kehittää työnvälitystä asiakaslähtöiseksi, joka lähtökohtana on myös ohjausalaan koskettava. (Vanhanen II 2007, 5860.)

Rinteen hallituksen yksi työllisyyspoliittisista tavoitteista oli ennen kaikkea nostaa suomalaisten työllisyyttä. Jotta tähän tavoitteeseen olisi mahdollista päästä, hallituksen mielestä esimerkiksi nuorten osallistumista työmarkkinoilla tuli lisätä. Keinoksi tähän tavoitteeseen pääsemiseksi Rinteen hallitus nimesi työllisyyspalveluiden kehittämisen. Työllisyyspalvelut ovat yksi merkittävä osa julkista ohjausalaan, joten tämä hallituksen tavoite sitoo ohjaajat mukaan hallituksen tavoitteiden toteuttamiseen. Hallituksen mukaan kunnan roolia palvelun tuottajana tuli vahvistaa esimerkiksi sen vuoksi, että palvelun saatavuus voitaisiin varmistaa. Uudistettujen työttömyyspalveluiden tavoitteena oli tukea nopeaa työllistymistä yksilön tarpeet palvelun lähtökohtana. (Rinne 2019, 131.) Erityisesti nuorten työllisyyden tukemiseksi hallitus nosti esille Ohjaamo -palveluiden merkityksellisyyden. Ohjaamon asema osana nuorten työllisyyden tukemisesta on lähtöisin yhteiskuntatakuusta ja sitä kautta nuorisotakuusta, jota hallitus lupasi edistää asiantuntijatyön pohjalta. (Rinne 2019, 133.)

Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa nostettiin myös esille se, miten nuorista jopa kuusi-toista prosenttia kustakin ikäluokasta jäi vaille toisen asteen koulusta. Hallitus asetti tavoitteeksi koulutus- ja osaamistason nostamisen kaikilla koulutusasteilla ja monipuoliset ohjauspalvelut nähtiin yhtenä merkittävänä ongelman ratkaisukeinona, jonka avulla jokainen peruskoulun päättävän toivottiin suorittavan toisen asteen tutkinnon. Ensinnäkin ohjauksen avulla haluttiin turvata nuorille riittävät keinot ja valmiudet suoriutua toisen asteen tutkinnosta. Aikaisempia hallitusohjelmia mukaille nivelvaiheen ohjaus koettiin hallituksen puolesta tärkeänä apuna, jotta siirtyminen koulutusvaiheesta toiseen sujuisi ongelmitta. Kuitenkin ohjauksella haluttiin pureutua myös laajemmin koulutuksen puutteen ja osaamisen tunnistamisen ongelmiin. Hallituksen ohjausta painottavien toimien takana oli elinikäisen oppimisen ajatus, jonka viitoittaman hallitus lupasi luoda kattavat elinikäisen ohjauksen palvelut, jotka olisivat tasavertaisesti kaikkien saatavilla ja tarttuisivat kehittämään jatkuvaa oppimista yhteiskunnan ja yksilön kannalta hyödyllisesti. Hallitus tunnisti, että esimerkiksi työn murros ja digitalisaatio luovat ongelmakohtia osaamisen tunnistamiselle ja tunnustamiselle. Ohjauksen avulla yksilön osaaminen voitaisiin tuoda näkyväksi yhteiskunnan työelämässä. (Rinne 2019, 164; 166.)

6.3 Ohjauksella apua nuorten ongelmiin

Tämä luvun yhteenvetona voin sanoa, että ohjaus ei kaikissa tilanteissa näy 2000-luvun hallitusten ohjelmissa suorasti, mutta mitä tarkemmin nuorten ongelmien ratkaisukeinoja tarkastelee, sen selkeämmin ohjauksen asema tällaisten ongelmien ratkaisukeinona korostuu. 2000-luvun hallitusohjelmien pohjalta on selvää, että ohjausala ei tule yhdistää vain opinto-ohjaukseen. Ohjauksen näkeminen laajemmassa mittakaavassa osana esimerkiksi terveyspalveluita, sosiaalipalveluita ja nuorisopalveluita eli moniammatillisia ohjauspalveluita on ollut erityisesti 2010-luvulla viitoittamassa ohjauksen kulkua (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 16). Mikäli nämä ohjauksen toimintakentät jätettäisiin huomiotta, jäisi ohjauksen potentiaali yhteiskunnan ratkaisukeinona vajaaksi. Ohjauksen osuutta laajassa perspektiivissä yhteiskunnan kehittämiseksi ja kansalaisten tukemiseksi ei voida tämän tutkimuksen perusteella kiistää. 2000-luvun hallitusohjelmien perusteella ohjauksen avulla voidaan vastata yksilön kokemuksiin haasteisiin ja ongelmallisiin tilanteisiin kokonaisvaltaisesti. Se mihin ohjausta suunnataan, paljastaa yhteiskunnassa ilmenevät epäkohdat ja kehittymisen

mahdollisuudet. Näin tapahtui myös 2000-luvun hallitusohjelmissa. Nuorten kohdalla erilaiset koulutus- ja työllisyysmahdollisuudet ovat lisääntyneet valtavasti 2000-luvulla, mikä osaltaan on luonut ohjauspalveluille tarvetta. Lisäksi esimerkiksi ammatillisen koulutuksen reformi on muuttanut opintoja yhteiskunnan yksilöllistämisen teeman mukaisesti entistä henkilökohtaisimmiksi, minkä vuoksi ohjauksen tarve on lisääntynyt. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 17.)

Ohjaus ja ohjaajat nousivat analyysin perusteella merkittäväksi yhteiskunnan toimijaksi muiden nuorten hyvinvoinnin ja terveyden puolesta työskentelevien toimijoiden rinnalle. Esimerkiksi Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa osana köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisyä sekä kansalaisten omatoimisuuden ja aktiivisuuden kehitystä tarvittiin yhteispalvelupisteiden ja moniammatillisen yhteistyön lisäämistä. Jäätteenmäen hallitus nosti esille, miten nuorten kasvuedellytykset turvataan kehittämällä koulua ja edistämällä moniammatillista sekä varhaiseen puuttumiseen perustuvaa toimintatapaa. (Jäätteenmäki 2003, 16; 17.) Ohjaus ja ohjaajat on mahdollista nähdä tärkeänä toimijana esimerkiksi kuntien sosiaali-, terveys- ja opetustoimien, työvoimatoimistojen ja Kelan ammattilaisten joukossa. Vähäistä yhteistyötä eri toimijoiden kesken on pidetty yhtenä ohjauksen heikoista kohdista, johon hallituksen ovat osaltaan halunneet vastata (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 31). Rinteen hallituksessa esille noussut Ohjaamo on yksi esimerkki yhteispalvelupisteestä, joka on helppo, matalan kynnyksen paikka nuorelle hakea muiden yhteiskunnan toimijoiden avun lisäksi myös ohjausta. On jopa niin, että ohjaustilanne on se lähtöpaikka, josta nuori aloittaa yhteiskuntaan osallistumisen ja siellä toimimisen. Mikäli esimerkkiä halutaan hakea koulumaailman toimijoiden joukosta, niin usein opinto-ohjaajalla on suuri vastuu nuorten erimielisyyksiin ja ongelmatilanteisiin puuttumisessa yhdessä esimerkiksi kuraattorin, terveydenhoitajan ja koulun rehtorin kanssa.

2000-luvun hallituksen ohjelmissa ohjaus muuttui jatkuvasti yhä merkittävämmäksi osaksi nuorten ja nuoruuden ongelmien ratkaisua. Vuosituhannen alussa ohjaus kiinnittyi vahvasti koulutuspolitiikkaan ja nuorten koulutukseen liittyviin kysymyksiin. Ohjaajien ja ohjauksen paikka määrittyi koulumaailmaan, jossa nuoret tarvitsivat tukea koulujärjestelmän nivelvaiheissa esimerkiksi yläkoulun ja toisen asteen koulutuksen sekä toisen asteen ja korkeakoulutuksen välillä (Onnismaa 2007, 16). Poliittisesta näkökulmasta tarkasteltuna koulutus näkyi 2000-luvun alussa yleissivistävänä laitoksena, jossa aineopettajien tehtävänä oli

yleissivistuksen opettaminen nuorille. Yleissivistykseen kuuluvat myös elämänhallinnalliset taidot ja koulutuksen hankkiminen, joiden takaaminen nuorille jäi opinto-ohjaajan toimenkuvaksi.

Suomalaisen yhteiskunnan toimiminen perustuu sille, että koulujärjestelmä johdattaa lapset alakoulun kautta yläkouluun ja siitä toisen asteen sekä korkea-asteen opintoihin ja edelleen työelämään. Mikäli nuori tässä vaiheessa tipahtaa järjestelmän rattailta, ovat seurauksena useat yksilön elämää vaikeuttavat ongelmat, kuten esimerkiksi syrjäytyminen, heikko fyysinen ja henkinen terveys sekä taloudelliset haasteet. Yksilötason lisäksi ongelmat aiheuttavat kustannuksia yhteiskunnalle. Siten ohjaus näyttäytyy yhteiskunnallisena ratkaisuna nuorten koulumaailmassa kohtaamiin ongelmiin. Ja mikäli yhteiskunnan järjestelmät, toimijat ja organisaatiot eivät pysty vastaamaan näihin haasteisiin tarpeeksi ajoissa, muuttuvat ongelmat entistä laajemmaksi. Opinto-ohjaajien ohjaustehtäviin kuuluivat tämän lisäksi Jäätteenmäen ja Vanhasen toisen hallitusohjelmien perusteella eri koulutusalojen markkinointi. Esimerkiksi Jäätteenmäki halusi käyttää opinto-ohjausta apuna ammatillisen koulutuksen houkuttavuuden lisäämiseen. Opinto-ohjaus oli ratkaisu yhteiskunnalliseen ongelmaan, jossa nuoret eivät hakeutuneet riittävän paljon ammatilliseen koulutukseen ja tätä kautta nuoret eivät siirtyneet riittävän nopeasti Suomen käytettävissä olevaksi työvoimaksi.

Mitä tarkemmin hallitusohjelmien nuoriin kohdistuvia tavoitteita kävi läpi, sen selkeämmin ohjaus sijoittui opinto-ohjauksen ulkopuolelle. Kuitenkin lähtökohdat sille, miksi ohjaus nähtiin 2000-luvun hallitusohjelmissa tärkeinä, olivat edelleen samat, kuin opinto-ohjauksen tarpeella alun perin. Ohjaus ja ohjaajat ovat yhteiskunnallisena toimijana nuorten tasolla, auttamassa nuoria etenemään yhteiskunnassa koulutuksen kautta työelämään ja siten osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Koulumaailmassa ohjauksella on usein tarkoitus auttaa nuoria hakeutumaan alalle, josta he varmimmin valmistuisivat. Työllistymistoimenpiteiden yhteydessä ohjaukselle on tärkeää esimerkiksi nuorten osaamisen tunnistaminen tai uudelleen kouluttaminen. Ohjauksen tavoitteet luovivat silloin yhteiskunnan toimivuuden kannalta parhaimman vaihtoehdon ja yksilön omien toiveiden välillä. Ohjauksen päämäärät ovat myös yksilön hyvinvoinnissa ja elämän toimivuudessa sekä mielekkyydessä, mutta myös näiden päämäärien yhdistäminen yhteiskunnallisiksi tavoitteiksi ei ole lainkaan mahdotonta.

Tämän päivän yhteiskunnallisesta näkökulmasta ohjauksen koulumaailmassa kasvaneet peruspilarit näkyvät yhä siinä, miten ohjauksen toimintakenttä määritellään. Esimerkiksi

ohjausalan maisteriopinnoista valmistuvien ammattilaisten tunnustetaan työllistyvän koulun opinto-ohjaajiksi yläkouluun tai toiselle asteelle. Hallitusohjelmissa koulumaailman ulkopuolella tapahtuvaa ohjauksen tarvetta nuorten elämässä tunnustettiin vähitellen 2000-luvun edetessä. Lähempänä 2020-lukua Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa ohjauksen suuntaus oli jo selkeästi se, ettei nuorten ohjauksen tarve koulutukseen liittyvien asioiden suhteen katkennut siihen, että nuori saa peruskoulun päättötodistuksen, vaan yksi tärkeä osa ohjausta oli hallituksen mielestä nuorten jälkiohjaus myös peruskoulun jälkeen.

Päällimmäisenä tutkimustuloksena tässä alaluvussa voin sanoa, että ohjaus on yhteiskunnan ”oikea käsi”, kun nuoret kohtaavat elämässään ongelmia. Ohjauksen avulla ongelmiin pyritään puuttumaan yksilön tasolla tehokkaasti jo varhaisessa vaiheessa. Varhaisen vaiheen puuttuminen edellyttää, että ohjaus ja ohjaajat ovat toimintana sekä toimijana jalkautuneet useille eri yhteiskunnan kentille. Vaikka ohjaus 2000-luvun alun hallitusohjelmissa lähti liikkeelle koulumaailmasta ja siellä nuorten kohtaamista ongelmista kuten opiskelupaikan valinnasta ja saamisesta, sen tuomaa apua yhteiskunnalle alettiin hyödyntämään 2000-luvun edetessä laajemmin nuoruuden ongelmien ratkaisussa. Ohjaus ratkaisuna esimerkiksi syrjäytymisen ongelmiin tunnustettiin, mutta ohjauksen toimintakenttä rajoittui kouluympäristöön. Vähitellen toimintakenttä laajeni osaksi nuorten koulunkäynnin ulkopuolista elämää. Lisäksi ohjaus on merkittävästi laajentunut osaksi aikuisten elämää, mikä luo aiheelle jatko-tutkimuksen aiheita. 2000-luvun hallitusohjelmien nuorten ohjaukseen liittyvä suunta muuttui kahdenkymmenen vuoden aikana entistä enemmän siihen suuntaan, että ohjaus on paikallista toimittavaa, jota täytyy valtion tasolla vaatia, mutta vastuu tuloksesta jätetään kuntien toteutettavaksi. Opinto-ohjauksen näkökulmasta tämä ei ole ongelmallista, koska opinto-suunnitelmat antavat opinto-ohjaukselle raamit, jonka mukaan toteutuksen tulisi olla yhdenvertaista läpi Suomen. Kuitenkin muut kunnan tuottamat ohjauspalvelut nuorille eivät ole edes opetussuunnitelman mukaisesti strukturoituja, mistä johtuen hajonta eri paikkakuntien ohjaustarjonnassa asettaa suomalaiset nuoret epätasavertaiseen asemaan. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 33.)

7 NUORISOTEEMOJEN RETORIikka

Kun ensimmäisessä analyysiluvussa käsittelin hallitusohjelmien nuorisoteemojen sisältöjä ja toisessa ohjaus nuorten ongelmien ratkaisukeinona, niin tämän luvun tarkoitus on syventyä analysoimaan, minkälaista retoriikkaa hallitusohjelmien nuorisoteemoissa on käytetty ja miten retoriikka vaikuttaa käsityksiimme nuorista ja nuoruudesta. Hallitusohjelmien asiassällöt viestivät nuoruuden tilasta yhteiskunnassa, mutta retoriikkaa analysoimalla voidaan selvittää myös esimerkiksi vallitsevia asenteita ja suhtautumisia nuoria ja nuoruutta kohtaan. Retoristen keinojen tarkastelu hallitusohjelmista ei ollut yksiselitteistä, mutta diskurssit muodostuivat kuitenkin helposti niistä retoriikan keinoista, jotka toistuivat hallitusohjelmasta toiseen läpi 2000-luvun.

Tässä 2000-luvun hallitusohjelmien retorisisessa diskurssianalyysissä löysin eritoten kahdeksan erilaista diskurssia, jotka toistuivat jokaisen 2000-luvun hallituksen ohjelmassa ja jotka nyt ennen tarkempaa analyysiä suhteessa tutkimuskysymyksiin esitellään alustavasti.

Ensinnäkin nuoriin liittyvää poliittista puhetta tuettiin ja vahvistettiin käyttämällä runsaasti Suomea personifioivia verbejä. Hallitusohjelmien perusteella Suomi näyttäytyi yhteiskunnallisena aktiivisena toimijana, joka haluaa tehdä kaikkensa sen eteen, että Suomen nuoret voisivat hyvin. Suomen personointi liitettiin erityisesti positiivisiin verbeihin, joissa Suomi *puolusti, edisti tai edesauttoi* nuoriin liittyviä teemoja hallituksen agendalla. Ensimmäisen diskurssin nimesin personifikaatioksi.

Toisena retorisenä diskurssina hallitusten ohjelmista löysin hallituksen aktiivista toimijuutta tukevan diskurssin, jossa hallitus esitettiin usein Suomen personifikaation tavoin positiivisessa, aina kansalaisten etuja vaalivassa valossa. Aktiivisen toimijan diskurssissa hallituksen toimista käytettiin usein esimerkiksi seuraavia verbejä: *edistää, vahvistaa, puolustaa ja kehittää*. Aktiivisen toimijan diskursseilla hallitus tuki toimijuuttaan tilanteissa, joissa yhteiskunnallisesti vaikuttava epäkohta oli tunnistettu ja muutoksen aikaansaamiseksi hallitus esitti erilaisia toimenpiteitä.

Suomen personifointi ja hallituksen aktiivisen toimija -diskurssin toiselle puolelle asettui hallitusohjelmissa käytetyt verbien passiivimuodot, joista toimijaa ei voinut suoraa nimetä. Passiivinen toimijuus on analyysin kolmas diskurssi. Passiiviset kirjoitusmuodot liittyivät

vahvasti negatiivissävyytteisiin leikkauksiin tai muuten hallituksen näkökulmasta vaikeisiin käsiteltäviin teemoihin. Passiivisissa kirjoitusmuodoissa ongelmaksi muodostuivat vastuunkantajan jääminen epäselväksi tai epäsuoraksi. Esimerkiksi nuoria koskettava laaja teema syrjäytyminen oli ja on hallituksen näkökulmasta vaikeasti ratkaistava asia, johon yksittäinen toimenpano ei todennäköisesti tee muutosta. Mahdollisesti juuri tämän vuoksi tämän kaltaisissa kohdissa hallitusohjelmia käytettiin tekstissä esimerkiksi muotoja ”edistetään nuorten syrjäytymisen ehkäisemistä” ja ”luodaan nuorille mahdollisuuksia monipuoliseen hyvinvointiin”.

Neljäs diskurssi 2000-luvun hallituksen ohjelmissa oli väitteiden universaaliuden hyödyntämisen diskurssi. Tässä diskurssissa hallituksen hakivat toimenpiteille ja päätöksilleen tukea ympäröivästä yhteiskunnasta, kuten normeista, säännöistä, tavoista, odotuksista ja oletuksista. Esimerkiksi koulutukseen liittyvät ehdotukset ja toimenpiteet olivat usein perusteluina esimerkiksi siitä näkökulmasta, että koulutus on osa suomalaista hyvinvointivaltiota ja näin ollen tästä tunnuspiirteestä on pidettävä kiinni.

Viidentenä hallitusohjelmien nuorisoteemoja tukevana diskurssina oli hyvin spesifi diskurssi, jossa hallitus lupasi kiinnittää eri nuoria koskeviin teemoihin ”erityistä huomiota”. Tämä diskurssi on nimetty tässä analyysissä erityisen huomion diskurssiksi. Diskurssissa hallitus nosti joitain nuoriin liittyviä teemoja esiin, mutta ei välttämättä esittänyt niiden ympärillä esiintyviin ongelmiin konkreettisia ratkaisuita. Tällöin hallitus halusin kiinnittää asiaan erityistä huomiota. Näin oli esimerkiksi silloin kun hallitus tunnisti ongelmaksi nuorten kasvavan alkoholin ja päihteiden kulutuksen, mutta ei antanut hallitusohjelmassa suoraa ratkaisuehdotusta ongelmaan.

Kuudentena diskurssina 2000-luvun hallitusten ohjelmissa oli käytetty retorisenä keinona pakkoa, jossa annetuille tavoitteille asetettiin ehdoksi jokin pakko, joka täytyi täyttää, jotta suurempi tavoite täytyisi. Tässä diskurssissa pienemmät tavoitteet näyttäytyivät suurempien tavoitteiden askelmina, joten niiden täyttäminen oli yhteiskunnan toimivuuden ja kehityksen kannalta välttämätöntä. Näin ollen ”pienempiä” tavoitteiden asettamista ei hallitusten tarvinnut perustella tarkemmin, vaan niiden toimeenpano oli jo valmiiksi perusteltua. Retorisenä keinona tämä diskurssi nimettiin pakon diskurssiksi.

Seitsemäs ja kahdeksas diskurssi olivat toistensa vastakohtia. Ensimmäkin hallitusohjelmissa käytettiin retoriikkana uhkakuvien maalailua ja epäkohtien nostamista keskiöön. Uhkakuvat olivat tyypillisesti suomalaista yhteiskuntaa kohtaavia ongelmallisia tilanteita, kuten työttömyyden lisääntyminen ja osaamistason laskeminen, joiden seurauksena yhteiskunnan normaalitila oli hallitusten mukaan uhattuna. Retorisena keinona uhkaavien tilanteiden kuvailu viestii lukijalle, että mikäli uhat halutaan välttää, on tilanteeseen välttämätöntä puuttua. Tyypillisesti yhteiskuntaa tai yksilön uhkaavien tilanteiden esittelyn jälkeen, kirjoittaja haluaa tarjota omaa suunnitelmaansa uhan välttämiseksi. Tähän suunnitelmaan lukijan on helpompi tarttua silloin, kun uhkakuvat tilanteesta ovat viimeksi jääneet mieleen. Kahdeksas diskurssi 2000-luvun hallitusohjelmissa oli uhkakuvien vastakohta eli positiiviset tulevaisuuden näkymät ja suuntaukset. Tämä diskurssi retorisenä keinona tuki ja korosti positiivisia vaikutuksia, joita hallitukset toimenpiteillään on saanut aikaan. Nykyisen tilanteen näkeminen positiivisessa valossa auttaa hallituksia perustelemaan esimerkiksi sitä, miksi tiettyä kehitysuuntaa halutaan edelleen jatkaa. Myönteinen kirjoitustapa tukee hallituksen toimijuutta ja siirtää tarkastelun pois mahdollisista epäkohdista tai jopa epäonnistumisista. Yhteiskunnan kehityksen korostaminen luo lukijalla uskoa siitä, että nykyisten toimenpiteiden avulla kehityksen suunta on oikea.

7.1 Personifikaatio

Hallitusohjelmien yksi painopiste on siinä, minkälaisia toimia ja toimenpiteitä hallitus haluaa tehdä Suomen ja yhteiskunnan eteenpäin viemiseksi. Todellisuudessa Suomi ja yhteiskunta on ihmisten rakentamaa ja toimillaan ylläpitävää, mutta useissa hallitusohjelman tekstin kohdassa Suomi ja yhteiskunta ylipäätään kuvailaan personifikaation avulla eläväksi ja toimivaksi olennoiksi. Personifikaatio on yksi tärkeimmistä retorisisista keinoista, jolla lukijaan pyritään vaikuttamaan. Se nostaa elottoman asian aktiiviseksi toimijaksi, joka itsessään tuntee, haluaa, tekee ja pyrkii erilaisiin toimenpiteisiin. Vastaavasti se voi tehdä kohteestaan passiivisen, jopa hieman avuttoman hahmon, jonka osa on olla toisten toimien uhri. Tällöinkin kuitenkin korostuu kohteen luonne elävänä ja tuntevana olentona, jolla esimerkiksi voi toisten päätösten vuoksi mennä huonosti. Personifikaatiolla kirjoittajan on helpompi etäännyttää omat preferenssit ja tavoitteet, kun ne naamioidaan jonkin muun haluamiksi. Näin ollen esimerkiksi erilaiset negatiiviset ja vähän kannatusta saavat valinnat ja päätökset on helpompi oikeuttaa.

Hallitusohjelmissa personifikaatiota käytettiin kahdella eri tavalla, joista ensimmäisessä elollistettiin hallituksen lisäämiä resursseja ja voimavaroja ja toisessa Suomea. Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa oli käytetty molempia personifikaation muotoja. Ensinnäkin Lipposen hallituksen ohjelmassa puhuttiin siitä, miten koulutukseen halutaan lisätä voimavaroja ja sitä kautta tarkoituksena on, että esimerkiksi nuoret ihmiset haluaisivat jatkuvasti parantaa tietojaan ja taitojaan. Voimavarat saivat yllleen persoonan, joka kannusti suomalaista nuorisoväestöä olemaan entistä parempia versioita itsestään. Nuorten näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että itsensä kehittäminen tarvitsee jonkin motivaatiotekijän tai kannustimen, jonka avulla parempaan osaamistasoon pyritään. Nuoruus on lähtökohtaisesti ihmisen elämänkaareissa kasvamisen ja kehittymisen aikaa, mutta jotta Suomi voisi saavuttaa entistä parempia tuloksia, nuorten motivointi on välttämätöntä. Tässä tapauksessa vastuuta nuorten kyvystä kehittää itseään ei jätetä pelkästään nuorten harteille, vaan sen uskotaan tarvitsevan ulkopuolista tukea, kuten resurssien ja voimavarojen lisäämistä:

”Koulutuksen, tutkimuksen ja tuotekehityksen kasvavat voimavarat hyödyntävät talouden kasvua ja kannustavat niin nuorisoa kuin aikuisväestöä parantamaan jatkuvasti tietojaan ja taitojaan” (Lipponen 1999, 1. luku.)

Pääosin personifikaatiota käytettiin kuitenkin tilanteissa, joissa tarvittavia toimenpiteitä perusteltiin Suomen edun näkökulmasta. Esimerkiksi Paavo Lipposen ja Anneli Jäätteenmäen sekä Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa personointi näkyi Suomea hahmona tai henkilönä korostavana. Hallitusohjelmien tekstin mukaan Suomi oli henkilö, jolla on erilaisia arvoja, joiden perusteella esimerkiksi Suomen koulutuspolitiikkaa 2000-luvun alussa toteutettiin ja perusteltiin. Suomen tulevaisuus ja kilpailukyky kansainvälisesti olivat riippuvaisia suomalaisten toiminnasta koulutuspolitiikan saralla. Tällöin Suomi hahmona näkyi heikkona ”Suomineitona”, jota yhteiskunnan kansalaisten toimillaan tulisi puolustaa:

”Suomi sivistisyhteiskuntana rakentuu osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan. Sen arvoihin kuuluvat ihmisten yhdenvertaisuus, suvaitsevaisuus, kansainvälisyys, vastuu ympäristöstä ja sukupuolen välinen tasa-arvo.” (Jäätteenmäki 2003, 21.)

”Suomen ja suomalaisten tulevaisuus on vahvasti riippuvainen osaamisesta, kyvystä hyödyntää osaamista ja luoda uusia innovaatioita. Koko väestön osaamistason nostaminen

tukee Suomen kehittymistä sivistyskansana ja Suomen kilpailukykyä.” (Lipponen 1999, 7. luku.)

”Suomi tarvitsee menestyviä yrittäjiä. [...] Edistetään koulutettujen nuorten työllistymistä ja yrittäjyyttä yrityshautomo- ja yrityskiihdyttämötoiminnan avulla.” (Katainen 2011, 39.)

Suomelle henkilönä annetaan paljon vastuuta ja arvoja, joiden avulla hallitus pystyy perustelemaan koulutuspoliittista päätöksentekoaan. Kun jokin eloton asia elollistetaan, sen tarpeita on lähtökohtaisesti vaikea kyseenalaistaa tai arvostella. Esimerkiksi Kataisen hallituksen ohjelmassa esitetty Suomen tarve saada menestyviä yrittäjiä on retorisesti muotoiltu siten, että tarve yrittäjyydelle ei ole helposti kyseenalaistettavissa. Tarve on sanana sellainen, joka perustuu olemisen lähtökohtaan, joka on välttämätöntä täyttää elämisen turvaamiseksi. Tarpeeseen vetoamisella myös siirretään vastuuta muille toimijoille. Vastuuttamisella ulkopuolisilta henkilöiltä odotetaan vastaamista toisen henkilön tarpeisiin. Tässä tapauksessa Suomella on tarve menestyä niin kansallisella kuin myös kansainvälisellä tasolla. Jotta menestys olisi mahdollista, odotetaan että nuoret ovat valmiita kehittämään osaamistaan esimerkiksi Kataisen hallitusohjelmassa mainitun menestyvän yritystoiminnan kautta. Nuorille kansalaisille annetaan vastuusta siitä, että Suomi voisi menestyä. Tästä näkökulmasta tavoitteena ei ole enää vain henkilökohtainen menestys, vaan sen sijaa nuorten tulisi ajatella jatkuvan kehitystä ja oppimista Suomen tarve lähtökohtana. Nuoret näyttäytyvät tämän retoriikan läpi tietynlaisina apuvälineinä Suomelle.

Vastakohtana suomineitomaisuudelle ja Suomen tarpeille 2000-luvun hallituksen ohjelmissa Suomi näkyi myös aktiivisena toimijana. Retorisena keinona tässä tapauksessa Suomi kuvailtiin hallitusten ohjelmissa ahkerana kansansa puolustajana, jonka aktiivista toimijuutta hallitukset halusivat omilla päätöksillään tukea. Esimerkiksi Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman kehityspoliittisessa osiossa Suomen kirjoitettiin korostavan kehitysyhteistyössä sellaista toimintaa, jonka päämääränä oli esimerkiksi kestävä kehitys ja ihmisoikeudet. Tämän Suomen toiveen ja halun toteuttamiseksi hallitus nosti painopistealueiksi esimerkiksi nuorisotyöttömyyden vähentämisen. Verrattuna edelliseen, tässä tapauksessa vastuu pärjäämisestä esimerkiksi kansainvälisellä tasolla siirretään nuorten harteilta pois Suomen harteille. Nuorten ei tarvitse kantaa huolta kasvavasta nuorisotyöttömyydestä, koska Suomi toimijana ottaa sen vähentämisen omaksi painopistealueekseen:

”Suomi korostaa omassa kehitysyhteistyössään oikeusvaltiokehitystä, demokratiaa, ihmis-oikeuksia ja kestäväää kehitytä. Erityisiä painopistealueita ovat koulutus, ihmisarvoinen työ, nuorisotyöttömyyden vähentäminen sekä naisten ja lasten aseman parantaminen.” (Kataisen hallitus 2011, 21.)

Personifikaatio limittyi analyysissä myös puhujakategorian retoriseen keinoon. Argumenttien vakuuttavuutta voidaan lisätä käyttämällä retorisia keinoja joko väittäjään tai väitteeseen (Jokinen 2016b, 344). Yksi tapa, miten puhetta tai kirjoitusta pyritään oikeuttamaan, on puhujakategoriaa apuna käyttämällä, jossa retorisia keinoja käytetään väittäjää tukemalla. Puhujakategoriolla tarkoitetaan sitä kategoriata, mihin puhuja tai kirjoittaja luokitellaan. Mitä arvostetummasta kategoriasta on kyse, sen vakuuttavampi puheenvuoro todennäköisesti on. Hyvänä esimerkkinä vakuuttavasta puhujakategoriasta voidaan käyttää lääkärin kategoriata. Kun keskustelun kontekstina on terveydelliset seikat, usein lääkärin kertomaa voidaan pitää vakuuttavana ja oikeana. (Jokinen 2016b, 347.) Hallitusohjelmien tapauksessa puhujakategorian vakuuttavuus on ongelmallista. Toisesta näkökulmasta katsottuna hallitus ja laadittu hallitusohjelma nauttivat vähintään niiden kansalaisten luottamusta, joiden mielestä muodostunut hallitus on ollut mieleinen. Kuitenkin hallituksen ja hallitusohjelmienkuulijakunta on hyvin laaja, joten osa kuulijoista voi pitää hallitusta ja sen laatimia asiakirjoja hyvin epäpätevinä.

7.2 Hallituksen aktiivinen toimijuus

Hallitusohjelmien retoriikan yksi yleisimmin esiintyvistä muodoista oli hallituksen aktiivisen toimijuuden korostaminen. Tämänkaltainen retoriikka keskittyy painottamaan sitä, millä tavalla nimenomainen toimija eli tässä tapauksessa hallitus lähtee ongelmaa tai kehitettävää asiaa viemään eteenpäin. Aktiivista toimijuutta korostavan retoriikan avulla toimenpiteet, linjaukset ja ehdotukset ovat kirjoituksen keskiössä, joten lukijalle jää kuva siitä, että paranusta nykyiseen on tulossa.

Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa oli selvästi näkyvillä se, miten hallituksen toimet ovat yleensä positiivisia, kun taas negatiivisten toimenpiteiden ympärille rakennetaan päätöksiä ja valintoja suojaavia tekijöitä. Esimerkiksi Lipposen hallituksen ohjelman talous- ja työllisyysosiossa, joka myös vahvasti nuoria suomalaisia koskettaa, hallitus oli asettanut

tavoitteeksi uusien työpaikkojen määrän lisäämisen ja työssä olevien osuuden työikäisestä väestöstä nostamisen 70 prosenttiin. Kuitenkin, jotta uusia työpaikkoja saataisiin, oli hallituksen mukaan nopea taloudellinen kasvu välttämätöntä. Nopean taloudellisen kasvun turvaamiseen liittyivät hallituksen mukaan verotuksen uudistaminen, rakenteelliset uudistukset ja esimerkiksi sosiaalietuuksien työllisyyttä parantavat ja omatoimisuuteen kannustavat keinot. Käytännössä tämänkaltaiset toimenpiteet eivät koskaan voisi olla kaikkia yhteiskunnan kansalaisia miellyttäviä, joten olisi todennäköistä, että uudistukset eivät saisi kansalaisilta pelkkää kiitosta. Mutta koska hallituksen päätavoite eli työllisyyden parantaminen oli luonnollisesti positiivisvaikutteinen, niin talouskasvua kiihdyttävät kielteisetkin toimenpiteet naamioitiin ulottumattomiin siitä, että hallitus olisi ollut myös niiden toimenpiteiden takana. Lipposen hallituksen ohjelmassa käytetty retorinen kieli näkyy seuraavissa esimerkeissä:

*”Kehittämällä verotusta, sosiaaliturvaa sekä alue-, koulutus- ja työvoimapolitiikkaa **parannetaan** työttömien ja työttömyysuhan alla olevien ihmisten asemaan työmarkkinoilla.”* (Lipponen 1999, 4. luku.)

*”Työssäkävien osuuden kasvu on paras keino taata hyvinvointipaleluiden ja sosiaaliturvan rahoitus. Korkean työllisyysasteen tavoitteen mukaisesti **hallitus pitää yllä** hyviä julkisia palveluja ja **toteuttaa toimenpiteitä, jotka** vähentävät varhaista eläkkeelle siirtymistä ja **mahdollistavat** työhön osallistumisen eri elämäntilanteissa”* (Lipponen 1999, 4. luku.)

Kuten Lipposen hallituksen ohjelmista otetuista suorista lainauksista näkyy, on hyvin tavallista, että kun hallitusohjelmassa kirjoitettiin uudistuksista ja toimenpiteistä, jotka mahdollisesti eivät olleet kokonaan kansalaisten näkökulmasta positiivisia, niin toimija eli hallitus jätettiin pois ja sen sijaan tekstissä käytettiin passiivimuotoa. Mutta kun kyseessä olivat positiiviset toimenpiteet kuten julkisten palveluiden ylläpito tai työssä käynnin mahdollistaminen eri elämäntilanteissa, niin silloin hallitus näkyi toimenpiteiden selvänä toimijana. Vastaavanlainen retorinen kirjoitustapa oli myös Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelman työpoliittisessa osiossa, jossa hallitus koki uhkana Suomen ikärakenteen vanhentumisen ja siitä johtuvan työvoimapulan. Työvoiman riittävyyteen haluttiin puuttua nopeuttamalla nuorten työelämään siirtymisen polkuja. Tässäkin tapauksessa hallituksen toimet kuvailtiin sanoilla vahvistaa ja parantaa, kun taas oikeat toimet kuten koulutuksesta nopea valmistuminen kirjoitettiin passiivisessa muodossa. Vastaavanlainen retorinen ilmaisu hallituksen

toimeliaisuudesta ja todellisen toimeenpanon passiivisuudesta oli osa hallituksen tavoitetta kehittää perusopetusta:

*”Lähimpien vuosien suurin uhka vahvalle talouskasvulle on työvoiman riittämätön saata-
vuus siitä huolimatta, että työttömyys on edelleen suurta ja työllisyysaste verraten alhainen.
Tämän vuoksi **hallitus pyrkii** määrätietoisesti **vahvistamaan** työvoiman tarjontaa, **paranta-
maan** sen kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa sekä **vähentämään työttömyyttä** kestävästi alle
5 prosentin. Työvoiman tarjonnan lisäämiseksi **nopeutetaan** koulutuksesta valmistumista ja
panostetaan erityisesti vaille ammatillisia valmiuksia jäävien osuuden supistamiseen nuo-
risoikäluokista.”* (Vanhanen II 2007, 12.)

*”**Hallitus turvaa** perusopetuksen saavutettavuuden lähipalveluna. **Madalletaan** esteitä
käydä koulua yli kuntarajojen.”* (Vanhanen II 2007, 29.)

7.3 Passiivi

Vastuun näkökulmasta 2000-luvun hallituksen ohjelmissa ei tullut aina suoraan selville se, kuka on vastuussa asetetuista tavoitteista. Retorisessa analyysissä voidaan tarkastella sitä, millä tavalla puhuja tai kirjoittaja asemoi itsensä suhteessa esittämäänsä väitteeseen. Kirjoittaja voi sitoutua väitteisiinsä, tehden tekstissä ymmärrettäväksi, että hän seisoo kirjoittamansa takana. Kirjoittaja voi kuitenkin myös esittää asian niin, ettei ole selvää, kuka tekstin on loppujen lopuksi muotoillut, luvannut tai kirjoittanut. (Jokinen 2016b, 348.) Tämä näkyi esimerkiksi Lipposen hallituksen ohjelmassa siinä, miten osana työelämän kehittämäistä nuorelle työttömälle luvattiin tarjota työ- tai harjoittelupaikka kuuden kuukauden sisällä työttömäksi jäämisestä. Tavoitteessa käytettiin kuitenkin passiivista aikamuotoa, jolloin hallitus ei suoraan itse asettunut lupauksensa taakse:

*”Työttömille tarjotaan viimeistään 12 kuukauden ja nuorelle työttömälle 6 kuukauden jäl-
keen työ- tai harjoittelupaikka taikka muu työhönmenoa tukeva toimenpide.”* (Lipponen 1999, 8. luku.)

Retorisen analyysin näkökulmasta hallitusohjelmassa pyritään käyttämään lukijan omaa mielen kuvitelmaa siitä, miten hallitusohjelman ennen kaikkea pyritään parantamaan

kansalaisten oloja kokonaisvaltaisesti. Mikä pintapuolisen tarkastelun jälkeen jää huomaamatta, on se, että todelliset toimenpiteet eivät ole yhtä kaunisteltuja ja suurpiirteisiä kuin mitä saat-taisi olettaa. Mikäli hallitusohjelmissa käytettäisiin argumentoinnissaan yksityiskohtaisempaa prosessikuvausta, se saattaisi johtaa koko väitteen kumoutumiseen tai vasta- väitteiden merkittävään aseman parannukseen. Näin ollen suurpiirteisempi kerronta on yksi argumentoinnin retorisisista keinoista, mitä hallitusohjelmasta on löydettävissä. Arja Jokinen on nimittänyt tämänkaltaista sitoutumattomuutta omassa kaupunginvaltuutettujen asunnottomuus puheita tutkivassa tutkimuksessa *passiivipuheeksi* (Jokinen 2018b, 192). Passiivipuheen esimerkkejä oli kaikissa 2000-luvun hallitusohjelmissa:

*”Edistetään taiteen, liikunnan ja nuorisotyön kansalaistoimintaa ja selkiinnytetään kansalaistoiminnan julkisen tuen periaatteet suhteessa liiketoimintaan. Nuorisotyön toimintakykyä **kehitetään**.”* (Lipponen 1999, 7. luku.)

*”Perusnuorisotyön voimavarat **turvataan** ja ennaltaehkäisevää päihde- ja huumetyötä **vahvistetaan**.”* (Jäätteenmäki 2003, 24.)

*”Nuorten siirtymistä koulutukseen ja koulutuksesta työmarkkinoille **nopetetaan**. [...] Yhteishakua ja muita koulutukseen hakeutumisen väyliä **tehostetaan** niin, että nuorten odotusajat koulutukseen pääsyyn lyhenevät entisestään.”* (Jäätteenmäki 2003, 48.)

*”**Madalletaan** esteitä käydä koulua yli kuntarajojen.”* (Vanhanen II 2007, 29.)

*”Korkeakoulutuksen laatua, tehokkuutta, vaikuttavuutta ja kansainvälistymistä **vahvistetaan**.”* (Katainen 2011, 34.)

*”Maahanmuuttajanuorten erityinen syrjäytymisriski **tunnistetaan** ja kouluttamattomien, kotona olevien naisten kotoutumiseen kiinnitetään erityisesti huomiota.”* (Sipilä 2015, 38.)

*”**Vahvistetaan** oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja kaikilla koulutusasteilla, jotta lapset ja nuoret saavat tarvitsemaansa tukea. [...] **Vahvistetaan** opinto-ohjausta eri koulutusasteilla. [...] **Taataan** jokaiselle lapselle ja nuorelle aito mahdollisuus mieluisaan harrastukseen koulupäivän yhteydessä.”* (Rinne 2019, 165.)

Kuten esimerkeistä on mahdollista huomata, jonkin asian vahvistaminen erityisesti oli hallitusohjelmissa yleistä. Passiivipuhe esiintyi tilanteissa, jossa hallitukset kokivat tärkeäksi, että johonkin nuorten asiaan otetaan kantaa ja esitetään toimenpide-ehdotus. Kuitenkaan näistä hallitusohjelmien kohdista ei käynyt ilmi, että mitkä olisivat ne tarkat toimenpiteet, joita hallitukset haluaisivat asian eteen tehdä. Vahvistaminen on sanana ympärilyöä ja se voi tarkoittaa montaa eri asiaa. Onko niin, että hallituksen tarkoituksena on jatkaa samaa toimintaa kuin ennen, mutta lisätä toiminnan volyyymiä? Vai tarkoittaako vahvistaminen sitä, että toimintaa monipuolistetaan entisest?

Passiivipuheen ongelmakohtaksi muodostuu myös se, että sitä käyttämällä ei tarkennu ketä toimijaa toimenpiteet koskevat. Jääkö esimerkiksi perusnuorisotyön vahvistaminen kunnan vastuulle vai aikooko valtio tehdä kansallisia linjauksia, joiden avulla kunnat jatkavat nuorisotyötään? Myös Jäätteenmäen hallituksen nuorten koulutuksesta valmistumisen nopeuttaminen ei tarkenna sitä, että mitä se käytännössä tarkoittaa. Nopeuttamisen toimet voivat yhtä hyvin vaikuttaa esimerkiksi koulutuspolitiikkaan ja työpolitiikkaan. Lisäksi toiminnan kohteina voivat olla instituutioiden rakenteet ja järjestelmät tai nuorten toiminta ja yksilön valinnat.

7.4 *Common sense* ja lähtökohtapremissit

Hallitusohjelmien tapauksessa kyseessä on asiakirja, jossa puolueet esittävät Suomelle eräänlaisen nelivuotisen toimenpidesuunnitelman. Koska kyseessä on eduskuntavaalien kautta yhteen muodostunut kokoonpano, on selvää, että hallitusohjelmien sisältö tulee perustella niin Suomen kansalaisille kuin myös esimerkiksi oppositiolle, retoriikan näkökulmasta hallituksen on edullista käyttää apuna perusteluissa Suomen suurten linjausten kohdalla yksimielistä kollektiivista mielipidettä. Tämä tarkoittaa sitä, että on olemassa linjauksia, joiden hyväksyminen ihmisestä tai puolueesta riippumatta on odotettavissa. Esimerkiksi suomalainen koulutusjärjestelmä on yleisesti katsoen suomalaisten mielestä hyvä ja toimiva järjestelmä, jonka ylläpitäminen on hyödyllistä. Vastaavalla tavalla myös esimerkiksi valtion järjestämät julkiset palvelut ovat kollektiivisen mielipiteen mukaan kannattavia. Näihin yleisesti arvotettuihin ja hyväksytyihin mielipiteisiin hallituksen vetosivat, joten niistä muodostui kollektiivisesti hyväksyttävien perusteluiden diskurssi. Asioiden esittäminen totena liittyy retorisisessa diskurssianalyysissä faktan konstruointiin, joka tarkoittaa sitä, että

äärimmillään tarkoitus on pyrkiä tuotokseen, joka kertoisi, miten asiat todella ovat. Vaihtoehtoisille tavoille ei jätetä mahdollisuutta näyttäytyä mitenkään järkevänä valintana. (Jokinen 2018a, 341.)

Tämänkaltainen retoriikka pohjautuu siihen, että argumentaatio syntyy aina tietyssä kulttuurissa. Jokainen kulttuuri pitää sisällään itsestäänselvyksiä, joita väitteen esittäjän on helppo käyttää argumentoinnin apuna. (Kakkuri-Knuutila 1998, 264.) Näitä itsestäänselvyksiä voidaan kulttuurissa kutsua käsitteellä *common sense*. Näihin *common sense* -asioihin on helppo tukeutua sen vuoksi, että ne ovat saaneet jo aiemmin hyvän aseman yhteiskunnassa ja sen vuoksi ne ovat kuin ilmaisia tukipilareita, retoriikkaa, jota väitteen tukena voidaan käyttää. Itsestäänselvyksiä käytettäessä on kuitenkin oltava varuillaan; mitä heterogeenisempi yleisö, sen vaikeampi yhteistä perustaa on löytää. Kun taas pienemmän yleisön joukosta argumentin esittäjän on helpompi löytää sopivia *lähtökohtapremissejä*, joihin tukeutua. Verrattuna itsestäänselvyksiin, *lähtökohtapremissit* ovat vielä tarkempia alkuoletuksia. Niitä voivat olla esimerkiksi arvot, normit ja totuudet, joihin puhuja tai tekstin kirjoittaja uskoo myös yleisön luottavan. (Jokinen 2018b, 183.) Hallitusohjelmissa *lähtökohtapremisseiksi* otettiin usein suomalaisuus, hyvinvointiyhteiskunta ja suomalainen koulutuspolitiikka.

Koulutuspolitiikkaa perusteltiin kollektiivisen hyväksyntään ja *lähtökohtapremisseihin* tukeutumalla useammassakin 2000-luvun hallitusohjelmassa. Esimerkiksi Lipposen hallituksen ohjelmassa suomalaisten sivistys ja Suomen osaamistason nostaminen nähtiin teemana, johon koulutuspolitiikalla pyrittiin vaikuttamaan. Koska koulutuspolitiikalla on suomalaisessa yhteiskunnassa pitkät perinteet, on siihen liittyviä toimenpiteitä, uudistuksia ja muutoksia helpompi perustella (Helve 2002, 45). Koulutusmahdollisuudet ja niiden tasavertainen toteutuminen elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti on tavoiteltavaa, jotta yhteiskunnallisia ongelmia kuten syrjäytymistä voidaan ehkäistä. Myös Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa kollektiiviset ja yleisesti hyväksyttävät asenteet, arvot ja mielipiteet otettiin retorisenä keinona hyötykäyttöön nuorten koulutuspoliittisen päätöksenteon tukena. Hallituksen mukaan koulut olivat jokaiselle kuuluva oikeus, jota tuli toteuttaa elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaisesti. Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa suomalaisille tarjottava koulutus oli hyvinvointiyhteiskunnan perusta, jonka vuoksi laadukkaan koulutuksen turvaaminen tasavertaisesti on perusteltua. Lisäksi korkean sivistystason avulla Suomi ja suomalaiset voivat yltää menestykseen. On siis yhtäältä oletettavaa, että

suomalaisen koulutuksen kehittäminen jo näillä perusteluilla on välttämätöntä ja hallituksen tulee sen tukemiseksi tehdä toimenpiteitä:

”Yhtäläiset koulutusmahdollisuudet kuuluvat jokaiselle kansalaisella asuinpaikasta, iästä, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti. Koulutuspolitiikalla ehkäistään syrjäytymistä ja vastataan ikääntymisen asettamiin haasteisiin.” (Lipponen 1999, 7. luku.)

”Jokaisella on tasavertainen oikeus saada edellytystensä mukaista koulutusta elinikäisen oppimisen periaatteen mukaan.” (Jääteenmäki 2003, 21.)

”Jokaiselle perusopetuksen päättävälle nuorelle turvataan koulutuspaikka sekä riittävät ohjaus ja tukitoimet.” (Vanhanen II 2007, 28.)

”Luovuus, osaaminen sekä korkea sivistystaso ovat edellytys Suomen ja suomalaisten menestymiselle”. (Vanhanen II 2007, 3.)

Suomalaisten korkea sivistystaso sekä laadukas ja maksuton koulutus ovat näiden aineistoiesimerkkien mukaan hyvinvointiyhteiskuntamme perusta. Ja kun hallitus ohjelmassaan tuo esille tämän kaltaisia väitteitä, joihin hyvin harvan suomalaisen on mielekästä väittää vastaan, on helpompi perustella, miksi esimerkiksi lähikouluperiaatetta halutaan vahvistaa, oppivelvollisuuskäytäntöä säilyttää entisellään tai lukion opetusta kehittää. Koulutuspolitiikan lisäksi yleisesti pätevänä ja tavoiteltavana teemana Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa pidettiin demokratiaa ja aktiivista kansalaisuutta, jonka edistämiseksi kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma laadittiin. Hallitus ei perustellut ohjelman laatimista tarkemmin, vaan sen sijaan tavoite osallistumismahdollisuuksien ja äänestysaktiivisuuden lisäämisestä nähtiin itseisarvoisina asioina. Tämän vuoksi myös nuoriin kohdistuva äänestyskäytännön aktivointi ja osallisuuden kehittäminen oli hallituksen ohjelmassa selvä tavoite itsessään:

”Käynnistetään kansallinen demokratiahanke kansalaisten osallisuuden vahvistamiseksi ja demokratian toimivuuden parantamiseksi. Tavoitteena on parantaa kansalaisten osallistumismahdollisuuksia ja äänestysaktiivisuutta, lisätä demokratiakasvatusta sekä muutoinkin vahvistaa edustuksellista demokratiaa. [...] Hankkeessa pyritään kehittämään uusia keinoja

kansalaisten ja erityisesti nuorten äänestyskäyttäytymisen aktivoimiseksi ja myönteisten asenteiden edistämiseksi. Kehitetään demokratiakasvatusta ja arkipäivän osallisuutta muun muassa kouluissa ja harrastustoiminnassa.” (Jätteenmäki 2003, 51.)

Matti Vanhasen toisen hallituksen yhdeksi tavoitteeksi kuuluivat lasten ja nuorten hyvinvoinnin sekä terveyden edistäminen, jotta he pystyisivät aikuisina pyörittämään yhteiskuntaamme. Terveyden edistämiseksi hallitus laati terveyden edistämisen politiikkaohjelman, jossa ratkaisevan tärkeään osaan nostettiin juuri lapset ja nuoret. Politiikkaohjelmien laatimisen perusteluina käytettiin retorisenä keinona universaalia tietoa, jonka kyseenalaistaminen olisi lähes mahdotonta. Hallituksen mukaan terveys kuuluu ihmisen tärkeimpiin arvoihin. Terveys on myös Suomen menestykseen vaikuttanut tekijä sekä kulmakivi useasta eri näkökulmasta tarkasteltuna. Tämänkaltaista retoriikkaa käyttämällä hallituksen on helppo perustella, miksi terveyden edistämisen politiikkaohjelma on laadittu ja hallitus käyttää resursseja sen toteutumiseen:

”Terveys on ihmisen tärkeimpiä arvoja. Se on myös Suomen menestyksen kilpailutekijä, sillä kansanterveys on tärkeä taloudellisen, sosiaalisen ja inhimillisen kehityksen kulmakivi. [...] Terveyden edistämisen politiikkaohjelman tavoitteina ovat väestön terveydentilan parantuminen ja terveysterojen kaventuminen. [...] Ohjelmassa on kiinnitettävä huomiota mm. [...] nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen.” (Vanhanen II 2007, 74, 75.)

Vastaavanlaista retoriikkaa Vanhasen toinen hallitus käytti myös lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaa perusteltaessa. Hallituksen mukaan hyvinvoivat nuoret ovat paras tapa turvata Suomen väestön vanhentuminen ja sen seuraukset yhteiskunnalle. Hallituksen mukaan nuorten hyvinvointiin investoiminen kannattaa ja politiikkaohjelman tavoitteena on ehkäistä nuorten pahoinvointia ja syrjäytymistä:

”Hyvinvoivat lapset ja nuoret ovat ikääntyvän Suomen paras vanhuuden turva. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin investoiminen on kannattavaa. [...] Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman tavoitteena on ehkäistä sekä vähentää pahoinvointia ja syrjäytymistä. [...] Terveydelle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille luodaan pohja jo lapsuus- ja nuoruusiässä.” (Vanhanen II 2007, 76.)

Rinteen hallituksen ohjelmassa universaaliuden retorinen keino tuodaan esille suoraan:

”Suomalaiset jakavat laajasti periaatteet ja arvot, joille pohjoismainen hyvinvointimalimme on vuosien saatossa yhteistyössä rakennettu. Sen kulmakiviä ovat ihmisten yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, verorahoitteiset hyvinvointi- ja koulutuspalvelut, suuri sosiaalinen liikkuvuus ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta.” (Rinne 2019, 143.)

Ensinnäkin Rinteen hallitus yleistää vahvasti suomalaiset yhdeksi massaksi, joka jakaa yhdessä samankaltaiset arvot. Luonnollisesti hallituksen ihannetilanne olisi, että he voisivat viitoittaa poliittista päätöksentekoa yhdenmieliselle kansalle, minkä vuoksi poliittisen päätöksenteon tueksi on Suomen kansalaiset mielekästä yhdistää yhdeksi. Retoriikan keinona yleistäminen ja yhdistäminen luovat lukijalleen käsityksen, että osapuolina hallitus, oppositio ja kaikki Suomen kansalaiset ovat samalla puolella ja näin ollen hallituksen tavoitteet ja poliittinen päätöksenteko ajaa kaikkien yhteistä asiaa. Nuorten näkökulmasta Rinteen hallituksen mukaan Suomi on tällä hetkellä tilanteessa, jossa yhteiskunnallinen eriarvoisuus heijastuu nuorten elämään esimerkiksi koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuutena. Ratkaisuksi ongelmaan hallitus linjaa, että tavoitteeksi asetetaan lapsi- ja perheystävällisyyden edistäminen, missä nuorten hyvinvointi on ensisijaista. Keinoina hallitus näki nuorten kokonaisvaltaisen tukemisen monipuolisia palveluita hyödyntämällä.

Edellä analysoitujen esimerkkien jälkeen on tärkeää tarkastella, että vaikuttavatko kollektiiviset käsitykset ja niiden käyttäminen hallitusohjelmien nuorisoteemojen yhteydessä siihen, miten käsitys nuorista ja nuoruudesta muodostuu. Kollektiivista tietoutta voidaan kuvailla yhteisen ymmärryksen lisäksi myös itsestänselvytyksen kautta. Se että hallitusohjelmat käyttävät hyvinvointivaltion koulutusjärjestelmää retorisenä keinona, vahvistaa jo aiemmin edellisessä luvussa tehdyn päätelmän, että koulutus ja kouluttautuminen nähdään suurena osana nuorien elämää ja nuoruutta. Koulutuksen käyttämiseen retorisenä keinona liittyy hallituksen tahto ylläpitää koulutusjärjestelmän osuutta nuoruudesta myös jatkossa.

7.5 Erityisen huomion kiinnittäminen

Pääosin 2000-luvun hallitusohjelmista löydetty retoriset diskurssit olivat teemaperustaisia, eivätkä ne pohjautuneet pelkästään tietyn sanan tai lauseen käyttämiseen lukuun ottamatta seuraavaksi esiteltävää erityisen huomion diskurssia. Tämä retorinen diskurssi erottui

hallitusohjelmista siitä syystä, että se toistui sanallisesti samanlaisina useissa 2000-luvun hallitusohjelmissa. Erityisesti silloin kun hallitusohjelmissa käsiteltiin jotakin yhteiskunnassa näkyvää negatiivista ilmiötä, johon hallituksen olisi toimillaan hyvä puuttua, ilmaisutapana oli *erityisen huomion kiinnittäminen*. Esimerkiksi Paavo Lipposen hallituksen ohjelmassa nuorten osalta erityistä huomiota haluttiin kiinnittää nuorten alkoholin kulutukseen ja tasa-painoisen osaamisen vahvistamiseen eri aluilla. Vastaavasti esimerkiksi Matti Vanhasen toinen hallitus koki ongelmalliseksi nuorten vaille koulutusta jäämisen nuorten elämän ja koulutuksen nivelvaiheissa. Erityistä huomiota Vanhasen toinen hallitus halusi kiinnittää myös turvallinen digitaaliympäristön takaamiseen ja mielenterveyspalveluiden takaamiseen. Jyrki Kataisen hallituksen mukaan tavoitteena oli edistää koko elämänkaaren mittaista liikunnallista elämäntapaa, minkä vuoksi nuoret tuli ottaa tarkastelun alle:

”Kiinnitetään erityistä huomiota lasten ja nuorten alkoholin ja muiden päihteiden käytön ennaltaehkäisyyn ja käytön aiheutuvien haittojen hoitamiseen.” (Lipponen 1999, 8. luku.)

”Koulupudokkuutta vähennetään kiinnittämällä huomiota erityisesti nivelvaiheisiin.” (Vanhanen II 2007, 28.)

”Hallitus kiinnittää erityistä huomiota lasten ja nuorten asemaan tietoyhteiskunnan kansalaisina tavoitteenaan kaikille turvallinen digitaalinen ympäristö.” (Vanhanen II 2007, 41.)

”Erityishuomiota kiinnitetään lasten, nuorten, työikäisten ja vanhusväestön mielenterveysongelmien tunnistamiseen, palveluiden saatavuuteen sekä mielenterveystyön osaamiseen.” (Vanhanen II 2007, 52.)

”Harrastusmahdollisuuksien tasa-arvoon erityisesti lasten ja nuorten osalta kiinnitetään erityistä huomiota.” (Katainen 2011, 37.)

Hallituksen tavoitteeseen kiinnittää johonkin asiaan erityistä huomiota on diskurssina monimutkainen poliittinen lause, josta tarkemman tarkastelu yhteydessä on hyvin vaikea saada kiinni. Esimerkiksi Lipposen hallituksen ohjelmassa erityistä huomiota haluttiin kiinnittää nuorten alkoholin kulutukseen, mutta mitä tämä oikeastaan tarkoittaa? On selvää, ettei nuorten saatikka lasten alkoholin kuluttaminen ole yksilön tai yhteiskunnan kannalta

tarkoituksenmukaista, mutta kun hallitus osana perhepoliittisia toimenpiteitä tuo tämän yhteiskunnallisen ongelman esiin ja kiinnittää siihen erityistä huomiota, ei lopputuloksena ole ainakaan siinä vaiheessa edes minkäänlaista lupaus toimenpiteistä, jotka muuttaisivat tilannetta. Kun ongelma on tuotu hallituksen ohjelmassa esille, on teemaan kiinnitetty jo siinä vaiheessa erityistä huomiota, koska se on nähty hallituksen ohjelmassa mainittavan arvoisena. Mielenkiintoiseksi pohdittavaksi asiaksi jää tämän diskurssin kohdalla kysymys, että onko erityinen huomio johonkin asiaan kiinnitetty jo siinä vaiheessa, kun se on mainittu hallitusohjelmassa. Tällöin pelkästään kirjoittamalla erityisen huomion tarpeesta hallituksen onnistuisi täyttää yksi hallitusohjelman tavoitteista ilman sen suurempia toimenpiteitä.

Erytystä huomiota kiinnitettiin nuoria koskeviin teemoihin myös Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelman koulutuspoliittisessa osiossa, jossa koulutuksen nivelvaiheet ja opintojen keskeyttäminen nähtiin yhteiskunnallisesti riskeinä tilanteina. Vastaavasti myös Antti Rinteen hallituksen mielestä kouluissa oli tapahtumassa eriarvoistumiskehitystä esimerkiksi koulujen ja kaupunkien välillä, minkä vuoksi asia vaati erityishuomion kiinnittämistä:

”Koulutuksen nivelvaiheisiin ja keskeyttämisen vähentämiseen kiinnitetään erityistä huomiota.” (Jäätteenmäki 2003, 22.)

”Kiinnitetään erityishuomio tunnistettuun eriarvoistumiskehitykseen koulujen sisällä ja koulujen välillä, isojen kaupunkien sisällä ja alueiden välillä, sukupuolten välisissä osamaiseroissa sekä maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kohdalla.” (Rinne 2019, 165.)

Tässäkin tapauksessa koulutuksen nivelvaiheiden on tunnistettu olevan nuorten elämässä murroksen aikakausia, jotka saattavat ratkaista hyvinkin paljon sitä, mihin suuntaan nuoren elämä tulee menemään. Nivelvaiheisiin saattavat usein liittyvä opintojen keskeyttäminen ja vaille koulutusta jääminen. Yhteiskunnallisesti pitemmällä tähtäimellä nuorten nivelvaiheiden ongelmat saattavat näkyä esimerkiksi nuorten yhteiskunnallisten tukien riippuvuutena, syrjäytymisenä, työttömyytenä ja fyysisenä sekä henkisenä pahoinvointina. Vähitellen ongelmat paisuvat mittoihin, jotka tulevat yhteiskunnalle kalliiksi. On kuitenkin mielenkiintoista, että esimerkiksi Rinteen hallitusohjelmassa eriarvoistumiskehityksen kirjoitetaan olevan jo tunnistettu, mutta siitäkin huolimatta siihen halutaan kiinnittää erityishuomiota ilman tarkempia toimenpiteitä tai keinoja. Erityishuomion kiinnittäminen ja tunnistaminen ovat verbeinä toisilleen synonyymien kaltaisia, jolloin lähemmässä tarkastelussa virkkeen sisältä

jää hieman turhaksi, koska pelkkä erityishuomion kiinnittäminen ei tuo lisäarvoa jo tunnistetulle ongelmalle. Nuorten kannalta erityisen huomion kiinnittäminen vaikuttaa lauseelle, joka ei takaa muutosta. Ongelmalliseksi nuorten kohdalla tämä retorinen keino muodostuu myös siksi, että erityisen huomion kiinnittäminen on mahdollisesti vain yksi askel kohti muuttuvaa tilannetta ja koska nuoruus elämänvaiheena on ohimenevä, saattaa erityisen huomion kiinnittäminen jäädä juuri sen hetkisten nuorten näkökulmasta mitäänsanomattomaksi.

7.6 Pakko

Erilaisten kehitysehdotuksien ja toimien nimittämisen lisäksi, hallitusohjelmista oli mahdollista huomata retorisenä keinona käytettyä pakkoa. Tällaisissa tapauksissa hallitus pyrki väitteidensä tukemiseen muotoilemalla tekstin pakon muotoon, jossa toiselle vaihtoehdolle tai esimerkiksi epäonnistumiselle ei jätetty lainkaan toteutumisen mahdollisuutta. Pakon retorinen keino liittyy vahvasti argumentoinnin piirteeseen olla esitettävästä asiasta varma. Argumentaatiopositio on puolustava, eikä tarkoituksena ole olla tasavertainen ja kompromisseja etsivä, vaan poliittisen tekstin imagoa luodaan varmaksi totuudeksi. (Jokinen 2018b, 182.) Asioiden esittäminen pakkona tai välttämättömyydellä viestii myös argumentin esittäjän vakaata sitoutumista esitettyyn asiaan. Vahvan sitoutumisen esille tuominen antaa kuvan vastuullisesta toimijasta, joka on hyvällä asialla ja valmis tekemään kaiken mahdollisen asian edistämiseksi. (Jokinen 2018b, 208.)

Yleensä pakkoa käytettiin retorisenä keinona 2000-luvun hallitusohjelmissa sellaisissa tilanteissa, missä tavoitteena oli yhteiskunnallisesti merkittävä ja hallituksen tärkeäksi painottava teema kuten esimerkiksi työllisyyspolitiikka. Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa pakon retorisia keinoja käytettiin juuri työllisyyspolitiikan tavoitteiden saavuttamiseksi. Jäätteenmäen hallitus asetti hallituskauden työpoliittiseksi tavoitteeksi työllisyyden lisäämisen 100 000 hengellä. Tavoitteelle asetettiin useita erilaisia edellytyksiä, jotka olivat hallituksen mukaan pakollisia toimia päämäärään pääsemiseksi. Toisena esimerkkinä Jäätteenmäen hallitus perusteli pakolla Suomen kestäväen valtiontalouden tavoittelua, jotta seuraavat sukupolvet eli nuoret eivät tulevaisuudessa jäisi julkisen talouden kuluista aiheutuvan verotuksen nousun taakan alle:

”Koulutuksen on tehostettava ja erityisesti vaikeasti työllistyvien osaamistasoa on voitava kohentaa. [...] Työmarkkinoilla tulemista on aikaistettava ja työmarkkinoilta poistumista myöhennettävä.” (Jätteenmäki 2003, 7.)

”Hallitus tähtään finanssipolitiikassaan siihen, että valtiontalous pysyy vahvana. Tämä on välttämätöntä, jotta julkinen talous voisi lähivuosikymmeninä selviytyä väestön ikääntymisen myöstä kasvavista vastuistaan ilman kohtuutonta tulevien sukupolvien harteille tulevaa verorasituksen nousua.” (Jätteenmäki 2003, 8.)

Erilaisten tavoitteiden asettaminen pakolliseksi näkyi myös Jätteenmäen hallituksen oikeuspoliittisessa osiossa. Hallituksen mukaan turvallisuus on yksi elämän perusoikeuksista ja luo perustaa hyvinvoinnille. Rikosten selvittämisen suhteen hallitus peräänkuulutti nopeaa, varmaa ja luotettavaa toimintaa, jotta turvallisuuden perusoikeus toteutuisi kaikilla kansalaisilla. Jotta tähän tavoitteeseen päästäisiin, hallituksen tavoitteena oli esimerkiksi lyhentää nuorten tekemien rikosten käsittelyaikoja. Tiivis yhteistyö eri tahojen välillä nähtiin ehtona käsittelyaikojen lyhentämiselle ja sitä kautta turvallisuuden toteutumiseksi ihmisen perusoikeutena. Myös tässä tapauksessa eri tavoitteita porrastettiin siten, että teoriassa hallitus ei voisi olla toteuttamatta mitään tavoitettaan, koska tällöin kansalaisten turvallisuuden perusoikeus jäisi toteutumatta:

”Turvallisuus on perusoikeus ja hyvinvoinnin perusta. Rikosten selvittämisen ja niihin syylistyneiden saattamisen vastuuseen pitää olla nopeaa, varmaa ja luotettavaa. [...] Nuorten tekemisen rikosten käsittelyaikoja lyhennetään tiivistämällä poliisin, syyttäjien, tuomioistuimien ja sosiaaliviranomaisten yhteistyötä. Nuorten rikoksentekijöiden seuraamuksia uudistetaan ja niiden vaikuttavuutta lisätään.” (Jätteenmäki 2003, 44.)

Pakko ja ehdoton onnistuminen otettiin retoriseksi keinoksi myös koulutuspolitiikassa Matti Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa. Tässä tapauksessa pakkoon yhdistyi myös Suomen personifikaatio, jossa Suomen menestyksen edellytyksenä nähtiin esimerkiksi kansalaisten korkea sivistystaso. Jotta Suomi voisi menestyä, koulun asema oppimisen vahvistajana nähtiin väistämättömänä. Samalla nuorten omaa vastuuta oppimisesta lievitettiin ja painetta asetettiin instituution harteille:

*”Luovuus, osaaminen ja korkea sivistystaso ovat edellytys Suomen ja suomalaisten menestymiselle. **Koulun pitää vahvistaa** jokaisen mahdollisuutta oppimiseen.”* (Vanhanen II 2007, 3.)

Vastuuta hallituksen tavoitteiden täyttymisestä käännettiin Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa myös toisin päin, jossa yksilön vastuuta lisättiin. Osana Vanhasen toisen hallituksen ohjelmaa hallitus laati talousstrategian, jonka yhtenä tärkeänä tavoitteena oli lisätä suomalaisten hyvinvointia parantamalla työllisyyden edellytyksiä. Tämän tavoitteen kautta myös talouskasvu nähtiin yhtenä hallituksen talousstrategian päämääränä. Vanhasen toisen hallituksen mukaan suomalaisten hyvinvointi edellyttää kuitenkin sitä, että työikäisen väestön voimavarat saadaan valjastettua laajemmin käyttöön, jolloin tuloksena on tehokkaan tuotannon Suomi. Väestön ikääntymisestä johtuen hallitus esitti ratkaisuksi erityisesti rakennetyöttömyyden vähentäminen eli nuorten nykyistä aiemmin työelämään siirtyminen:

”Hallituksen tavoitteena on lisätä suomalaisten hyvinvointia parantamalla edellytyksiä työllisyyden tuntuvalle kohenemiselle ja tuottavuuden kasvun nopeutumiselle. [...] Suomalaisten hyvinvointi edellyttää, että pystymme saamaan työikäisen väestön voimavarat nykyistä selvästi laajemmin käyttöön ja lisäämään työn tuottavuutta. [...] Väestön ikääntyminen johtaa jo kuluvalle vaalikaudella työikäisen väestön määrän supistumiseen. Siksi on aikaisempaa tärkeämpää kohdentaa työvoima tehokkaasti, vähentää rakennetyöttömyyttä, saada nuoret nykyistä aikaisemmin työelämään ja myöhentää eläkkeelle siirtymistä.” (Vanhanen II 2007, 11.)

Kuten esimerkistä on mahdollista huomata, hallitus asettaa omien tavoitteiden toteutumisen nuorten ja ikääntyvien työntekijöiden harteille. Jotta hallitus voisi työssään onnistua, edellytetään nuoria aloittamaan työnteko yhä varhaisemmassa vaiheessa. Retorisena keinona tavoitteita asetetaan tekstissä useille eri pyramidin tasolle, jossa aina ylöspäin mentäessä vaaditaan, että edellinen tavoite on toteutunut. Tässä tapauksessa hallitus jakaa näin päätavoitettaan, kansalaisten hyvinvoinnin parantamista, pienempiin tavoitteisiin, joiden toteutumisen ensin on välttämätöntä.

Pakon toteutuminen 2000-luvun hallituksen ohjelmissa näkyi myös siten, että pakolla veloitettiin esimerkiksi nuoria toimimaan tietyllä tavalla, jotta hallitus voisi saavuttaa ne päämäärät ja tavoitteet, joita se on asettanut. Esimerkiksi Vanhasen toisen hallituksen

ohjelmassa yksi hallituksen tavoitteista oli maaseudun säilyttäminen asuttuna ja elävänä. Kuitenkin hallituksen mukaan tähän tavoitteeseen ei voida päästä ja palveluita maaseudulla turvata, mikäli myös nuoret eivät osallistu päämäärän tavoitteluun. Retorisena keinona nuorten osallistuminen maaseudun elävöittämiseen esitetään ehtona, jonka on välttämättä toteuttava, mikäli hallitus haluaa päästä tavoitteeseensa:

”Hallituksen tavoitteena on maaseudun säilyminen asuttuna ja elävänä. Maaseudun elinvoimaisuuden ja palveluiden turvaamisessa tarvitaan myös nuoria.” (Vanhanen II 2007, 35.)

Toisia toimijoita velvoittavat pakot näkyivät Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa myös lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa, jonka hallitus kaudellaan laati. Ohjelman ja hallituksen tavoitteena oli ehkäistä sekä vähentää nuorten pahoinvointia ja syrjäytymistä. Hallitus kuitenkin linjasi, että lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen tarvitaan kuitenkin monialaista yhteistyötä ja samansuuntaisia toimia eri hallinnonaloilla. Ja jotta samansuuntaisia linjauksia ja toimia voitaisiin eri hallinnonaloilla tehdä, tarvitaan moniammatillista yhteistyötä ja sen koordinaation parantamista. Tämänkaltainen hallitusohjelmassa käytetty retoriikka jättää hallituksen tavoitteiden täyttämättä jättämiselle perustelut, että vastuu nuorten hyvinvoinnin toteutumisesta on myös muilla toimijoilla. On pakollista, että moniammatillinen yhteistyö ja sen koordinaatio parantuvat, jotta hallinnonalojen välinen yhteistyö voisi onnistua ja sitä kautta hallituksen tavoite nuorten hyvinvoinnin edistämisestä täyttyisi:

”Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisessä tarvitaan useita samansuuntaisia toimia eri hallinnonaloilla. Tämä edellyttää hallinnonalojen välisen yhtistyön ja koordinaation parantamista sekä moniammatillisen yhteistyön kehittämistä paikallisesti.” (Vanhanen II 2007, 76.)

7.7 Mahdollisuudet ja positiivinen yhteiskunnallinen kehitys

Sipilän hallituksen ohjelmassa (2015) retoriset keinot näyttäytyivät hieman eri tavalla muiden hallitusten ohjelmiin verrattuna. Sipilän hallituksen ohjelmassa (2015) hallitus asetti kullekin politiikka-alalle kymmenen vuoden tavoitteet. Näissä tavoitteissa kuvailtiin,

minkälaisena hallitus näkisi Suomen kymmenen vuoden päästä ja tavoitteisiin päästäkseen hallitus asetti omalle kaudelleen tavoitteet sekä linjasi tavoitteita tukevat kärkihankkeet. Laajempien ja pitkäaikaisten tavoitteiden asettaminen retorisenä keinona luo lukijalle kuvan tulevaisuuden Suomesta, jossa asiat ovat paremmin kuin tämän hetkessä yhteiskunnassa. Tulevaisuuden näkymien positiivinen maalailu on retorisenä keinona vahva ja auttaa oikeuttamaan hallituksen erilaisia päätöksiä, joilla kymmenen vuoden tavoite pyritään saavuttamaan. Argumentointina tulevaisuuden näkeminen positiivisena käyttää apuna *kontrastiparin retoriikkaa*. Kontrastin luominen nykyisen heikon tilanteen ja tulevan loisteliaan tilanteen välille saa hallituksen näyttämään edelläkävijältä, joka auttaa suomalaisen yhteiskunnan pois tukalasta tilanteesta. (Jokinen 2018b, 202.) Kymmenen vuoden tavoitteissa hallituksen tapa kuvailla tulevaisuuden Suomea oli hyvin me -henkinen ja vailla yhteiskunnallisia ongelmia tai epäkohtia. Nuorten näkökulmasta asiat tulevaisuuden Suomessa olivat tyypillisesti aina nykyhetkeä paremmin. Esimerkiksi hyvinvointipoliittisessa osiossa kansalaisten tilannetta kuvailtiin seuraavalla tavalla:

”Suomalaisten voivat paremmin ja kokevat pärjäävänsä erilaisissa elämäntilanteissa. Jokainen ihminen kokee voivansa vaikuttaa, tehdä valintoja ja ottaa vastuuta. [...] Hallituksen tavoitteet: Eri-ikäisten ihmisten vastuuta omasta terveydentilasta sekä elämäntavoista on tuettu.” (Sipilä 2015, 20.)

Myös koulutuspolitiikan osalta Sipilän hallitus asetti kymmenen vuoden tavoitteen tukemaan hallituskauden ratkaisuja. Kymmenen vuoden tavoitteeksi kuvailtiin tilanne, jossa Suomi näyttäytyy korkean koulutustason kärkimaana, missä elinikäinen oppiminen tasavertaisain mahdollisuuksin on itsestään selvää. Kymmenen vuoden tavoitteen toteutumiseksi hallitus asetti pienempiä tavoitteita, joiden toteuttaminen olisi välttämätöntä, mikäli kymmenen vuoden päämäärän haluttaisiin päästä. Retorisenä keinona kymmenen vuoden tähtäin auttaa hallituksen pienempien tavoitteiden tukemista, koska lukijalle hahmottuu tarkemmin syyt, miksi pienemmät tavoitteet ovat asetettu. Tällöin lukija on helpompi tukea ja samaistua siihen, mihin hallitus kaudellaan pyrkii. Sipilän hallituksen ohjelmassa (2015) kymmenen vuoden tavoitteen alle asetettiin päämääräksi esimerkiksi koulukeskeytysten vähentäminen ja korkeakoulujen valintakoemenettelyn uudistaminen. Nämä hallituskauden tavoitteet ovat pakollisia toteuttaa, jotta kymmenen vuoden tavoite olisi mahdollinen:

”Kymmenen vuoden tavoite: Suomi on maa, jossa tekee mieli oppia koko ajan uutta. Suomalaisien osaamis- ja koulutustaso on noussut, mikä tukee suomalaisen yhteiskunnan uudistumista ja mahdollisuuksien tasa-arvoa. Suomi on koulutuksen, osaamisen ja modernin oppimisen kärkimaa. [...] Hallituskauden tavoitteet: Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten määrä on vähentynyt. Koulutuksen keskeyttäneiden määrä on laskenut. [...] Hallituskauden kärkihankkeet: Nopeutetaan siirtymistä työelämään. Uudistetaan korkeakoulujen valintakoennettelyä. [...] Lisätään toisen asteen koulutuksen ja korkea-asteen välistä yhteistyötä.” (Sipilä 2015; 17, 18.)

Sipilän hallitusohjelman otteen perusteella lukija pääsee uppoutumaan utopistiseen yhteiskuntaan, jossa ei ole epäkohtia. Ihannemaailmasta halutaan luoda kuva tunteisiin vetoamalla: ihmisten tekee mieli jatkuvasti oppia uutta. Uuden tiedon janoaminen vailla hallintaa ja pakotteita näyttäytyy tavoiteltavana luonteenpiirteenä, jonka jokainen kansalainen haluaa saavuttaa. Tasa-arvoon vetoamisella yritetään vakuuttaa erityisesti ne tahot, jotka tuntevat tämän hetkessä yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuutta ja väärinkäytöstä. Tavoitteiden pohjalta asetettuja toimeenpanoja kuvaillaan tehokkailla ja vaikuttavilla verbeillä: *nopeutetaan* ja *uudistetaan*. Erityisesti ihannekuvilla pyritään vaikuttamaan niihin osapuoliin, jotka haluavat muutosta. Sipilän hallitusohjelman retoriikka välittää lukijalleen kuvaa uudistukseen ja samoihin tavoitteisiin kansalaisten kanssa pyrkivästä hallituksesta.

7.8 Uhkakuvat

Yhtenä klassisena retorisenä keinona 2000-luvun hallituksen ohjelmissa käytettiin uhkakuviin maalailua ja sitä kautta asetettujen tavoitteiden vahvistamista ja perustelemista. Uhkakuvia maalaillemalla lukijalle muodostuu kuva, että Suomea ja mahdollisesti myös häntä itseään on kohtaamassa jokin vaara, minkä hallitus on nyt tuonut esiin ja mihin toiminnallaan pyrkii etsimään ratkaisua. Retorisenä keinona uhkakuvat ovat vaikuttavia, koska samalla kun lukija tuntee vaaran, hänelle seuraavassa lauseessa tarjotaan apua ja tähän apuun tarttumatta jättäminen olisi ainoastaan lukijalle epäoikeudenmukaista. Uhkakuvat perustuvat faktan konstruointiin. Hallitukset pyrkivät tekemään muodostamistaan uhkakuvista todellisia ja todellisuuteen perustuvia. Samalla mukaan tuodaan myös asiantuntijuusstrategiaa. Asiantuntijuusstrategialla tarkoitetaan sitä, että retoriikasta välittyy lukijalle vaikutelma, että hallitus

on yhteiskunnallisten tilanteiden asiantuntija ja mikäli tilanne näyttää heistä uhkaavalta, on kansalaistenkin siihen luottaminen. (Jokinen & Juhila 2016b, 293; 295.)

Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa erityisesti suomalaisten nuorten heikentyvä terveys nähtiin Suomea uhkaavana tekijänä, johon hallitus halusi puuttua. Hallituksen mukaan suomalaisten eliniänodote on kasvanut, mutta maassa on silti pahenevia terveysongelmia, kuten ylipaino, mielenterveysongelmat ja alkoholin liikakäyttö. Ongelmat ovat itsessään subjektiivisia, mutta hallituksen näkökulmasta uhkia ennen kaikkea siksi, että ne aiheuttavat yhteiskunnalle merkittäviä kustannuksia. Jotta suomalainen yhteiskunta voisi toimia tulevien sukupolvienkin ajan tehokkaasti esimerkiksi väestön ikääntymisestä huolimatta, on tärkeää, että nuorten kasvamiseen terveiksi ja hyvinvoiviksi aikuisiksi kiinnitetään huomiota. Tällä tavalla hallitus perustelee, miksi terveyden edistämisen politiikkaohjelma on niin tärkeä, jotta todetut terveydelliset uhkat niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla eivät toteutuisi:

”Myönteisestä kehityksestä huolimatta maassamme on yhä terveysongelmia, joista jotkut ovat jopa pahenemassa. Myös väestöryhmien väliset terveyserot ovat kasvaneet. Viime aikoina erityistä huolta on aiheuttanut ylipainon ja alkoholin liikakäytöstä aiheutuvien ongelmien voimakas lisääntyminen. [...] Mielenterveysongelmat ovat suurin työkyvyttömyyden aiheuttaja. [...] Yhteiskunnan toimivuuden kannalta onkin ratkaisevan tärkeää, että nykyisistä lapsista ja nuorista kasvaa terveitä ja hyvinvoivia aikuisia. [...] Terveyden edistämällä ja ehkäisevällä työllä voidaan saavuttaa monia hyötyjä myös tästä näkökulmasta sekä yhteiskunnan että yksilön tasolla. [...] Terveyden edistämisen politiikkaohjelman tavoitteina ovat väestön terveydentilan parantuminen ja terveyserojen kaventuminen.” (Vanhanen II 2007, 74.)

Myös Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa uhkakuvien maalailu oli käytetty retorinen keino. Rinteen hallituksen ohjelman eri poliittiset osiot koostuivat tilannekuvista, tavoitteista ja keinoista, joiden avulla hallitus uskoi pääsevänsä tavoitteisiin. Hallituksen yksi työpoliitiikan tavoitteista oli aktiivisten toimien avulla korkeaan työllisyyteen pääseminen. Ennen tavoitteen asettamista, hallitus kuvaili nykytilannetta ja tulevaisuutta seuraavalla tavalla:

”Talouskehityksen ennakoidaan heikentyvän. Työikäisen väestön ikääntyminen ja syntyvyyden aleneminen haastavat suomalaiset työmarkkinat. Suomalaisten osaamistaso on

kääntynyt laskuun ja merkittäväällä osalla on puutteita perusosaamisessa. Työn muutos tuo mukanaan myös uudenlaisia ilmiöitä, joita nykylainsäädäntö ei vielä tunnista. Myös työelämän laadussa ja tasa-arvossa on vielä paljon tehtävää. Naisen euro on edelleen 84 senttiä. Naiset tekevät enemmän osa-aikatyötä, ja naiset sijoittuvat useammin matalapalkkaisille aloille.” (Rinne 2019, 130.)

Hallituksen tilannekuvailun perusteella lukija saa käsityksen, että tulevaisuus esimerkiksi nuorten sukupolvien näkökulmasta ei ole edullinen. Heikentyvät yhteiskunnalliset mahdollisuudet ja vakavat puutteet yksilön osaamisessa ovat ongelmia, joihin hallitus esittää ratkaisuja. Rinteen esimerkissä käytetään myös paljon *edelleen* -sanaa, joka retoriikaltaan viestii aiempien hallitusten epäonnistuneen tehtävissään. Uhkaa Suomelle ja suomalaisille nähtiin myös koulutuspolitiikan alueella. Hallituksen mukaan esimerkiksi eriarvoisuus ja syrjäytyminen uhkaavat suomalaisten koulutustasoa, minkä seurauksena muun muassa nuorten jaksaminen ja mielenterveyden ongelmat ovat lisääntyneet. Kouluttamattomuuden uhan lisäksi Rinteen hallitus käytti retorisenä keinona erilaisia lukuja, joiden perusteella tilannekuvaa ja erityisesti uhkakuvaa tuotiin ilmi. Hallituksen mukaan 16 prosenttia ikäluokista jää vaille toisen asteen tutkintoa ja 1970-luvulla syntyneet ovat jäämässä Suomen korkeimmin koulutetuiksi. Luvut ja tilastot retorisenä keinona tukevat hallituksen näkemystä siitä, että Suomen tämän hetkinen nuorten tilanne koulutuspolitiikan näkökulmasta on huolestuttava. Koulutuksen uhkakuvien välttämiseksi hallitus asetti tavoitteeksi koulutus- ja osaamistason nostamisen kaikilla koulutusasteilla erilaisia toimenpiteitä apuna käyttäen. On myös syytä huomata, että retorisenä keinoa uhkakuvien esille nostamisen jälkeen, Rinteen hallitus käytti keinoja esitellessään tekstissä sanamuotoja, joissa hallitus toimijana tulee selkeästi esiin. Tämän kaltaisen retoriikan avulla on mahdollista korostaa hallituksen asemaa nuorten koulutuspoliittisten ongelmatilanteiden ratkaisijana:

*”Suomi on kansainvälisten vertailujen mukaan maineeltaan peruskoulutuksen kärkimaita maailmassa, mutta eriarvoisuus, oppimiserot ja syrjäytyminen ilmiöinä **uhkaavat** suomalaisen koulutuksen menestystarinaa. 1970-luvulla syntyneet ovat jäämässä Suomen korkeimmin koulutetuiksi ikäluokaksi. [...] Lasten ja nuorten jaksamisen ja mielenterveyden ongelmat ovat **lisääntyneet huolestuttavasti**. Vaille toisen asteen tutkintoa jää 16 prosenttia ikäluokasta, vaikka nyky-yhteiskunnassa työllistymisen ja osallistumisen vaatimuksena on tunnustettu minimissään toisen asteen tutkinto kaikille. [...] **Hallitus laatii** vuoden 2020 loppuun mennessä osaamisen ja oppimisen tiekartan vuodelle 2030, jossa etsitään yhteiset pitkän*

*aikavälin keinot Suomen koulutus- ja osaamistason nostamiseksi, koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamiseksi ja oppimiserojen kaventamiseksi. **Hallitus ryhtyy** sen pohjalta tarvittaviin toimenpiteisiin.*” (Rinne 2019, 164.)

Retoriikkana uhkakuvien luominen näyttäytyi ennen kaikkea sen hetkisen hallituksen pyrkimysten pönkittäjänä. Uhkakuvia luotiin usein monella eri tavalla, minkä seurauksena tilanteiden huolestuttavuus korreloi toisten uhkakuvien kanssa. Retorisena keinona uhkakuvat antoivat myös hallitukselle mahdollisuuden todistaa, miten tosissaan ovat toimenpiteiden kanssa. Suomen laskeva koulutus- ja osaamistaso näyttäytyivät Rinteen hallitusohjelman perusteella niin vakavana ongelmana, että hallitus oli valmis ryhtymään selvitysten perusteella tarvittaviin toimenpiteisiin. Koulutus- ja osaamistason laskeminen ei tunnistettu missään vaiheessa johtuvan hallitusten poliittisista toimenpiteistä, vaan syyt ongelmalle näyttäytyivät tulevan yhteiskunnan ulkopuolelta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa selvitin kolmen tutkimuskysymyksen pohjalta sitä, miten nuoruus näytetään 2000-luvun hallitusohjelmissa. Tutkimuksen ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla vastasin kysymykseen, millaisia nuoristeemoja 2000-luvun hallitusohjelmissa esiintyy. Erotin aineistosta kaksitoista erillistä nuorisoteemaa. Tutkimuksen toisessa analyysiluvussa pohdin tutkimuksen toista tutkimuskysymystä eli sitä, millaisena ratkaisukeinona nuorten ongelmiin ohjaus esiintyy 2000-luvun hallitusohjelmissa. Kolmannen tutkimuskysymyksen kautta perehdyin 2000-luvun hallitusohjelmien retorisiin keinoihin nuorisoteemojen yhteydessä. Retorisen diskurssianalyysin tulokseksi sain kahdeksan erilaista poliittista diskurssia erilaisilla retorisilla keinoilla tuettuna.

8.1 Nuorisoteemat, nuoret ja nuoruus 2000-luvun hallitusohjelmissa

2000-luvun hallitusohjelmien perusteella tutkimukseni yksi tulos on, että nuorisoteemoja on käsitelty vuosituhannen vaihteen jälkeen laajasti eri näkökulmista. Osa nuorisoteemoista olivat sellaisia, jotka kuuluivat kaikkiin 2000-luvun hallitusohjelmiin, kun taas osa sellaisia, jotka olivat mukana hallitusohjelmissa esimerkiksi puoluepoliittisten suuntauksien vuoksi. Tutkimukseni perusteella 2000-luvun hallitusohjelmien nuorisoteemoja olivat: syrjäytyminen, maahanmuuttajanuoret, koulutuspolitiikka, nuorten rikokset ja päihteet, nuorisotyö ja nuorten palvelut, nuorten liikunta, nuorisotyöttömyys ja sen tukitoimet, asuntopolitiikka ja maaseutupolitiikka, kokonaisvaltainen hyvinvointi, nuorten yhteiskunnallinen asema ja osallisuus sekä nuorten terveydenhuolto. Pääteemoja eli teemoja, jotka kuuluivat nuorisopolitiikkaan läpi 2000-luvun, olivat nuorten koulutuspolitiikka, työttömyyspolitiikka, kokonaisvaltainen hyvinvointi, syrjäytyminen sekä nuorisotyö ja nuorten palvelut. Analyysini mukaan nuorten koulutuspolitiikka on suomalaisen nuorisopolitiikan lähtökohta, joka kytkeytyy myös kaikkiin muihin nuorisoteemoihin joko välillisesti tai välittömästi. 2000-luvun perusteella nuoruutta kuvaavia ilmiöitä olivat kokonaisvaltainen hyvinvointi, syrjäytyminen ja nuorten palveluiden kehitys, koska ne olivat niin suuressa osassa hallitusohjelmien nuorisoteemoja.

Se minkälaisia kuvia hallitusohjelmat tuottivat nuorista ja nuoruudesta vaihtelivat 2000-luvun hallitusten ohjelmissa. Erilaiset kuvat ja ymmärryksen tavat vaihtelivat sen perusteella, mistä lähtökodista nuoruutta lähestyttiin. Hallitusohjelmien nuorisokäsitykset viestivät sitä,

että nuoruus 2000-luvulla on heterogeenistä, mutta samalla yksilöllistä. Toisaalta nuoret nähtiin esimerkiksi koulutuspoliittisesta näkökulmasta osaavana ja luovana tulevaisuuden toivona. Tämän näkökulman perusteella nuorten rooli yhteiskunnassa oli vahva ja nuorten itsenäisiä valintoja korostava sekä kannustava. Yhteiskunnan asema suhteessa nuoriin oli enemmän unelmien ja tavoitteiden mahdollistaja kuin hallitseva tai rajoittava. Sen sijaan esimerkiksi nuorten työttömyys, syrjäytyminen, kokonaisvaltainen hyvinvointi ja osallisuus olivat nuorisoteemoista sellaisia, joihin hallitukset läpi 2000-luvun kokivat välttämättömiksi puuttua, koska ilman sitä ne muodostuisivat yhteiskunnalle todelliseksi uhaksi. Näiden teemojen perusteella nuorista välittyi kuva, jonka mukaan nuoret ovat yhteiskunnalle arvaamaton kortti, joka vaatii yhteiskunnan huomiota. Nuoret tarvitsevat yhteiskunnan tukea, hallintaa, ohjausta ja erilaisia palveluita, jotta heistä kasvaisi aktiivisia yhteiskunnan toimijoita. Nuorten hallinnan ja ohjauksen tarkoituksena on, että nuorten todellinen potentiaali saataisiin yhteiskunnan käytettäväksi tulevaisuudessa.

2000-luvun hallitusohjelmissa ei käytetty numeraalista nuoruuden määrittelyä. Välillä nuorista puhuttiin nimenomaan nuorina, mutta välillä osa nuoriakin koskettavista poliittisista linjavedoista ja päätöksistä oli keskellä hallitusohjelmatekstiä ilman nuoruuden tarkennuksia. Tämän perusteella 2000-luvun hallitusohjelmat tukevat ikärajatonta nuoruuden käsitystä, jonka mukaan nuoruus on usein identiteettinen kokemus (mm. Roberts 2009, 197; Bennett 2007, 23). Ikärajatonta nuoruuden määrittelyä korostaa yksilön näkökulmaa ja antaa yksilölle valinnan vapauden: tunnenko itseni nuoreksi?

Pääasiassa hallitusten suuntaukset yhtyivät muutenkin tähän yksilöä korostavaan näkökulmaan, jossa nuoria ja nuoruutta ei haluttu lähestyä massana. Kuitenkin yksilöllistävän näkökulman rinnalle nousi 2000-luvun hallitusohjelmissa myös yhteiskunnallinen ja yhteiskuntaa korostava linjaus. Tämä näkyi siinä, että nuorten koulutuspolkuja haluttiin nopeuttaa, jotta nuorten osaaminen saataisiin mahdollisimman pian yhteiskunnan käyttöön. Myös syrjäytyminen 2000-luvun hallitusohjelmien nuorisoteemoista kuului vastaavaan suuntaukseen. Syrjäytyminen otettiin esille useissa hallitusohjelmissa niiden työllisyyspoliittisissa osioissa. Syrjäytyminen osana erilaisia työllisyysohjelmia tarkoittaa sitä, että se on itseisarvonsa lisäksi uhka myös suomalaiselle työllisyyspolitiikalle. Mikäli nuoria ei saada koulutuksen kautta riittävän nopeasti työelämään, eivät yhteiskunnan toimintatavat voi pysyä samanlaisena kuin ennen.

Näiden havaintojen perusteella yksi tutkimuksen merkittävistä tutkimustuloksista onkin se, miten hallitusohjelmat tunnistivat erilaisia nuoriin kohdistuvia ongelmia yksilötasolla, mutta tarkemman tarkastelun avulla on huomattavissa, että ajoittain hallitukset ajoivat yhteiskunnan etua, vaikka syrjäytyminen on ongelmallista erityisesti yksilön näkökulmasta. Samalla yhteiskunnallinen keskustelu ja hallitusohjelmien nuorisopoliittiset toimenpiteet ajoivat Suomea kohti yksilöä korostavan ja arvostavan politiikan suuntaan. Näiden kahden suuntauksen välille syntyi jännitteitä, jotka kuvaavat suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan murrosta (Heinonen 2019, 34–37.)

Erilaiset nuoruuden ilmiöt 2000-luvun hallitusohjelmien perusteella autoivat tarkastelemaan millaisia tavoitteita hallitukset oikeasti nuorisopolitiikalle asettavat. Syrjäytyminen toimii myös tutkimukseni tuloksista hyvänä esimerkkinä sille, miten epämääräisiä hallitusohjelmien tietyt tavoitteet ovat. Syrjäytyminen teemana tuli esille jatkuvasti läpi 2000-luvun, mutta yleensä hallitusohjelmissa ei tarkennettu millaisesta syrjäytymisestä oli kyse. Syrjäytyminen on teemana niin laaja, että mikäli siihen oikeasti halutaan puuttua, tulisi jo lähtökohtaisesti olla selvillä, minkälaisesta syrjäytymisen tyypistä on kyse. Nuori voi olla sosiaalisesti syrjäytynyt, vaikka olisikin aktiivinen työntekijä. (Ulvinen 2014, 40.) Tutkimustuloksieni mukaan nuorten politiikkapuheen yksi ongelmakohta liittyykin sen epämääräisyyteen ja siihen, että nuorten ongelmat ovat nykypäivänä hyvin vaikeasti tartuttavia saippuapaloja. Ilman tarttumapintaa hallitusohjelmien nuorisotoimenpiteet näyttäytyivät ajoittain ristiriitaisina kokonaisuuksina.

Esimerkiksi hallitusohjelmien tavoite vähentää koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria sekä samalla esimerkiksi pienentää opintotukietuuksia, antaa epämääräisen ristiriitaisen kokonaiskuvan nuorista sekä hallituksen tavoitteista nuoria kohtaan. Toisaalta nuoret ovat täynnä osaamista, joka halutaan hyödyntää opiskeluissa tai työelämässä ja nuoret nähdään kohteena, johon on hyvä panostaa tulevilla hallituskaudella. Toisesta näkökulmasta nuoret ovat se ryhmä, jotka ovat valmiita vaikeisiin ratkaisuihin, kun ne toteutetaan oikeudenmukaisesti ja parempaa tulevaisuutta rakentaen. Heidän etuuksiaan voidaan pienentää paremman tulevaisuuden toivossa, mutta samalla odotetaan ja toivotaan, ettei työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle jäisi yhtä paljon nuoria kuin ennen. Ovatko nuoret siis sitkeitä ”tulevaisuuden toivoja”, joita eivät hidasta säästöt tai etuuksien pienentäminen vai näkeekö hallitus nuoret suomalaisessa yhteiskunnassa siinä roolissa, että heiltä on helpoin ottaa samalla vaatien?

Tutkimuksen johtopäätöksiini kuulu edellä mainittujen lisäksi se, että suomalaiset nuoret ovat vahvasti sitoutettu valtion ja kunnan instituutioihin sekä toimijoihin. Tämä seikka tulee pitää jatkuvasti mielessä nuorten yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa. Nuoret luottavat instituutioihin ja vaativat hyvinvointivaltion monipuolisia palveluita. Suomalaisten vahva luotto yhteiskunnallisia järjestelmiä, kuten koulua kohtaan on luonut nuoruudelle instituutioiden rakentaman pohjan. (Seppänen & Rinne 2015, 47.) On kuitenkin mielenkiintoista tarkastella sitä, miten jännittyneitä asetelmia peruskoulun jälkeiset koulutusjärjestelmät pitävät sisällään. Toisaalta koulu ja koulutus ovat nuorten oikeus, mutta toisaalta ne törmäävät yhteen uusliberalistiseen vapauteen valita oma polku myös koulutusjärjestelmässä. (Simola, Seppänen, Kosunen & Vartiainen 2015, 115.) Hallitusten tekemät päätökset esimerkiksi korkeakoulujen opiskelijavalintojen suhteen vaikuttavat tähän vapauteen. Yhteiskuntapoliittisiin koulutukseen liittyviin päätöksiin sitoutuu väistämättä vastuuta, hallintaa ja erilaisia valtasuhteita. Kun nuorten elämän eri vaiheisiin kuuluu paljon erilaisia toimijoita ja instituutioita, yhteiskunnan täytyy kantaa vastuu niiden toimivuudesta ja esimerkiksi nuorten palveluiden toteutuksesta. Instituutioiden ympärille rakentuva nuoruuden yksi yhteiskunnallinen seuraus on se, että nuoret haluavat ohjausta yhteiskunnalta ja vaativat esimerkiksi palveluita tukemaan nuoruuden eri elämänvaiheita.

Monipuolisten palveluiden vaatiminen on askel yksilöä korostavaan suuntaan. Nuoria ei voida kohdella yhtenä suurena ihmisjoukkona, vaan keskiössä ovat yksilölliset tarpeet ja niille suunnitellut ratkaisut. 2020-lukua lähestyttäessä nuorten palveluiden suunnittelu ja kehitys olivat esimerkiksi Rinteen hallitusohjelman keskiössä. Suuremmassa näkökulmassa yksilölliset palvelut liittyvät nyky-yhteiskunnan keskiarvoissa kasvavan hyvinvoinnin ilmiöön. Itsensä toteuttamisen tarpeet, sosiaaliset vuorovaikutukselliset suhteet ovat saaneet entistä enemmän huomiota myös nuorten elämässä. Nuoret haluavat suunnitella ja toteuttaa unelmia, joita yhteiskunta voi mahdollistaa esimerkiksi osallisuudella ja vapaudella. (Aaltonen 2019, 133.) Yksi ratkaisukeino näihin kysymyksiin on erilainen ohjaustyö nuorten elämänkentillä. Yhteiskunnan näkökulmasta ohjaus on todettu toimivaksi tavaksi yhtä aikaa tukea ja ohjata nuoria sekä ottaa yksilölliset tarpeet huomioon. Toisaalta nuorten tyytyväisyys elämään näkyy siinä, että esimerkiksi nuorten poliittinen osallisuus on laskenut; tarvetta muutokselle ei tunneta. Vaihtoehtoisesti yhteiskunnalliset osallisuuden mahdollisuudet eivät kohtaa nuorten vaikuttamisen tapojen kanssa. Yhteiskunnallisen osallisuuden kysymykset

ovat vakavia, koska ilman sitä yhteiskunnan päätöksenteon rakenteet muuttuvat ylhäältä alaspäin suuntautuviksi. (Aaltonen 2019, 158–159.)

8.2 Ohjaus: yhteiskunnan ratkaisukeino nuorten ongelmiin

Tämän tutkimuksen keskeisimpiin tutkimustuloksiin kuuluu se, että ohjaus näyttäytyy 2000-luvun hallitusohjelmissa merkittävänä nuorten ongelmien ratkaisukeinona. Ohjaustoiminnan lähtökohtia tarkastellessa ohjauksen käyttäminen yhteiskunnallisena ratkaisukeinona on hyvin ymmärrettävää, koska aiemmin ohjaus on pyritty määrittelemään erityisesti ongelmanratkaisuksi (Vehviläinen 2001, 112–113). Ohjauksiasityksen monipuolistuminen vuosituhatuuden vaihtuessa on laajentanut ohjauksen jalansijaa nuorten yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa. Erilaiset ohjauksen keinot mahdollistavat sen käyttämisen useilla eri nuorten elämän osa-alueilla kuten koulutus- ja työpolitiikassa ratkaisukeinona, joka tuottaa haluttuja tuloksia niin yksilön, mutta myös yhteiskunnan näkökulmasta. Siinä, että ohjaus 2000-luvun hallitusohjelmissa on niin merkittävä ratkaisukeino, piilee kuitenkin jännite suhteessa siihen, miten ohjaus ohjausteorioissa määritellään. Ohjauksen teorioiden yksi perusohjeista on suomalaisessa ohjaushistoriassa ollut se, että ohjauksen tehtävänä ei ole antaa ohjattavalle suoria vastauksia ja ratkaisuita, vaan sen sijaan nimensä mukaisesti ohjata autettavaa käsittelemään ongelmiaan (Vehviläinen 2001, 15). Miten ohjaus sitten on 2000-luvun hallitusohjelmien näkökulmasta kuitenkin ratkaisu nuorten kokemuksiin nuoruuden ongelmiin?

Yhteiskuntapoliittisen keskustelun ja ohjausteorioiden teemoissa, lähtökohdissa ja suuntauksissa on yhtäläisyyksiä. Ohjauksen perusideasta löytyy osittain samoja teemoja, joita esiintyy uusliberalistisessa yhteiskuntakeskustelussa. Yksi yhtäläisyys liittyy siihen, millaisia toimijoita ohjaajan ja yhteiskunnan kannattaa nuorten elämässä olla. Molempien ajatusmallien taustalla on pyrkimys auttaa yksilöä kasvamaan autonomiseksi oman elämänsä ohjaajaksi. Viime kädessä vastuu valinnoista ja elämän suuntauksista jää jokaiselle itselleen. Ohjaajan perustehtäviin kuuluu ohjattavan vastuullisuuden rakentamisen tukeminen ilman, että ohjaaja antaisi elämän eri vaihtoehtoihin suoria vastauksia. Koulutusjärjestelmän näkökulmasta perustehtävistä korostuvat urasuunnittelutaitojen kehittäminen, kyky vastata muuttuviin työelämävaatimuksiin ja omien osallisuuden mahdollisuuksien tunnistaminen. Vastuuta, osallisuutta, toimijuutta ja päätöksentekokykyä ei voida opettaa, mutta niiden

rakentumista on mahdollista tukea. (Laine ym. 2018, 235; Opetushallitus 2014 442–445; Opetushallitus 2019 27–44.) Myöskään yhteiskunta ei toimijana voi antaa nuorelle suoria vastauksia. Mikäli yhteiskunta tekisi niin, se olisi niin yhteiskunnalle kuin myös nuorelle itselle karhun palvelus. Yhteiskunnan ja sen toimijoiden kuten erilaisten instituutioiden roolia on ehdottomasti tarkasteltava kriittisesti sen vuoksi, ettei nuoren kasvaessa ja siirtyessä kohti aikuisuutta, kävisi tilannetta, jossa tiukasti yhteiskunnan ja sen instituutioiden otteessa ollut nuori jäisi yhtäkkiä yksin ilman aiemmin yhteiskunnan antamia suoria vastauksia sekä suuntia, miten elää elämää.

Tätä autonomiaa korostava lähtökohta on olennainen osa ohjaajuutta, mutta myös tärkeä yhteiskunnan aktiivisten kansalaisten kasvattamisessa. Sen toteuttaminen saattaa kuitenkin nyky-yhteiskunnassa olla vaikeaa. (Laine ym. 2018, 237.) 2000-luvun hallitusohjelmien tapauksessa esimerkiksi tällaiseen ristiriitatilanteeseen voi päätyä nuorten koulutusvalintojen kohdalla. Lähes jokainen hallitusohjelma painotti entistä enemmän sitä, että nuorten tulisi päästä nopeasti toisen asteen jälkeen opiskelemaan. Valmistumisen pitäisi olla tehokasta, jotta nuoret saataisiin mahdollisimman pian työmarkkinoiden käytettäviksi. Jos nuoria halutaan vastuuttaa, onko oikein, että yhteiskunta tai ohjaajat käyttävät niin suurta valtaa ja hallintaa nuorten valintoja kohtaan? Hallinnan ja vastuuttamisen välille voi muodostua jännite, jossa vastuuttamisen tavoite ja yhteiskunnan hallinta sabotoivat toinen toistensa tuloksia. Valtiontalouden tarkastusvirasto totesi vuonna 2015 opintojen ohjauksen ja uraohjauksen yhteistyön tuloksellisuustarkastuskertomuksessa (2015, 15), että suorien koulutus- ja uramahdollisuuksien tarjoaminen ohjauksessa olisi kyseenalaista toimintaa. Monet nuorten kentällä työskentelevät tahot pelkäävät esimerkiksi, että osallisuuden vääränlainen edistäminen vie nuorilta vallan toimia tulevaisuudessa vastuullisina aikuisina (Vesikansa 2007, 209).

Nämä teemat liittyvät vahvasti yksilön vapauden keskusteluun. Onko yksilöllä koskaan mahdollisuutta aitoon autonomiseen valinnan vapauteen? Vaikka ohjaustyön lähtökohdat ovat yksilön vapautta korostavia ja periaatteena pidetään, ettei kukaan voi ulkopuolelta tietää yksilön parasta, näkyvätkö yhteiskunnalliset tavoitteet väistämättä ohjaustyössä, jonka toiminnan taustalla on hallinto. Nuoren hyvinvointia ja myös vapautta edistävät toimet tapahtuvat usein hallinnan ja valinnan vapauden välisessä suhteessa. Tällöin nuoresta tuntuu, että hän saa toteuttaa yksilöllisiä haaveita ja rakentaa omia elämänsä merkityssuhteita ja hallinnon sekä esimerkiksi instituutioiden asema muuttuu näitä päämääriä tukevaksi. (Holm 2017, 18–19; 24–25.) Nuorten kohdalla yhteisön ja instituutioiden muodostaman tuen merkitys

kasvaa myös siinä mielessä, että yksilö valinnan vapaus ei johda aina tilanteeseen, joka edistäisi nuoren hyvinvointia parhaalla mahdollisella tavalla (Holm 2017, 33). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna 2000-luvun hallitusohjelmien nuorisohallinnollinen linjaveto käyttää ohjaustyötä yhteiskunnallisena ratkaisukeinona on perusteltua ja tarpeellista nuorten tukemista.

Kun ohjaus 2000-luvun hallitusohjelmien perusteella ottaa entistä suurempaa roolia nuorten ongelmien ratkaisukeinona, täytyy sen luovia eri näkökulmien välillä. Huomioon täytyy ottaa se, mihin nuori asettuu yhteiskunnallisella akselilla. Onko ohjauksen tarkoitus ratkaisukeinona se, että nuorilla olisi elämässään toimija, joka antaisi heille vastaukset ja suunnat valintoihin, jotka palvelisivat yhteiskuntaa mahdollisimman edullisesti? Vai onko tavoitteena aktiiviset, vastuuta kantavat nuoret, jotka ovat entistä vähemmän riippuvaisia yhteiskunnan tuesta ja palveluista? Tavoite on todennäköisesti jotain eri ääripäiden välillä, mutta kun ohjausta halutaan käyttää nuorten ongelmien yhteiskunnallisena ratkaisukeinona, on syytä tarkastella mihin ohjauksella pyritään. Tämä tutkielma vahvistaa käsitystä, että mitä enemmän yksilöiden omaa vastuuta halutaan painottaa, sitä enemmän ohjaukselle on tarvetta. Ohjaustyö asettuu yksilön oman autonomina, vastuun ja vapauden sekä yhteiskunnan toimintatapojen, tavoitteiden ja kansalaisten hallinnan väliin. (Vehviläinen luentomuistiinpanot 12.12.2016.) Ohjauksikäsitteen monipuolistuminen eri yhteiskunnan osa-alueille aiheuttaa hallinnolle painetta selkeyttää ohjaustyön roolia ja määrittää, mitkä tahot ovat ohjauspalveluiden tuottamisesta vastuussa. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 16.)

2000-luvun hallitusohjelmien näkökulmasta myös lisääntyvä monikulutturuus on otettava huomioon. Erilaisilla kulttuureilla on merkittävä vaikutus siihen, miten esimerkiksi nuoren autonomisuutta voidaan kehittää. Jos ohjauksen on tarkoitus lähteä yksilön omista lähtökohdista, tuo monikulttuurisuus siihen paljon erilaisia liikkuvia osia, kuten arvot, normit, toimintatavat sekä periaatteet. (Laine ym. 2018, 244.) Vehviläisen (2001, 28) mukaan suomalaisten ohjauksen teoretisoiden suunnannäyttäjät Vance R. Peavy määrittelee ohjauksen kanssa työskentelyn nimenomaan kulttuuristen merkityksenantojen tulkitsemiseksi. Sen lisäksi, että ohjauksen yhteiskunnallisena nuorten ongelmien ratkaisukeinona tulee ottaa huomioon yhteiskunnan ja yksilön välisen akselin, on myös tarkasteltava yksilöiden välistä akselia juuri edellä mainitut liikkuvat osat huomioiden. Ohjauspalveluiden tarpeet ja niiden saatavuus syntyvät kahdenvälisessä suhteessa. Jotta tarpeet ja saatavuus olisi mahdollista saada kohtaamaan toisensa jatkuvassa yhteiskunnallisessa muutoksessa, tarvitsee ohjaus uusia määrällisiä ja laadullisia selvityksiä sekä arviointimenetelmiä. (Valtiontalouden

tarkastusvirasto 2015, 17.) Tutkimuksellista seuranta on koettu tarpeelliseksi esimerkiksi Ohjaamon toimintaan, jotta Ohjaamon palveluiden vaikutusta pystyttäisiin mahdollisimman hyvin seuraamaan ja siten myös kehittämään (Määttä ym. 2017, 38). Esimerkiksi Rinteen hallitusohjelman (2019). perusteella Ohjaamojen toiminta koettiin tärkeäksi jatkaa, joten hallitusten tulisi ottaa huomioon toiminnan tutkimukselliset resurssitarpeet.

Koulutuspolitiikan piiriin kuuluvalle ohjaukselle koulutuksen kehitys asettaa haasteita. Sitä mukaa kun koulupaikkoja lisätään, tulee ohjauksessa ottaa huomioon myös tulevaisuuden eri alojen työllisyystilanne. Vaikka esimerkiksi korkeakoulutuksen tutkintoa pidetään Suomessa merkittävän saavutuksena, tulisi ohjauksessa ottaa huomioon se, että nuoret usean vuoden koulutuksen jälkeen myös työllistyisivät koulutusta vastaavan työhön. (Helve 2002, 47.) Koulutuspolut eivät myöskään ole itsestään selviä, koska suoraan koulusta töihin siirtyminen ei ole ainoa vaihtoehto (Helve 2002, 49). Ohjaus tuntee tässä tapauksessa painetta kahdelta suunnalta. Yhteiskunnalle edullisinta olisi nopeat siirtymät koulusta työhön, mutta uusliberalistinen ajatusmalli korostaa yksilön omia valintoja ja vaihtoehtoja, jotka eivät välttämättä tähän malliin istu. Ohjauksen haasteeksi jääkin tasapainotella yhteiskunnan ja yksilön välisten tavoitteiden, halujen sekä mahdollisuuksien välillä (Vehviläinen 2001, 50).

Tasapainottelu eri osapuolten ajatusten välillä on yksi syy sille, miksi ohjauksen käsite on niin moninainen, eikä sitä voida määritellä tarkasti. Ohjauksen ammattikäytäntö ei sido ohjaaja tiettyihin raameihin vaan jättää tilanteen tulkitsemiselle liikkumavaraa. Muuttuvat yhteiskunnalliset tilanteet, jotka 2000-luvun hallitusohjelmistakin on havaittavissa, muuttavat ohjausta, joten väljät ohjauksen kuvaukset auttavat ohjausta sopeutumaan nopeasti vallitseviin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. (Vehviläinen 2001, 29–30.) Tämä ohjauksen muuntuva luonne on yksi syy sille, miksi se on lunastanut paikkansa nuorten ongelmien yhteiskunnallisena ratkaisukeinona. Instituutioiden jäykkyys tai vaihtuvat poliittiset agendat eivät aiheuta ohjauksen vanhentumista, vaan ennemminkin korostavat ohjauksen omaleimaisuutta hankalien tilanteiden ratkaisukeinona.

8.3 2000-luvun hallitusohjelmien nuorisoteemojen retoriikka

2000-luvun hallitusohjelmien nuorisopolitiikan retoriikan tulokseksi tuli tässä tutkimuksessa kahdeksan erilaiset retorista diskurssia. Retoriikan diskursseja olivat: personifikaatio,

hallitusten aktiivinen toimijuus, passiivi, *common sense* ja lähtökohtapremissit, erityisen huomion kiinnittäminen, pakko, mahdollisuudet ja positiivinen yhteiskunnallinen kehitys sekä uhkakuvat. Retoriikan diskurssit muodostuivat sekä aiempien retoristen diskurssianalyysien pohjalta, että suoraan tästä aineistosta. Analyysin perusteella voin sanoa, että 2000-luvun hallitusohjelmat toisintavat jo aiemmin käytettyä retoriikkaa, koska suurin osa retorisista diskursseista oli löydettävissä kaikista hallitusohjelmista. Eri retoriikan keinoja käytettiin myös usein samankaltaisien nuorisoteemojen yhteydessä. Esimerkiksi ongelmallisten nuorisoteemojen kohdalla, kuten syrjäytymisen ja nuorisotyöttömyyden yhteydessä hallitusohjelmat käyttivät paljon passiivimuotoja. Toisaalta kun hallitus esitti ohjelmissaan uusia toimenpiteitä, joilla nuorten yhteiskunnallista osallisuutta oli tarkoitus lisätä, käytettiin aktiivista toimijuutta sekä positiivista yhteiskunnallista kehitystä. Erityisen huomion kiinnittäminen oli selvästi 2000-luvun hallitusten tapa reagoida uusiin ja hankaliin nuorten asioihin. Retorisista keinoista *common sense* ja lähtökohtapremissit olivat aina koulutuspoliittisen päätöksenteon perusteluissa.

Harrikari (2008, 256–259) on esitellyt, että yleisesti nuoria koskeva politiikka voidaan jakaa kahteen eri suuntaukseen: hyvinvointipolitiikkaan ja riskipolitiikkaan. Tämän tutkimuksen tulokset sopivat hyvin tähän kahtiajakoon. 2000-luvun hallitusohjelmissa on käytetty retoriikkaa, jonka taustalla on hyvinvointivaltion teemat. Tasainen talouskasvun nousu, instituutioiden ja palveluiden tukeminen, sekä kehittäminen kuuluvat hyvinvointipolitiikan tunnusmerkkeihin. Tällöin nuoria koskeva politiikka perustuu siihen, millaisia mahdollisuuksia ja tukea valtio pystyy nuorille tarjoamaan. Hyvinvointipolitiikan regiimi sopii uusliberalistiseen yksilön omaa toimijuutta ja valinnan mahdollisuutta korostavaan yhteiskuntapoliittiseen ajatteluun. Riskipolitiikkaan ja sen retoriikkaan liittyy sen sijaan huoli ja toimenpiteet, joiden perusteella yhteiskunnallinen päätöksenteko lähtee turvallisuusajattelun sekä ahdistuksenhallinnan lähtökohdista. Riskipolitiikassa hallinta, kontrolli ja puuttuminen tulevat enemmän esille.

Uhkakuvia maalailevaa politiikka voidaan perutella taustalla löytyvältä pelon kulttuurilla. Pelon kulttuurin omaavalle yhteiskunnalle on tyypillistä harjoittaa riskejä minivoivaa politiikkaa. Päämääränä on tarkoitus pitää niin uhat kuin kansalaisetkin hallinnassa, jotta tulevaisuutta pystyttäisiin mahdollisimman helposti kontrolloimaan. Näin ollen sosiaalipolitiikkaan on kuulunut jo kauan ehkäisevän politiikan retoriikka. (Väärälä 2003, 79.) On mahdollista, että pelon kulttuuri on rajoittamassa sitä, minkälaisena potentiaalinen näemme nuoret

yhteiskunnalle. (Ågren 2014, 56.) Putkinäköisyys ja nuorten kiinnittäminen jo aikaansa elä-neihin palveluihin saattavat pahimmassa tapauksessa toistaa nuorisopolitiikkaa, jolla ei ole saatu tuloksia aikaan.

2000-luvun hallitusohjelmien retoriset diskurssit jakaantuivat kahteen erilaiseen kirjoitus-tyyliin. Ero näiden kahden tyylin välillä oli se, pyrittiinkö retoriikalla vaikuttamaan väitteen esittäjään vai esitettyyn argumenttiin. (Jokinen 2016a, 344.) Väitteen esittäjään vaikuttava retoriikka on kirjoitusta, jolle on tyypillistä etäännyttää kirjoitus omista intresseistä. Usein kirjoitusta perustellaan asiantuntijan lausunnoilla tai oikeutetaan puhujakategorialla. (Joki-nen 2016a, 345–251.) 2000-luvun hallitusohjelmien perusteella tämänkaltaista retoriikkaa käytettiin personifikaatiossa, *common sense* ja lähtökohtapremisseissä, hallituksen aktiivi-nessa toimijuudessa ja passiivissa. Personifikaatiossa hallitus esitti toimenpiteiden peruste-lun siten, että tarve ei ollut hallituksen tarve, vaan esimerkiksi Suomen. Myös aktiivisessa toimijuudessa ja passiivissa hallituksen omia intressejä etäännytettiin. *Common sense* ja läh-tökohtapremissit turvautuivat siihen, että myös kansalaiset jakaisivat samat arvot ja tavoit-teet, eikä kyse olisi hallituksen omista päähän pistoista.

Toisella retoriikan linjalla on tarkoitus korostaa esitettyä argumenttia ja antaa sen puhua asian puolesta. Tällaiselle retoriikalle on tyypillistä ääri-ilmaisujen käyttö, yksityiskohdat, numeraaliset arvot ja metaforat. (Jokinen 2016a, 351–364.) 2000-luvun hallitusohjelmista mahdollisuuksien ja positiivisen yhteiskunnallinen kehityksen sekä uhkakuvien retoriikka tavoitteli argumentin korostusta. Molemmat retoriset diskurssit olivat ääri-ilmaisuja, joissa käytettiin metaforia: toisaalta yhteiskuntaa ja nuoria voisi odottaa erinomainen tulevaisuus, toisaalta hallitukset maalailivat uhkakuvia. Erityisen huomion retorinen diskurssi kuului myös argumenttia korostavaan retoriikkaan. Erityinen huomio on ääri-ilmaisu, jonka jälkeen kerrottiin mihin nuorten teemaan erityistä huomiota haluttiin kiinnittää.

8.4 Jatkotutkimuskohteita ja loppusanat

Jatkotutkimuksia varten hallitusohjelmien nuoristeemat jättävät paljon mahdollisuuksia. Tutkimuksen ensimmäisessä analyysikappaleessa käytetty teemoittelu on luonteeltaan niin laaja, että aineistoa voi jatkossakin jäsentää useilla eri tavoilla valitsemalla lähestymista-vaksi hieman eri näkökulman. (Eskola & Suoranta 2008, 179.) Mahdollisuus olisi keskittyä tarkasti tiettyyn nuorisoteemaan tai vastaavasti laajentaa nuorisoteemojen perspektiiviä

yhteiskuntapolitiikan muille eri osa-alueille. Mielenkiintoista olisi myös tarkastella hallitusohjelmien nuorisopolitiikan retoriikkaa suhteessa muihin poliittisiin retoriikan keinoihin. Ohjasalan näkökulmasta hallitusohjelmien käyttäminen aineistona on vasta alussa. Mitä isommassa roolissa ohjaustyö yhteiskunnassa näkyy, sen enemmän se antaa variaatioita jatkokutkimuksille.

Kuten tämän tutkimuksen alussa totesin, nuoruuden määritelmiä on lukuisia ja se, miten nuoret ja nuoruus ymmärretään, riippuu täysin siitä, mistä näkökulmasta sitä lähestytään. Yhteiskuntapolitiikassa ja poliittisessa keskustelussa erilaiset nuoruuden käsitykset risteilevät keskenään: toisaalta nuoret voivat yhteiskunnan näkökulmasta olla kuluerä, joiden potentiaali on vasta myöhemmin käytettävissä ja toisaalta nuoret voivat olla se yhteiskunnan ihmisryhmä, joka tarvitsee eniten yhteiskunnallista tukea ja monimuotoisia palveluita. (mm. France 2007, 23.) Vastaavanlaiset käsitykset ovat löydettävissä myös 2000-luvun hallitusohjelmista. Nuorille tarjottavia yhteiskunnallisia palveluita halutaan kehittää, jotta nuorten kokonaisvaltainen hyvinvointi paranisi. Kuitenkin esimerkiksi nuorten koulutuspolkuja halutaan nuorisopoliittisten päätöksen avulla nopeuttaa, jotta nuorten todellinen potentiaali saataisiin aiemmin yhteiskunnan käytettäväksi. Joka tapauksessa on varmaa, että nuoret ja nuoruus ovat teemoja, jotka vaativat väistämättä yhteiskunnallisen huomion (France 2007, 152).

2000-luvun hallitusohjelmissa esiintynyt erityisen huomion -diskurssi ei ole sattumaa, vaan kertoo siitä, miten paljon nuoruuteen liittyy teemoja, joihin yhteiskunnan olisi välttämätöntä kiinnittää huomiota ja kehittää toimenpiteitä. Hallitukset ovat vaikean päätöksen edessä, mihin suomalaisten nuorten elämää halutaan suunnata. Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tavoittelu ei ole yksinkertaista. Haluammeko että kokonaisvaltainen nuorten hyvinvointi kehittyy siihen suuntaan, että voimme kansallisilla mittareilla saada hyvinvoinnin keskiarvot nousemaan? Tämän suuntauksen seurauksena saattaa olla se, että vaikka tilastot näyttäisivät nuorten hyvinvoinnin parantuneen, eriarvoisuus lisääntyy. Hyvinvoivat nuoret kokevat, että hyvinvointi on lisääntynyt, mutta osaa nuorista kohtaa entistä vakavampi syrjäytymisriski ja pahoinvointi. Jos sen sijaan tavoitteeksi otetaan, että myös heikommassa asemassa olevien nuorten hyvinvoinnin kokemukset paranisivat ja resurssit hyvinvoinnin kasvamiseen lisääntyisivät, onko Suomi valmis hyvinvoinnin mittaamisen tilastollisiin seuraksiin, jossa keskiarvoinen nuorten hyvinvointi pysyy paikallaan tai jopa laskee? (Saari 2011b, 340.) Suomen nuorisopolitiikan linjavedoissa on oltava tarkkana, ettei se perustu 2020-luvulla pelkäämään ”Enempi on parempi” -tyyppiseen politiikkaan, jolloin yksilön näkökulma jyräytyisi

yhteiskunnallisten tavoitteiden alle, jolloin esimerkiksi ohjaustyön apuna käyttäminen tavoitteen saavuttamiseksi olisi ristiriidassa ohjausteoreettisten lähtökohtien kanssa (Simpura & Uusitalo 2011, 135).

LÄHTEET

Aaltonen, M. (2019): Huomisen yhteiskuntaolosuhteet hyvinvoinnille. Helsinki: Alma Talent.

Aaltonen, S. (2012): Elämän umpisolmuja avaamassa: Toimijuus ja institutionaaliset rajat nuorten siirtymissä. Teoksessa: Pekkarinen, E., Vehkalahti, K. & Myllyniemi, S. (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta. 180–191.

Aaltola, J. (2018): Filosofia, tiede ja ymmärtäminen. Teoksessa: Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-Kustannus. 14–28.

Alasuutari, P. (2011): Laadullinen tutkimus 2.0 (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino.

Alexanderson, A., Gustavsson-Lilius, M., Kortelainen, K., Kuusisto, N., Malaty, N. & Valkealahti, P. (2017): Hyvinvoinnin edistäminen osana Ohjaamon työtä. Teoksessa: Määttä, M. (toim.) Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014–2017. Jyväskylä: Kohtaamo-hanke (ESR), Keski-Suomen ELY-keskus. 60–66.

Bennett, A. (2007): As young as you feel: Youth as a discursive construct. Teoksessa: Hodkinson, P & Deicke, W. (toim.) Youth cultures. Scenes, subcultures and tribes. New York: Routledge. 23–36.

Ellun Kanat, Manninen, J. (2016): Mitä tapahtuu huomenna vastuullisuudelle? Helsinki: WSOY. Saatavilla <<https://books.google.fi/books?id=-OJyDwAAQ-BAJ&pg=PT30&dq=milleniaalit&hl=fi&sa=X&ved=0ahU-KEwiG1vrW7q7pAhXDcJoKHaaDCkoQ6AEIJzAA#v=onepage&q=milleniaalit&f=false>>, luettu 11.5.2020.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

ESPAD tutkimus (2019): Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen. Tilastoraportti 40/2019. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138792/ESPAD_tilastoraportti06112019.pdf?sequence=3&isAllowed=y>, luettu 22.4.2020.

European Lifelong Guidance Policy Network., Ulvinen, J., Ruusuvirta-Uuksulainen, O., Vuorinen, R. & Kettunen, J. (2016): Suuntaviivoja elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikalle ja palvelujärjestelyille: Yhteiset tavoitteet ja periaatteet EU:n jäsenmaille ja komissiolle. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Saatavilla <<http://www.elgpn.eu/publications/browse-by-language/finnish/suuntaviivoja-elinikaaisen-ohjauksen-toimintapolitiikalle-ja-palvelujarjestelyille-yhteiset-tavoitteet-ja-periaatteet-eu-n-jasenmaille-ja-komissiolle>>, luettu 25.4.2020.

European Commission (2011): Commission staff working document. Saatavilla <http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/publications/indicator-dashboard_en.pdf>, luettu 1.3.2019.

Fenton, N. (2010): Re-imagining democracy. New media, young people, participation and politics. Teoksessa: Olsson, T. & Dahlgren, P. (toim.) Young people ICTs and democracy: Theories, policies, identities, and websites. Göteborg: Nordicom.

Fornäs, J. (1995): Youth, culture and modernity. Teoksessa: Fornäs, J. & Bolin, G. (toim.) Youth culture in late modernity. London: Sage. 1–11.

France., A. (2007): Understanding youth in late modernity. Maidenhead: Open University Press.

Grate, J. (2016): Jane Addams: A foe of rhetorics of control. Teoksessa: Hendersson, G., L. & Braun, M, J. (toim.) Propaganda, and rhetoric in democracy. History, theory, analysis. Carbondale: Southern Illinois University Press. 51–71.

Griffin, C. (1997): Representation of the young. Teoksessa: Roche, J & Tucker, S. (toim.) Youth in society. London: Sage. 17–25.

Hacket, C. (1997): Young people and political participation. Teoksessa: Roche, J & Tucker, S. (toim.) Youth in society. London: Sage. 81–88.

Harrikari, T. (2008): Riskillä merkityt: Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto.

Heikkinen, V. (2012): Diskurssi. Teoksessa: Heikkinen, V., Voutilainen, E., Lauerma, P., Tiililä, U. & Lounela, M. (toim.) Genre-analyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja. Helsinki: Gaudeamus. 94–99.

Heinonen, J. (2019): 20-luvun hyvinvointimalli. Sosiaalinen kysymys, liike & politiikka. Helsinki: Into.

Helve, H. (2002). Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino.

Herneaho, I. (2016): Maahanmuuttodiskurssit eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaalimateriaaleissa. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/51060/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201608253866.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>, luettu 10.10.2019.

Hiilamo, H., Määttä, A., Koskenvuo, K., Pyykkönen, J., Räsänen, T. & Aaltonen, S. (2017): Nuorten osallisuuden edistäminen. Selvitysmiehen raportti. Diakonia-ammattikorkeakoulu. DIAK puheenvuoro 11. Tampere: Juvenes Print Oy. Saatavilla

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/133266/Puheenvuoro_11_978-952-493-298-1.pdf?sequence=4&isAllowed=y>, luettu 23.5.2020.

Hirvonen, J. (2014): Nuorisotakuu – takuu yhteiskuntaosallisuudesta? Teoksessa: Gretxchel, A., Paakkunainen, K., Souto, A-M. & Suurpää, L. (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. 33–36.

Holm, R. (2017): Yksilönvapaus. Tulevaisuuden hyvinvointivaltion peruskivi. Helsinki: Into.

Horelli, L., Haikkola, L. & Sotkasiira, T. (2007): Osallistuminen nuorisotyön lähestymistapana. Teoksessa: Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Hakapaino Oy. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. 217–242.

Horelli, L., Sotkasiira, T. & Haikkola, L. (2004): Nuoret uuden osallistumiskulttuurin tienraivaajina. Teoksessa: Paakkunainen, K. (toim.) Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä. Helsinki: Opetusministeriö. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisosiain neuvottelukunta. 135–144.

Huotari, A. (2007): Taistelu turvallisuuden tulkinnasta. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/39902/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201210052607.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>, luettu 14.4.2019

Huttunen, P. (2018): Hallitusohjelmien ja EU-tason ohjaus nuorten työllisyyden tukemisessa. Pro gradu. Itä-Suomen yliopisto. Saatavilla <https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20180322/urn_nbn_fi_uef-20180322.pdf>, luettu 14.4.2019.

Inkala, K. (2014): Miten tulla taitavaksi ohjaajaksi? - Konsultatiivinen ohjaustaitokoulutus osana henkilökohtaisen ohjausotteen kehittymistä. Pro gradu. Oulun yliopisto. Saatavilla <https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20180322/urn_nbn_fi_uef-20180322.pdf>, luettu 19.5.2020.

Jokihaara, H. (2017): Ilmastopolitiikka: monien vai harvojen politiikka? Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/56231/1/URN%3ANBN%3afi%3ajyu-201712114602.pdf>>, luettu 10.4.2019.

Jokinen, A. (1999): Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa: Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino. 126–159.

Jokinen, A. (2016a): Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Jokinen, A.,

Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Teoksessa: Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. 337–368.

Jokinen, A. (2016b): Poliitikkojen puheet puntarissa: Kaupunginvaltuutettujen asunottomuuspuheiden retoriikka. Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Teoksessa: Diskurssianalyysi; teorit, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. 179–212.

Jokinen, A. & Juhila, K. (2016a): Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa: Diskurssianalyysi; teorit, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. 75–104.

Jokinen, A. & Juhila, K. (2016b): Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa: Diskurssianalyysi; teorit, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. 267–310.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016): Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, R. (2006). Kuka vastaa?: Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.

Jätteenmäki, A. (2003): Pääministeri Anneli Jätteenmäen hallituksen ohjelma 17.4.2003. Saatavilla <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/369535/hallitusohjelma-jaatteenmaki.pdf/f1016092-e36c-4a09-8e20-f1250e4ff063/hallitusohjelma-jaatteenmaki.pdf>, luettu 27.2.2019.

Kakkuri-Knuuttila, M-L. (1998): Retoriikka. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, M-L. (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus. 233-272.

Kankaanmäki, M. (2015): Lasten ja nuortenhyvinvointi kuntia velvoittavissa hyvinvointisuunnitelmissa. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45496/URN:NBN:fi:jyu-201503121463.pdf?sequence=1>>, luettu 10.4.2019.

Katainen, J. (2011): Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011. Saatavilla <<https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/147449/Kataisen+hallituksen+ohjelma/81f1c20f-e353-47a8-8b8f-52ead83e5f1a/Kataisen+hallituksen+ohjelma.pdf>>, luettu 27.2.2019.

Kautto, T., Korpilauri, T., Pudas, M. & Savonmäki, P. (2017): Ohjaamojen synty ja kehittämishaasteet. Teoksessa: Määttä, M. (toim.) Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014–2017. Jyväskylä: Kohtaamo-hanke (ESR), Keski-Suomen ELY-keskus. 14–20.

Kettunen, K. & Felt, T. (2020): One-stop guidance service centres in Finland.

Kiili, K. (2011): Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja sukupolvisuhteiden hallinta. Kunnallisen lapsiparlamenttitoiminnan tarve, toteutus ja tavoitteet. Teoksessa: Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T. & Pekkarinen, E. (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino. 167–204.

Kiviniemi, K. (2018): Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Valli, R. (toim.) Ikku-noita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-Kustannus. 73–87.

Kiviniemi, M. (2010): Valtioneuvoston tiedonanto Eduskunnalle 22.6.2010 nimitetyn pääministeri Mari Kiviniemen hallituksen ohjelmasta. Saatavilla <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/367816/hallitusohjelma-kiviniemi.pdf/4ece08eb-c703-4bc0-ac36-ab93e3a00607/hallitusohjelma-kiviniemi.pdf>, luettu 27.2.2019.

Kokko, J. (2018): Kun poliittinen korrektius katosi. Donald Trumpin vaalikampanjan retoriikka. Teoksessa: Niemi, M. K. & Houni, T. (toim.) Media & populismi. Työkaluja kriittiseen journalismiin. Tampere: Vastapaino. 200–229.

Kosonen, M. & Romppanen, H. (2018): Nuorten kokema osallisuus ja toimijuus Ohjaamoiden asiakkaina. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57266/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201803071680.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>, luettu 19.5.2020.

Krauskopf, D. (2012): Participation: a new place for youth in society and policy. Teoksessa: Hahn-Bleibtreu, M. & Molga, M. (toim.) Youth policy in a changing world. From theory to practice. Leverkusen: Barbara Budrich Publishers. 253–262.

Kuusisto, M. (2016): ”Nuorten syrjäytyminen puhuttaa ja niin pitääkin”. Pro Gradu.

Laine, T., Parkkinen, J. & Puukari, S. (2018): Vastuun ja autonomian jännite ohjauksessa. Teoksessa: Saukkonen, S. & Moilanen, P. (toim.) Vastuuseen kasvaminen ja kasvattaminen. Turku: suomen kasvatustieteellinen seura.

Lairio, M. & Penttinen, L. (2005): Kohti uutta ohjauskulttuuria. Teoksessa: Nummenmaa, A. R., Lairio, M., Korhonen, V. & Eerola, S. (toim.) Ohjaus yliopiston oppimisympäristössä. Tampere: University Press. 19–44.

Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle (2018). Saatavilla <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/02/LA_eduskuntakertomus_2018_nettiluettu_2020.pdf>, luettu 20.5.2020.

Laukkanen, T., Pekkarinen, E. & Vilmilä, F. (2018): Nuorisotutkimuksen etiikka. Teoksessa: Kiilakoski, T. & Honkatukia, P. (toim.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino. 75–98.

Lipponen, P. (1999): Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma. Saatavilla <https://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/67-paaministeri-paavo-lipponen-ii-hallituksen-ohjelma>, luettu 27.2.2019.

Lötjönen, K. (2017): Nuorten poliittinen ja yhteiskunnallinen osallistuminen. Teoksessa: Puuronen, V. & Saari, K. (toim.) Nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen ja oikeistopopulismi. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 105–134.

Marin, S. (2019): Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Saatavilla <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 15.2.2020.

Maunu, A. & Kiilakoski, T. (2018): Ohjausta osallisuuteen? Sosiaalinen ja poliittinen osallisuus ammattiin opiskelevien nuorten arjessa. Aikuiskasvatus -lehti, Vol 38 Nro 2. Saatavilla <<https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/88333/47500>>, luettu 22.5.2020.

Mehtäläinen, J., Niilo-Rämä, M. & Nissinen, V., ICCS 2016- tutkimus, (2017): Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2016 -tutkimuksen päätulokset. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. Saatavilla <<https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujen-sivut/2017/ICCS2016-D120>>, luettu 21.4.2020.

Mertanen, K. (2017): Poliittisen diskurssit Ohjaamoja ohjaamassa. Teoksessa: Määttä, M. (toim.) Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014–2017. Jyväskylä: Kohtaamo-hanke (ESR), Keski-Suomen ELY-keskus. 21–26.

Moilanen, P. & Räihä, P. (2018). Merkitysrakenteiden tulkinta. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Teoksessa: Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-Kustannus. 51–72.

Myllyniemi, S. & Berg P. (2013): Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Valtion liikuntaneuvosto. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkosto.

Määttä, M. (2014): Yksitellen ja omaa polkua – nuorten tulevaisuus koulutuksessa ja työssä tai niiden reunamilla. Teoksessa: Gretchel, A., Paakkunainen, K., Souto, A-M. & Suurpää, L. (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. 204–206.

Määttä, M. (2017): Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014–2017. Jyväskylä: Kohtaamo-hanke (ESR), Keski-Suomen ELY-keskus.

Määttä, M. (2018): Nuorisohallinnon tutkimus – Esimerkkinä kuntien ja valtion ohjelmatyö. Teoksessa: Kiilakoski, T. & Honkatukia, P. (toim.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino. 307–326.

Määttä, M., Karppinen, S. & Kosonen, M. (2017): Ohjaamojen palvelut, niiden käyttö ja nuorten palaute. Teoksessa: Määttä, M. (toim.) Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014–2017. Jyväskylä: Kohtaamo-hanke (ESR), Keski-Suomen ELY-keskus. 31–41.

Nieminen, J. (2018): Ohjaamojen palvelut, niiden käyttö ja nuorten palaute. Teoksessa: Määttä, M. (toim.) Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014–2017. Jyväskylä: Kohtaamo-hanke (ESR), Keski-Suomen ELY-keskus. 42–46.

Nummenmaa, A. R. & Lairio, M. (2005): Moniääninen ohjaus. Teoksessa: Nummenmaa, A. R., Lairio, M., Korhonen, V. & Eerola, S. (toim.) Ohjaus yliopiston oppimisympäristössä. Tampere: University Press. 9–18.

Nuorisotutkimusverkosto, Aapola, S. & Kaarninen, M. (2003): Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ohjaan.fi -verkkosivut. Onnistuneen ohjauksen periaatteita. Saatavilla <<https://ohjaan.fi/onnistuneen-ohjauksen-periaatteita/>>, luettu 22.5.2020.

Onnismaa, J. (2007): Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki: Gaudeamus.

Opetushallitus. (2014): Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf>, luettu 22.5.2020.

Opetushallitus. (2019): Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf>, luettu 22.5.2020.

Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut 19.4.2020. Saatavilla <<https://minedu.fi/hanke?tunnus=OKM032:00/2019>>.

Paju, P. (2007): Onko nuorisopolitiikkaakin tehtävä? Teoksessa: Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Hakapaino Oy. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. 327–344.

Pekkarinen, E. & Aapola-Kari, S. (2016). Nuoruus hallitusohjelmassa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Pekkarinen, E. & Vehkalahti, K. (2012): Instituutiot lapsuutta ja nuoruutta rakentamassa – lapset ja nuoret instituutioita uudistamassa. Teoksessa: Pekkarinen, E., Vehkalahti, K. & Myllyniemi, S. (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta. 9–21.

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2019): Uusi kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

Polkuja työhön -verkkosivut. Saatavilla <<http://www.polkujatyohon.fi/neet-nuoret-puhuttavat/>>, luettu 22.5.2020.

Potter, J. (1996): Representing reality. Discourse, rhetoric and social construction. London: Sage.

Puuronen, V. (2006): Johdatus nuorisotutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Puuronen, V. & Saari, K. (2017): Nuoret, osallistuminen ja oikeistopopulismi. Teoksessa: Teoksessa Puuronen, V. & Saari, K. (toim.) Nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen ja oikeistopopulismi. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 251–262.

Raitanen, M. (2001): Aikuistuminen – uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? Teoksessa: Sankari, A., Jyrkämä, J., Marin, M., Rantamaa, P., Alanen, L. & Raitanen, M. (2001). Lapsuudesta vanhuuteen: Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino. 187–224.

Rinne, A. (2019): Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Saatavilla <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 10.9.2019.

Roberts, K. (2009): Youth in transition. Eastern Europe and the west. New York: Palgrave Macmillan.

Saari, J. (2011a): Hyvinvoinnin kentät. Teoksessa: Saari, J. (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. 33–78.

Saari, J. (2011b): Hyvinvoinnin tulevaisuus. Teoksessa: Saari, J. (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. 337–361.

Saari, K. & Puuronen, V. (2017): Nuorten käsityksiä demokratiasta, tasa-arvosta ja hyvinvointivaltiosta. Teoksessa Puuronen, V. & Saari, K. (toim.) Nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen ja oikeistopopulismi. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 23–50

Satka, M. (2011): Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena. Teoksessa: Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T. & Pekkarinen, E. (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino. 61–94.

Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T. & Pekkarinen, E. (2011): Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin. Teoksessa: Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T. & Pekkarinen, E. (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino. 11–28.

Seppänen, P. & Rinne, R. (2015): Suomalainen yhtenäiskoulu ylikansallisen koulutuspolitiikan paineissa. Teoksessa: Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R. & Simola, H. (toim.) *Lohkoutuva peruskoulu. Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. Helsinki: Jyväskylän kasvatustieteellinen seura (FERA). 23–58.

Simola, H., Seppänen, P., Kosunen, S. & Vartiainen, H. (2015): Oppilasvalikoinnin paluu? Teoksessa: Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R. & Simola, H. (toim.) *Lohkoutuva peruskoulu. Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. Helsinki: Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura (FERA). 87–122.

Simpura, J. & Uusitalo, H. (2011): Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. Teoksessa: Saari, J. (toim.) *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. 106–139.

Sipilä, J. (2015): Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Saatavilla <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDIS-TETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82/Ratkaisujen+Suomi_FI_YH-DISTETTY_netti.pdf>, luettu 27.2.2019.

Sipilä, J. & Österbacka, E. (2013). Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua?: Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Sisäministeriön verkkosivut 19.4.2020. Saatavilla <<https://intermin.fi/maahanmuutto/turva-paikanhakijat-ja-pakolaiset>>.

Sorsa, M. & Tikkanen, S. (2013): ”Luonteva osa tätä työtä”. Kuinka opinto-ohjaajat kohtaavat opiskelijoiden henkilökohtaiset kriisit. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42485/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201311202616.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>, luettu 20.5.2020.

Spranger, E., Hollo, J. A. & Kailas, U. (1932). *Nuoruusiän sielunelämä*. Porvoo: WSOY.

Stubb, A. (2014): Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle 24.6.2014 nimitetyn pääministeri Alexander Stubbin hallituksen ohjelmasta. Saatavilla <<https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/145135/Stubbin+hallituksen+ohjelma/fafd39bc-307c-4cde-8b4c-b97724cf24ef/Stubbin+hallituksen+ohjelma.pdf>>, luettu 27.2.2019.

Suikkanen, A. (2003): Sosiaalipolitiikan yksilölähtöinen tulkintatapa? Teoksessa: Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-Kustannus. 35–58.

Suomen Nuorisolaki. Saatavilla <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>>, luettu 27.2.2019.

Suurpää, L. (1996): Yksilöllistä sosiaalisuutta vai sosiaalista yksilöllisyyttä? nuorten yhteiskunnallisten identiteettien poluilla. Teoksessa: Suurpää, L. & Aaltojärvi, P. (toim.) Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 51–73.

Tiittula, L. (2012): Eettiset kysymykset tekstin- ja diskurssintutkimuksessa. Teoksessa: Heikkinen, V., Voutilainen, E., Lauerma, P., Tiililä, U. & Lounela, M. (toimi.) Genre-analyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja. Helsinki: Gaudeamus. 441–450.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012): Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavilla <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>, luettu 16.4.2020

Ulvinen, V-M. (2014): Syrjäytymisen ja nuorisotakuun välisestä suhteesta. Teoksessa: Gretxchel, A., Paakkunainen, K., Souto, A-M. & Suurpää, L. (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. 40–42.

Valtioneuvosto 3.12.2019 Saatavilla <https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/paaministeri-antti-rinne-jatti-hallituksensa-eronpyynnnon-hallitus-jatkaa-toimitusministeristona?_101_INSTANCE_LZ3RQQ4vvWXR_groupId=10616>, luettu 20.3.2020.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2015): Yhteistyö opintojen ohjauksessa ja uraohjauksessa. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 5/2015. Helsinki: Lönnberg Print & Promo. Saatavilla <<https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/06/25145145/yhteistyö-opintojen-ohjauksessa-ja-uraohjauksessa-05-2015.pdf>>, luettu 20.4.2020.

Vanhanen, M (2003): Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. Saatavilla <<https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/369117/hallitusohjelma-vanhanen.pdf/da627124-c0ee-4015-9642-197b11013c02/hallitusohjelma-vanhanen.pdf>>, luettu 27.2.2019.

Vanhanen, M. (2007): Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007. Saatavilla <<https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/368562/hallitusohjelma-vanhanen->

II/2a27514c-b939-4bb6-9167-ce886c358dff/hallitusohjelma-vanhanen-II.pdf>, luettu 27.2.2019.

Varjo, J., Kalalahti, P. & Silvennoinen, H. (2015): Kouluvalinta ja sivistyksellisiä perusoikeuksia koskeva demokraattinen iteraatio. Teoksessa: Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R. & Simola, H. (toim.) Lohkoutuva peruskoulu. Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka. Helsinki: Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura (FERA). 123–152.

Vesikansa, S. (2007): Demokratiaperiaatteen soveltaminen lasten ja nuorten kanssa toimitaessa. Teoksessa: Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Hakapaino Oy. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. 191–216.

Vehviläinen, S. (2001): Ohjaus vuorovaikutuksena. Helsinki: Gaudeamus Kirja / Oy Yliopistokustannus University Press Finland.

Vehviläinen, S. (2014): Ohjaustyön opas. Helsinki: Gaudeamus.

Vehviläinen, S. 12.12.2016 Luentomuistiinpanot. Saatavilla <<http://www.poketti.fi/documents/1023907/4934420/Onko+ohjausalan+kehityksellä%20muita+”muuttajia”%20kuin+työelämän+muutos+-+Sanna+Vehviläinen/0b951290-5a3d-4215-853f-384e8f322798>>, luettu 20.5.2020.

Väliheikki, T. (2011): ”Kansalaiset ja muut unionissa asuvat”. Pro Gradu.

Vänskä, K. (2012). Ohjauksen osaajat - miten he sen tekevät?: Terveysalan ohjaajien käsitä ohjausosaamisesta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavilla <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/47224/JAMKJULKAI-SUJA1322012_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 19.5.2020.

Väärälä, R. (2003): Voidaanko sosiaalisia ongelmia ehkäistä? Teoksessa: Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä, PS-kustannus. 75–85.

Yhdistyneet Kansakunnat (1990): Lapsen oikeuksien yleissopimus. Saatavilla <https://downloads.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2010/05/UNCRC_united_nations_convention_on_the_rights_of_the_child.pdf?_ga=2.190747432.2014662210.1589303520-831026587.1589303520>, luettu 10.9.2019.

Yle Uutiset 3.12.2019. Saatavilla <<https://yle.fi/uutiset/3-11100746>>, luettu 20.3.2020.

Yle Uutiset 11.5.2020. Saatavilla <<https://yle.fi/uutiset/3-11343305>>, luettu 20.5.2020.

Yle Uutiset 19.5.2020. Saatavilla <<https://yle.fi/uutiset/3-11358203>>, luettu 20.5.2020.

Yle Uutiset 20.5.2020. Saatavilla <<https://yle.fi/uutiset/3-11361546>>, luettu 20.5.2020.

Ågren, S. (2014): Huutaako nuorisotakuun taustalla pelon kulttuuri? Teoksessa: Gretchel, A., Paakkunainen, K., Souto, A-M. & Suurpää, L. (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. 56–59.

Öster, K. (2011): Kohti tulevaisuutta ja työelämää. Diskurssianalyttinen tutkimus oppilaanohjauksen oppikirjoista. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45159/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201501271181.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>, luettu 19.5.2020.